אלף וערוך לזן שלום עליכם

כל הקהל מזן מקח

אַלע ווערק פון שלום-עליכם

פון פסח ביז פסח

שלום־עליכם פאָלקספאַנד אויסגאבע—ניו יאָרק, 1920

Copyright 1917 by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

ערשטע אויפלאגע . . . . . אויגוסט 1917
צווייטע אויפלאגע . . . . . דעצעמבער 1917
דריטע אויפלאגע . . . . . יולי 1918
פערטע אויפלאגע . . . . . נאוועמבער 1918
פינפטע אויפלאגע . . . . . מערץ 1919
זעקסטע אויפלאגע . . . . . מאי 1920

פון פסח ביז פסח

אינהאלט

שיר־השירים 7

דער טלך מיט דער טלכה 75

בערעלע 89

דריי לוחות 107

לאַטקעס של חנוכה 121

קאַנקורענטען 137

אפיקומן 151

דוד טלך ישראל 173

וואָס איז חנוכה? 185

פורים 209

ארבע כוסות 221

איבער אַ היטעל 243

שיר־השירים

פֿ יוגענד־ראָמאַן
(אין פּויער מייל).

נעשריבען אין יאָהרען 1911 — 1909

שיר־השירים

א יוגענד־ראָמאַן.

ערשטער טייל.

בוזי.

א.

בוזי איז א נאָמען, פערצויגען פון אסתר ליבע: ליבווי — בוזי. זי איז עלטער פון מיר מיט א יאָהר, און אפשר מיט צוויי, און ביידע אינאיינעם זענען מיר נישט אלט קיין צוואַנציג יאָהר. היינט זעצט אייך אוועק, זייט מוהל, און רעכענט אויס, וויפיעל בין איך אלט און וויפיעל זי? נאָר דאָס, מיין איך, איז נישט וויכטיג. איך וועל אייך בעסער דערצעהלען איהר ביאָגראַפיע אין קורצען.

מיין עלטערער ברודער בעני איז געזעסען אין א דאָרף, געהאַלטען א מיהל, געקאָנט שיסען פון א ביקס, פאָהרען רייטענדיג אויף א פערד און שווימען ווי א מזיק. איינמאָל זומער האָט ער זיך געבאָדען אין טייך און איז דערטרונקען געוואָרען. אויף איהם איז געזאָגט געוואָרען דער פסוק: „אלע גוטע שווימער ווערען דערטרונקען". נאָך איהם איז געבליבען א מיהל, צוויי פערדלעך, א יונגע אלמנה מיט איין קינד. די מיהל האָט מען אָפגעלאָזט, די פערדלעך האָט מען פערקויפט, די יונגע אלמנה האָט חתונה גע־

פֿאַט און איז אַוועקגעפֿאָרען ערגיץ ווייט, און דאָס קינד האָט מען געבראַכט צו אונז.
דאָס איז געווען בוזי.

ב.

אז דער טאַטע האָט ליעב בוזי'ן, ווי אייז איינגען קינד, און אז די מאַמע ציטערט איבער איהר, ווי איבער א בת־יחידה — דאָס איז גרינג צו פֿערשטיהן. זיי האָבען געפֿונען אין איהר א טרייסט נאָך דעם גרויסען בראָך. אָבער איך? פֿאַר וואָס אז איך קום פֿון חדר און טרעף נישט בוזי'ן, קריכט מיר נישט דאָס עסען אין האַלז אַריין? און אז בוזי איז געקומען, ווערד ליכטיג אין אַלע ווינקעלעך? און אז בוזי רעדט צו מיר, לאָז איך אַראָפּ די אויגען? און אז בוזי לאַכט פֿון מיר, וויין איך?
און אז בוזי...

ג.

איך האָב לאַנג ארויסגעקוקט אויף דעם ליעבען גוטען יום־טוב פּסח. דעמאָלט וועל איך זיין פֿריי. איך וועל שפּיעלען מיט בוזי'ן אין נים, ארומלויפֿען אין דרויסען, נעהן באַרג־אַראָפּ צום טייך. דאָרט וועל איך איהר ווייזען, ווי מע לאָזט קאַטשקעלעך אויפֿן וואַסער. אז איך זאָג איהר, גלויבט זי מיר נישט. זי לאַכט. בכלל, גלויבט מיר בוזי נישט פֿון דאַנען אהין. דאָס הייסט, זאָגען זאָגט זי מיר גאָרנישט נים, נאָר זי לאַכט. און איך האָב פֿיינט, אז מע לאַכט פֿון מיר. בוזי גלויבט נישט, אז איך קאָן זיך אַרויפֿדראַפּען אויפֿן העכסטען בוים (איך זאָל נאָר וועלען!). בוזי גלויבט נישט, אז איך קאָן שיסען (איך זאָל נאָר האָבען מיט וואָס!). לאָז נאָר קומען פּסח, דער ליעבער גוטער פּסח, וועז מע קאָן שוין זיין אין דרויסען, אויף דער פֿרייער לופֿט, נישט פֿאַר טאַטע־מאַמע אין די אויגען, — וועל איך איהר בעווייזען אזעלכע קונצען, אז זי וועט ארויס פֿון די כלים!

ד.

געקומען דער ליעבער גוטער יום־טוב פּסח.

מע האָט אונז ביידען אויסגעקליידט אויף יום־טוב בגדי־מלכות. אלץ, וואָס אויף אונז איז געווען, האָט געגלאַנצט, געשיינט און געקנאַקט. איך קוק אויף בוזי'ן און איך דערמאָן מיך אין דעם שיר־השירים, וואָס איך האָב געלערנט פּאַר פּסח מיט'ן רבי'ן אין חדר. א פּסוק נאָך א פּסוק: „הנך יפה רעיתי — שען ביזט דו, מיין חבר'טע, שען ביזט דו ביז גאָר. אויגעלעך ווי טויבעלעך, הערעלעך ווי ציעגעלעך, גליטשען זיך אראָפּ א באַך. צייהנדעלעך — ווייסע שעפּעלעך, פון טייך ארויס, איינס אוף איינס, איין מאַמע האָט זיי געהאַט. רויטע שנירעלעך — דיינע ליפּעלעך, אז דו רעדסט, איז צוקער־זיס".

זאָגט מיר, איך בעט אייך, פּאַר וואָס אז מע קוקט אויף בוזי'ן, מוז מען זיך דערמאָנען אין דעם שיר־השירים? פּאַר וואָס אז מע לערנט שיר־השירים, קוקט אויף די געדאַנקען בוזי?

ה.

א זעלטענער ערב־פּסח. א ליכטיגער טאָג. א וואַרעמער אין־דרויסען.

— געהען מיר?

אַווי זאָגט צו מיר בוזי, און איך פיהל, אז איך ברען. די מאַמע האָט אונז ניט געוושאַלעווט קיין ניס. פּולע קעשענעס מיט ניס. זי האָט אָבער געמוען ביי אונז דאָס וואַרט, אז מיר זאָלען איצט, פּאַר'ן סדר, נישט דערוועגען זיך די ניס צו קנאַקען. שפּיי־לען זיך אין ניס — וויפיעל דאָס הארץ גלוסט. מיר לאָזען זיך געהן. די ניס לאָזען זיך הערען. אין דרויסען איז גוט. אין דרויסען איז וואויל. די זון האָלט שוין ווייט אין הימעל, קוקט שוין אראָפּ אויף יענער זייט שטאָדט. ס'איז בריים און גראָם און ווייך

און פּריי ארום און ארום. ערטערווייז שלאָגט זיך דורך פון בארג, וואָס אויף יענער זייט שוהל, א גרעזעלע א גרינס, א פּריש, א צאַפּעלדינס. מיט א קוויטש און מיט א צוויץ פליהט דורך איבער אונזערע קעפּ א גלייך שנירעל פון קלייניע שוועלבעלעך, און וויערער דערמאָן איך מיך אין דעם שיר־השירים פון חדר: „הנצנים — די שפּראָצונגען האָבען זיך שוין בעוויזען אויף דער ערד, די צייט פון דעם סאָלאָוויטשיק איז געקומען, און א קול פונ'ם ערשטען זומער־פויגעל האָט זיך געלאָזט הערען אין אונזער לאַנד". איך פיהל מיך מאָדנע גרינג. עס דאַכט זיך מיר, אז איך האָב פלייענדיק: אָט הויב איך מיך אויף און פליה.

ו.

פון שטאָדט לאָזט זיך הערען א מאָדנער הילך. עס רוישט. עס קאַכט. עס זידט. ס'איז ערב־פּסח! א זעלטענער ערב פּסח. א ליכטיגער טאָג. א וואַרעמער אין־דרויסען.

אין מיינע אויגען בעקומט אין דער מינוט די גאַנצע וועלט גאָר אַיין אַנדער פּנים. אונזער הויף איז א שלאָס. אונזער שטוב איז א פּאַלאַץ. איך בין א פּרינץ. בוזי איז א פּרינצעסין. די קלעצער, וואָס ליגען אָנגעוואָרפען ביי דער שטוב, זענען טענענבוימער און בוקסענבוימער, וואָס ווערען דערמאָנט אין שיר־השירים. די קאַץ, וואָס ליגט ביי דער טהיר און וואַרעמט זיך אויף דער זון, איז פון די פעלד־אינדעס, פון די א י ל ו ת־ה ש ד ה, וואָס ווערען דערמאָנט אין שיר־השירים. דער בארג, וואָס אויף יענער זייט שוהל — דאָס איז דער ל ב נ ו ן, וואָס ווערד דערמאָנט אין שיר־השירים. די וויבלעך און מיידלעך, וואָס שטעהען אין דרויסען און וואַשען אין פרעסען און כשר'ען אויף פּסח — דאָס זענען די טעכטער פון ירושלים, וואָס ווערען דערמאָנט אין שיר־השירים. אלעס, אלעס איז פון שיר־השירים.

איך נעה, די הענד אין די קעשענעס, טרייסעל מיט די נים. די נים קלינגען. בוזי גהט מיט מיר טריט ביי טריט. איך קאָן נישט נעהן פֿאוואָלי, עס טראָגט מיך אין דער לופֿטען. מיר ווילט זיך פֿליהען, שוועבען, טראָגען זיך ווי איין אָדלער. איך לאָז מיך לויפֿען. בוזי לויפֿט מיט מיר. איך שפּרינג אויף די צענויפּגעלעגטע קלעצער, פון איין קלאָץ אויפֿ'ן אַנדערען. בוזי שפּרינגט מיט מיר. איך אַרויף, זי אַרויף. איך אַראָפּ, זי אַראָפּ. ווער וועט זיך פּריהער איינמיערען? איך האָב געטראָפּען.

— ביז וואַנען איז דער שיעור?

אַזוי זאָגט צו מיר בוזי. און איך ענטפער איהר מיט'ן לשון פון שיר־השירים:

— ע ד ש י פ ו ח ה י ו ם — ביז עס ווערט א בלאָז טהון דער טאָג, ו נ ס ו ה צ ל ל י ם — און עס ווערען אַנטלויפֿען די שאָטענס — באַ־באַ־באַ! דו האָסט זיך איינגעמיערט, און איך נישט!

ז.

איך פיהל מיך גליקליך, וואָס בוזי קאָן נישט דאָס, וואָס איך. און אין דער זעלבער צייט האָב איך אויף איהר רחמנות. עס טהוט מיר ווהי דאָס האַרץ. עס דאַכט זיך מיר, אַז זי איז פערזאָרגט. בוזי האָט שוין אַזא טבע: פרעהליך־פרעהליך — פֿלוצים זאָל זי זיך אַוועקזעצען אין א ווינקעלע און ווייגען שטילערהייט. וויפיעל די מאַמע זאָל זי דעמאָלט נישט טרייסטען, וויפיעל דער טאַטע זאָל זי דעמאָלט נישט קושען — עס העלפט קיין זאַך נישט. בוזי מוז זיך אויסווייגען. נאָך ווער? נאָכ'ן טאַטען, וואָס איז אַזוי פריה געשטאָרבען? צי נאָך דער מאַמע, וואָס האָט חתונה געהאַט, אַוועקגעפאָהרען אין פערגעסען דעם זייגעזונד? אַך, איהר מאַמע, איהר מאַמע! אַז מע דערמאָנט איהר די מאַמע, ווערד זי אַלערלייי קאָליהרען. זי האָלט נישט פון איהר מאַמע. זי רעדט נישט קיין

שלעכט וואָרט אויף דער מאַמע, נאָר זי האָלט נישט פון איהר. איך וויים דאָס פאַר געווים. איך קאָן נישט ליידען, אז בוזי זיצט פערזאָרגט. איך זעץ מיך צוועק נעבען איהר אויף די קלעצער און וויל איהר צעשלאָגען די געדאַנקען.

ח.

איך האָלט די הענד אין די קעשענעס. קלינג מיט די נים און זאָג צו איהר:

— טרעף, וואָס איך קאָן טהון, אז איך וויל?

— וואָס קאַנסט דו טהון?

— אז איך וויל, געהען איבער אַלע דיינע נים צו מיר.

— וועסט זיי ביי מיר אָפּגעווינען?

— ניין. מיר וועלען אפילו נישט אָנהויבען שפּיעלען.

— וואָס־זשע, וועסט זיי ביי מיר צוועקנעמען מיט נעוואָלד?

— ניין. זיי געהען אַליין אריבער צו מיר.

זי הויבט אויף איהרע שענע אויגען אויף מיר. איתרע שענע בליוע שיר־השירים־אויגען.

איך זאָג צו איהר:

— דו מיינסט, אפּנים, אז איך טרייב קאָטאָוועס? איך האָב, נאָרעלע, אזא שפּרוך... איך זאָג א פסוק...

זי עפענט אויף די אויגען נאָך שטאַרקער. איך פיהל מיך גרוים. איך גיב איהר צו פערשטעהן, ווי א גרויסער, ווי א העלד:

— מיר, יונגלעך, קאָנען אַלסדינג. ביי אונז אין חדר איז דאָ א חבר, שייקע דער בלינדער רופט מען איהם (ער איז א בלינדער אויף איין אויג), ווייסט ער אַלסדינג. ס'איז גאָר נישטאָ אזא זאַך אויף דער וועלט, וואָס שייקע זאָל נישט וויסען. אפילו קבלה. ווייסט דו, וואָס הייסט קבלה?

ניין. פון וואַנען זאָל זי וויסען? איך פיהל מיך אויפ'ן זיעבעצען הימעל, וואָס איך קאָן איהר נעבען א לעקציע וועגען קבלה.

— קבלה, נאַרעלע, איז אזא זאַך, וואָס קומט צוניטץ. מיט קבלה קאָן איך מאכען אזוי, אז איך זאָל דיך זעהן, און דו מיך נישט. מיט קבלה קאָן איך צאפען ווינד פון א שטיין און נאָלד פון דער וואנט. מיט קבלה קאָן איך מאכען אזוי, אז מיר ביידע, אזוי ווי מיר זיצען אָטא, זאָלען מיר זיך אויפהויבען ביז צו דער חמארע און נאָך העכער פון דער חמארע!...

ט.

אויפהויבען זיך אין דער הויך מיט בוזי'ן דורך קבלה ביז דער חמארע, און נאָך העכער פון דער חמארע, און אוועקפליהען מיט איהר ווייט-ווייט, אויף יענער זייט אוקינוס, — דאָס איז געווען איינער פון מיינע בעסטע חלומות. דאָרט, אויף יענער זייט אוקינוס, הויבט זיך דאָך אָן דאָס לאנד פון די קאַרליקעס, וואָס קומען ארויס פון די גבורים פון דוד המלך'ס צייטען. די קאַרליקעס זענען דאָך בטבע זעהר גוטע מענשעלעך. לעבען — לעבען זיי נאָר פון צוקערקעס מיט מאנדעל-מילך, שפּיעלען נאנצע טעג אויף קליינע פייפעלעך און טאנצען אלע אינאיינעם א „קאַראַהאָר", האָבען קיין מורא נישט פאר קיין זאך און האָבען ליעב געסט. פון אונז אז עס קומט עמיצער צו פאַהרען, גיבען זיי איהם עסען און טרינקען, שענקען איהם די טהייערסטע קליידער מיט אָהן א שיעור זילבערנע און גאָלדענע כלים, און פאר'ן אוועקפאַהרען שטרייפען זיי איהם אָן פולע קעשענעס מיט דימענטען און מיט בריליאנטען, וואָס וואָלגערען זיך ביי זיי, ווי, למשל, ביי אונז מיסט אויף דער גאס.

— ווי מיסט אויף דער גאס? נו?

אזוי האָט מיר א מאָל א זאג געטהאָן בוזי, אז איך האָב איהר דערצעהלט פון די קאַרליקעס.

— דו גלויבסט נישט?

— און דו גלויבסט?

— פֿאַר וואָס נישט?
— וואו האָסט דו דאָס געהערט?
— וואָס הייסט, וואו? אין חדר.
— אַך! אין חדר?...

נידעריגער, נידעריגער לאָזט זיך אַראָפּ די זון און בעפֿאַרבט דעם הימעל מיט א רויטען פֿאַס פון גין־גאָלד. דאָס גאָלד שיינט אָפּ אין בוזי׳ס אויגען. זיי באָדען זיך אין גאָלד!

׳.

מיר ווילט זיך זעהר, אז בוזי זאָל נתפּעל ווערען פון שייקעס מעטאָדע און פון די קונצען, וואָס איך קאָן מאַכען מיט קבלה. בוזי אָבער הויבט נישט אָן נתפּעל צו ווערען. אדרבה, עס ווייזט זיך מיר אוים, אז זי לאַכט. וואָס דען בעווייזט זי מיר אַלע איהרע פֿערעלדיגע צייהנדלעך? עס הויבט מיך אָן פערדריסען און איך זאָג צו איהר:

— דו גלויבסט מיר אפשר נישט?

בוזי לאַכט.

— דו מיינסט אפשר, אז איך באריהם זיך? אז איך טראַכט אוים פון קאָפּ ליגענס?

בוזי לאַכט נאָך שטאַרקער. ע! וויבאַלד אזוי, דאַרף מען זיך מיט איהר אָפּרעכענען! איך ווייס שוין מיט וואָס. איך זאָג צו איהר:

— דער חסרון איז, וואָס דו ווייסט נישט, וואָס הייסט קבלה. דו זאָלסט ווייסן, וואָס קבלה איז, וואַלסט דו אזוי נישט געלאַכט. מיט קבלה, אז איך ווייל, קאָן איך אַראָפּברענגען אהער דיין מאַמע. יאָ־יאָ. און אז דו וועסט מיך שטאַרק בעטען, ברענג איך דיר זי נאָך היינטיגע נאַכט, רייטענדיג אויף א שמעקען.

מיט א מאָל הערט זי אויף צו לאַכען. א וואַלקענדעל איז אי־בערגעלאָפּען איבער איהר שען ליכטיג פּנים, און עס ווייזט זיך

מיר אויס, אז די זון איז פֿלוצים פערפאַלען געוואָרען. אויס זון. אויס טאָג. איך האָב מורא, אז איך האָב א ביסעל איבערגעאַפּט די מאָס. איך האָב נישט בעדאַרפט אַנריהרען איהר וועהטיג — די מאַמע איהרע. איך האָב הרטה אויף דער מעשה. מע דאַרף עס פערגעלעטען. מע דאַרף זיך מיט איהר איבערבעטען. איך רוק מיך צו צו איהר. זי קעהרט זיך אַפֿ פון מיר. איך וויל זי נעמען ביי דער האַנד. איך וויל איהר זאָגען מיט'ן לשון פון שיר־השירים: „שובי, שובי, השולמית — קעהר זיך אום צו מיר, בוזי!..." פלוצים הערט זיך א קול פון שטוב ארויס:

— שימעק! שימעק?

שימעק — דאָס בין איך. דאָס רופט מיך מיין מאַמע, איך זאָל געהן מיט'ן טאַטען אין שוהל אריין.

יא.

דאָס געהן מיט'ן טאַטען אין שוהל אריין ערב־פסח דאַוונען — וואָס קאָן שוין זיין א גרעסערער פערגעניגען? וואָס איז ווערטה דאָס אַליין, וואָס מען איז אַנגעטהאָן פון קאָפֿ ביז פוס שפּאַגעל־ניי, און ס'איז דאָ מיט וואָס צו בעווייזען זיך פאַר די חברים? היינט דאָס דאַוונען? דער ערשטער יום־טוב'דיגער מעריב? דער ערשטער יום־טוב'דיגער ברכו? אַך! וויפיעל תענוגים דער גוטער גאָט האָט אַנגעגרייט פון אידישע קינדערס וועגען!

— שימעק! שימעק?

די מאַמע מיינע האָט קיין צייט נישט. „איך וועל געהן, איך וועל באַלד געהן, אַטאָ געה איך! איך וויל נאָר זאָגען בוזי'ן צוויי וועהטער. מעהר נישט ווי צוויי וועהטער"...

און איך זאָג איהר צוויי וועהטער. איך בין זיך מודה פאַר איהר, אז דאָס, וואָס איך האָב איהר אָט ערשט געזאָגט, איז נישט אמת. מאַכען מיט קבלה אזוי, אז יענער זאָל פליהען — דאָס קאָן מען נישט. אַליין — יא, איך אַליין זאָל פליהען — דאָס קאָן איך.

און דאָס וועל איך איהר ווייזען. לאָז נאָר איבערגעהן דער יום־טוב, אזוי מאַך איך די ערשטע פּרוב. איך וועל זיך אויפהויבען פּאַר איהר אין די אויגען, אַט דאָ אויף דעם אָרט, וואו די קלעצער ליגען, און וועל אין איין מינוט זיין שוין אויף יענער זייט חמאַרע. פון דאָרט וועל איך זיך נעמען רעכטס, אהינצו־אָ — זהינסט דו? — דאָרט ענדיגט זיך אַלסדינג און עס הויבט זיך שוין אָן דער ים־הקרח.

יב.

בוזי הערט זיך צו מיט קאָפּ. די זון שיקט איהרע לעצטע שטראהלען, צעקושט זיך מיט דער ערד.

— וואָס הייסט דאָס ים־הקרח? — פרעגט מיך בוזי.

— ים־הקרח וויסט דו נישט? ים־הקרח הייסט דער פערגלי־ווערטער ים. דאָס וואַסער איז געדיכט אזוי ווי לעבער און געזאַל־צען אזוי ווי ליאָג. קיין אָקרענטען געהען נישט אויף איהם, און מענשען, אז זיי חאָפּען זיך אהין אריין, קאָנען זיי שוין צוריק נישט קומען קיינמאָל.

בוזי קוקט אויף מיר מיט גרויסע אויגען.

— למאי זשע זאָלסט דו געהן אהין?

— איך געה דען, נארעלע? איך פליה דאָך. איך פליה פון אויבען, אזוי ווי איין אָדלער. אין עטליכע מינוט בין איך דאָך שוין וויעדער אויף דער יבשה. דאָרט הויבען זיך אָן די צוועלף הויכע בערג, וואָס שפּריצען מיט פייער, און אויפ'ן צוועלפטען בארג, סאַמע ביי'ם שפּיץ, שטעל איך זיך אָפּ און געה צו־פוס זיעבען מייל, ביז איך קום צו א געדיכטען וואַלד. נאָכדעם געה איך וואַלד־איין, וואַלד־אויס, ביז איך קום־צו צו א קליין וואַסערעל. דאָס וואַסערעל שווים איך אריבער און צעהל אָפּ זיעבען מאָל זיעבען, וואַכטט אויס פּאַר מיר איין אַלטיטשקער מיט א לאַנגען באָרד און פרעגט מיך: „וואָס איז דיין באַגעהר?" זאָג איך איהם: „פיהר מיך אָפּ צו דער בת־מלכה".

— וואָסער בת־מלכה?

אזוי זאָגט צו מיר בווז, און עס דאכט זיך מיר, אז זי איז דערשראָקען.

— די בת־מלכה — דאָס איז די שענע פרינצעסין, וואָס מע האָט זי אויפגעחאפט פון אונטער דער חופה און מע האָט זי פאר־כשופ'ט און אוועקגעפיהרט און אריינגעזעצט אין א קרישטאָלענעם פאלאץ, שוין זיעבען יאָהר...

— וואָס זשע געהער זיך עס אָן מיט דיר?

— וואָס הייסט, וואָס געהער זיך עס אָן טיט מיר? איך דארף דאָך זי באפרייען.

— דו דארפסט זי באפרייען?

— וואָר דען?

— מע דארף נישט פליהען אזוי ווייט. פאָלג מיך, מע דארף נישט!...

יב.

און בווז נעמט מיך אָן ביי דער האנד, און איך פיהל, ווי איהר קליין וויים הענטעל איז קאלט. איך קוק איהר אין די אויגען אריין און איך זעה, ווי עס שיינט זיך אפ אין זיי די גין־נאָלדענע זון, וואָס געזעגענט זיך מיט'ן טאָג, מיט'ן ערשטען ליכטינען וואָ־רעמען ערב־פסח טאָג. ביסלעכווייז שטארבט אפ דער דאָזיגער טאָג. ווי א ליכט ווערד אויסגעלאשען די זון. דער הילך, וואָס איז געשטאנען דעם גאנצען טאָג, ווערד פערשטארבען. מע זעהט שוין ניט כמעט קיין לעבעדיגען מענשען אויף דער גאס. אין די פענסטער פון די הייזלעך בעווייזען זיך פייערלעך פון די יום־טוב־דיגע בענשליכט. א מארנע, א הייליגע שטילקייט רינגעלט אונז ארום, מיך מיט בווז'ן, און מיר פיהלען זיך פעסט צענויפגענאָסען מיט דער דאָזיגער יום־טוב'דיגער שטילקייט.

— שימעק! שימעק?

יד.

דאָס דריטע מאָל שוין, אז די מאַמע רופט מיך, איך זאָל געהן מיט'ן טאַטען אין שוהל אַריין. וויים איך דען אַליין נישט, אז מע דאַרף געהן אין שוהל אַריין? איך וועל דאָ זיצען נאָך א מינוט, איין מינוט, נישט מעהר. דערהערט בוזי, אז מע רופט מיך, רייסט זי ארוים איהר האַנד, חאַפּט זיך אויף און טרייבט מיך:

— שימעק, דיך רופט מען דאָס, דיך. געה־נעה. שוין צייט. געה־גע־ה.

איך קלויב מיך נעהן. אויסגעבלאָזען האָט דער טאָג. אויס־געלאָשען האָט די זון. פונ'ם גאַלד איז געוואָרען בלוט. א וויכ־טעלע האָט א בלאָו געטהאָן, א גרינגס, א קיהלס. בוזי טרייבט מיך, איך זאָל געהן. איך וואַרף אויף איהר דעם לעצטען בליק. נאָר נישט די בוזי, וואָס פריהער. איין אַנדער פּנים מיט איין אַנדער חן בעקומט זי אין מיינע אויגען אינ'ם דאָזיגען פער'כשופ'טען אָבענד. „די פער'כשופ'טע פּרינצעסין" — פליהט מיר דורך א געדאַנק אין קאָפּ. בוזי לאָזט מיך אָבער נישט לאַנג מיט מיינע געדאַנקען. זי טרייבט מיך, זי טרייבט מיך, איך זאָל געהן. איך לאָז מיך געהן און קוק מיך אום צוריק אויף דער פער'כשופ'טער פּרינצעסין, וואָס האָט זיך אינגאַנצען צענויפגענאָסען מיט'ן דאָ־זיגען פער'כשופ'טען פּסח־אָבענד, און איך בלייב שטעהן א פער'כשופ־טער. וווייזט זי מיר אָבער מיט דער האַנד: איך זאָל געהן! איך זאָל געהן!... און עס מאַהלט זיך מיר אויס, אז איך הער איהר קול, ווי זי זאָגט צו מיר מיט'ן לשון פון שיר־השירים:

— ב ר ח ד ו ד י — אַנטלויף, מיין געליעבטער! ו ד מ ה ל ך ל צ ב י — און זיי געגליכען צו א הירש, אָדער צו א אינד־אויף די בשמים־בערג!...

צוויטער טייל.

מיר רייסען נרינס.

א.

— גיכער, בוזי, גיכער! — זאָג איך צו בוזי'ן א טאָג פאַר שבועות און נעם זי פאַר א האַנד, און מיר לאָזען זיך האַסטיג בארג ארויף. — דער טאָג שטעהט נישט, נאָרעלע. מיר דאַרפען דורכגעהן אזא בארג, און נאָכ'ן בארג האָבען מיר נאָך א טייכעל. איבער'ן טייכעל נעהט א קלאַדקע פון ברעטער, היימסט עס „דאָס בריקעל". דאָס טייכעל לויפט, די זשאַבעס קוואַקען, די ברעטער שאָקלען זיך, הוידען זיך, און ערשט דאָרט, אויף יענער זייט בריקעל — דאָרט איז ערשט דער אמת'ער גן־ערן, בוזי! דאָרט ערשט הויבען זיך אָן מיינע מאַיאָנטקעס.

— דיינע מאַיאָנטקעס?

— מיין איך, די „לעוואָדע". א גרויס פעלד, וואָס ציהט זיך, ציהט זיך אָהן א סוף, אָהן א ברעג. מיט א גרינער קאָלדרע איז דאָס איבערגעצויגען. מיט געלינקע שפרענקעלעך איז דאָס בעשפרענקעלט. מיט רויטינקע צוויקעלעך איז דאָס בעצוויקעלט. און ריחות זאָלסט דו הערען דאָרטען — די שענסטע בשמים פון דער וועלט! און בוימער האָב איך דאָרטען, אָהן א שיעור בוימער, הויכע, צווייגענדיגע בוימער. און א בערגל האָב איך מיר דאָרט, וואָס איך זיץ אויף דעם. וויל איך, זיץ איך מיר. וויל איך, הויב איך מיך אויף דורכ'ן „שם־המפורש" און פליה מיר, וי איין אָדלער, העכער פון דער חמארע. איבער פעלדער און וועלדער, איבער ימים און מדבריות, ביז איך קום אויף יענער זייט הרי־חושך...

— און פון דאָרטען — שלאָגט מיך איבער בוזי — געהסט דו צו פוס זיעבען מייל, ביז דו קומסט צו א וואַסערעל.

— ניין, צו א געריכטען וואַלד... פריהער נעהם איך וואַלדאיין, וואַלד־אויס, און ערשט נאָכדעם קום איך צו א וואַסערעל...

— דאָס וואָסערע׳ שווימסט דו אַריבער און צעהלסט אָפּ זיעבען מאָל זיעבען...

— וואַכסט אויס פּאַר מיר איין אַלטיטשקער מיט א לאַנגען באָרד...

— פּרעגט ער דיך: „וואָס איז דיין באַגעהר?"

— זאָג איך איהם: „פּיהר מיך אָפּ צו דער בת־מלכה"...

בוזי רייסט אַרויס איהר האַנד פון מיין האַנד און לאָזט זיך לויפען באַרג אַראָפּ. איך לויף איהר נאָך.

— בוזי, וואָס לויפסט דו אזוי?

בוזי ענטפּערט נישט. זי איז ברוגז. זי האָט פיינט די בת־מלכה. אַלע מעשיות האָט זי ליעב, נאָר נישט די בת־מלכה...

ב.

וועך בוזי איז — דאַרפט איהר געדענקען. איך האָב אייך שוין אמאָל דערצעהלט. נאָר טאָמער האָט איהר פערגעסען, חזר איך אייך איבער נאָך אמאָל.

איך האָב געהאַט איין עלטערען ברודער — בעני. איז ער דערטרונקען געוואָרען. נאָך איהם איז געבליבען א וואַסער־מיהל, א יונגע אַלמנה, צוויי פּערדלעך און איין קינד. האָט מען די מיהל אָפּגעלאָזט. די פּערדלעך פערקויפט. די אַלמנה האָט חתונה געהאַט ערגיץ ווייט. און דאָס קינד האָט מען געבראַכט צו אונז. דאָס איז געווען בוזי.

חא־חא־חא! אַלע מיינען, אַז איך און בוזי זענען א ברודער מיט א שוועסטער. מיין טאַטען רופט זי טאַטע. מיין מאַמען רופט זי מאַמע. און מיר צווישען זיך לעבען, ווי א ברודער מיט א שוועסטער, און האָבען זיך ליעב, ווי א ברודער מיט א שוועסטער.

ווי א ברודער מיט א שוועסטער? פּאַר וואָס זשע שעהמט זיך פּאַר מיר בוזי?

איין מאל האָט זיך געטראָפען א מעשה. מיר זענען געבליבען אַליין, אַליין אין צווייען איבער דער גאַנצער שטוב. פּאַרנאַכטליך איז דאָס געווען. פּינסטערליך שוין. דער טאַטע איז געגאַנגען אין שוהל זאָגען קריש נאָך מיין ברודער בעני, און די מאַמע — נאָך שוועבעלעך. איך און בוזי האָבען זיך פערשלאָגען אין א ווינקעלע און איך דערצעהל איהר מעשיות. בוזי האָט ליעב, אז איך דערצעהל איהר מעשיות. שענע מעשיות פון'ם חדר, מעשיות פון טויזענד איין נאַכט. זי רוקט זיך צו צו מיר גאַנץ נאָהענט. איהר האַנד איז אין מיין האַנד.

— דערצעהל, שימעק, דערצעהל.

שטיל לאָזט זיך אראָפּ די נאַכט. פּאַוואָלי קלעטערען אויף די וועגד די שאַטענס, ציטערען, פּויזשען אויף דער ערד און צעקריכען זיך. קוים־קוים וואָס מיר זעהען זיך. נאָר איך פיהל, איהר הענטעל ציטערט, און איך הער, איהר הערצעל קלאַפּט, און איך זעה, איהרע אויגען אין דער פינסטער גלאַנצען. פּלוצים רייסט זי אַרויס איהר האַנד פון מיין האַנד. „וואָס איז, בוזי?" „מע טאָר נישט". „וואָס טאָר מען נישט?" „האַלטען זיך ביי די הענד". „פּאַר וואָס? וועד האָט דיר געזאָגט?" „איך וויים אַליין". „מיר זענען דען פרעמדע? מיר זענען דען נישט שוועסטער און ברודער?" „ע! וועז מיר זאָלען זיין שוועסטער און ברודער!"... — ציהט אוים בוזי, און עס הערט זיך מיר אין איהרע וועדמער דאָס לשון פון שיר־השירים: „מי יתנך כאח לי — פּאַר וואָס ביזט דו נישט מיר א ברודער?"

תמיד אזוי. רעד איך פון בוזי'ן, דערמאַן איך מיך אין שיר־השירים.

ג.

וואו זשע האַלטען מיר? ערב־שבועות. מיר לויפען בארג־אראָפּ. פּריהער בוזי, נאָכדעם איך. בוזי איז אויף מיר ברוגז

פאר דער בת־מלכה. אלע מעשיות האָט זי ליעב, נאָר נישט די בת־מלכה. בוזי׳ס ברוגז זיין, איהר זאָלט גאָר קיין יסורים נישט האָבען, דויערט נישט אפילו אזוי פיעל, ווי איך רעד צו אייך. אָט קוקט זי שוין וויעדער אויף מיר מיט איהרע גרויסע ליכטיגע פערטראַכטע אויגען. פערוואַרפט די האָר ארונטער און זאָגט צו מיר:

— שימעק! אוי, שימעק! טהו נאָר א קוק. זעם א הימעל. דו זעהסט גאָר נישט וואָם אין דרויסען טהוט זיך!

— איך זעה, נאַרעלע. וואָם דען, איך זעה נישט? איך זעה א הימעל, איך פיהל א וואַרעם ווינטעלע, איך הער פויגעלעך פיש־טשען און צווישטשען און טראָגען זיך איבער אונזערע קעפ. דאָם איז אונזער הימעל, אונזער ווינטעלע, אונזערע פויגעלעך — אלעס־דינג איז אונזערס, אונזערס, אונזערס! געב אהער דיין האַנד, בוזי!...

ניין. זי גיט מיר נישט די האַנד. זי שעהמט זיך. למאי שעהמט זיך פאָר מיר בוזי? למאי איז זי רויט געוואָרען?

— דאַרטען — זאָגט מיר בוזי און לויפט פאַראויס — דאַרטען, אויף יענער זייט בריקעל... און עס דאַכט זיך מיר אויס, אז זי רעדט צו מיר מיט'ן לשון פון שולמית, וואָם אין שיר־השירים: „ל כ ה ד ו ד י — קום, מהייערער! לאָמיר געהן אין פעלד ארויס! לאָמיר נעבטיגען אין די דערפער! לאָמיר זיך פערערען אין די ווייננערטנער! לאָמיר זעהען, אויב דער ווייַנשטאָק בליהט? אויב דער ווייַנצווייג האָט זיך פאַנאַנדער־געגומען? אויב די מילגראָמען שפראָצען?“...

און אָט זענען מיר ביי׳ם בריקעל.

ד.

דאָם טייכעל לויפט, די זשאבעם קוואקען און די ברעטער שאָק־לען זיך, מוידען זיך, און בוזי ציטערט.

— אי, ביזט דו, בוזי, א... וואם האסט דו מורא, נאַרעלע?
האלט זיך אן אן מיר, אַרער געב, לאָם איך דיך ארומנעמען. איך
דיך און דו מיך. זעהסט דו? אט אזוי. אט אזוי.
אויס בריקעל.

און אזוי ווי מיר האבען זיך ארומגענומען, אזוי געהען מיר
שוין אין צווייען, איינע אלייו איבער דעם דאזיגען גן־ערן. בוזי
האלט זיך אן מיר שטארק, זעהר שטארק. זי שווייגט. נאָר עס
דאכט זיך מיר, אז זי זאגט צו מיר מיט'ן לשון פון שיר־השירים:
„אני לדודי ודודי לי — איך בין דיינע און דו ביזט
מיינער"...

די לעוואדע איז גרוים. זי ציהט זיך אהן א סוף, אהן א ברעג.
מיט א גרינער קאלדרע איז זי איבערגעצויגען. מיט געלינקע
שפרענקעלעך איז זי בעשפרענקעלט. מיט רויטינקע צוויקעלעך איז
זי בעצוויקעלט. און ריחות שמעקען דא, די שענסטע בשמים פון
דער וועלט! און מיר געהען בוידע ארומגענומען, איינע אלייו, אין
צווייען, אינ'ם דאזיגען גן־ערן.

— שימעק! — זאגט מיר בוזי און קוקט מיר גלייך אין די
אויגען אריין און רוקט זיך צו צו מיר נאָך נעהענטער. — וועו וועלען
מיר אנהויבען רייסען גרינס אויף שבועות?

— דער טאג איז נאָך געגוג גרוים, נאַרעלע! — זאג איך צו
איהר און איך ברעג. איך וויים נישט, וואוהין זאל איך קוקען
פריהער: צי אין דער יארמעלקע פונ'ם בלאהען הימל? צי אויף
דער גרינער קאלדרע פונ'ם בריטען פעלד? צי אהין, אין עק
וועלט אריין, דאָרטען, וואו דער הימעל געהט זיך צענויף מיט דער
ערד? צי אין בוזי'ס ליכטיג פנים זאל איך אריינקוקען, אין בוזי'ס
שענע גרויסע אויגען, וואם וויזעען מיר אוים טיף, ווי דער הי־
מעל, און פערטראכט, ווי די נאכט? תמיד זענען איהרע אויגען
פערטראכט. א מיעפער זארג ליגט אין זיי פערבארגען. מיט א
שטילען טרויער זענען זיי איבערגעצויגען. איך וויים איהר זארג,

מיר איז בעקאַנט איהר טרויער. זי טראָגט א גרויסען וועהטיג אין האַרצען. א פערדראָס אויף איהר מאַמע, וואָס האָט חתונה געהאַט פאַר א פרעמדען מאַטען און איז אַוועקגעפאָהרען פון איהר אויף שטענדיג, אויף אייביג, גלייך ווי זי וואָלט איהר אָנגעקאָהרט א פרעמדע. אין שטוב טאָר איהר מוטער׳ס נאָמען נישט דערמאָנט ווערען, גלייך ווי זי וואָלט גאָר קיין מאָל נישט געהאַט קיין מאַמע. מיין מאַמע — דאָס איז איהר מאַמע. מיין טאַטע — דאָס איז איהר טאַטע. און זיי האָבען זי ליעב, ווי אַיין אייגען קינד, ציטערען איבער איהר, געבען איהר נאָך, וואָס איהר האַרץ גלוסט. נישטאָ קיין צו טהייערס פאַר בווי׳ן. בווי האָט געזאָגט, אז זי ווי׳ל געהן מיט מיר אָנרייסען גרינס אויף שבועות (דאָס האָב איך זי ערויפגעפיהרט דערויף), האָט דער טאַטע א זאָג געטהאָן צו דער מאַמע: „ווי מיינסט דו?" און בעת מעשה האָט ער אריבערגעקוקט אריבער די זי׳לבערנע בריל׳ען און גענג׳עט זיך די זי׳לבערנע פעדעם פון זיין זי׳לבער־באָרד. און עם געהט אַוועק א שמועס צווישען טאַטע־מאַמע וועגען אונזער געהן אַליין הינטער דער שטאָדט ארוים אָנרייסען גרינס אויף שבועות:

ד ע ר ט א ט ע: וואָס זאָגסט דו?
ד י מ א מ ע: וואָס זאָגסט דו?
ד ע ר ט א ט ע: זאָל מען זיי לאָזען געהן?
ד י מ א מ ע: פאַר וואָס זאָל מען זיי נישט לאָזען געהן?
ד ע ר ט א ט ע: איך זאָג דען, אז נייז?
ד י מ א מ ע: וואָס זשע דען זאָגסט דו?
ד ע ר ט א ט ע: איך זאָג נאָר, צי זאָלען זיי געהן?
ד י מ א מ ע: פאַר וואָס זאָלען זיי נישט געהן?

און אזוי ווייטער. איך ווייס, וואָס זיי קוועטשט. אפשר צוואַנציג מאָל זאָגט מיר אַן דער טאַטע, און נאָכ׳ן טאַטען אויך די מאַמע, אז דאָרט איז דא א בריקע, און אונטער׳ן בריקע איז דא א וואַסער — א טייכע, א טייכע, א טייכע...

ה.

מיר, איך און בוזי, האָבען שוין לאַנג פערגעסען דאָס בריקעלע מיט'ן וואַסער, מיט'ן טייכעלע. מיר טראָגען זיך איבער דער בריי־טער פרייער לעוואַדע, אונטער'ן ברייטען פרייען הימל. מיר לוי־פען איבער'ן גרינעם פעלד, פאַלען און קאַטשען זיך אינ'ם שמע־קענדיגען גראָז. מיר שטעהען אויף, פאַלען און קאַטשען זיך נאָך א מאָל און נאָך א מאָל, און קיין גרינס אויף שבועות הויבען מיר נאָך אַלץ נישט אָן צו רייסען. איך פיהר בוזי'ן אין דער לענג און אין דער בריים איבער דער לעוואַדע. איך בעריהם זיך פאַר איהר מיט מיינע מאיאָנטקעס.

— זעהסט דו אָט די בוימער? זעהסט דו אָט דעם זאַמד? זעהסט דו אָט דאָס בערגעל?

— איז דאָס אין גאַנצען דיינס?

אזוי זאָגט צו מיר בוזי, און איהרע אויגען לאַכען. מיר פער־דריסט עס, וואָס זי לאַכט. תמיד איז ביי איהר אוא טבע לאַכען פון מיר. איך בלאָז זיך אָן און קערעווע מיך אָפּ אויף א ווייַלע פון בוזי'ן. שטויסט זיך בוזי, אז איך בין ברוגז. פערגעהט זי צו מיר פון פאַרענט, פערקוקט מיר אין די אויגען אריין און נעמט מיך אָן ביי דער האַנד און זאָגט צו מיר: „שימעק!"... פליהט אוועק דער רוגז און אַלץ ווערד פערגעסען. און איך נעם זי פאַר דער האַנד און איך פיהר זי צו מיין בערגעל, דאַרטען, וואו איך זיץ מיר תמיד, אַלע יאָהר. וויל איך, זיץ איך מיר. וויל איך. הויב איך מיך אויף דורכ'ן „שם־המפורש" און פליה מיר, ווי אַיין אַדלער, העכער פון דער חמאַרע, איבער פעלדער און וועלדער, אי־בער ימים און מדבריות...

ו.

דאַרטען, אויפ'ן בערגעל, זיצען מיר, איך און בוזי (קיין גרינס אויף שבועות האָבען מיר נאָך אַלץ נישט אָנגעריסען), און דער־צעהלען מעשיות. דאָס הייסט: איך דערצעהל און זי האָרכט.

איך דערצעהל איהר פון דעם, וואָם וועט זיין אמאָל, אמאָל, אז איך וועל זיין א גרויסער און זי א גרויסע א ו ן מ י ר ו ו ע ל ע ן ז י ך נ ע מ ע ן... מיר וועלען זיך באלד אויפהויבען דורכ'ן שם־המפורש אריבער דער חמארע און וועלען ארומרייזען די גאנצע וועלט. פריהער וועלען מיר זיין אין אלע לענדער, וואו אלכסנדר מוקדון איז געווען. און נאָכדעם וועלען מיר נעבען א פאָהר־איבער קיין ארץ־ישראל. דאָרט וועלען מיר זיין אויף אלע בשמים־בערג, אין אלע ווייננגערטנער, אנשטופּען פולע קעשענעם מיט באָקסערען, פייגען, טייטלען און אייבירטען און אוועקפליהען פון דאָרטען נאָך וויטער און וויטער. און אומעטום וועלען מיר אָפּטהון איין אנדער שפּיצעל, וואָרום קיינער וועט דאָך אונז נישט זעהען...

— קיינער וועט אונז נישט זעהען? — פרענט מיך בוזי און חאפּט מיך אָן פאר די הענד.

— קיינער, קיינער! מיר וועלען זעהען אלעמען, און אונז וועט נישט זעהען קיינער!

— ווי־באלד אזוי, שימעק, האָב איך צו דיר א בקשה.

— א בקשה?

— א קליינע בקשה...

נאָר איך וויים פריהער איהר בקשה. זי ווי, אז מיר זאלען זיך דורכפאָהרען אהין, וואו איהר מאמע האָט חתונה געהאט. אָפּטהון עפּים א שפּיצעל איהר שטיעפמאטען...

— פאר וואָם נישט? — זאָג איך צו איהר. — מיט'ן גרעסטען כבוד! אויף מיר מעגסט דו זיך שוין פארלאָזען, נארעלע. איך קאָן זיי אָפּטהון אזעלכעם, אז זיי זאלען מיך האָבען צו געדענקען!

— נישט זיי, נאָר א י ה ם, א י ה ם א ל י י ן. — בעט זיך ביי מיר בוזי. נאָר נישט אזוי גיך פועל'ט זי דאָם ביי מיר. מיך, אז מע צע'כעם'ט, איז מיט סכנת נפשות! וואָם הייסט, איך וועל איך איהר אָפּשווייגען אזא מעשה? א אָפּטעפאלנעסט פון א ווייבעל — נעמען און חתונה האָבען מיט איין אנדער טאטען, פערפאָהר־

רען צו אלדי שווארצע יאהר און אוועקווארפען א קינד, נישט אריינשרייבען קיין בריוועל אפילו! היתכן? וואו איז דאס נע־הערט געוואָרען אזא רציחה?!...

ז.

אומזיסט האָב איך מיך אזוי צעפלאקערט. איך האָב חרטה, ווי הינט עסען מיך. נאָר ס'איז שוין פאַרפאלען. בוזי האָט פערשטעלט דאס פנים מיט ביידע הענד. זי ווייניט? איך וואלט געגומען און צעריסען זיך אליין אויף שטיקלעך! צו וואס האָט מיר געטויגט אנריהרען איהר וועהטיג — די מאמע איהרע? שטיל אין הארצען ביי זיך רוף איך מיך אן מיט אלע מיאוס'ע נעמען: „פערד! בהמה! אכס! קאלב! לעקיש! לאנגע צונג!"... איך רוק מיך צו צו איהר. איך נעם זי אן ביי דער האנד: „בוזי! בוזי!" איך וויל איהר זאגען מיט'ן לשון פון שיר־השירים: „ה ר א י נ י את מ ר א י ך — לאז מיך זעהן דיין פנים, ה ש מ י ע נ י את ק ו ל ך — לאז מיך הערען דיין שטים"...

פלוצים... פון וואנען האבען זיך געגומען אהער דער טאטע מיט דער מאמע?

ח.

דעם טאטענס זילבערנע ברילען גלאנצען פון דער ווייטען. די זילבערנע פעדים פון זיין זילבער־בארד האבען זיך צעלאזט אויפ'ן ווינטעל. און די מאמע מאכט צו אונז פון דער ווייטען מיט דער פעטשייע. מיר בוזי, איך און בוזי, זענען געבליבען זיצען, ווי געלעהמט. וואס טהוען דא טאטע־מאמע?

דאס זענען זיי געקומען צו אונז אהער, נעוואהר וועלען, וואס מיר מאכען. צי האָט זיך ניט געטראפען מיט אונז, חס־וושלום,

עפּים איין אומגליק? א קשיא אויף א טעשה — א בריקעל, א ווא־סער, א טייבעל, א טייבעל, א טייבעל...

מאָדנע טאָטע־מאָמע!

— און וואו איז אייער גרינס?

— וואָסער גרינס?

— דאָס גרינס, וואָס איהר זענט נעגאַנגען אָנרייסען אויף שבועות?...

מיר ביידע, איך און בוזי, קוקען זיך איבער. איך פערשטעה איהרע אויגען. איך פערשטעה איהר קוק. און עס דאַכט זיך מיר, אז איך הער, ווי זי זאָגט צו מיר מיט'ן לשון פון שיר־השירים:

„מי יתנך כאח לי — אָ, וועז דו ביזט מיר א ברו־דער!... פּאַר וואָס ביזט דו מיר נישט קיין ברודער?"...

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

— מילא, גרינס אויף שבועות וועט שוין מסתמא ווי עס איז זיין. — זאָגט דער טאָטע מיט א שמייכעל, און די זילבערנע פּעדעם פון זיין זילבער־באָרד גלאַנצען אַפּ אין די ליכטיגע שטראַהלען פון דער גינגאָלדענער זון. — אבי, געלויבט דער אויבערשטער, די קינ־דער זענען געזונד און ס'איז זיי חלילה קיין זאַך נישט געשעהען.

— געלויבט איז נאָמ! — ענטפערט איהם די מאָמע און ווישט זיך מיט דער פּעטשייליע דאָס רויטע פערשוויצטע פּנים. און בייד קוועלען זיי אָן, וועלען בריייטער ווי לענגער.

מאָדנע, מאָדנע טאָטע־מאָמע!

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

דריפער טייל.

אין דער דאזיגער נאכט.

א.

„לבני היקר מוהר"ר...

„איך שיק דיר 00 רו"כ און בעט דיך, מיין זוהן, זאלסט מיר טהון צולייב און קומען צו פאהרען אהיים אויף פסח. עס איז מיר א בזיון פאר דער וועלט אויף מיינע עלטערע יאהרען. מע האט איין שטיקעל זוהן א בן־יחיד, און מען איז ניט זוכה איהם צו זעהן. אויך די מאמע בעט דיך רחמים, אז דו זאלסט למען־השם קומען צו פאהרען אויף פסח. און זיי וויסען, אז בוזי'ן קומט מזל־טוב. זי איז למזל א כלה געווארען. אם־ירצה־השם, שבת נאך שבועות איז די חתונה.

ממני אביך..."

— — — — — — — — — — — — — — — —

אט דאס שרייבט צו מיר מיין טאטע — דאס ערשטע מאל אזוי שארף. דאס ערשטע מאל פאר דער נאנצער צייט, פון זינט מיר זענען זיך צענאנגען. און צענאנגען זענען מיר זיך מיט'ן טאטען שטיל, נישט געקריגט זיך. איך האב וויעדערשפעניגט זיין געבאט. נישט געוואלט גהען אין זיינע וועגען. געגאנגען מיין אייגענעם וועג — זיך אוועקגעלאזט לערנען. פריהער איז ער געווען ברוגז, געזאגט, אז ער וועט מיר קיינמאל ניט מוחל זיין, סיידען ער וועט ליגען אויפ'ן טוידטען־בעט. דערנאך האט ער מיר מוחל געווען. דערנאך האט ער מיר אנגעהויבען שיקען געלד: „איך שיק דיר 00 רו"כ און עס לאזט דיר גריסען די מאמע גאר פריינדליך". קורצע, טרוקענע בריפ. אויך מיינע בריפ צו איהם זענען געווען קורצע, טרוקענע בריפ: „דיין בריף מיט די 00

רו"כ האָב איך מקבל נעווען אוֹן לאָז גריסען דער מאמען נאָר פריינדליך".

קאָלט, מורא'דיג קאָלט זענען נעווען אונזערע ביידענס בריוֹר־לעך. ווער האָט צייט נעהאַט דאָס צו בעמערקען אין דער וועלט פון חלומות, וואו איך האָב מיך געפונען? נאָר דעם טאַטענס בריף אַצינד האָט מיך אויפגעוועקט. ניט אזוי דעם טאַטענס קאָגען זיך, וואָס ס'איז איהם א בזיון פאַר דער וועלט (איך בין מיך מודה). אוֹן ניט אזוי דער מאַמעס בקשה, וואָס זי בעט רחמים — קיין זאַך האָט מיך אזוי ניט געמומען (איך בין מיך מודה), ווי די עטליכע ווערטער: „אוֹן זיי וויסען, אז בוזי'ן קומט מזל־טוב"...

בוזי — אָט די בוזי, וואָס איהר גלייכען איז ניטא אין ערגיץ ניט, סיידען אין שיר־השירים. אָט די בוזי, וואָס איז אייגנעקניפט אוֹן אויסגעבונדען מיט מיינע יונגע יאָהרען. אָט די בוזי, וואָס איז אַלע מאָל געווען די פערׂכשופ'טע בת־מלכה פון אַלע מיינע וואונדערליכע בבא־מעשיות, די שענסטע פרינצעסין פון מיינע נאָלדענע חלומות — אָט די בוזי איז איצט א כלה? עמיצעמס, ניט מיינע?!...

ב.

ווער איז בוזי? — אך, איהר וויסט ניט, ווער בוזי איז? איהר האָט פערגעסען? איך מוז אייך נאָך א מאָל איבערדערצעהלען איהר ביאָגראַפיע אין קורצען, אוֹן מיט דעם אייגענעם לשון, וואָס איך האָב איך דערצעהלט אמאָל, מיט יאָהרען צוריק.

איך האָב געהאַט אַיין עלטערען ברודער — בעני. איז ער דערטרונקען געוואָרען. נאָך איהם איז פערבליבען א וואַסער־מיהל, א יונגע אלמנה, צוויי פערדלעך אוֹן אַיין קינד. האָט מען די מיהל אָפּגעלאָזט, די פערדלעך פערקויפט. די אלמנה האָט חתונה געהאַט אוֹן איז אַוועקגעפאָהרען ערגיץ ווייט. אוֹן דאָס קינד האָט מען געבראַכט צו אונז אין שטוב אריין.

דאָס איז בוזי.

און שען איז בוזי, ווי די שענע שולמית, וואָס פון שיר־השירים. אָלע מאָל, וועו איך האָב נעזעהען בוזי'ן, האָב איך מיך נעמוזט דערמאָנען אין דער שולמית, וואָס פון שיר־השירים. און אָלע מאָל, וועו איך האָב נעלעזענט אין חדר דעם שיר־השירים, איז מיר נע־קומען אָקעגען בוזי.

איהר נאָמען איז פערצוינען פון אסתר־ליבע: ליבוזי — בוזי. מיט מיר אינאיינעם איז זי נעוואָכסען. מיין טאָטען רופט זי טא־טע. מיין מאָמען רופט זי מאָמע. אָלע האָבען נעמיינט, אז מיר זענען א ברודער מיט א שוועסטער. און מיר האָבען זיך ליעב נעהאַט, ווי א ברודער מיט א שוועסטער.

ווי א ברודער מיט א שוועסטער פלעגען מיר זיך פערקלויבען אין א ווינקעלע, און דאָרט פלעג איך איהר דערצאהלען בבא־מעשיות פון חדר, פון מיין חבר שייקע, וואָס וויסט אלסדינג, אפילו קבלה. דורך קבלה, האָב איך איהר נעזאָגט, קאָן איך מאכען קונצען: צא־פען ווין פון א שטיין און נאָלד פון דער וואנד. מיט קבלה, האָב איך איהר נעזאָגט, קאָן איך מאכען אזוי, אז מיר בוידע זאָלען זיך אויפהויבען ביז דער חמארע, און נאָך העכער פון דער חמארע. אך, האָט זי ליעב נעהאַט האָרכען פון מיר מעשיות! איין מעשה נור האָט בוזי פיינט נעהאַט פון מיר צו האָרכען: פון א בת־מלכה, פון א פרינצעסין, וואָס מע האָט זי פער'כשופ'ט, אויפנע־חאפט פון אונטער דער חופה און אריינגעזעצט אין א קרישטאָלע־נעם פאָלאַץ אויף זיעבען יאָהר, און איך פליה זי אויסלייזען... אלסדינג האָט בוזי ליעב נעהאַט צו הערען, נאָר ניט פון קיין פער־כשופ'טער בת־מלכה, וואָס איך זאָל דאָרפען פליהען זי אויסלייזען. „מע דארף ניט פליהען אזוי וויט, פאָלג מיך, מע דארף נישט!"... אזוי האָט נעזאָגט צו מיר בוזי, צוועקגעשטעלט אויף מיר איהרע שענע בלויע שיר־השירים־אויגען.

אָט דאָס איז בוזי.

איצט שרייבט מען מיר, אז עס קומט איהר מזל־טוב. זי איז א כלה געווארען. בוזי איז א כלה. עמיצענס א כלה. עמיצענס, ניט מיינע! האָב איך מיך אוועקגעזעצט און אָפּגעענטפערט דעם מאטען מיט א בריעף:

„לכבוד אבי היקר מוהר"ר...

„דיין בריעף מיט די 00 רו"כ האָב איך מקבל נעווען. איז עט־ליכע טעג ארום, ווי נור איך ווער פארטיג, אזוי קום איך צו פּאָה־רען. אויף די ערשטע טעג פּסח, אָדער אויף די אנדערע — נאָר זיין וועל איך. איך לאָז גריסען דער מאמען גאָר פריינדליך. און בוזי'ן — מזל־טוב. איך ווינש איהר גליק...

ממני בנך..."

ג.

ס'א ליגען. נישט איך האָב געהאט מיט וואָס פּארטיג צו ווערען. נישט איך האָב געדארפט וואַרטען עטליכע טעג. דעם זעלבען טאָג, וואָס איך האָב בעקומען פּונ'ם מאטען דעם דאָזיגען בריעף און געענטפערט מיט מיין בריעף, האָב איך מיך אויפגעזעצט און בין געפֿלויגען אהיים און בין געקומען צו פֿליהען פּונקט דעם טאָג, וואָס ערב יום־טוב. אין א וואַרעמען ליכטיגען ערב פּסח'יגען טאָג.

און האָב געטראָפען מיין שטערטעל פּונקט אזוי, ווי איך האָב עס איבערגעלאָזט אמאל, מיט יאָהרען צוריק. נישט פּערענדערט אויף א האָר, נישט געמינערט א טראָפּען. די אייגענע שטאָדט. די אייגענע מענשען. דער אייגענער ערב־פּסח'יגער אין־דרויסען מיט'ן אייגענעם ערב־פּסח'יגען טאַרראָם.

איין זאָך נור האָט נעפעהלט: דער שיר־השירים. ניין. עס איז שוין נישט מעהר שיר־השירים'דיג, ווי ס'איז געווען אמאל, מיט יאָהרען צוריק. אונזער הויף איז שוין נישט מעהר שלמה המלך'ס ווייננאָרטען, וואָס אין שיר־השירים. דאָס האָלץ מיט די

קלעצער, מיט די ברעטער, וואָס ליגען אָנגעוואָרפען ביי אונזער שטוב, איז שוין נישט מעהר טענענבוימער און בוקסענבוימער. די קאַץ, וואָס ליגט ביי דער טהיר און וואַרעמט זיך אויף דער זונ, איז שוין נישט מעהר פון די פעלד־אינדען, וואָס בעגעגענען זיך אין שיר־השירים. דער בארג, וואָס אויף יענער זייט שוהל, איז שוין ניט מעהר דער לבנון. ניט מעהר פון די בשמים־בערג... די ווייב־לער און מיידלער, וואָס שטעהען אין דרויסען און וואַשען און פּרע־סען און רייניגען און כשר'ען אויף פּסח, זענען שוין ניט מעהר די טעכטער פון ירושלים, וואָס ווערען דערמאָנט אין שיר־השירים... ווואו איז אהינגעקומען מיין אמאָליגע יונגע, פרישע, קלאָרע, ליכ־טיגע, מיט בשמים שמעקענדיגע שיר־השירים־וועלט?...

ד.

איך האָב געטראָפען מיין היים פונקט אזוי, ווי איך האָב זי איבערגעלאָזט מיט יאָהרען צוריק. נישט פערענדערט א האָר, נישט געמינערט א טראָפען. דער טאַטע — ווי געווען. נאָר זיין זילבער־בארד איז געוואָרען עטוואָס נאָך מעהר געזילבערט. זיין בריטער וויסער געקנייטשטער שטערן — נאָך עטוואָס מעהר געקנייטשט. אפּנים, פון דאגות...

אויך די מאַמע — ווי געווען. נאָר דאָס רויטע פּנים איז נע־וואָרען געלבלעך. און דאַכט זיך מיר, אז קלענער איז זי געוואָרען אין וואוכס. און אפשר וווייזט זיך מיר אוים, דערפאַר ווייל זי האָט זיך אביסעל אייגעבויגען, אייגעבויגען צו דער ערד? און די אויגען זענען איהר רויטליך און מיט קישעלעך, ווי אונטערגעשווא־לען. שוין זשע פון געווין?...

אויף וואָס האָט געווויינט מיין מאַמע? אויף וועמען? אויף מיר, איהר בן־יחיד, וואָס איך האָב ניט געוואָלט פאָלגען דעם טא־טען און האָב וויעדערשפּענסט זיין נעבאָט, נישט געוואָלט נעהן אין זיינע וועגען, געגאַנגען מיין אייגענעם וועג, זיך צוועקגעלאָזט לער־

נען און אזוי לאנג אין דער היים נישט געווען? צי אויף בוזי'ן וויינט מיין מאמע, וואם האט חתונה שבת נאך שבועות?...

אך, בוזי! אויך זי האט זיך אויף קיין האר ניט פערענדערט. ניט געמינערט א טראפען. אויסגעוואכסען איז זי נור. אויסגעוואכסען און שענער געווארען. נאך שענער, ווי וועו ס'ניט איז אמאל. הויך און שלאנק און רייף און מלא חן. אויגען — די זעלבע שענע בלויע שיר־השירים־אויגען. נאר מעהר פערטראכטע, ווי אמאל פערטראכטע, פערטיעפטע, פערזארגטע, שענע, בלויע שיר־השירים־אויגען. און א שמייכעל אויף די ליפען. און פריינדליך, און ליעב, און היימיש, און צוגעלאזט, און שטיל, ווי א טויב, צנועה'דינ־שטיל.

קוק איך אויף בוזי'ן, דערמאן איך מיך אן יענער בוזי, וואם אמאל. דערמאן איך מיך אן איהרע נאר־וואם אויפגענייהטע יום־טוב'דיגע קליידלעך, וואם די מאמע האט איהר דעמאלט אויפגענייהט אויף פסח. דערמאן איך מיך אן איהרע נייע קליינע יום־טוב'דיגע שיכלעך, וואם דער מאמע האט איהר דעמאלט נעקויפט אויף פסח. און דערמאן איך מיך אן יענער בוזי, וואם אמאל, אזוי קומט מיר ניט־ווי־לענדיג דאם לאנג־פערגעסענע שיר־השירים וויעדער א מאל, א פסוק נאך א פסוק: „אויגעלעך ווי טייבעלעך, הערעלעך ווי ציעגעלעך, גלימשען זיך באדג־ארא־פ... צייהנדעלעך — וויסע שעפעלעך, נאר־וואם פון טייך ארויס, איינם און איינם. שנירעלעך — איהרע ליפען. אז זי רעדט, איז צוקער־זים"...

איך קוק אצינד אויף בוזי'ן, און עם ווערד שוין אלעם וויעדער שיר־השירים'דיג, ווי אמאל־אמאל, מיט יאהרען צוריק.

ה.

— בוזי, דיר קומט מזל־טוב?

זי הערט ניט. וואם זשע האט זי ארא־פגעלאזט די אויגען? וואם זשע זענען רויט געווארען איהרע בעקלעך? ניין. איך מוז

איהר אפגעבען מזל־טוב.

— מזל־טוב דיר, בוזי!

— מיט מזל זאלסט דו לעבען.

און מעהר ניט. פרענען זי — קאן מען ניט. רעדען מיט איהר — איז ניטא וואו. עס לאזט מיך ניט דער טאטע. עס לאזט מיך ניט די מאמע. עס לאזען מיך ניט די קרובים, די משפחה, די שכנים, וואס קומען אריין מיך מקבל־פנים זיין. דער אריין, דער ארויס. אלע שטעהען ארום מיר. אלע בעטראכטען מיך, ווי א בער, ווי א מאדנע בעשעפעניש פון איין אנדער וועלט. אלע ווילען מיך זעהען און הערען, וואס איך מאך און וואס איך טהו — אזא צייט ניט נעזעהען זיך!

— דערצעהל זשע אונז עפים נייעס: וואס האסט דו נעזעהען, וואס האסט דו געהערט?

און איך דערצעהל זיי נייעס, וואס איך האב נעזעהען און וואס איך האב געהערט. און איך קוק בעת מעשה אויף בוזי'ן. איך זוך איהרע אויגען און בענעגען מיך מיט איהרע אויגען. מיט איהרע גרויסע, טיעפע, פערזאנגטע, שענע בלויע שיר־השירים־אויגען. נאר איהרע אויגען זענען שטום, ווי איהרע ליפען, ווי זי אליין. נאָרניט זאגען מיר איהרע אויגען. גאלע נארניט. און עס קומט מיר אקעגען, ווי אמאל, דער שיר־השירים, א פסוק נאך א פסוק: „גן נעול אחותי כלה — א נארטען א פערשלאסענער איז מיין שוועסטער די כלה. א נארטען א פערשלאסענער, א קוואל א פער־זיגעלטער"...

ו.

און א שטורם הויבט זיך אויף ביי מיר אין קאפ, און א פייער אין הארצען. א פייער — ניט אויף קיינעם, נאר אויף זיך אליין. אויף זיך און אויף יענע חלומות, נארישע, יונגעלשע, גאלדענע חלומות, וואס צוליעב זיי האב איך פערלאזען טאטע־מאמע. צר־

ליעב זיי האָב איך פערגעסען אָן בוזי'ן. צוליעב זיי האָב איך מקריב געווען א שטיק פון מיין לעבען, פערשפּיעלט מיין גליק, פערשפּיעלט, פערשפּיעלט אויף אייביג!

פערשפּיעלט? ניין. עס קאָן ניט זיין. עס קאָן ניט זיין! אָט בין איך דאָך געקומען. בעציִטענס נעקומען... לאָם איך נור בליבען מיט בוזי'ן אַליין. לאָם איך נור רעדען מיט איהר א פּאָר ווערטער. נאָר ווי קאָן איך רעדען מיט בוזי'ן א פּאָר ווערטער, אז אַלע זענען דאָ? אז אַלע זענען זיי אַרום מיר? אַלע בעטראַכטען מיך, ווי א בער, ווי א בעשעפּעניש פון אַיין אַנדער וועלט. אַלע ווילען מיך זעהען און הערען, וואָם איך מאַך און וואָם איך טהו — אזא צייט ניט געוועהען זיך!

מעהר פון אַלע הערט מיך אויס דער טאַטע. איבער א ספּר זיצט ער, ווי אַלע מאָל, און פּערקנייטשט איז זיין בריִטער שטערן, ווי אַלע מאָל, און קוקט אויף מיר אַריבער די זילבערנע בריליען און גלעט זיך די זילבערנע פּעדעם פון זיין זילבער־באָרד, ווי אַלע מאָל. אין עס דאַכט זיך מיר, אז ער קוקט אויף מיר ניט אזוי, ווי אַלע מאָל. ניין, ס'איז ניט דער קוק, וואָם אמאָל. איך פיהל עס. דער מענש איז בעלעריגט. איך האָב וויעדערשפּעניגט זיין נעבאָט. ניט גע־וואָלט נעהן אין זיינע וועגען. געגאַנגען מיין אייגענעם וועג...

אויך די מאַמע שטעהט ביי דער זייט, אַוועקגעוואָרפען די קיך מיט'ן ערב־פּסח, און הערט מיך מיט טרערען אויף די אויגען. מיט'ן שפּיץ פּאַרטוך וויש זי בגנבה א טרער, חאָטש דאָם פּנים שמייכעלט, און זי הערט, ווי איך דערצעהל, און זי קוקט מיר אין מויל אַריין און שלינגט, שלינגט איטליכס וואָרט מיינס.

אויך בוזי זיצט אקעגען מיר, די הענד צענויפּגעלעגט אויפ'ן האַרצען, און הערט מיך אויס גלייך מיט זיי. גלייך מיט זיי קוקט זי מיר אין מויל אַריין. גלייך מיט זיי שלינגט זי איטליכס וואָרט מיינס. איך קוק אויף בוזי'ן. און איך לייען אין איהרע אויגען און קאָן ניט איבערלייענען גאָרנישט ניט. גאָרנישט ניט.

— דערצעהל זשע, וואָם ביזט דו אנשוויגען געוואָרען? — מאַכט צו מיר דער טאַטע.

— לאָז איהם צורוה, האָסט דו געזעהען א ביסעל! — טהוט זיך א חאַפּ די מאַמע. — דאָם קינד איז מיעד, דאָם קינד איז הונגעריג. און ער: דערצעהל און דערצעהל! דערצעהל און דערצעהל!

ז.

ביסלעכווייז הויבט אָן דער עולם זיך צעגעהן, און מיר בלייבען אַליין: דער טאַטע און די מאַמע, איך און בוזי. די מאַמע לאָזט זיך אַוועק אין קיך און קומט גיך צוריק מיט א שענעם פּסח'יגען טעלער — א בעקאַנטען טעלער, געמאַהלט מיט נרויסע גרינע פייגענבלעטער.

— טאַמער וואָלסט דו עפּים געגומען אין מויל אַריין, שימעק? ביז'ן סדר איז נאָך ווייט.

זאָגט צו מיר מיין מאַמע מיט אַזוי פיעל לִיעבשאַפט, געטרייושאַפט און וואַרעמער איבערגעבענהייט, און בוזי הויבט זיך אויף מיט איהרע שטיעלע טריט און טראָגט מיר צו א גאַפּעל־מעסער — בעקאַנטע פּסח'יגע גאַפּעל־מעסער. אַלץ איז מיר בעקאַנט. קיין זאַך האָט זיך ניט געענדערט. ניט געמינערט א טראָפּען. דער אייגענער טעלער מיט די גרויסע גרינע פייגענבלעטער. די אייגענע גאַפּעל־מעסער מיט די ווייסע ביינערנע קלעצלעך. דער אייגענער ריח־ניחוח פון דער פּסח'יגער נענזענשמאַלץ. דער אייגענער טעם גן־עדן פון די ערב־פּסח'יגע צוגעפּרישע מצה. ניט געענדערט א האָר. ניט געמינערט א טראָפּען.

ניט מעהר, וואָם דעמאָלט ערב־פּסח האָבען מיר געגעסען בייַדע, איך און בוזי. פון איין טעלער, געדענק איך, האָבען מיר גענעסען. טאַקי אָט פון דעם בעקאַנטען שענעז פּסח'יגען נעמאַהלטען טעלער, וואָם איז געמאַהלט מיט גרינע פייגענבלעטער. און ניט האָט אונז דעמאָלט גענעבען די מאַמע, געדענק איך. פּולע קעשע־

נעם מיט נים. און מיר האָבען זיך נענומען דעמאָלט פאר די הענד, געדענק איך, איך און בוזי, און מיר האָבען זיך געלאָזט פליהען, געדענק איך, ווי די אַרלערם. איך לויף — זי לויפט מיר נאָך. איך שפרינג איבער די קלעצער — זי שפרינגט מיר נאָך. איך ארויף — זי ארויף. איך אראָפ — זי אראָפ.

— שימעק! ביז וואַנען וועלען מיר לויפען, שימעק?

זאָגט צו מיר בוזי. און איך ענטפער איהר מיט'ן לשון פון שיר־השירים: „ער ש י פ ו ח ה י ו ם — ביז ס'וועט א בלאָז טהון דער טאָג, ו נ ס ו ה צ ל ל י ם — און עס וועלען אנטלויפען די שאָטענס"...

ח.

דאָס איז געווען אמאָל, מיט יאָהרען צוריק. היינט איז בוזי אויסגעוואַכסען, געוואָרען א גרויסע. און איך בין אויסגעוואַכסען, געוואָרען א גרויסער. און א כלה איז געוואָרען בוזי, עמיצענס א כלה, עמיצענס, ניט מיינע... און איך וויל בלייבען מיט בוזי'ן אליין. און איך וויל רעדען מיט איהר א פאָר וועדטער. איך וויל הערען איהר קול. מיט'ן לשון פון שיר־השירים וויל זיך מיר זאָגען צו איהר: „ה ר א י נ י א ת מ ר א י ך — מאָך מיך זעהען דיין אויסזיכט. ה ש מ י ע י נ י א ת ק ו ל ך — מאָך מיך הערען דיין שטים"... און עס דאַכט זיך מיר, אז איהרע אויגען ענטפערען מיר אויך מיט'ן לשון פון שיר־השירים: „ל כ ה ד ו ד י — קום, טהייערע, נ צ א ה ש ד ה — ניט דא, נאָר אין דרויסען... אין דרויסען... דאָרט וועל איך דיר זאָגען. דאָרט וועל איך דיר דערצעהלען. דאָרטען וועלען מיר רעדען. דאָרטען"...

איך חאַפ א קוק אין דרויסען ארויס דורכ'ן פענסטער. אך, ווי שען דאָרט איז, ווי ערב־פסח'יג! ווי שיר־השירים'דיג! איין עבירה נור, ס'איז שוין באַלד אויס טאָג. נידעריג־נידעריג לאָזט זיך אראָפ די זון און בעפארבט דעם הימעל מיט גרין־גאָלד. דאָס נאָלד

שיינט אָפּ אין בוזי׳ס אויגען. זיי בּאַדעקן זיך אין גאָלד. אָט באָלה שטאַרבט דער טאָג. איך וועל ניט האָבען קיין צייט אפילו מיט בוזי׳ן א וואָרט צו רעדען. דער נאָנצער טאָג איז אַוועק אויף פוסטע דער מיט׳ן טאַטען, מיט דער מאַמען, מיט דער משפּחה — וואָס איך האָב געהערט, וואָס איך האָב געזעהען... איך חאָפּ מיך אויף אוּן קוק דורכ׳ן פענסטער אין דרויסען אַרוים אוּן טהו פּאַרבייגעהענדיג א זאָג צו בוזי׳ן:

— מיר וועלען זיך א ביסעל אפשר דורכגעהן? אזא צייט אין דער היים ניט געווען. איך וויל אַנקוקען דעם הויף, איך וויל זעהען די שטאַדט...

ט.

וויסט איהר ניט, וואָס איז מיט בוזי׳ן? אַנגעצונדען האָט זיך איהר דאָס פּנים, וויי א העליש פייער. וויי די זון־קוגעל, וואָס האָלט ביי׳ם אונטערגעהן, איז זי רויט געוואָרען. זי וואַרפט א בליק אויפ׳ן טאַטען. אפּנים, זי וויל הערען, וואָס דער טאַטע וועט זאָגען? אוּן דער טאַטע קוקט אויף דער מאַמען אריבער די זילבער־נע בריל׳ען. ער גלעט די זילבערנע פעדעם פון זייי זילבער־באָרד אוּן זאָגט אין דער וועלט אַריין, צו קיינעם ניט:

— די זון זעצט זיך. שוין צייט זיך איבערטהון. נעהן אין שוה׳ל אַריין דאָוונען. שוין צייט ליכט בענשען. וויי מיינסט דו?

ניין. איך וועל, אפּנים, הייגט ניט רעדען מיט בוזי׳ן א וואָרט ניט? מיר נעמען זיך איבערטהון. די מאַמע איז שוין באָלד אינ־נאָנצען פסח׳יג. זי האָט שוין אַנגעטהאָן אויף זיך איהר יום־טוב׳דיג זיידען מלבוש. איהרע וויסע הענד שעמעירען. קיינער האָט ניט אַוועלבע שענע וויסע הענד, וויי מיין מאַמע. אָט באָלד וועט זי זיך שטעלען ליכט בענשען. מיט איהרע וויסע הענד וועט זי פערשטעלען איהרע אויגען אוּן וויינען שטיל־ערהייה, ווי אמאָל. דער ליצטער שטראָהל פון דער פערגעהענדיגער זון וועט זיך שפּיעלען

אויף איהרע שענע קלאָרע ווייסע הענד. קיינער האָט ניט אזעלכע שענע קלאָרע ווייסע הענד, ווי מיין מאַמע.

נאָר וואָס איז מיט בוזי'ן? איהר פּנים איז אויסגעלאָשען, ווי די זון, וואָס האָלט ביי'ם זעצען זיך, ווי דער טאָג, וואָס האָלט ביי אונטערגעהן. נאָר שען איז זי און חנ'עוודיג, ווי קיינמאָל ניט. און טיעף־טרויעריג זענען איהרע שענע בלויע שיר־השירים־אויגען. און פערטראַכט זענען איהרע אויגען.

פון וואָס טראַכט איצט בוזי? פון דעם ליעבען גאַסט, וואָס זי האָט אויף איהם אזוי אַרויסגעקוקט און וואָס איז געקומען צו פּליהען אזוי אומגעריכט, נאָכדעם ווי ער איז אזא צייט אין דער היים ניט געווען?... אָדער פון איהר מאַמע, וואָס האָט חתונה געהאַט דאָס אַנדערע מאָל און אַוועקגעפאָהרען ערגיץ ווייט און פערגעסען, אז זי האָט א טאָכטער, וואָס הייסט בוזי? אָדער פון איהר חתן טראַכט איצט בוזי, פון איהר חתן, וואָס טאַטע־מאַמע האָבען איהר אודאי אָנגעהאַנגען קעגען איהר ווילען? און פון איהר חתונה, וואָס דאַרף זיין שבת נאָך שבועות מיט א מענשען, וואָס זי קען איהם ניט און ווייסט איהם ניט, ווער ער איז און וואָס ער איז?... אָדער, פערקעהרט, אפשר האָב איך אין נאַנצען א טעות? אפשר צעהלט זי גאָר די טעג פון פּסח ביז שבועות, ביז שבת נאָך שבועות? וואָרום ד א ס איז איהר אויסדערוועהלטער, וואָרום ע ר איז איהר ליעב און ע ר איז איהר טהייער. ע ר וועט זי פיהרען אונטער דער חופּה, און א י ה ם וועט זי אַוועקשענקען איהר האַרץ און ליעבע. און מ י ר? מיר איז זי, אוי־וועה, ניט מעהר ווי א שוועסטער. געווען א שוועסטער און געבליבען א שוועסטער... און עס דאַכט זיך מיר, אז זי קוקט אויף מיר מיט רחמנות און מיט פאַרדראָס און זאָגט צו מיר, ווי זי האָט געזאָגט צו מיר אמאָל, מיט'ן לשון פון שיר־השירים: „מ י י ת נ ך כ א ח ל י — וען דו ביזט מיר א ברודער! אך, פאַר וואָס ביזט דו מיר ניט א ברודער?!"... וואָס זאָל איך איהר ענטפערען דערויף?

איך וויים שוין, וואָס איך וועל איהר ענטפערען דערויף. לאָם איך נור רעדען מיט איהר עטלעכע וואָרטער. עטלעכע וואָרטער.

ניין. איך וועל היינט ניט קאָנען רעדען מיט בוזי'ן קיין איינציג וואָרט, קיין האַלב וואָרט אפילו. אָט הויבט זי זיך אויף, נעהט מיט שטילע גרינגע טריט צו דער שאָפע, גרייט־צו פאַר דער מאַמען לייכט אין די זילבערנע לייכטערס. אלטע בעקאַנטע, היימישע הויכע, געבלאָזענע זילבערנע לייכטערס. מיר זענען מיט זיי גוט בעקאַנט און בעפריינדעט פון אמאל. די דאָזיגע זילבערנע לייכטערס האָבען דאָך פערנומען אמאל א בכבוד'ען אָרט אין מיינע גאָלדענע חלומות ביי דער פער'בשופ'טער בת־מלכה אין דעם קרישטאָלענעם פאַלאַץ. די דאָזיגע גאָלדענע חלומות מיט די דאָזיגע זילבערנע לייכטערס, מיט די בענשליכט, מיט דער מאַמעס שענע קלאָרע וויסע הענד, מיט בוזי'ס שענע בלויע שיר־השירים־אויגען, מיט די לעצטע גאָלדענע שטראַהלען פון דער פערגעהענדיגער זון — איז עס דען נישט איינס און דאָס זעלבע, געקניפט און געבונדען?...

— טא! — זאָגט דער טאַטע צו מיר מיט א קוק אין פענסטער און מיט א וואונק, אז ס'איז שוין צייט זיך איבערטהון און גיהן אין שוהל אריין דאוונען.

מיר טהוען זיך איבער, איך און דער טאַטע, און מיר גיהען אין שוהל אריין דאוונען.

י.

אונזער שוהל, אונזער אלטע־אלטע שוהל, האָט זיך אויך ניט פערענדערט, איהר זאָלט זאָגען א האָר. נישט געמינערט א טראָפען. א ביסעל זענען נאָר געוואָרען שוואַרצער די וועגד. נידעריגער דער עמוד. עלטער דער אלמעמער. און דער ארון־קודש האָט פערלאָרען דעם גלאַנץ פון זיין נייהיים.

ווי א קליין בית־המקדש האָט אונזער שוהל אויסגעזעהען אין מיינע אויגען. איצט האָט זיך דאָס בית־המקדש אָנגעבויגען א

ביסעלע אויף א זייט. אך! וואו איז אהינגעקומען די הייליגע פראכט און גלאנץ פון אונזער אלטער שוהל? וואו זענען די מלאכים, וואס פלעגען דא שוועבען אונטער דעם געמאלטען סופיט אלע פרייטאג צו נאכט, צו קבלת־שבת, און אלע יום־טוב אויף דער נאכט, צו ברכו?

אויך די בעלי־בתים פון שוהל האבען זיך וועניג־וואס פערענדערט. נאר א ביסעלע פערעלטערט זיך. שוואַרצע בערד זענען וויים געוואָרען. גלייכע פליצעס האבען זיך אויסגעבויגען. אטלעס־סענע קאפאטעס זענען צעהאקט געוואָרען. עס זעהען זיך ארוים וויסע פערעם, געלע פאסען. מלך דער חזן זינגט נאך היינט אויך אזוי שען, ווי אמאל, מיט יאהרען צוריק. א ביסעלע נאר איז איהם פערדומפען דאס קול. עס הערט זיך אין זיין דאוונען א נייער טאן: מעהר געווייגט, ווי געוונגען. מעהר געקלאנגט זיך, ווי געבעטען. און אונזער רב? דער אלטער רב? — דער האט זיך גאר־נים פערענדערט. געווען ווי געפאלענער שניי און געבליבען ווי געפאלענער שניי. איין קליינינקייט נאר: די הענד ציטערען אזינה. און מיט'ן גאנצען גוף ציטערט ער. פון אלטקייט, אפנים. עזריאל דער שמש, א איד אהן א סימן פון א באַרד, וואלט געווען דער אייגענער, וואס אמאל, ווען נישט די צייהן. ער האט פערלאָרען אלע צייהן און ער זעהט אוים מיט זיינע אייגענפאלענע קינבאקען מעהר ווי א אידינע, ווי אייידער א מאנסביל. נישקשה, ער קלאפט נאך היינט אויך מיט'ן פראטש איבער'ן שלחן, אז עס קומט צו שמונה־עשרה. אמת, שוין נישט דער קלאפ, וואס אמאל. אמאל, מיט יאהרען צוריק, האט מען געקאנט טויב ווערען פון זיין קלאפען. היינט שוין נישט. אפנים, נישטא דער כח, וואס אמאל. געווען א איד א גבר.

אמאל, מיט יאהרען צוריק, איז מיר דא געווען גוט, געדענק איך, גוט אהן איין ערך, אהן א מאס! דא, אין דעם קליינעם בית־המקדש, האט מיין קינדערשע נשמה אמאל, מיט יאהרען צוריק,

געשוועבט אינאיינעם מיט די מלאכים אונטער דעם געמאהלטען סופים. דאָ, אין דעם קליינעם בית־המקדש, האָב איך אמאל, מיט יאהרען צוריק, אינאיינעם מיט'ן טאטען און מיט אלע אידען, נע־שמאק און ערנסט נעדאוועט...

יא.

און אט בין איך איצט וויעדער א מאל אין מיין אלטער אמאלי־גער שוהל, און איך דאוון מיט אונזערע אלטע אמאליגע בעלי־בתים, און איך הער דעם אייגענעם חזן, וואָס אמאל, וואָס זינגט מיט'ן אייגענעם ניגון, וואָס אמאל. און דער עולם דאוונט געשמאק און וואַרעם און מיט'ן זעלבען נוסח, וואָס אמאל. און איך דאוון אינאיינעם מיט'ן עולם. נאָר מיינע געדאנקען זענען וויט פונ'ם דאוונען. איך מיש א בלעטל נאָך א בלעטל אין מיין סדור און — איך בין ניט שולדיג — עס מישט זיך מיר אויף שיר־השירים קא־פיטל ד': „הנך יפה רעיתי — ווי שען דו ביזט, חבר'טארין מיינע. הנך יפה, עיניך יונים — ווי שען דו ביזט מיט דיינע טויבענאויגען"... איך וואָלט וועלען דאוו־נען גלייך מיט אלע, גלייך ווי איך האָב אמאל געדאוועט. נאָר עס דאוונט זיך ניט! איך מיש א בלעטל נאָך א בלעטל אין מיין סדור און — איך בין ניט שולדיג — עס מישט זיך אויף וויע־דער שיר־השירים קאפיטל ה': „באתי לגני, אחותי כלה — איך בין נעקומען אין מיין ווייננארטען, מיין שוועסטער די כלה"...

און וויטער: „איך האָב געקלויבען מיינע קרייטער, געשמעקט מיינע בשמים, געגעסען מיין האָניג, געטרונקען מיין ווין"...

נאָר וואָס רער איך? וואָס זאָג איך? דער גאָרטען איז נישט מיינער. איך וועל נישט קלויבען קיין קרייטער, ניט שמעקען קיין בשמים, ניט עסען קיין האָניג, ניט טרינקען קיין ווין. דער גאָר־טען איז ניט מיין גאָרטען. בוזי איז נישט מיין כלה. בוזי איז

עמיצענס א כלה. עמיצענס, נישט מיינע!... און עס קאכט אין מיר א גיהנם. נישט אויף בוזי'ן. נישט אויף קיינעם. ניין. אויף מיר אליין: סטייטש, ווי האב איך געקאנט אין אזא צייט זיין אזוי ווייט פון בוזי'ן? ווי האב איך נעקאנט דערלאזן, אז מע זאל צונעמען פון מיר בוזי'ן און אפנעבן זי צו איין אנדערען? האט זי מיר דען ניט נעשריבען אלע מאל בריוולעך און נענעבען אנצוהערעניש, „אז זי האפט אין ניכע צייטען זיך מיט מיר צו זעהען?"... האב איך איהר דען ניט אפנעלעגט אלע מאל פון איין יום־טוב אויפ'ן אנדערען, אזוי לאנג, ביז זי האט מיר אויפגעהערט צו שרייבען?...

יב.

— גוט יום־טוב. דאס איז מיין זוהן.

אזוי שטעלט מיך פאר דער טאטע נאכ'ן דאוונען פאר די בעלי־בתים אין שוהל, וואס בעטראכטען מיך פון אלע זייטען און נעבען מיר אף און נעמען צו פון מיר דעם שלום־עליכם, ווי איין אלטען חוב.

— דאס איז מיין זוהן...

— דאס איז אייער זוהן? נא דיר אף שלום.

אין דעם טאטענס ווערטער „דאס איז מיין זוהן" זענען דא אלערליי פארבען: פרייד און נרלות און פערדראס. מע קאן לער־נען דעם פשט, ווי מע ווילּ: „וואס זאגט איהר? דאס איז דאך מיין זוהן!"... אדער: „שטעלט אייך פאר — דאס איז מיין זוהן!"...

איך פיהל זיין הארץ. דער מענש איז בעלעריגט. איך האב וויערערשפעניגט זיין נעבאט. איך בין נישט נענאנגען אין זיינע וועגען. איך בין מיר נענאנגען אין מיין אייגענעם וועג און האב איהם פערלעטערט פאר דער צייט. ניין, ער האט מיר נאך ניט מחל נעווען. ער זאגט דאס מיר ניט. ער פערשפארט עס מיר

צו זאָגען. איך פיהל עס אליין. דאָס זאָגען מיר זיינע אויגען, וואָס קוקען מיר דורך די זילבערנע ברילען גלייך אין האַרצען אַריין. דאָס זאָגט מיר דער שטילער זיפץ, וואָס רייסט זיך אַרויס פון צייט צו ציים פון זיין אלטער שוואַכער ברוסט... מיר געהען ביידע פון שוהל אַהיים און שווייגען. מיר געהען שפּעטער פון אלעמען. די נאַכט האָט פערשפּרייט איהרע פליגעל איבער'ן הימעל, און אַראָפּגעלאָזט האָט זיך איהר שאַטען אויף דער ערד. א שטילע, א וואַרעמע, א הייליגע פּסח'יגע נאַכט איז דאָס. א נאַכט פול מיט סודות און רעטענישען. פול מיט וואונדער. די הייליקייט פון דער דאָזיגער נאַכט פיהלט זיך אין דער לופט. קוקט אַראָפּ פונ'ם טונקעל־בלויען הימעל. וועגען איהר שמועסען זיך דורך שטילערהייד די שטערען. י צ י א ת מ צ ר י ם לאָזט זיך הערען פון דער דאָזיגער נאַכט...

מיט גיכע־גיכע טריט נעה איך אַהיים אין דער דאָזיגער נאַכט. און דער טאַטע — קוים וואָס ער געהט מיר נאָך. ווי א שאַטען געהט ער מיר נאָך. „וואָס יאָגסט דו אזוי?" — פרעגט מיך דער טאַטע, קוים וואָס ער חאפּט דעם אָטעם.

ער, טאַטע, טאַטע! זעהסט דו דען ניט, אז איך בין געגליכען צו א הירש, אדער צו א אינד פון די אינדען אויף די בשמים־בערג?... מיר איז לאַנג, טאַטע, צו לאַנג די צייט. מיר איז ווייט, טאַטע, צו ווייט דער וועג, דעמאָלט, וען בוזי איז א כלה. עמיצענם א כלה. עמיצענם, ניט מיינע!... איך בין געגליכען צו א הירש, אדער צו א אינד פון די אינדען אויף די בשמים־בערג.

אזוי ווילט זיך מיר ענטפערן מיין טאַטען מיט'ן לשון פון שיר־השירים, און איך פיהל נישט די ערד אונטער זיך. און איך נעה מיט גיכע־גיכע טריט אַהיים אין דער דאָזיגער נאַכט. און מיין טאַטע — קוים וואָס ער געהט מיר נאָך. ווי א שאַטען געהט ער מיר נאָך אין דער דאָזיגער נאַכט.

יג.

מיט דעם אייגענעם „גוט־יום־טוב", וואָס מיר פלעגען אריינ־קומען אין דער דאָזיגער נאכט פון שוהל אהיים אמאל, מיט יאָה־רען צוריק, זענען מיר אריינגעקומען אויך אצינד — איך און דער טאטע.

מיט דעם אייגענעם „גוט־יום־טוב — גוט־יאָהר", וואָס די מאמע און בוזי פלעגען אונז בעגעגענען אין דער דאָזיגער נאכט אמאל, מיט יאָהרען צוריק, האָבען זיי אונז בעגעגענט אויך אצינד.

די מאמע, די מלכה, אָנגעטהאָן אין איהר קעניגליך זיידען מלבוש, און די בת־מלכה, בוזי, — אין איהר שניי־וויים קלייד. אָבער פונקט דאָס אייגענע בילד, וואָס אמאל, מיט יאָהרען צוריק, גיט פערענדערט אויף א האָר, נישט געמינערט א טראָפען.

ווי מיט יאָהרען צוריק, אזוי אויך אצינד, אין דער דאָזיגער נאכט, איז אונזער שטוב פול מיט חן. א בעזונדערע שענקייט, א הייליגע, יום־טוב'דיגע, מאיעסטעטישע שענקייט האָט אראָפגע־נידערט אויף אונזער שטוב. א הייליגער, יום־טוב'דיגער גלאַנץ איז אויסגעגאָסען אויף אונזער שטוב אין דער דאָזיגער נאכט. דאָס וויסע טישגעבעט — געפאַלענער שניי. דער מאמעס בענשליכט שיינען ארויס פון די זילבערנע לייכטערס. עס לאָזט גריסען פון די פלעשער ארויס דער ארבע־כוסות־ווין. אך, ווי צנועה'דיג־נא־איוו עס קוקען ארויס פון דער קערה די אומשולדיגע מצות! ווי ליעב עס שמייכעלט דער אָנגעריבענער מרור־חריין, דער קאָמפלי־צירטער חרוסת מיט'ן אָנגעגרייטען זאלצוואסער! פייערליך און מיט שטאָלץ שטעהט אויסגעבעט דעם מלך'ס שטוהל, דאָס עסעבעט. אויף דער מלכה'ס פנים רוהט די שכינה, ווי אלע מאל אין דער דא־זיגער נאכט. און די בת־מלכה (בוזי) איז אינגאנצען, פון אויבען ביז אראָפ, שיר־השירים'דיג. ניין, וואָס זאג איך? — זי איז דער שיר־השירים אליין.

איין עבירה נאר, וואָס מע האָט דעם בן־מלך אַוועקגעזעצט אזוי ווייט פון דער בת־מלכה. אמאל זענען זיי, געדענק איך, אַנ־דערש געזעסען ביי׳ם סדר. אינאיינעם, איינס נעבען אַנדערען, זענען זיי געזעסען. דער בן־מלך האָט געפרעגט דעם טאַטען, גע־דענק איך, די פּיער קשיות, און די בת־מלכה האָט ארויסגע׳גנבה׳ט ביי זיין מאיעסטעט פון אונטער דעם קישען דעם אפיקומן — און אך! וואָס מיר האָבען זיך דעמאלט אָנגעלאַכט! אמאל, נאָכ׳ן סדר, געדענק איך, אז דער מלך האָט שוין אראָפּגעצויגען דעם ווייס־סען קיטעל, און די מלכה — איהר קעניגליך זיידען מלבוש, זענען מיר געזעסען, איך און בוזי, אינצווייען, אין א ווינקעלע, געשפּיעלט אין ניסלעך, וואָס די מאַמע האָט אונז געגעבען, אַדער איך האָב איהר דערצעהלט א מעשה, פון יענע בבא־מעשיות פון חדר, פון מיין חבר שייקע, וואָס ווייסט אלסרינג. א מעשה מיט א פער־כשופ׳טער בת־מלכה, וואָס איז געזעסען אין א פאלאץ פון קרישטאל זיעבען יאָהר כסדר און געווארט, ביז עמיצער וועט דורכ׳ן שם־המפורש זיך אויפהויבען אריבער דער חמארע, פליהען איבער בערג און איבער טהאלען, איבער טייכען און מדבריות, און וועט זי אויסלייזען, און וועט זי בעפרייהען.

יד.

דאָס איז אָבער אלץ געווען אמאל — אמאל, מיט יאָהרען צו־ריק. איצט איז שוין די בת־מלכה אויסגעוואכסען, געוואָרען א גרויסע. און דער בן־מלך איז אויסגעוואכסען, געוואָרען א גרויסער. און בעזעצט האָט מען איהם אזוי אום׳ברחמנות׳דיג, אז מיר קאָנען זיך אפילו ניט זעהען איינס דאָס אַנדערע, ווי עס געהער צו זיין. שטעלט אייך פאָר: אין דער רעכטער האַנד פון זיין מאיעסטעט דער בן־מלך, אין דער לינקער האַנד פון איהר מאיעסטעט די בת־מלכה!... און מיר זאָגען די הגדה, איך מיט׳ן טאַטען, הויך אויף א קול, ווי אמאל, מיט יאָהרען צוריק, און מיט א ניגון, א בלעטעל

נאָך א בלעטל. און די מאַמע מיט בוזי'ן זאָגען אונז נאָך שטילער־הייד, א בלעטל נאָך א בלעטל — ביז מיר קומען צו שיר־השירים. זאָג איך מיט'ן טאַטען דעם שיר־השירים, ווי אַמאָל, מיט יאָהרען צורוק, מיט גאָר א בעזונדער ניגון. א פסוק נאָך א פסוק. און די מאַמע מיט בוזי'ן זאָגען אונז נאָך שטילערהייד א פסוק נאָך א פסוק. ביז דער מלך, אויסגעמיעדט פון דער יציאת־מצרים־געשיכטע און שכור'ליך פון דעם ארבע־כוסות־ווין, הויבט אָן בים־לעבווייז אונ־טערצודרימלען, דרימלט א ווייל און חאַפט זיך אויף און זינגט ווייטער דעם שיר־השירים, הויבט אָן אויף א קול: „מים רבים — פיעל וואַסערען קאָנען נישט אויסלעשען די ליעבע"... און איך חאַפ איהם אונטער מיט'ן זעלבען ניגון: „ונהרות לא ישטפוה — און טייכען וועלען זי ניט פערפלייצען"... דאָס זאָגען געהט ביי אונז אַלע מאָל שמילער און שטילער, ביז זיין מאיעסטעט ווערד צום סוף אנשלאָפען שוין טאַקי אויף דעם רעכטען אמת. ריהרט איהם אָן די מלכה ביי'ם ארבעל פונ'ם ווייסען קיטעל. מיט א ליעבער זיסער אירעלקייט וועקט זי איהם, ער זאָל געהן שלאָפען, — און איך מיט בוזי'ן קאָנען זיך דערווייל איבערווארפען מיט א פאָר ווערטער. שטעה איך אויף פון טיש און געה־צו צו איהר נאָהענט, און מיר שטעהען איינס אקעגען דאָס אנדערע — דאָס ערשטע מאָל אזוי נאָהענט אין דער דאָזיגער נאַכט. איך ווייז איהר אָן אויף דער שענער זעלטענער נאַכט. „אין דער דאָזיגער נאַכט, זאָג איך איהר, איז גוט שפאַציערען גהען"... זי האָט מיך פערשטאַנען און ענט־פערט מיר מיט א האַלבען שמייכעל, פרעגענדיג: „אין דער דאָ־זיגער נאַכט?"... און עס מאָהלט זיך מיר אוים, אז זי לאַכט פון מיר. אזוי פלעגט זי לאַכען פון מיר אמאָל, מיט יאָהרען צו־ריק. פערדריסט דאָס מיך. זאָג איך צו איהר: „בוזי, מיר האָ־בען וואָס צו רעדען, א סך וואָס צו רעדען". „א סך וואָס צו רעדען?" — חזר'ט זי איבער מיינע ווערטער, און עס דאַכט זיך מיר,

אז זי לאכט פון מיר... פערחאַפּ איך מיך: „און אפשר האָב איך אַ טעות? אפשר האָב איך מיט דיר אַצינד גאָרנישט וואָס צו רעדען?"...

דאָס איז געוואָגט נעוואָרען מיט אזא ביטערקייט, אז בוזי הערט אויף צו שמייכלען און ערנסט וועדט איהר פּנים. „מאָרגען — מאַכט זי צו מיר — מאָרגען וועלען מיר שוין רעדען"... און ליכטיג וועדט מיר אין מיינע אויגען. ליכטיג און גוט און פרייליך. מאָרגען! מאָרגען וועלען מיר שוין רעדען! מאָרגען! מאָרגען!... איך נעהט־צו צו איהר נאָך נעהענטער און איך דערפיהל דעם ריח פון איהרע האָר, דעם ריח פון איהרע קלייַדער, דעם אמאָליגען בעסאָמען ריח. און עס קומען מיר אויפ'ן זינען די וועדטער פון שיר־השירים: „נפת תטפנה שפתותיך, כלה — צוקער טהוען טריפען דיינע ליפּען, כלה! האָניג און מילך אונטער דיין צונג. און דער ריח פון דיינע קלייַדער איז ווי דער ריח פון דעם לבנון"...

דאָס ווייטעריגע רעדען מיר שוין אזוי, אָהן וועדטער. מעהר מיט די אויגען. מיט די אויגען...

טו.

— בוזי, אַ גוטע נאַכט. — זאָג איך צו איהר שטיל. עס איז מיר שווער אַוועקצוגעהן פון איהר. איין גאָט וויסט דעם אמת.

— אַ גוטע נאַכט. — ענטפערט מיר בוזי, ריהרט ניט פון אָרט און קוקט אויף מיר טיעף־פערזאָרגט מיט איהרע שענע בלויע שיר־השירים־אויגען.

איך זאָג איהר נאָך אַ מאָל אַ גוטע נאַכט. און זי ענטפערט מיר נאָך אַ מאָל אַ גוטע נאַכט. קומט צו געהן די מאַמע און פיהרט מיך אריין אין אַ בעזונדער שלאָף־חדר. דאָרט נעמט מיין מאַמע און גלעט מיר אויס מיט איהרע שענע ווייסע הענד דאָס וויסע

אויבערדעק פון מיין שלאף־בעט, און איהרע ליפען שעפטשען: „שלאף געזונד, מיין קינד, שלאף געזונד“...

אין די דאזיגע עטליכע וועלטער האט זיך אויסגעאסען דער גאנצער ים פון ליעבשאפט, וואס האט זיך צעגויפגעזאמעלט ביי מיין מאמען אין דער צייט, וואס איך בין אין דער היים ניט געווען. איך בין גרייט צופאלען צו איהר, אויסקושען איהר די שענע ווייסע הענד. נאר איך בין דאס ניט וועלטה. ניין, איך בין דאס ניט וועלטה. איך וויים דאס... שטיל זאג איך איהר א נוטע נאכט, און איך כלייב איבער אליין, איינער אליין אין דער דאזיגער נאכט.

טז.

... איינער אליין אין דער דאזיגער נאכט. אין דער דאזיגער שטילער וויילכער וואלעמער פריהער פריהלינג־נאכט.

איך עפען אויף דאס פענסטער און קוק ארויס אין דרויסען ארויס, צום טונקעל־בלויען נאכט־הימעל, צו די שעמעריגע ברילאנטען־שטערען, און איך פרעג ביי זיך אליין: ניט שוין זשע? ניט שוין זשע?

ניט שוין זשע האב איך פערשפיעלט מיין גליק, פערשפיעלט אויף אויביג?

ניט שוין זשע האב איך אליין מיט מיינע איינענע הענד גענומען און פערברענט מיין וואונדערליכען פאלאץ און ארויסגעלאזט די שענע געטליכע בת־מלכה, וואס איך האב אמאל פער'כשופ'ט?... ניט שוין זשע? ניט שוין זשע? און אפשר ניין? אפשר בין איך נעקומען בעצייטענס? באתי לגני, אחותי כלה— איך בין נעקומען אין מיין גארטען, מיין שוועסטער די כלה...

און איך זיץ נאך לאנג ביים אפענעם פענסטער אין דער דאזיגער נאכט. און איך סוד'ע מיך מיט דער דאזיגער שטילער וויי־

כער וואַרעמער פריהער פריהלינג־נאַכט, וואָס איז פול, מאַדנע פול, מיט סודות און רעטענישען...

און אין דער דאָזיגער נאַכט בין איך געוואָהר געוואָרען א נייעס:

א ז א י ך ה א ב ל י ע ב ב ו ז י ן.

אז איך האָב זי ליעב מיט יענער הייליגער פלאַם־פייעריגער גיהנם־ליעבע, וואָס וועדר אזוי שען בעשריבען אין אונזער שיר־השירים. נרויסע פייעריגע אותיות שניידען זיך אויס, איך וויים ניט פוי וואַנען, און שוועבען מיר פאָר די אויגען. די אותיות זענען פונ'ם נאָר־וואָס אָפגעזאָגטען שיר־השירים, איין אות נאָך איין אות: „כ י ע ז ה כ מ ו ת א ה ב ה — ב י ט ע ר ו ו י ד ע ר ט ו י ד ט א י ז ד י ל י ע ב ע. ק ש ה כ ש א ו ל ק נ א ה — ש ו ו ע ר ו ו י ד ע ר ג י ה נ ם א י ז ד י ק נ א ה. ר ש פ י ה ר ש פ י־א ש — א י ה ר ע פ ו נ ק ע ן ז ע נ ע ן פ ו נ ק ע ן פ י י ע ר. ש ל ה ב ת י ה — א פ ל א ק ע ר פ ו ן נ א ט".

און איך זיץ אין דער דאָזיגער נאַכט ביי'ם אָפענעם פענסטער און איך פרעג ביי דער דאָזיגער נאַכט פון סודות און רעטענישען, זי זאָל מיר אַנטפלעקען דעם סוד: ניט שוין זשע? ניט שוין זשע?...

נאָר זי שווייגט, די דאָזיגע נאַכט פון סודות און רעטענישען. דער סוד בלייבט א סוד פאָר מיר — ביז מאָרגען.

מאָרגען, אזוי האָט דאָך מיר בוזי צוגעזאָגט, וועלען מיר רעדען. אך! מאָרגען וועלען מיר שוין רעדען... לאָז נאָר אַוועק־נעהן די נאַכט. לאָז נאָר פערשווינדען די דאָזיגע נאַכט.

די דאָזיגע נאַכט. די דאָזיגע נאַכט...

פיערטער טייל.

ש ב ת־נ אָ ך־ש ב ו ע ו ת.

א.

ויהי ערב — און ס׳איז געווען איין אָבענד. ויהי בוקר — און ס׳איז געווען א פריהמאָרגען.

א שענער, א זעלטענער פריהמאָרגען, ווי עס גיט זיך אויס אמאל תחילת זומער, אין דער ציים, וואָס צווישען פסח און שבועות.

פון די ערשטע בין איך געווען אינ׳ם דאָזיגען פריהמאָרגען, וואָס האָבען זיך געפעדערט אויפצושטעהן. דער טאָג האָט ערשט געהאַלטען ביי געבוירען צו ווערען. מיין קליין שלעפעריג שטעטעל האָט ערשט אָנגעהויבען אויפצוואַכען פונ׳ם זיסען שלאָף. די לויטערע וואַרעם־גלעטענדיגע זונן האָט זיך מכין געווען ארויס־שפאַציערען פון איהר געצעלט און לאָזען זיך לויפען איהר גרויסען היסעלווענ אינ׳ם דאָזיגען פריהצייטיגען זומער־טאָג, וואָס צווישען פסח און שבועות. א גרינג, קיהל נאַכט־ווינטעל האָט זיך נאָך געטראָגען איבער דער וועלט. קוים־קוים, ווי מיט מלאכים־פליגעל, בעריהרט די שטיל־אויפוואַכענדיגע ערד.

אויפגעהאפט זיך פון שלאָף, איז מיין ערשטער גערענק געווען:

בוזי.

וויעדער א מאל בוזי?

יא, וויעדער א מאל בוזי. וויעדער א מאל און אבער א מאל בוזי. עס איז מיר אזוי געלעגען צו רעדען פון בוזי'ן, אז עס וועט מיר גיט נמאס ווערען צו דערצעהלען אייך פון איהר נאָך א מאל און אבער א מאל. נאָך א מאל און אבער אמאל איבערגעבען אייך איהר ביאָגראפיע אין קורצען. דער, וואָס האָט שוין געהערט, וועט

מיר מסתמא מוחל זיין. פאר דעם, וואס האט נאך ניט געהערט אין דאס נויטיג צו הערן: ער דארף וויסען, וער בוזי איז.

ב.

איך האב נעהאט א ברודער בעני, איז ער דערטרונקען נעווא־רען אין טייך. איז געבליבען פון איהם א יתומה מיט'ן נאמען בוזי. פערצוינען פון אסתר־ליבע: ליבוזי — בוזי. און שען איז זי געווען, אזוי ווי די שולמית, וואס אין שיר־השירים. און מיר זענען געוואכסען, ווי א ברודער מיט א שוועסטער. און מיר הא־בען זיך ליעב געהאט, ווי א ברודער מיט א שוועסטער. אט דאס איז די בוזי.

עס זענען איבערגעלאפען יאהרען. איך בין אוועק פון דער היים קענען ווילען פון מיין טאטע־מאמע. איך האב וויעדערשפע־ניגט זייער געבאט, ניט געוואלט געהן אין זייערע וועגען, אוועק־געגאנגען מיין אייגענעם וועג, זיך אוועקגעלאזט לערנען. קומט מיר אן איינמאל פאר פסח א בריוועל פון מיין טאטען מיט א מזל־טוב: בוזי איז א כלה געווארען, שבת נאך שבועות איז די חתונה, זאל איך קומען צו פאהרען אויף פסח אהיים. האב איך אפ־געענטפערט מיט א מזל־טוב און בין געקומען צו פליהען אויף פסח אהיים.

און האב געטראפען בוזי'ן אויסגעוואכסען און שען, נאך שענער ווי געווען. און עם האט אויפגעוואכט אין מיין זכרון די אמאליגע בוזי, די שולמית פון שיר־השירים. און א שטורם האמי זיך אויפ־געהויבען ביי מיר אין קאפ און א פייער האט זיך אנגעצונדען אין מיין הארצען. א פייער — ניט אויף קיינעם, נאר אויף זיך אליין. אויף זיך און אויף מיינע יונגעלשע גאלדענע נארישע חלומות, וואס צוליעב זיי האב איך פערלאזען טאטע־מאמע, וויעדערשפעניגט זייער נעבאט און אוועקגעלאזט זיך לערנען, און אט אזוי האב

איך פערשפּיעלט, פערשפּיעלט מיין גליק, דערלאָזט, אז בוזי זאָל ווערן א כלה, עמיצענס — ניט מיינע!...

בוזי איז פון קינדווייז אָן געווען מיר ליעב און טהייער — דאָס איז אמת. נאָר אז איך בין געקומען צו פּאָהרען אהיים און דערזעהן בוזי'ן, האָב איך אַרויסגעזעהען:

אז איך האָב ליעב בוזי'ן.

אז איך האָב זי ליעב מיט יענער הייליגער פייערינער גיהנם־ליעבע, וואָס וועלד אזוי שען בעשריבען אין אונזער שיר־השירים: „שטאַרק ווי דער טויד איז די ליעבע, שווער ווי דער גיהנום איז די קנאה. איהרע פונקען זענען פונקען־פייער. א פלאַקער פון גאָט".

ג.

איך האָב געהאַט א טעות: איך בין ניט געווען דער ערשטער יענעם פריהמאָרגען. מיין מאַמע האָט זיך געפּעדערט נאָך פריהער פון מיר. זי איז שוין אָנגעטהאָן. זי איז שוין בעשעפטיגט מיט דער טיי, מיט'ן אָנבייסען.

— דער טאַטע שלאָפט נאָך. דאָס קינד שלאָפט נאָך (אזוי הייסט ביי איהר בוזי). וואָס וועסט דו טרינקען, שימעק?

מיר איז אַלץ איינס. וואָס זי וועט מיר געבען, וועל איך טרינקען. מיין מאַמע גיסט מיר אָן טיי און דערלאַנגט מיר מיט איהרע שענע ווייסע הענד. קיינער פערמאָגט ניט אזעלכע שענע ווייסע הענד, ווי מיין מאַמע. זי זעצט זיך אוועק קעגען מיר און דערדט מיט מיר שטיל, דער טאַטע זאָל ניט הערען. טאַקי פונ'ם טאַטען רעדט זי מיט מיר. ער וועלד עלטער, ניט יונגער. וועלד עלטער און שוואַכער און הוסט. הוסט, צום מיינסטען, אין דער־פריה, אז ער שטעקט אויף. און א מאָל ביי נאַכט מאַכט זיך, זאָל ער זיך אויפהאָפּען און אוועקהוסטען א גאַנצע נאַכט. און

א מאל ביי טאג אויך... רעדט זי איהם אײַן, ער זאל זיך דורכ־
געהן צום דאקטאר — ווײַל ער ניט. אײַן עקשן. זיין עקשנות
איז דען איבערצוטראגן? זי בעקלאגט זיך ניט, חלילה, אויף
איהם. נאר גאר ניט. ס'איז געקומען צו רעה, רעדט זיך...

אזוי גיט מיר איבער די מאמע שטיל־ערהייד א ראפארט פונ'ם
טאטען. און אויך וועגען בוזי'ן דערצעהלט מיר די מאמע שטיל־ער־
הייד, און איהרע אויגען לייכטען. און זי גיסט מיר אן נאך א
גלאז און פרעגט מיך, וואס איך זאג אויף בוזי'ן? איא, אויסנע־
וואכסען, קיין עין־הרע, ווי א בוים? קיין בייז אויג זאל איהר נור
ניט שולט זיין! שבת נאך שבועות איז די חתונה. אם ירצה השם,
שבת נאך שבועות. א גליקליכער שדוך, א גראטענער חתן. א
שענער ארט, א בעל־הבית'יש, נגיד'יש הויז. א שמאלץ־גרוב...

— פון דעסטוועגען — אזוי דערצעהלט מיר די מאמע וויי־
טער — פון דעסטוועגען, וויפיעל האט מען מיט איהר געהאַרעוועט,
טאקי מיט בוזי'ן, איידער מע האט ביי איהר גע'פועל'ט, זי זאל
זיך לאזען אנקוקען. איצט איז זי, דאנקען גאט, צופריעדען. נאך
ווי אזוי צופריעדען! די בריוול־ער, וואס מע שרייבט זיך! א
טאג איבער א טאג. (דער מאמעס פנים שיינט. דער מאמעס אוי־
גען לייכטען.) אשטייגער, לאז ניט זיין אזוי גיך קיין בריף —
מהום זיך חושך!... דאס איז איצט. אבער פריהער? שיער ניט
ארויס, שונאי ציון, די נשמה, ביז מע האט דערלעבט פון איהר
דאס ווארט „יא" צו הערען... בוזי — אויך א גוטע עקשנ'טע.
פון אזא משפחה: זיי, אז זיי שפארען זיך איין!... זי רעדט ניט,
חלילה, קיין שלעכטס אויף קיינעם. נאר גאר ניט. ס'איז געקו־
מען צו רעה, רעדט זיך...

פונ'ם טאטענס אלקיר לאזט זיך הערען א הוסטען — און נוש־
טא מיין מאמע, פערשוואונדען.

ד.

מ י ז א ת ה נ ש ק פ ה כ מ ו ש ח ר — וועך קוקט דאָס
ווי דער מאָרגענשטערן? י פ ה כ ל ב נ ה — שען ווי די לבנה?
ב ר ה כ ח ם — לויטער ווי די זון?

דאָס איז אַרייננעקומען פון איהר שלאָפצימער בוזי.

איך קוק מיך איין אין בוזי'ן — איך וואָלט געמענט שוועבן איינס פון די בוידע: אָדער זי האָט געווייניקט, אָדער זי איז ניט נעשלאָפען די נאַכט.

מיין מאַמע איז נערעכט: ווי א בוים איז זי אויסגעוואַכסען. ווי א רויז האָט זי אויפגעבליהט. איהרע אויגען, איהרע שענע בלויע שיר־השירים־אויגען, זענען אין דעם פריהמאָרגען נאָך אי־בערנעצויגען מיט א דין רויכעל. און דאָס גאַנצע פנים איהרס איז אין דעם פריהמאָרגען איבערגעדעקט מיט א דינעם פּרוכת. און בוזי אינגאַנצען איז א סוד פאַר מיר. א שמערצליכער סוד. א סך זאַכען וואָלט איך וועלען וויסען. פאַר וואָס איז בוזי ניט נע־שלאָפען די דאָזיגע נאַכט? איך וואָלט וועלען וויסען, וועמען האָט זי געוואַרטן אין חלום: מיך, דעם ליעבען גאַסט, וואָס זי האָט אויף איהם אַזוי לאַנג אַרויסגעקוקט און וואָס איז געקומען צו פּליהען אַזוי אומגעריכט? אָדער איין אַנדערען האָט זי געוואַרטן אין חלום? איין אַנדערען, דעם, וואָס טאַטע־מאַמע האָבען איהר אָנגעהאַנגען קענען איהר וויילען?... בוזי איז א סוד פאַר מיר. א שמערצלי־כער סוד. ג ן נ ע ו ל א ח ו ת י כ ל ה — א נאָרטען א פער־שלאָסענער איז מיין שוועסטער די כלה. א נאָרטען א פערשלאָסע־נער, א קוואַל א פערזיגעלטער...

ה.

בוזי איז א סוד פאַר מיר. א שמערצליכער סוד. עטליכע מאָל איז מאָג בייט זיך ביי איהר די שטימונג. ווי דער אינדרויסען

אין א זומערדינגען וואלקען־טאג: אט איז וואַרעם, אט איז קיהל. אט טהוט א שיין ארויס די זון פון די וואלקענס ארויס — און עס ווערד שען. ביז עס רוקט זיך אן א נייער וואלקען — און עס ווערד וויעדער טריב און טונקעל.

נישטא דער טאג, וואס בוזי זאל ניט בעקומען א בריעף פון „עמיצען". נישטא דער טאג, זי זאל ניט ענטפערען דעם „עמיצען".

איך וויים נאנץ גוט ווער דער „עמיצער" איז, און איך פרעג זי נישט. איך רעד נישט מעהר מיט בוזי'ן פון „איהם". איך האלט, אז „ער" איז דא איין איבערינער, איין אנגעוואַרפענער. בוזי רעדט אבער אליין פון איהם. רעדט זי ניט פון איהם שוין צו־פיעל? אין די נעצעהלטע מינוטען, וועז מיר בלייבען מיט איהר אליין אינ־צווייען, רעדט מיט מיר בוזי פון „איהם", און לויבט איהם. לויבט איהם אין טאַ ארויס. לויבט זי איהם נישט צו פיעל?

זי זאגט צו מיר:

— דו ווילסט וויסען, וואס ער איז? (זי לאזט אראפ די אוי־גען.) ער איז א פיינער — א! זעהר א פיינער. ער איז א וואוי־לער — א! זעהר א וואוילער. נאר... (זי הויבט אויף די אויגען אויף מיר און לאכט.) ער קומט ניט צו דיר... ווי קומט ער צו דיר?...

וואס מיינט דערמיט בוזי? זי ווילּ מיך פערגיטיגען? אדער זי טרייבט מיט מיר קאטאווע?

ניין. ניט זי ווילּ מיך פערגיטינען, ניט זי טרייבט מיט מיר קאטאווע. נאר זי רעדט זיך אויס דאס הארץ...

דאס איז ווי צוויי מאל צוויי.

נאך דער טיי זענען די מאמע און בוזי אוועק אין קיך וועגען אנבייסען, און איך מיט'ן טאטען האבען זיך געשטעלט דאוונען. איך האב עס נעמאכט בקיצור. נאר דער טאטע, איינגעוויקעלט אין טלית און תפלין, איז נאך געשטאנען מיט'ן פנים צו דער וואנד

און נעלויבט גאָט. קומט אַן פּלוצים בוזי אויסגעקליידט, מיט א זאַנטיקע אין האַנד, און רופט זיך אַן צו מיר:

— קום.

— וואוהין?

— הינטער דער שטאָדט ארויס. אַביסעל זיך דורכגעהן. א שענער טאָג. א זעלטענער טאָג.

דער טאָטע האָט אויסגעדרעהט צו איהר דעם קאָפּ, קוקט אריבער די זילבערנע ברילען. און בוזי ציהט אַן די הענטשקעלעך אויף די הענד און מאַכט צו איהם:

— ניט אויף לאַנג, טאָטע, ניט אויף לאַנג. מיר קומען באַלד צוריק. די מאַמע ווייסט, אז מיר גהען. קום, שימעק, דו גהסט?

די בעסטע מוזיק, די שענסטע סימפאָניע קאָן דען אַזוי שענ קלינגען, ווי די ווערטער האָבען אַפּגעקלונגען אין מיינע אויהרען? עס האָט זיך נעלאָזט הערען אין זיי איין אַפּקלאַנג פון שיר־השירים: „לכה, דודי — קום לי־עבער, נצא השדה — לאָמיר גההן אין פעלד ארויס. לאָמיר נעכטיגען אין די דערפער. לאָמיר זיך פערערען אין די ווייננערטנער. לאָמיר זההן, אויב עס בליהט דער ווייַנשטאָק? אויב עס שפּראָצען די מילגראָמען?“...

אויסער זיך פון התפּעלות לאָז איך מיך נאָך בוזי'ן און פיהל נישט די ערד אונטער זיך. וואָס איז דאָס מיט בוזי'ן? דאָס ער־שטע מאָל, זינט איך בין אין דערהיים, טרעפט, אז בוזי זאָל מיך רופען שפּאַציערען גההן. וואָס איז דאָס מיט בוזי'ן?...

ז.

בוזי איז נערעכט. ס'איז א שענער טאָג. א זעלטענער טאָג. אַפּשאַצען אוא זומער־טאָג קאָן מען נור אין מיין קליין אָרעם שטעדטעל, אז מע חאַפּט זיך ארויס פון דער קלעהם און פון דער ענגשאַפּט אויף גאָט'ס פרייהער שענער וועלט. די ערד האָט זיך

בעקלײדט מיט איהר גרינעם מאנטעל, אויסגעקלײדט מיט׳ן גאנצען שמוק פון איהרע פיעל־פארביגע פעלדבלומען. ארומגעבראכט מיט א זילבערן טייכעל פון איין זייט און מיט א קליינוואוכסיג נאר געדיכט וועלדעל פון דער אנדערער זייט. דאס זילבערנע טיכעל זעהט אויס, ווי א זילבערנע עטרה צו א נייעם טלית מיט בלויע תכלת. דאס געדיכטע וועלדעל זעהט אויס, ווי א געדיכטע פאטלע געקרייזעלטע האר, פון צייט צו צייט בעריהרט פון א ווינטעל.

אויף בוזי׳ן איז געווען א בלוי בעזשען קלײד, גרינג ווי א רויך, דורכזיכטיג ווי די לופט, ווי דער הימעל. א זאנטיקעל מיט שפיצלעך פון גרינער פארב און וויסע אזשור־הענטשקעלעך אויף די הענד. פיעלפארביג האט זי אויסגעזעהען, פיעלפארביג, ווי דאס פעלד.

„דאס לעצטע מאל — זאגט מיר בוזי — האט זי זיך אויסגעבעטען ביי דער מאמע. דאס לעצטע מאל ווי זי זיך געזעגענען מיט דער שטאדט, מיט הינטער דער שטאדט, מיט׳ן „הייליגען ארט"; מיט די מיהלען, מיט׳ן טייכעל, מיט׳ן בריקעל. צוליעב דעם לעצטען מאל האט איהר די מאמע צוליעב געטהאן. א כלה דארף מען צוליעב מהון, חא־חא... א כלה פיהרט אויס אלסדינג... וואס זאגסט דו, שימעק?"

שימעק זאגט גארנישט. שימעק האדרבה. עס ווייזט זיך מיר אויס, אז בוזי איז היינט מאדנע פרייליך. ניט נאטירליך פרייליך, און לאכט, ווי איבער נויט. און אפשר דאכט זיך מיר אזוי?

— געדענקסט דו, בוזי, וועז מיר זענען דא נעווען?

איך דערמאן איהר, וועז מיר זענען דא נעווען. שוין לאנג־לאנג. מיט יאהרען צוריק איז דאס נעווען. מיר זענען געגאנגען אהער אינצווייען רייסען נרינס אויף שבועות, אויב זי געדענקט. דעמאלט זענען מיר אויך געגאנגען מיט׳ן זעלבען וועג, פערבי די

זעלביגע מיהלען, איבער דעם זעלבינען טייבעל, איבער דעם זעלבי־
גען בריקעל.

— נאָר אַנדערש האָבען מיר דעמאָלט שפּאַציערט, בוזי. דע־
מאָלט זענען מיר געלאָפען, ווי די יונגע הירשען, געשפּרונגען, ווי
די פּעלראינדען איבער די בשמים־בערג. און איצט?

— און איצט? — זאָגט בוזי און בוינט זיך אַן רייסען בלו־
מען.

— איצט געהען מיר סטאַטעטשנע, ווי עס פּאַסט פּאַר אַזעל־
כע סטאַטעטשנע לייט, ווי מיר זענען... געדענקסט דו, בוזי, ווען
מיר זענען דאָ נעווען דאָס לעצטע מאָל?

— ערב שבועות איז דאָס נעווען. — ענטפערט מיר בוזי און
שענקט מיר א בוקעט מיט שמעקענדיגע בלומען, וואָס זי האָט
אַנגעריסען.

— פון מיינעטוועגען, בוזי?

— פון דיינעטוועגען, שימעק. — זאָגט צו מיר בוזי מיט א
קוק פון איהרע שענע בלויע שיר־השירים־אויגען. און דער קוק
דרינגט אריין גלייך מיר אין האַרצען אריין.

ח.

מיר זענען שוין ווייט הינטער דער שטאָדט. מיר זענען שוין
אויפ'ן בריקעל. דאָרט געב איך איהר מיין האַנד. (דאָס ערשטע
מאָל זינט איך בין נעקומען צו פּאָהרען אהיים.)

מיר גהען ביידע, האַנד ביי האַנד, איבער'ן בריקעל. די ברע־
מער בוידען זיך. דאָס וואַסער לויפט אונטער אונזערע פּיס, קאַט־
שעט זיך, שלענגעלט זיך און פּאַלט מיט א שטילען זשומען און מיט
א גרינגען רעש באַרג־אַראָפּ, אַזוי אַז איך קאָן הערען דעם „טיק־
טאק" פון בוזי'ס האַרץ, וואָס איז אַזוי נאָהענט, אַזוי נאָהענט צו
מיר. (דאָס ערשטע מאָל זינט איך בין נעקומען צו פּאָהרען אהיים.)

עס מאַהלט זיך מיר אויס, אז בוזי דערנעהענט זיך צו מיר אלע מאָל נעהענטער און נעהענטער. איך דערשפּיר דעם בעקאַנטען ריח פון איהרע שענע האָר, איך דערפיהל די איידעלקייט און גלאַטקייט פון איהר פּרעכטיגער האַנד, די וואַרעמקייט פון איהר לייב. און עס דוכט זיך מיר, אז איך הער פון איהר וועדטער מיט'ן לשון פון שיר־השירים: „אני לדודי — איך בין מיין געליעבטענס, ודודי לי — און דער געליעבטער איז מיינער"... און די זון, און דער הימעל, און דאָס פעלד, און דאָס טייכעל, און דער וואַלד בעקומען א נייעם גלאַנץ, א נייעם חן אין מיינע אויגען. איין עבירה, איין עבירה, וואָס דאָס בריקעל איז אזוי קורץ. א מינוט — און מיר זענען שוין אויף יענער זייט בריקעל, אויף דער „לעוואַדע". א מינוט — און בוזי'ס איידעלע גלאַטע פּרעכטיגע האַנד האָט זיך אַרויסגענליטשט פון מיין האַנד — און די זון, און דער הימעל, און דאָס פעלד, און דאָס טייכעל, און דער וואַלד האָבען אָנגעוואָרען דעם פּריהעריגען גלאַנץ מיט'ן פּריהעריגען חן אין מיינע אויגען.

— א מאַרגע זאָך — זאָגט צו מיר בוזי, און איהרע שענע בלויע שיר־השירים־אויגען זענען אין דער מינוט טיף, ווי דער הימעל, און פערטראַכט, ווי די נאַכט — א מאַרגע זאָך: אלע מאָל, וועז איך געה, אָדער איך פאָהר איבער א וואַסער, עס מאַג זיך זיין וואָס פּאַר א וואַסער עס ווייל זיך, מוז איך זעהן מיין טאַטען, און אלע מאָל...

איך שלאָג איהר איבער די רעד:

— דו רעדסט נאַרישקייטען, בוזי.

בוזי טראַכט א ווייל, נאָכדעם זאָגט זי צו מיר:

— נאַרישקייטען? חאַ־חאַ, ביזט נערעכט. איך רעד נאַרישקייטען. ווייל איך בין א נאַרעלע. א נאַריש מיידעל בין איך. איא, א נאַריש מיידעל? זאָג דעם אמת, שימעק. דעם אמת זאָלסטו דו מיר זאָגען, חאַ־חאַ־חאַ!

בוזי לאכט, פערוואַרפט דעם קאָפּ און בעווייזט מיר איהרע חנ'עוודיגע פערעל־צייהן. איהר פנים שיינט אויף דער שיינעניגער זוהן. און אלע פאַרבעגן פונ'ם פעלד פינקלען זיך אָפּ אין איהרע אויגען, אין איהרע שענע בלויע פערטראַכטע שיר־השירים־אויגען.

ט.

אומזיסט! איך קאָן ביי איהר ניט פועל'ען, אז זי איז גאָר־ניט אזא נאר, אז זי איז גאָר קיין נאר ניט. זי ווייסט, זאָגט זי מיר, זי ווייסט, אז ס'איז פארהאַן נארישערע פון איהר. זי ווייסט. נאָר אקעגען מיר איז זי א נארעלע. שטעלט אייך פאָר — זי גלויבט אין חלומות!

— איצ, שימעק, דו גלויבסט ניט? און איך גלויב. אָט איז מיר ערשט נעכטען געקומען צו חלום דער טאטע פון יענער וועלט, אָנגעטהאָן און פרייליך, לעבעדיג, מיט א שטעקעלע אין האנד. און מאַכט צו מיר אזוי זיס, אזוי פריינדליך, און דרעהט מיט'ן שטעקעלע: „איך קום, טאַכטער, צו דיר אויף דער חתונה"... נו, וואָס וועסט דו זאָגען דערויף, שימעק?...

— בוזי, מע דארף ניט גלויבען אין חלומות. חלומות זענען דברים בטלים.

— דברים בטלים — זאָגסט דו?

בוזי שטעהט א ווייל פערטראַכט. לאָזט זיך לויפען איבער'ן פיעל־פאַרבינגען פעלד און בלייבט שטעהן.

ווי א בלום, ווי א פיעל־פאַרבינג בלום, זעהט אוים בוזי אינ'ם דאָזיגען פיעל־פאַרבינגען פעלד, וואָס ציהט זיך ארום אונז אָהן א סוף און אָהן א ברעג. מיט געלינקע שפרענקעלעך איז זי בעשפרענקעלט. מיט רויטינקע צוויקעלעך איז זי בעצוויקעלט. די בלויע הימעל־יארמעלקע איבער איהר קאָפּ. דאָס זילבערנע טייכעל פאר איהרע פיס. פון אלע זייטען טראָגען זיך אקענען אונז שארף־שמע־

קענדיגע בשמים־און־נעווירצען־ריחות. איך בין פער'כשופ'ט. איך בין פער'שכור'ט.

ווי א פער'כשופ'טע שטעהט אויך בוזי אין מיטען פיעלפאר־ביגען פעלד און קוקט אויף מיר פערטראכט, פערטראכט ווי דער וואלד.

פון וואם טראכט אצינד בוזי? וואם זאגען איהרע אויגען, איהרע שענע בלויע פערטראכטע שיר־השירים־אויגען?

„אני חבצלת השרון — איך בין א ליליע פון שרון. שושנת העמקים — די רויז פון די טהאלען"...

אט וואם עס זאגען מיר איהרע אויגען. און עס דאכט זיך מיר, אז קיינמאל, קיינמאל איז נאך בוזי נישט געווען אזוי די אמת'ע שולמית פון שיר־השירים, ווי אין דער דאזיגער מינוט.

ו.

ווי א בלום זעהט אויס בוזי, די ליליע פון שרון. ווי א בליהענדיגע רויז זעהט אויס בוזי, די רויז פון די טהאלען, אין דעם דאזיגען בריימען פיעל־פארביגען פעלד, וואם ציהט זיך ארום אונז אהן א סוף און אהן א ברעג. מיט געלינקע שפרענקעלעך איז זי בעשפרענקעלט. מיט רויטינקע צוויקעלעך איז זי בעצוויקעלט. די בלויע הימעל־יארמעלקע איבער איהר קאפ. דאם זילבערנע טיי־בעל פאר איהרע פיס. פון אלע זייטען טראגען זיך אקעגען אונז שארף־שמעקענדיגע בשמים־און־געווירצען־ריחות. איך בין פער־כשופ'ט. איך בין פער'שכור'ט.

בוזי לאזט זיך געהן. איך — נאך איהר. גרינג און גיך געהט בוזי. גרינג, ווי א סארנע, ווי א אינד פון די אינדען, טראגט זי זיך אין פיעל־פארביגען פעלד, וואם ציהט זיך אהן א סוף און אהן א ברעג. און איהר פנים שיינט אויף דער שיינענדיגער זון, און אלע פארבען פונ'ם פעלד פינקלען זיך אף אין איהרע אויגען, אין איהרע שענע בלויע פערטראכטע שיר־השירים־אויגען.

קיינמאל, קיינמאל איז נאך בוזי ניט געווען אזוי די אמת'ע שולמית פון שיר־השירים, ווי אין דעם דאזיגען טאג.

— דערקענסט, בוזי, דאס דאזיגע פעלד?

— אמאל האט דאס געהערט צו דיר...

— און דאס בערגעל?

— דיין בארג. אמאל איז דאס נעווען אלסרינג דיינם. אלס־דינג דיינם...

זאגט מיר בוזי מיט א גרינג שמייכעל אויף די שענע ליפען. נאר עס ווייזט זיך מיר אוים, אז זי לאכט פון מיר, ווי זי פלענט לאכען פון מיר אמאל, מיט יאהרען צוריק.

— זיצען מיר?

— זיצען מיר.

איך זעץ מיך אוועק אויפ'ן בערגעל און מאך אייז ארט פאר איהר. בוזי זעצט זיך אוועק אקעגען מיר.

— אט דא, נעדענקסט דו, בוזי, האב איך דיר אמאל דערצעהלט, ווי אזוי איך...

בוזי פערחאפט און ענדיגט פאר מיר:

— ווי אזוי דו הויבסט זיך אויף מיט'ן „שם־המפורש" און פליהסט, ווי אייז אדלער, ביז דער חמארע, העכער פון דער חמארע, איבער פעלדער, איבער וועלדער, איבער בערג, איבער טהאלען, איבער ימים און מדבריות, ביז דו קומסט אויף יענער זייט הרי־חושך, אין א קרישטאלענעם פאלאץ. דארט זיצט דיין פער'כשופ'טע בת־מלכה שוין זיעבען יאהר און וואַרט, ביז דו וועסט זיך דערבארעמען אויף איהר און וועסט קומען צו פליהען מיט'ן „שם־המפורש" זי אויסלייזען, בעפרייען — חא־חא־חא!

ניין. בוזי איז מיר היינט מאדנע פרייליך. ניט־נאטירליך פרייליך. זי לאכט, ווי איבער נויט. נענוג. אויף אלץ איז א צייט. שוין צייט רעדען מיט איהר אביסעל ערנסטע, ריינע, קלארע דבורים. שוין צייט עפענען פאר איהר מיין הארץ, אנטפלעקען

פאר איהר מיין נשמה... און איך לאז אויס מיין געדאנק מיט'ן לשון פון שיר־השירים: „ע ד ש י פ ו ח ה י ו ם — איידער עס וועט אוועק דער טאג, דער דאזיגער גליקליכער טאג, ו נ ס ו ה צ ל ל י ם — און עס וועלען אנטלויפען די שאטענס"...

יא.

פאר דער נאנצער צייט, וואס איך בין אין דער חיים, האב איך בווז'ן קיין צעהנט־חלק, קיין הונדערט־חלק ניט ארויסנעזאנט פון דעם, וואס עס האט זיך אויסנענאסען ביי מיר אט דא, אין דעם דאזיגען פריהמארגען. איך האב איהר אויפנעדעקט מיין הארץ, אנטפלעקט פאר איהר מיין נשמה. דערצעהלט דעם נאנצען אמת, וואס האט מיך אהער נעבראכט...

וועו ניט דעם טאטענ'ס בריוועל מיט'ן מזל־טוב, וועו ניט די דריי ווערטער: „שבת־נאך־שבועות" — וואלט מיך איצט ניט נע־זההען אט דאס טייכעל, וואס לויפט דארט בארג־ארא, און דאס וועלדעל, וואס גרינט אט דא ניט ווייט...

און איך שוואר איהר טאקי ביי אט דעם טייכעל, וואס לויפט דארט בארג־ארא, און טאקי ביי דעם וועלדעל, וואס גרינט אט דא ניט ווייט, און ביי'ם דאזיגען בלויען הימעל־דעק, וואס איבער אונזער קאפ, און ביי דער גין־גאלדענער זון, וואס פינקעלט אף אין איהרע אויגען, און ביי דעם אלעם, וואס שען און ריין און הייליג איז, — אז איך בין נעקומען אהער נור צוליעב איהר, נור צוליעב איהר, וואהרום... איך האב זי ליעב — ענדליך האס דאס וואהרט זיך ארויסגעריסען!

— וואהרום איך האב דיך ליעב, בווז, דו בערסטע, איך האב דיך ליעב מיט יענער הייליגער פלאם־פייערינער גיהנם־ליעבע, וואס וועדר בעשריבען אין שיר־השירים: „ש ט א ר ק ו ו י ד ע ר ט ו י ד ט א י ז ד י ל י ע ב ע, ש ו ו ע ר ו י ד ע ר נ ר ו ב א י ז ד י ק נ א ה. א י ה ר ע פ ו נ ק ע ן ז ע נ ע ן

פונקען־פייער. א פלאקער פון גאט"... וואס איז מיט דיר, בוזי? דו ווייסט? גאט איז מיט דיר!...

יב.

בוזי האט געווייגט.

בוזי האט געווייגט — און די נאנצע וועלט האט זיך אנגע־קלידט אין טרויער. די זון האט אויפגעהערט צו שיינען. דאס טייבעל — צו לויפען. דאס וועלדעל — צו גרינען. די פליענגעלעך — צו פליהען. די פויגעלעך — צו זינגען.

בוזי האט געווייגט. זי האט בעהאלטען דאס פנים אין די הענד. איהרע פלייצעס האבען אויפגעציטערט. און זי האט גע־ווייגט אלע מאל שטארקער און שטארקער.

אזוי ווייגט א קליין קינד, וואס דערפיהלט, אז עס האט פער־לוירען מאטע־מאמע.

אזוי ווייגט א נעטרייע מוטער אויף איהר קינד, וואס מע האט דאס ביי איהר צונעמען.

אזוי ווייגט א יונג־פרוי, וואס בעקלאגט איהר נעליעבטען, וואס האט זיך אפגעקעהרט פון איהר.

אזוי ווייגט א מענש, וואס בעקלאגט זיין אייגענע וועלט, וואס האט זיך ארויסגענליטשט פון אונטער זיינע פיס.

אומזיסט איז נעווען מיין טרייסטען, וואס איך האב זי נע־טרייסט. ארויסגעווארפען אלע מיינע שיר־השירים־עפיטעטען, וואס איך האב אויסגענוצט פאר איהר. בוזי ווי! זיך ניט טרייסטען. בוזי ווי! מיינע עפיטעטען ניט הערען. צו שפעט, זאגט זי, צו שפעט האב איך מיך דערמאנט אן איהר... צו שפעט האב איך מיך ארומגעזעהן, אז עס איז דא א בוזי אויף דער וועלט. א בוזי, וואס האט א הארץ, וואס בענקט, און א נשמה, וואס רייסט זיך פון דאנען אין איין אנדער וועלט ארויס... אפשר וואלט איך מיך דער־מאנען, זאגט זי, אן די בריוולעך, וואס זי האט מיר אמאל גע־

שריבען? נאָר — פערחאפט זי זיך — ווי קום איך צו געדענקען אזעלכע נאַרישקייטען? פערשטעהט זי דען ניט אליין, אז זי האָט דאָס, אייגענטליך, בעדארפט שוין לאַנג פאַראויסזעהן, — אז אונ־זערע וועגען זענען פערשיעדען? אז זי קאָן זיך צו מיר ניט גלייכען? ווי קומט זי צו מיר? זי, א אידישע טאָכטער, א קליינשטעלדיג מיידעל, ווי קומט זי צו מיר?... ערשט פערשטעהט זי, אז ס'איז נעווען א נארישקייט פון איהר, א גרויסע נאַרישקייט, וואָס זי פלעגט מיר דולען א קאָפּ מיט איהרע קינדערשע בריוולעך, מיט איהרע נארישע אָנצוהערענישען, אז טאָטע־מאָמע בענקען נאָך מיר... ניין. זי האָט אליין בעדארפט פערשטעהן, אז זי קאָן זיך צו מיר ניט גלייכען. ווי קומט זי צו מיר? א אידישע טאָכטער, א קליינשטעלדיג מיידעל!... זי האָט אליין בעדארפט ארויסזעהן, אז קוים האָב איך ניט געפאַלגט טאָטע־מאָמע, וויע־דערשפעניגט זייער נעבאָט, נישט געוואָלט געהן זייערע וועגען און בין געגאַנגען מיין אייגענעם וועג, וועל איך געווים אַוועקגעהן וויט, וועל איך נעווים שטייגען הויך, אזוי וויים און אזוי הויך, אז איך וועל קיינעם שוין ניט ארויסזעהען, קיינעם ניט וועלען קענען.

— קיינעם ניט, אחוץ דיך, בוזי!

— ניין, קיינעם ניט! קיינעם ניט! קיינעם ניט! קיינעם ניט זעהען, קיינעם ניט הערען, אליעמען פערגעסען...

— אליעמען, נאָר נישט דיך, בוזי.

— ניין, אליעמען! אליעמען! אליעמען!

יג.

בוזי האָט אויפגעהערט צו ווייגען — און אליץ האָט אויפגע־לעבט. די זון האָט אָנגעהויבען צו שיינען, אזוי ווי פריהער. דאָס טייכל — צו לויפען. דאָס וועלדעל — צו נריגען. די פליענע־לעך — צו פליהען. די פויגעלעך — צו זינגען.

בוזי האָט אויפגעהערט צו ווײנען, און טרוקענ זענען געווא־ רען איהרע אויגען. איהרע שענע בלויע שיר־השירים־אויגען. און אויסגעטריקענט האָבען איהרע טרערען, אזוי ווי טראָפענס טהוי אויף דער הייסער זון.

און פּלוצים האָט זי זיך נענומען פערענטפערען איהרע טרערען. אַצינד זעהט זי, ווי נאַריש זי איז. וואָס איז געווען דער נעווײן? וואָס האָט זי צו ווײנען? וואָס פעהלט איהר? א סך מיידלעך אויף איהר אָרט וואָלטען זיך פיהלען גליקליך. איבער־גליקליך!... און א פייערל האָט זיך אָנגעצונדען אין איהרע אויגען. אין איהר שענע בלויע שיר־השירים־אויגען. איך האָב נאָך קיינמאָל ניט געזעהען דאָס דאָזינע פייערל אין בוזי׳ס אויגען. און רויטע פּלע־ קען זענען ארויסגעטראָטען אויף איהרע בעקלעך, אויף איהרע שענע רויזענבעקלעך. איך האָב נאָך קיינמאָל ניט געזעהען בוזי׳ן אזוי פייערן, אזוי פּלאָמען, ווי זי האָט געפייערט און געפלאָמט אין דער דאָזינער מינוט. און איך וויל זי אָנגעמען פאָר א האַנד, און איך זאָג צו איהר מיט׳ן לשון פון שיר־השירים:

— ה נ ך י פ ה ר ע י ת י — ווי שען דו ביזט, בוזי, בעת דיינע בעקלעך פלאָמען און דיינע אויגען שפּריצען פייער...

ארויסגעווארפען! בוזי הערט ניט מיין שיר־השירים. בוזי האָט איהר איינענעם שיר־השירים. זי הערט ניט אויף צו לויבען „עמיצען", לויבען איהם אין טאָג אריין. זי זאָגט צו מיר:

— ד ו ד י צ ח ו א ד ו ם — מיין בעשערטער איז פיין און שען. ד ג ו ל מ ר ב ב ה — פיינער פון א סך־א סך אנדערע. ער איז אפשר ניט אזוי נעלערענט, ווי אַנדערע, דערפאר איז ער אָבער גוט. דערפאר איז ער מיר נעטריי. דערפאר האָט ער מיך ליעב. זאָלסט זעהן די בריף, וואָס ער שרייבט צו מיר, זאָלסט זעהן די בריף!

— ל ב ב ת י נ י, — זאָג איך צו איהר וויטער, גליך ווי איך וואָלט ניט הערען וואָס זי זאָגט — ל ב ב ת י נ י, א ח ו ת י

כ ל ה — דו האָסט מיין האַרץ אַוועקגענומען, מיין שוועסטער די כלה!...

און זי צו מיר:

— ח כ ו מ מ ת ק י ם ו כ ו ל ו מ ח מ ד י ם! — זאָלסט זעהן די בריעף, וואָס ער שרייבט מיר, זאָלסט זעהן די בריעף!...

עס הערט זיך אין איהרע ווערטער א מאָדנער טאָן. א מאָדנע שטימע. די שטימע — אַזוי ווייזט זיך מיר אוים — ווי ל אַריבער־שרייען איין אַנדער שטימע. איין אינוועניגסטע שטימע.

דאָס איז ביי מיר ווי צוויי מאָל צוויי.

יד.

ראַשיג און אומגעריכט האָפּט זיך בוזי אויף פונ'ם שמע־קענדינען גראָז, טרייסעלט זיך אָפּ, גלייכט זיך אוים, פערוואַרפט די הענד אהינטער און בלייבט שטעהן אַקעגען מיר און קוקט אויף מיר פון אויבען אַראָפּ.

שטאָלץ און שען, גרויסאַרטיג שען, נאָך שענער ווי אַלע מאָל, זעהט זי אוים אין דער מינוט ביי מיר אין די אויגען.

איך האָב מורא צו זאָגען, נאָר מיר דאַכט, אז ווען איך זאָל זאָגען, אז בוזי — דאָס איז די אמת'ע שולמית, וואָס אין שיר־השירים, וואָלט דאָס געווען א כבוד און א שבח פאַר דער אמת'ער שולמית, וואָס אין שיר־השירים.

ניט שוין זשע האָט זיך דערמיט נעענדיגט אונזער געשפּרעך? איך שטעה אויף נאָך איהר און געה־צו צו איהר:

— ש ו ב י, ש ו ב י ה ש ו ל מ י ת — קעהר דיך אום צוריק צו מיר, בוזי! — זאָג איך צו איהר וויטער מיט מיין שיר־השירים־שפּראַך און נעם זי אָן פאַר א האַנד. — קעהר זיך אום צו מיר, בוזי, קעהר זיך אום צו מיר בעצייטענס! נאָך איין וואָרט. מעהר ניט אז איין ווארט דארף איך דיר נאָך זאָגען.

אומזיסט. אומזיסט. בוזי ווי? ניט הערען דאָס איינע וואָרט. וואָס איך ווי? איהר זאָגען. געגוג, זאָגט זי, זיך אָנגערעדט. געגוג געזאָגט איינס דעם אַנדערען — אפשר נאָך מעהר, ווי מע בעדאַרף... געגוג־געגוג. שוין שפּעט. זעה, ווי שפּעט עס איז! — זאָגט צו מיר בוזי און בעווייזט מיר מיט איהר האַנד אויפ'ן הימעל, און בעווייזט מיר אויף דער זון, וואָס בעגיסט זי פון אויבען ביז אַראָפּ מיט איהרע מילדע ווייכע גאָלדענע שטראַהלען. און בוזי, די לילית פון שרון, בוזי, די רויז פון די טהאָלען, בעקומט א נייעם קאָליר, א גין־גאָלדענעם קאָליר, אויפ'ן פיעל־פּארבינגען פעלד, וואָס ציהט זיך אַרום אונז אָהן א סוף און אָהן א ברעג.

— אַהיים־אַהיים! — זאָגט צו מיר בוזי און חאַפּט זיך נעהן און טרייבט מיך נעהן. — אַהיים־אַהיים. שוין צייט, שימעק, שוין צייט. טאַטע־מאַמע וועלען דאַרטען איבערטראַכטען גאָט ווייסט וואָס. אַהיים־אַהיים!

אין איהרע לעצטע וועהרטער „אַהיים־אַהיים" לאָזט זיך מיר הערען דער טאָן פון אמאָל, אמאָל, מיט יאָהרען צוריק, דער לשון פון שיר־השירים:

— ב ר ח, ד ו ד י — אַנטלויף, לִיעבער, און זיי נעגליכען צו א הירש, אָדער צו א אינד פון די אינדען אויף די בשמים־בערג.

מו.

עס נעהען די מענ. עס לויפען די וואָכען. עס איז אָנגעקומען דער לִיעבער יום־טוב שבועות. עס איז אָנגעקומען דער שבת, וואָס נאָך שבועות. עס איז אַוועקגעגאַנגען דער שבת, וואָס נאָך שבועות, און נאָך א שבת, און נאָך א שבת — און איך בין נאָך אַלץ א נאַסט אין מיין שטעדטעל.

וואָס טהו איך דאָ? — נאָרנישט. נאָלץ נאָרנישט. מיין טאַטע־מאַמע רעכענען, אז איך בין נעווּאָרען א בעל־תשובה. אז איך האָב חרטה אויף דעם, וואָס ס'איז נעווען, וואָס איך האָב

וויעדערשפּעניגט זייער געבאָט, ניט געוואָלט געהן אין זייערע וועגען. און זיי זענען צופריעדען. זעהר צופריעדען.

און איך? וואָס טהו איך דאָ? וואָס דאַרף איך דאָ? — גאָרנישט. גאָלע גאָרנישט. אָלע טאָג געה איך מיר אַרויס איינער אַליין אויפ'ן שפּאַציער, הינטער דער שטאָדט אַרויס. אָהין — אויף יענער זייט מיהל. אָהין — אויף יענער זייט בריקעל. אָהין — צו יענעם פיעל־פּאַרבינען פעלד, וואָס ציהט זיך אָהן אָ סוף און אָהן אָ ברעג, וואָס איז אַרומגעבראָכט מיט אָ זילבערן טייכעל פון איין זייט און מיט אָ קליינוואוכסיג נאָר געדיכט וועלדעל פון דער אַנדערער זייט. דאָס זילבערנע טייכעל זעהט אויס, ווי אָ זילבערנע עטרה צו אָ נייעם טלית פון בלויען תכלת. דאָס געדיכטע וועלדעל זעהט אויס, ווי אָ געדיכטע פּאָטלע געקרייזעלטע האָר, פון צייט צו צייט געריהרט פון אָ ווינטעל.

דאָרט זעץ איך מיך אוועק איינער אַליין אויפ'ן בערגעל. אויף יענעם בערגעל, וואו מיר זענען ערשט דאָ ניט לאַנג געזעסען אינצווייען, איך און בוזי, די ליליע פון שרון, די רויז פון די טהאָלען.

אויף יענעם בערגעל, וואו מיר זענען אמאָל, מיט יאָהרען צוריק, אין צווייען, איך און בוזי, געלאָפען, ווי די יונגע הירשען, און געשפּרונגען, ווי די פעלד־אינדען, אויף די בשמים־בערג. דאָרט, אויף יענעם אָרט, וואו עס ליגען בהאַלטען די בעסטע זכרונות פון מיין אויף־אייבינ־פערלאָרענער יוגענד, פון מיין אויף־אייבינ־פערלאָרענעם גליק, קאָן איך מיר אוועקזיצען איינער אַליין שטונדען־לאַנג און בעווייגען און בעקלאָגען די אונפערגעסליכע שולמית פון מיין שיר־השירים־ראָמאָן.

טז.

און וואָס איז מיט דער שולמית פון מיין שיר־השירים־ראָמאָן? וואָס איז מיט בוזי'ן? וואָס איז דער שלום? וואָס איז דער סוף?

צווינגט מיך ניט, איך זאל אייך דערצעהלען דעם סוף פון מיין ראמאן. דער סוף, ער מעג זיך זיין דער בעסטער, איז ער א טרויעריגער אקארד. דער אנהויב, דער ערנסטער אנהויב, איז בעסער פונ׳ם בעסטן סוף. עס איז מיר דעריבער א כך גרינגער און א כך מעהר אנגענעהם צו דערצעהלען אייך די דאזיגע געשיכטע נאך א מאל פונ׳ם אנהויב. נאך א מאל און נאך א מאל און נאך הונדערט מאל. און מיט׳ן אויגענעם לשון, וואם אלע מאל:

איך האב נעהאט א ברודער בעני. איז ער דערטרונקען געוואָרען אין טייך. האט ער אויבערגעלאזט א יתומה׳לע. האט מען זי גערופען בוזי. פערצוויגען פון אסתר־ליבע: ליבוזי — בוזי. און שען איז געווען די בוזי, ווי די שולמית, וואם פון שיר־השירים. און מיר זענען געוואכסען, איך און בוזי, ווי א שוועסטער מיט א ברודער. און מיר האבען זיך ליעב געהאט, איך און בוזי, ווי א שוועסטער מיט א ברודער.

און אזוי ווייטער.

דער אנהויב, דער ערנסטער אנהויב, איז בעסער פונ׳ם שענסטען סוף.

דער אנהויב — לאז זיין דער סוף, דער עפילאג פון מיין ניט־אויסגעטראכטען, נאר אמת׳ען, שמערצליבען ראמאן, וואס איך האב מיר ערלויבט צו קרוינען מיט׳ן נאמען: ש י ר־ה ש י ר י ם.

דער מלך מיט דעד מלכה

פסח'יגער ראָטשן
אין פיער טייל
מים אַיין עפילאָג

נעשריבען אין יאָהר 1902

דער מלך מיט דער מלכה

ערשטער טייל.

דער מלך שדכ'נט זיך צו דער מלכה.

ביי הענין דעם סטאָליר אין פּאָדראָד איז א היץ. מע באקט מצות, דעם נגיד'ס מצות, נעווייגלעך, אויפ'ן ערשטען אויוון. אויפ'ן ערשטען אויוון איז בעסער און שענער און כשר'ער און מעהר כבוד, און טאקי מעהר מצוה אויך, און וויבאלד ס'איז בעסער און שענער און כשר'ער און מעהר כבוד און מעהר מצוה — קומט דאך דאָס דעם נגיד... הענין אליין, דער פּאָדראָדטשיק הייסט דאָס, איז נאָר ניט דער הענין, וואָס תמיד. אויף זיין נעל פּנים האָט זיך צענאָסען א מין חן, די בעקלעך פלאָמען איהם, און פון דער ניט־צעקעמטער בּאָרד איז נעווואָרען נאָך מעהר זשמוט — א גאנצער קאלטון.

— קינדער, לעבערינ! לעבעדינ! — טרייבט אונטער הענין די העלפערם. — קאטשעט, רעדעלט, זעצט די מצות, ס'איז דעם נגיד'ס מצות!...

דעם נגיד'ס וויב, שרה־זיסעל די נגידית, א אידינע מיט א גוידער און מיט פערעלעך, ווערד גרעבער ווי לענגער. זי שטעהט און קלערט, וויפיעל זאל זי איבערלאָזען די העלפערם: צוויי קערב־

לעך איז צו פיעל, א קערבעל איז צו ווינציג; אכצעהן פּאַרשוין, א רובעל מיט אכציג — וועט זיין אקוראט צו גריוונעם אויף א מענשען...

— וויפיעל, מיינסט דו, וועלען מיר דאָ חאפּען? — פרעגט איין ווייבעל א ראבעטיני ביי א אנדערען ווייבעל מיט א פוינעלש פּנים, און ביידע קאטשען נעשמאק.

— איך רעכען צו פערטעלעך, — ענטפערט איהר דאָם אנדערע ווייבעל, וואָם מיט'ן פוינעלש פּנים.

— פּאַר וואָם ניט צו האלבע קערבעלעך? — זאָגט דאָם ערשטע ווייבעל, די ראבעטיני.

— משוגע וועט זי ווערען? צעטיילען נייען קערבעלעך? — זאָגט יענע וואָם מיט'ן פוינעלש פּנים.

— פּאַר וואָם ניט? קראנק איז זי? — זאָגט די ראבעטיני.

— לאָז זי זיין קראנק פּאַר מיר און פּאַר אלע אידען! — זאָגט די וואָם מיט'ן פוינעלש פּנים און צעלאכט זיך.

אויף זיי קוקענדיג צעלאכען זיך נאָך עטליכע ווייבלעך.

— און פּאַר מיר אויך!

— און פּאַר מיר אויך!

— און פּאַר מיר אויך!

— לאָז זיין שטילער, נשים! — שרייט אן אויף זיי מלך דער רעדלער, א שוסטער־יונג מיט א שווארצער גלאנצענדיגער, נענריי־זעלטער פּאטלע, מיט א געשטופּעלט פּנים פון פּאקען און מיט א צענויפּגעוואכסענער נאָז, כמעט אהן נאָזלעכער, אזוי, אז ער רעדט, סווישטשעט ער מיט די צייהן: סססס!... א חוץ די דריי חסרונות: 1) וואָם ער איז נעשטופּעלט, 2) וואָם ער איז אהן נאָזלעכער און 3) וואָם ער סווישטשעט, איז ער דוקא א פיינער יונג „מיט שפּאַרען"; די שווארצע גלאנצענדיגע, נעקרייזעלטע פּאטלע איז ביי איהם תמיד אונטערגעשערעז אזוי קייליביג און איז תמיד אזוי אנגעשמירט מיט פעטען, אז ס'איז א מחיה צו קוקען. הייגט

טראָגט ער א קאשקעט פון „קאשקעטען-לאנד" — קיילעכיג, פון אויבען מיט א קנאָפּ, פון פּאַרענט מיט א דאשעק און מיט א שוואַרץ גלאַנצענדיג רימענדעל און מיט צוויי שוואַרצע גרויסע ספּראַנטשעקעס. דער „גאַרניטור", וואָס מלך פערגינט זיך טראָגען אין דער וואָכען, וואָלט זיך עס איין אנדערער געוואונשען טראָגען אום יום־טוב. און פון שטיוועל שמועסט מען ניט. די שטיוועל זענען אויף אזעלכע הויכע אָבצאַסען, אז ס'איז נור א וואונדער, ווי אזוי ער האָלט זיך אויף די פיס. און אז איך וועל אייך שוין אויסמאָלען ביז'ן סוף, אז ער טראָגט אויפ'ן האָלז א מין שאַרף פון רויטע מיט גרינע פּאַסען, איין עק פערוואַרפען ארונטער, און א גרויסען זילבערנעם זייגער מיט א לאַנגער זילבערנער קייט מיט א „רוקער", און אויפ'ן פינגער א גרויסען זילבערנעם „סיגנעט", וועט אייך שוין קיין קשיא ניט זיין, פּאַר וואָס אלע מיידלעך מיט אלע ווייבלעך (די אלמנות מיט די גרושות) זענען נאָך איהם די כּפּרה.

— זאָג נור, מלך, — רופט זיך אָן צו איהם די ראַבעטיני אויף קאַטאַוועס — אפשר וואָלסט דו זיך אויסגעקלויבען דאָ א מלכה אויף פּסח?

— ער האָט שוין! — ענטפערט איהר יענע וואָס מיט'ן פויגעלש פּנים.

— ווי אזוי רופט מען זי?

— מלכה.

— וואָסער מלכה?

— די וואָס האָט זיך גע'גט מיט מאָטעל דעם שניידער.

— פון וואַנען ווייסט דו דאָס?

— איך קוק אויף זיי די גאַנצע צייט, זעה איך, אז ס'איז א שדוך...

— אזא שטילע, דאכט זיך?

— שטילע וואסער גראבט טיף...

און ביידע ווייבלעך לאזען ארויס א טיפען־טיפען זיפץ. זיי וואלטען ביידע זיך ניט אפגעזאגט פון אזא שדוך. זיי זענען ביידע אלמנות, קיין קינדער האבען זיי ניט. דער רוח וואלט איהם ניט אוועקגעחאפט, ער זאל בעסער נעמען אייגע פון זיי. וואס האט ער אזעלכס דערזעהען אויף מלכה'ן? שווארץ ווי א שווארצע קאץ אין א פינסטערע נאכט. סיידען דאס, וואס זי האט גראבע הענד?

— האב קיין מורא ניט, ער וועט ביי איהר לינגען אין דער ערד! — רעדט אויס איינע דאס אנדערע דאס הארץ.

— ווי א בארג! — ענטפערט איהר יענע. — לאז ער פרובען זיין א טאג מיט איהר מאמע, מיט דער בלינדער מכשפה'טע! — און ביידע ווייבלעך טרייסטען זיך חאטש דערמיט, וואס מלך וועט לינגען אין דער ערד.

— אדער פארקעהרט, איך האב מורא, אז זי זאל ביי איהם ניט לינגען אין דער ערד. ער איז אויך א רעכטער פויגעל!

— אט צעקראצ איך מיך! חאפט זי דער רוח מיט איהם אינ־איינעם לכבוד דעם הייליגען יום־טוב!

— אמן הלואי!...

און מלכה, א נידעריג ווייבעל, א שווארצע נאר א פוכקע, מיט א פערריסען נעזעל, מיט קליינע שווארצע, תמיד לאכענדיגע אויג־לער, פערקאטשעט די ארבעל ביז די עלענבויגען, וואשפט מיט אוי־גען אויף מלך דעם רעדלער. און מלך דער רעדלער דרעהט זיך צו שטארק ארום איהר, צו אפט רעדעלט ער איהרע מצות, צו פיעל רעדט ער מיט איהר, — יא, דאס ווייבעל וואס מיט'ן פויגעלש פנים איז געראכט: ס'איז א שדוך...

צווייטער טייל.

ביי דער מלכה אין דער היים.

... אז ער איז געקומען צו איהר צו געהן, האָט מען איהם ניט בענגענט מיט כלי־זמר, פון קיין פּושקעס האָט מען ניט געשאָסען, קיין פּאָשען זענען איהם נישט געקומען אָקענען, קיין פּאַלאָצען האָט מען פון זיינעטוועגען ניט צוגעגרייט, קיין באָל נישט געמאכט. אויף די קניהעס איז ער פּאר איהר נישט געפאַלען, די האַנד נישט געקושט, — ס׳איז צוגעגאַנגען גאָר פּראָסט, אָהן צערעמאָניעס. מלכה איז ניט געזעסען אַליין, זי האָט געהאַלטען נעבען זיך איין אַלטע מאַמע — א שלאָק־פּוערניות, זאָל גאָט שומר ומציל זיין! א שטיקעל גליק, וואָם זי איז א בלינדע, ווייטער וואַלט זי דורם געווען מענשען. אז מלך האָט נור אַריבערגעטראָטען די שוועל, האָט די בלינדע מאַמע אויסגעשריען אויף א קול:

— מלכה, ווער איז דאָם געקומען?
— ס׳איז מלך. — ענטפערט איהר מלכה.
— וואָסער מלך?
— מלך דער שוסטער.
— וואָם טהוט ער דא?
— ער איז א רערלער אין פּאַרדאָר.
— טרייב איהם אַרויס, דעם שארלאטאַן.

נאָך אזא ברוך־הבא האָט זיך מלך ניט געקאָנט פיהלען שטארק פויגעלדיג, וועו מלכה זאָל ניט געווען וויזען איהם מיט די חיטרע שווארצע אויגלעך, ער זאָל בלייבען דא. מלך פיהלט זיך א ביסעל שטארקער און וויל אויפמונטערען די בלינדע, זי זאָל ווערען מיט איהם שלום.

— מוהמעניו, וואָם זענט איהר אזוי אָנגעדראָדעלט אויף מיר? איהר קענט מיך דען? איהר האָט מיך דען אמאל געזעהען?

— נעזעהען האָב איך דיך ניט, נאָר הערען הער איך, אז דו פייפסט. איך וואָלט געמענט שווערען, אז דו האָסט ניט קיין נאָז.

— אזא מכה מיינע שונאים אויפ'ן שטערן, וואָס פאר א נאָז איך האָב.

— וואָס זשע פייפסט דו אזוי?

— ס'איז ביי מיר אזא לשון.

— אזא יאָהר אויף דיר. וואָס וועסט דו זאָגען נוטס? ביזט דאָך נישט געקומען אומזיסט. זאָג, וואָס דאַרפסט דו מיך?

— איך בין ניט געקומען צו אייך, מוהמעניו, איך בין געקומען צו אייער מלכה'ן.

— צו מיין מלכה'ן? וואָס פאר א מחותן ביזט דו מיט מיין מלכה'ן?

מלך איז געבליבען אהן לשון. ער האָט ניט געוואוסט, וואָס ער זאָל זאָגען. מלכה איז געשטאנען און האָט איהם געוואונקען, ער זאָל זאָגען גלייך, ער זאָל ניט אָפּלעגען אויף שפעטער.

— איך וויל... איך האָב, פארשטעהט איהר מיך, געוואָלט, אז איך, אז מלכה...

— זעה נור, ווי ער פלאָנטעט מיט דער צונג! מירקע, נעב לשון!

— דאָס הייסט, אז מיר ביידע, איך און אייער מלכה, זאָלען התונה האָבען ביידע...

— אָט אזוי זשע רער! האָסט דו זיך באַראַפט אזוי לאנג קוועטשען? וויפיעל פאַרדיענסט דו א וואָך? נאָר דעם ריינעם אמת זאָלסט דו זאָגען! איך האָב פיינט א באריהמער!

— א מאָל פיער און א מאָל פיפטהאלבען קארבען.

— דו ארבייטסט אליין, צי ביי יענעם?

— איצט ארבייט איך נאָך ביי יענעם.

— ביי וועמען?

— ביי חנא דעם שוסטער.
— ביזט נאך א בחור ?
— א בחור.
— וועמען האסט דו — א טאטען, א מאמען, א שוועסטער, א ברודער ?
— קיינעם ניט, קיינעם ניט.
— א שטעקען הייסט דאס ? דו ווייסט, אז מלכה איז א גרושה ?
— וואס דען, איך ווייס ניט ?
— און דאס ווייסט דו, אז זי איז א שלאק, א צרה שלא תבוא ?
— דערפאר האב איך קיין מורא ניט.
— אזא בריה ביזט דו ? ווען קאנסט דו שטעלען חופה ?
— אפילו באלד.
— מלכה, ער געפעלט דיר ? — — —

טער האנד, זיצט די מלכה אין אַ נייער רויטער פּלאַטיע און מיט אַ ווייסען פּאַרטוך, וואָס קליידען איהר זעהר צום שווארץ־חנ'ענר־דיגען פּנים, און אקענען זיי זיצט אַ שווארצער שטן, אַנגעטהאָן אין גאָלע שווארצען, מיט אַ גאָל פּארמעט־פּנים מיט אַ סך קנייטשען, און אויף דעם אָרט, וואו עס זענען נעווען אמאָל אויגען, — צוויי פּינסטערע לעכער מיט גרויסע ווייסע בעלמעס. אַ שווארצע פּעטשייאָלע מיט גאָלע פּליאַמעס, אונטערגעבונדען אונטער דער שפּיצעביגער מאָרדע מיט צוויי שפּיצען, גאבען־צו דעם דאָזיגען שרעקליכען פּנים נאָך מעהר פּינסטערניש — ס'איז אַ מורא צו קוקען! דער מלך זאָגט די הגדה הויך אויף אַ קול, מישט איין בלעטל נאָך'ן אַנדערען, גאָטט גלייך, ווי אַ פּאַטשטאָווע פערד, און זעצט עברי, ווי אַ באָנדער, אַבי מיט אַ ניגון, פייפט צו מיט דער נאָז און שאָקעלט זיך נאָנץ געשמאַק. די מלכה זיצט מיט גרויס דרך־ארץ, צענויפגעלעגט די הענד אויפ'ן הארצען, און שוויגט, און דער שווארצער שטן מיט די ווייסע בעלמעס שאָקעלט מיט'ן קאָפּ הין און צוריק, עפענט אויף אַלע מאָל דאָס מויל, וואָס זעהט אוים ווי אַ קבר, און גאָהניצט.

— אילו עשה — זינגט דער מלך און נעמט אַ קאָרטאָפּלי און טונקט זי אַיין אין זאַלצוואַסער — באַלהיהם ולא הרג, מלכה, נעם אַ קאָרטאָפּלי, את בכוריהם, מיט זאַלצוואַסער, — דיינו! — ביי איטליכען „דיינו" טהוט ער זיך אַ זעץ מיט'ן קולאָק אין הארצען אַריין, ווי צו „עלחטא". — אילו הרג, טונק אַיין די קאָרטאָפּלי, את בכוריהם, אין זאַלצוואַסער, ולא נתן, גאָר נאָר, מלכה, לנו את ממונם, אַ קאָרטאָפּלי דער מאַמען, — דיינו!... (אַ זעץ אין הארצען אַריין).

די מלכה טהוט אַלסדינג, וואָס דער מלך הייסט איהר, פערפּעהלט ניט קיין האָר, און זי עס קומט צו „זכר למקדש כהלל". קלאָפּט ער דאָס אָפּ אויף דער גיך, שוין אין איין נאָנג מיט דער ברכה פּונ'ם אפיקומן, און שאָפּט, די מלכה זאָל דערלאַנגען די קווארט מיט דער פּאַמעניצע, וועט ער זיך וואַשען. נעוואַשען זיך,

טהום ער א זעץ מיט דער האַנד איבער אַלע דריי מצות, צעטריש־טשעט זיי אויף שטיקלעך, מאַכט א מוציא און גיט דער מלכה א שטיקעל מצה אויף א מוציא און אויך דער בלינדער א מוציא. די בלינדע, וואָם האַלט די גאַנצע צייט א פרום פנים, נעמט דאָם שטיקעל מצה מיט צוויי פינגער, וויי איין אבן טוב, טראָגט דאָם צו פריהער צו די ווייסע בעלמעס, גלייך ווי זי זעהט עפּיס, שעפּ־טשעט בשעת מעשה מיט די ליפּען „גאָט ברוך הוא וברוך שמו" לאַנג־לאַנג, אוידער זי עקספּערירט דאָם אין מויל אריין.

— מלכה, די פיש! — לאָזט ארויס דער מלך א בעפויל, און עס ווערד אין איין כהרף־עין בעשאפען פיש אויפ'ן טיש.

— מלכה, חריין! — הערט זיך א נייער בעפויל פונ'ם מלך, און ביידע ווייבער זיצען מיט גרויס רעשפעקט און ווארטען, וואָם נאָך פאר א בעפויל ווערט ארויסגעהן פונ'ם מלך.

אז וואָהל איז דעם מענשען, וואָם קאָן זיך שאַפען, וואָם זיינע ווערטער האַבען א ממשות, וואָם זיין בעפויל ווערד אָנגענומען און וואָם אַלע זיינע קאַפריזען ווערען אין דער מינוט אויסגע־פיהרט.

ס'איז נוט צו זיין א מלך, ווי איך בין א איד!

פיערטער טייל.

דער מלך אין גלות.

מיר בעטען דעם לעזער, ער זאָל זיך מטריח זיין מיט אונז נאָך א מאָל אינ'ם אייגענעם קעלער שוין נאָך פסח. אויס טראָן, אויס מלוכה, אויס מלך! מלך דער שוסטער זיצט ביים „וואַרסטעק" אויף א רימען בענקעלע מיט א רימענעם פאַרטוך, מיט א רימע־נדער ארומגענומען די געגרייזעלטע פאַטלע, דער קאַשקעט איז צע־קנייטשט, דער שארף איז צעטריפעט, נישטא קיין זילבערנע קייט, מע זעהט ניט קיין סיגנעט. ער האַלט א שטיוועל איבערגעקערט

מיט דער פּאַרעשוועסטער אַרויף און שלאָגט פּלעקלעך. מלכה, אָפּגענריסען, אויסגעשמירט און פּערשלומפּערט, פּאַרעט זיך ביי׳ם אויוועז, בויגט זיך אַן אַלע מינוט, בלאָזט און בלאָזט מיט אַלע כחות — אין אויוועז וויל ניט ברענען.

— א שענער ברויט־נעבער! — זאָגט זי, גלייך ווי זי רעדט צו זיך אַליין. — קיין שייטעל האָלץ נישטאָ אין שטוב! שוין באַלד א יאָהר נאָך דער חתונה, צעריסען אַלע קלייד־לעך, דער כור־נוס צעפאַלען אויף שטיקלעך, קיין פּאָר שיך אויף די פּיס, אַלע שוסטערס געהען בּאַרוועס, — נישטאָ ווער ס׳זאָל לאָכען.

— נעהן וואָלט ער ביי מיר אויף אַלע פּיער! — רופט זיך אָפּ א טשונה מאָדנע זאַמדיג קול פון א נקבה, וואָס רעדט ווי א טאַנס־ביל. — ווי אזוי דער מענטש נעמט זיך פּיר, אזוי העלפּט איהם גאָט. וואָס הערסט דו איהם, דו נאַריש פּנים? היים איהם, ער זאָל אַוועקלענען די אַרבייט און זאָל דיר מאַכען א פּאָר באַטיקעס זאָל ער דיר מאַכען.

דאָס דאָזיגע קול נעהט פון א פּינסטער ווינקעל. דאָרט זיצט די בלינדע, אָננעטהאָן אין שוואַרצען, איינגעבוינען אין דרייען, זעהט אויס פון דער ווייטען, ווי א שוואַרצער קנויל; בלינדערהייד אַרבייט זי א זאַק, און די דעטלעך לויפען ביי איהר אונטער די פּינגער מיט א שרעקליך מהירות.

— א רוח זיצט אין דער אידינע! — קלערט זיך טלך, ענט־פערט איהר ניט דאָס אַנדערע וואָרט און שלאָגט פּלעקלעך.

— נאָט ברוך הוא וברוך שמו האָט טיר נעשיקט א מתנה אויף דער עלטער, א נעניידעם א דערקוויקענעש. — רערט ווייטער די בלינדע אויף איהר זאַמדיגער שטימע, און די דרעטלעך פּליהען ביי איהר אונטער די הענד. — נענוג, ער איז א שוסטער, איז ער נאָך א פּויליער יונגאַטש און א שלים־מזל דערצו!

— א ניט־נוטער! — טראַכט זיך מלך, ענטפערט איהר ניט דאָס אַנדערע וואָרט און שלאָגט פּלעקלעך.

— ווי גייציג ער איז געווען בחור־ווייז! זיך געדרעהט אויפ'ן קאַרעק, צוגעזאָגט גילדענע בערג, געגומען א ווייבעל, א יונגס, א שענס, בלוט און מילך, זי אלט געמאכט, פארווייסט, פארפינסטערט, אויסגענארט דעם אָנבייסען...

— א קליפה! — טראכט זיך מלך, ענטפערט איהר ניט דאָס אנדערע וואָרט און שלאָגט פלעקלעך.

— שען אויסגעשפיעלט די טאכטער מיינע! פויל'ער הערינג, פארשטונקענע פיש! א מאן א שוסטער, א קבצן א וויסטער, א פויל'ער יונג, א שטומע צונג, א צענויפגעוואכסענע נאָז און סע פייפט...

— מכשפה'טע!!! — האָט זיך ארויסגעריסען ביי מלך'ן פונ'ם מויל. ער האָט זיך אויפגעהאפט פונ'ם בענקעל, ווי איין אָפּגע־בריהטער, אין איין האנד האָט ער געהאלטען דעם שטיוועל, אין דער אַנדערער — דעם האמער, וואָס ער האָט געשלאָגען מיט אזהם פלעקלעך, און האָט ניט געוואוסט, וואָס זאל ער איהר וואַרפען אין קאָפּ אריין: דעם שמיוועל, צי דעם האמער?

די בלינדע האָט דערפיהלט, אז דער שונא שטעהט איהר אקע־נען און וויל זי דורס זיין, האָט זי זיך אין איין אוינענבליק אויפ־געהאפט פונ'ם אָרט, און פונ'ם שוואַרצען קנויל איז מיט א מאל אויסגעוואכסען א הויכער שוואַרצער שטן. זי האָט אויסגעצויגען צוויי שוואַרצע דאַרע הענד, ווי שטעקלעך, מיט אויסגעבויגענע פינגער, ווי ביי א צעבייזערטען האָהן, דעם קאָפּ האָט זי פערוואַר־פען ארונטער און די צוויי ווייסע בעלמעס זענען מיט א מאל עפּים ווי גרעסער געוואָרען און האָבען, דאכט זיך, אָנגעהויבען קוקען אוז זעהען. די נאָז האָט זיך אויסגעצויגען, די ביינער פון די גע־קנייטשטע באקען ארויסגעסטירטשעט, דאָס מויל האָט זיך אויפ־געעפענט, ווי א קבר.

אויב ס'איז פארהאן ערגיץ אויף דער וועלט א מכשפה, קאן זי, דאכט מיר, שרעקליכער ניט זיין, ווי די בלינדע איז געווען אין דער מינוט.

מלך איז געווען אפהענדיג. ער האט נור אויסגעשפיגען און האט זיך געוועצט צוריק צום וואסטעק — שלאגען פלעקלעך...

ע פ י ל א ג.

ערב פסח האבען זיי ביידע זיך וויעדער געשטעלט אין פאדראד כיי די מצות. מלכה האט געקאטשעט און מלך האט גערעדעלט. פערדיענט עטליכע קערבלעך, האבען זיי אויסגעקליידט זיך לכבוד יום־טוב און אויך דער בלינדער מאמען נעמאכט א נייע פלאטיע, א שוואנצע, מיט געלע פלעקען. און א פעטשייעלע א געלע מיט שוואנצע פלעקען. אז ס'איז געקומען צום סדר, איז דער מלך וויעדער גענעסען אויבען־אן אויפ'ן טראן און „געפראווענט". נעבען איהם איז געזעסען די מלכה, אנגעטהאן יום־טוב'דיג, און אקענען זיי — די בלינדע, ווי א שוואנצער שטן, מיט א פרום פנים — „גאט ברוך הוא וברוך שמו"... דער מלך רייבט די הגדה גאנץ געשמאק הויך אויף א קול, מישט איין בלעטל נאכ'ן אנדערען, געהט גלייך, ווי א פאטשטאווע פערד, זעצט עברי, ווי א באנדער, אבי מיט א ניגון, שלאגט זיך ביי די „דיינו'ס" אין הארצען ארויין, זוי צו „על־חטא" — פונקט דאס אייגענע, וואס פאראיאהרען.

— מלכה, די פיש! — לאזט ארויס דער מלך א בעפויל.

— מלכה, חריין! — הערט זיך א נייער בעפויל פונ'ם מלך. און ביידע ווייבער זיצען מיט גרויס רעשפעקט און ווארטען, וואס נאך פאר א בעפויל וועט ארויסגעהן פונ'ם מלך.

יא, ס'איז גוט צו זיין א מלך, ווי איך בין א איד... חאטש איין מאל אין יאהר, חאטש אויף א האלבע שעה!

בערעלע

אַ מעשה, ווי אַזוי אַ פּאָר־פּאָלק אָהן קינדער
האָבען אויסגעהאָדעוועט אַיין אומגליק אויף
זייער קאָפּ. דערצעהלט לכבוד שבועות.

נעשריבען אין יאָהר 1908

בערעלע

א הקדמה פון׳ם ערצעהלער.

די מעשה, וואס איך נעה אייך דערצעהלען, קאהר זיך, אייגענט־
ליך, מיט שבועות וויגציג־זואס אן. אין איהר הערט מען ניט דעם
ניגון פון „אקדמות" אוו מע פיהלט ניט דעם טעם פון בלינצעם.
אזוי ווי זי האט זיך געמראפען ערב שבועות, אזוי האט זי זיך געקאנט
טרעפען ערב פסח, און אפילו ערב תשעה־באב. נישט מעהר, אזוי
ווי ס׳איז איצט ערב שבועות, און א מעשה דערצעהלען לכבוד יום־
טוב ווילט זיך (אוי ווילט זיך! הלואי וואלט איהר אזוי וועלען
לייענען...), דערצעהל איך אייך, וואס איך האב אליין געהערט פון
מיין עלטערען ברודער, אז ער האט זי געהערט פון זיין רבי'ן —
עליהם השלום, זיי זענען שוין אלע טוידם: מיין עלטערער ברודער,
זיין רבי און בערעלע און אלע פערזאנען פון דער דאזיגער אמת'ער
געשיכטע, אונז צו לאנגע יאהר — און לאז דאס זיין א מעשה
לכבוד שבועות.

שלום־עליכם.

א.

ער האט נעהייסען משה־יענקיל, זי האט געהייסען שרה־זיסעל.
געזעסען זענען זיי אין א דארף, געהאלטען א מיהל, געהאט גאנץ
שען פרנסה, געלעבט זעהר צופריעדען, נאר איין זאך — קיין קינ־
דער האט זיי גאט ניט געגעבען.

— ס׳זאל איהם אנהויבען צו ריהרען, וואם מיר זיצען אט־אזוי־א, מע וועלט אקערשט ניט משוגע, שונאי ציון! זאלסט חאטש קריגען ערגיץ א „האדאוונים", א יתומ׳על אין ארעמס, אדער א יתומה׳לע. בעסער וואלט געווען א יתום אויידער א יתומה: א יתום וואלט זיין א קדיש. און פאר נויטה לאז זיין א יתומה, אבי א לעבעדיגער נפש אין שטוב, ניט זיצען מיט די פיער וועגט, משטיינס געזאגט!...

אזוי האט ג׳טענה׳ט שרה־זיסע׳ל נעבאך צו איהר מאן משה־יענקי׳ל און האט איהם געגעסען, געטאטשעט, ווי געווויינטליך א ווייב, וואם הייסט שרה־זיסע׳ל, זיצט אין א דארף און האט קיין קינדער ניט.

און משה־יענקי׳ל האט דאם אויסגעהערט ניט איין מאל און ניט צוויי מאל, נאר צען מאל, הונדערט מאל, טויזענד מאל — און געשווויגען, ווי געווויינטליך א מאן, וואם הייסט משה־יענקי׳ל און זיצט אין א דארף און האט קיין קינדער ניט און דאם ווייב עסט איהם און טאטשעט איהם טאג־טעגליך, יאהרען־לאנג.

ויהי היום — קומט משה־יענקי׳ל איינמאל צו פאהרען אהיים און געהט ארויין אין שטוב ארויין מיט א שיינעדיג פנים און אין בוזעם האלט ער פערשטעלט עפים א בעשעפעניש, וואם ריהרט זיך און ווארטשעט, און ער רופט זיך אן צו זיין ווייב:

— שרה־זיסע׳ל, נא, איך האב דיר געבראכט א האדאוניק, געפונען פאהרענדיג אין וואלד פארבי׳אנזעט... ער הייסט בערעל׳ע.

און משה־יענקי׳ל האט ארויסגעוויקעלט פונ׳ם בוזעם דעם געפרו־נענעם פערבי׳אנזעטען נפש, וואם הייסט בערעל׳ע, און האט איהם געגעבען א שטעל־אוועק אויף דער ערד פאר זיין ווייב שרה־זיסע׳ל. און זיין ווייב שרה־זיסע׳ל, אז זי האט געגעבען א קוק אויף דעם האריגען בעואכסענעם נפש בערעל׳ע, האט זי געגעבען א שפרונג־אף צוריק און איז שיער ניט געפאל׳ען חלשות. נאכדעם האט זיך אויפגעעפענט א קוואל פון קללות, און די גאנצע תוכחה האט זי

אויסגענאסען אויף איהר מאן'ס קאפ און איהר גאנץ ביטער הארץ חאט זי אויסגעלאזט צו זיינע הענד און פיס, ווי געווויינטליך א ווייב, וואס הייסט שרה־זיסעל, זיצט אין א דארף און האט קיין קינדער ניט.

און איהר מאן משה־יענקיל האט אויסגעהערט די תוכחה פון זיין ווייב מיט א שמייכעלע, ווי געווויינטליך א מאן, וואס הייסט משה־יענקיל, זיצט אין א דארף און האט קיין קינדער ניט, און האט זיך אנגערופען צו איהר:

— הכלל, שרה־זיסעל, ביזט דו שוין פארטיג מיט אלע קללות? אצינד נעם געב אונזער בערעלען עפיס עסען. זעהסט דאך, אז ער איז הונגעריג, זוכט און ווייניט — א צער־בעלי־חיים...

— א פינסטערער שלים־מזל אויף דיין קאפ מיט איהם אינ־איינעם! — אזוי האט איהם געענטפערט שרה־זיסעל און איז נע־גאנגען פונדעסטוועגען צו דער שאפע און האט צענויפגענומען וואס ס'איז געווען, און ביידע האבען זיך אוועקגעזעצט אנהאדעווען דעם הונגעריגען בערעלע, וועלכער איז פערבליבען ביי זיי אין שטוב א האדאוניק אויף שטענדיג און איז געוואכסען און איז אויסגע־וואכסען און איז געוואָרען א גרויסער.

ב.

א נפש איז בערעלע געווען א פראסטער, א ווילדער, א בריט־ביניגער, א געפאקטער, א בעוואכסענער פון קאפ ביז פיס, און איז געווען במחילת כבודו א גרויסער זולל־וסובא'ניק, און ניט אזוי א זולל־וסובא'ניק, ווי א נאשער, און ניט אזוי א נאשער, ווי, ניט אויסגערעדט זאל זיין, א שכור. בטבע איז ער געווען נישט קיין מפונק, נישט קיין איבערקלויבער; וואס עס האט זיך געמאכט איז געווען גוט: בראנפען איז בראנפען, מעד איז מעד, ביער איז ביער; זיך ניט אפגעזאגט אויך פון קוואס; שטארק ליעב נעהאט האניג, נישט פיינט געהאט קיין פלייש, און אויף היהנער

איז ער געווען גאָר אַ נרויסער בעלן, און דוקא פון דער שטייג, אַווי אַז קיינער זאָל ניט זעהען... טע מוז זיך מודה זיין, אַז בעי־ רעלע איז געווען געהאפט, האָט נעהאט לעפקע פינגער... האָט ליעב נעהאט אוועק'לקח'ענען אלסרינג, וואָס לינט נישט נוט.

אַז מע רעדט פון חסרונות, דארף מען רעכענען אויך די מעלות. בערעלע איז געווען אַ פּאַרשוין אַ פריי'ליבער, אַ פערשיי־ טער, אַ שפּרינגער, נעקראָכען און נעקלעטערט אויף די גלייבע וועגט, געקול'יעט זיך און נעבראָכען זיך, נעמאכט טשונע'נע העיות, אָנשטעלען, תנועות אזעלבע, אז מע האָט בעראַרפט צעגעהן פּאַר נעלעכטער. משה־יענקיל האָט באמת הנאה נעהאט, נעקלויבען נחת פון בערעלען, וויי ער וואכסט, וויי ער מאכט אָנשטעלען, וויי ער פער־ שטעהט אלסרינג, להבדיל וויי אַ סענש. אַז מע זאָגט איהם: בע־ רעלע, קום אהער! — נעהט ער צו. אַז מע זאָגט איהם: בערעלע, נא דיר! — שטעלט ער אוים די לאפּע, אָדער ער עפענט אויף דאָס מויל. אמת, אַ קאָפּ איז אויף איהם אַ נראָבליבער, אַ מח אַ פּלאַט־ שיגער; אַיידער מע קלאפט איהם אריין עפּים אין קאָפּ אריין, דארף מען גוט צוהאָרעווען, האקען האָלץ, טעפען פּלעקער; נאָר האָט ער שוין איבערגענומען עפּים אַ זאָך, וועט ער עם שוין נע־ דענקען. אונזער משה־יענקלען איז אָנגענקומען מיט נרינע וועהם, אַיידער ער האָט איהם אויסנעלערנט, אַז דאָס, וואָס מע ניט איהם ניט אין דער לאפּע אריין, זאָל ער אַליין זיך ניט דערוועגען נעמען. בערעלע, וואָס איז כמעט נעווען, וויי מיר האָבען שוין אויבען בע־ מערקט, אַביסעל נעהאפט אין דער טעשה, האָט דוקא נעהאט נרוים חשק צו אלסרינג צוגעהן, נעבען אַ שמעק מיט דער נאָז און טאקי באלד אריינחאפּען אין מויל אריין — און נעהט לאָדט איהם צום ונתנה־ תוקף! בשום אופן האָט בערעלע ניט נעקאָנט פערשטעהן מיט זיין נראָבען בערישען שכל, למשל, אזא פשוט'ע זאך: פלייש לינט, שמעקען שמעקט דאָס, עסען וויל ער, — היינט פאר וואָס זאָל ער דאָס ניט נעמען אין מויל אריין? אודאי האָט איהם משה־יענקיל

געגעבען א רעכטען פסק, גוט אנגעדרעהט ביי די קורצע אויהערען, דורכגעפאטשט און מכבד געווען מיט א פאר גוטע שטעקענס אי־בער די פארשטע לאפעס און אנגעזאגט איהם א מאל צעהן מיט'ן הארבען וואָרט, אז ער זאל געהן די רגע הינטער'ן אויוון, זיך אנידערהאלטען פאפען...

פאפען (שלאפען), פרעסען (עסען), זשליאקען (טרינקען), חאלטען (ליגען), זאכען (רוהען), קרענקען (זיצען) — דאס איז געווען די שפראך, וואס מע האט נערעדט מיט בערעלען, און בערעלע האט דאס פערשטאנען. א סימן — ער האט געפאלגט.

ג.

מע קאן נישט וויסען אקוראט: צי וויל אונזער פאר־פאלק זענען אזוי זשערנע געווען קינדער, צי דערפאר, וואס דער דאזיגער נפש איז אויפגעוואכסען און האט זיך ערצויגען, מע קאן זאגען, אויף זייערע הענד — זיי האבען זיך צוגעבונדען צו בערעלען אזוי שטארק, אז זיי האבען איהם פשוט ליעב געקריגען, איהם נאכ־געגעבען, וויי מע גיט נאך א ליעב קינד, געבאלעווען, וויי מע בא־לעווען א בן־יחיד, זיך אויסגעבראכט אויף זיסע זאכען, נאשערייען, און משה־יענקיל האט איהם אויסער דעם אונטערגעטראגען אפט־מאל אביסעל ברענפען בשתיקה, עס זאל נישט דערזעהן חלילה שרה־זיסעל זיין ווייב, וואָרום אז עס וועט געוואהר ווערען דערפון שרה־זיסעל, וועט זיך טהון חושך! שרה־זיסעל, וויי זי איז ניט געווען צוגעבונדען צו בערעלען, פלעגט זי דאך טענה'ן מיט איהר מאן. אז מע באלעווען איהם צו שטארק, אז מע גיט איהם צופיעל נאך די שמר.

— פארט א חיה רעה, — פלעגט זי זאגען — א בער בלייבט א בער. זעה נאר, ער זאל אונז אמאל ניט אפראנקען...

שרה־זיסעל פלעגט אפטמאל צוקלאגען בערעלען פאר איהר מאן, וויי מע זאגט, צושטעלען א בענקעלע, דערצעהלען אויף איהם,

אז ער טהוט איהר צום טוידט, כאכט אן שאדענס אין שטוב, זאל נאט שומר ומציל זיין. למשל, בערעלע האט געהאט א טבע ברע־כען טעלער, טעפעלער, גלעזער, שיסלען, סקאוורערעס, פאקרישקעס — אלסדינג, וואס מע קען נאר מיט איין קלאפ צעברעכען, פלעגט ער דאס צעברעכען. און נישט חלילה פאר כעס, מיט רציחה — ניין, דוקא אין נוטען מוטה: דערזעהען, עס שטעהט א טעלער, אונ־טערגע'גנב'עט זיך אויף צוויי פים, אויפגעהויבען די לאפע, באץ — אוים טעלער! מע האט ארויסגעזעהען, אז בערעלע האט דערפון חיות, פשוט, עס קומט איהם צו דערפון א שטיק געזונד. משה־יענקלען איז דאס ערשטע מאל אפילו זעהר שטארק געפעלען גע־וען די מעשה; ער האט געלאכט מיט'ן פולען מויל, זיך געהאל־טען ביי די זייטען פאר געלעכטער. נאר שרה־זיסלען איז די מעשה דוקא ניט געפעלען, האט זי דעם מאן בעגראבען, געלעגט אין דער ערד ארויין אינאיינעם מיט'ן „תכשיט". און משה־יענקיל האט געגומען מיט בערעלען לערנען בלק, צווי לאנג, ביז ער האט איהם אפגעוואהנט פון ברעכען טעלער.

איינמאל האט משה־יענקיל דערהערט א געשריי, גלייך ווי מע קוילעט א מענשען. דאס האט געשריען שרה־זיסעל זיין ווייב.

— געה נאר זעה, וואס דער קדיש דיינער האט געטהאן, ברע־נען זאלסט דו מיט איהם אויף איין פייער, רבונו של עולם!

משה־יענקיל איז צוגעלאפען און האט דערזעהען אויף דער ערד ליגען צווי געפענטעטע עופות, א הוהן מיט א האהן, וואס מע האט זיי נעוואלט צווקפיהרען צום שוחט, — ערב יום־כפור איז דאס געווען — האט זיך, אפנים, מיישב געווען בערעלע, עס איז דאך מיט זיי אלץ איינס קאפוט, למאי זאלען זיי זיך מוטשען? האט ער ארויפגעלענט אויף זיי די לאפע — און א סוף. די הוהן מיט'ן האהן זענען נאך געלעגען מיט פערגלאנצטע אויגלעך און מיט ארויסגעשטעלטע צינגלעך, און בלוט האט זיך זיי געלאזט פונ'ם האלז, און בערעלע איז זיך געזעסען אין אווינקעלע און געלעקט די

לאפּע, גלייך ווי ניט איהם מיינט מען. פערשטעהט זיך, אז משה־יענקל האָט איהם מקיים פסק געווען, ווי עס גהאָרט צו זיין, און בערעלע האָט שוין פון דעמאָלט אָן געגומען אויף זיך: לאָז מען די אָרעמע עופות בינדען, לאָז מען מיט זיי שלאָגען כפּרות, לאָז מען זיך שלאָגען מיט זיי קאָפּ אָן וואַנד, — מיט איהם גהאָרט זיך עס נישט אָן...

האָט זיך אָבער געטראָפען איין אַנדער מעשה, — בערעלע איז שוין דעמאָלט געווארען א גרויסער, ס'איז איהם אַוועקגעגאַנגען דאָס דריטע יאָהר — ס'איז געווען ביי שרה־זיסלען א בהמה'לע, וואָס האָט זיך געמאָלקען פון קאַלב צו קאַלב. דאָס בהמה'לע, א קליינע מורע בהמה אָהן הערנער, האָט געגעבען מילך בשפע, געווען טהייער ביי שרה־זיסלען, ווי דאָס שוואַרצאַפּעל פון אויג. בעדאַרף זיך דאָס בהמה'לע אָפּקעלבען און געבוירען א קעלבעלע א חיות: א קליינטשיקס, א רויטינקס, א ווייבינקס מיט א ווייס מאַרדעטש־קעלע, חאָטש ארומנעמען קושען! און מחמת אין דרויסען איז געווען קאַלט, האָט מען דאָס קעלבעל גענומען אין שטוב אַריין, גלעלעגט דאָס אינאייגעם מיט בערעלען צווישען אויוועז אויף שטרוי.

— זעה נאָר, דער תכשיט דיינער זאָל ניט צורעכט מאַכען דאָס קעלבעל! — מאַכט שרה־זיסל צו איהר מאַן מיט א שענעם יברכך דערביי, ווי געווינטליך א ווייב, וואָס הייסט שרה־זיסל, זיצט אין א דאַרף און האָט קיין קינדער ניט.

— חס ושלום! — זאָגט משה־יענקל און נעמט זיך קנעלען מיט בערעלען „הלכות קעלבעל", ווייזט איהם מיט'ן פינגער און זאָגט איהם אָן טוויזענד מאָל: „נע ראוש!"... און בכדי בערעלע זאָל ניט פערגעסען, שענקט ער איהם פּאָראוים א פּאָר שטעקענס איבער די פּיאַטעס. בערעלע זעצט זיך אוועק ווי א סטאַטיק, קוקט אויפ'ן קעלבעל מיט זיינע קליינע רויטע בעריש אויגלעך און בעלעקט זיך. משמעות, ער פערשטעהט וואָס מע מיינט... און עס ווערד

צווישען די צוויי א מין אהבה, א ליעבשאפט, אז ס'איז נאָר א מחיה צו קוקען, ווי די צוויי ליגען זיך איינס צום אנדערען און דרימלען. און אז דאָס קעלבעל שטעהט אויף, שטעהט אויך בערעלע. דאָס קעלבעל מאכט „מע!" — בערעלע שטעלט אָן די אויהערען. דאָס קעלבעל טהוט א שפרונג — בערעלע שפרינגט אריבער דעם און שטעלט זיך מיט'ן קאָפּ ארָאָפּ, מיט די פּיס אַרויף. נאָכדעם האָפּט ער ארום דאָס קעלבעל מיט די לאָפּעס און קוועטשט דאָס צו צום האַרצען, ווי א מוטער נעמט ארום און קוועטשט צו א קינד. פון אַזא קוועטשעניש האָט זיך אויסגעלאָזט, אז דאָס קעלבעל האָט איין מאָל ארויסגעלאָזט א מאָרנעם געשריי „מע!" מיט א חראָפּען אינאיינעם. א גליק, וואָס ס'איז אונטערגעלאָפען משה־יענקיל מיט'ן שטעקען און האָט מציל געווען דאָס אומשולדיגע קעלבעל פון א מורא'דינער סכנה...

ד.

פון דעמאָלט אָן איז אונזער משה־יענקיל אריין אין נאָז די ווערטער, וואָס זיין ווייב שרה־זיסעל האָט איהם אמאָל געזאָגט, אז א בער בלייבט א בער, פּאָרט א חיה רעה, וויפיעל מע זאָל דאָס ניט לערנען... משה־יענקיל האָט זיך אָנגעהויבען צוקוקען צו בערעלען און האָט ארויסגעזוהען, אז עס קומט צו ווינטער, איז דאָס נאָר ניט דער בערעלע, וואָס תמיד: עפּים נאָרניט דאָס לעבעדיגקייט, עפּים דרעהט ער זיך ארום, קאָן זיך קיין אָרט ניט געפינען, פערקלויבט זיך אין א ווינקעל, זויגט די לאָפּע און דרימעלט נאָנצע טעג מיט נאָנצע נעבט. מע דאַרף איהם ווען, ער זאָל עפּים פרעסען, עפּים זשליאקען... בערעלע שלאָפּט!

ניין, בערעלע שלאָפּט ניט. בערעלע טראכט, בערעלע טרוימט, בערעלע חלומ'ט פון א גרויסער וועלט, וואָס ער ווייסט זי ניט, פון א פרייען וואַלד, וואָס ער קען איהם ניט, פון א בעסער גליקליך לעבען, וואָס ער האָט דאָס קיינמאָל ניט פערזוכט, נאָר ער פיהלט

דאָס, ער פיהלט דאָס בחוש און בענקט נאָך דעם, ווי עס בענקט אַ קינד אַ יתום נאָך דער מאַמע, וואָס ער האָט זי קיינמאָל ניט געזעהען. בערעלע פיהלט, אז ניט דאָ, צווישען אויוועז, איז זיין אָרט; צו ענג איז פאַר איהם דער צווישען־אויוועז; צו קליין איז פאַר איהם די שטוב. ער פיהלט, אז עפּיס ציהט איהם, עפּיס שלעפּט איהם, עפּיס טרייבט איהם פון דאַנען, און עמיצער שעפּטשעט איהם אויפֿן אויהער: „בערעלע! נאָרישער בערעלע! שטעה־אויף, גלייך־אוים די ביינער דיינע, צעטראָג די שטוב אויף שטיקלעך, לעג אוים די מענשען מיט איין קלאַפּ און טראָג זיך אַפּ פון דאַנען אַהין, זוייט־וויים, אָט דאָרטען, וואו עס גרינט דער וואַלד, אָט דאָרט, וואו עס שמעקט מיט בלאָטע, אַהין טראָג זיך אַפּ, אַהין, צווישען דייניגע!"... און בערעלע הערט זיך צו צום קול, וואָס שעפּטשעט איהם, און האַלט צוגעמאַכט די אויגען. ער שלאָפט ניט, נאָר ער טראַכט, ער טרוימט, ער חלומ'ט פון א גרויסער וועלט, וואָס ער וויסט זי ניט, פון א פרייען וואַלד, וואָס ער קען איהם ניט, פון א בעסער גליקליך לעבען, וואָס ער האָט דאָס קיין מאָל ניט פער־זוכט... נאָר אָט קומט צו געהן משה־יענקיל פון שטאָדט מיט פולע קעשענעס. בערעלע דערשמעקט, אז משה־יענקיל האָט געבראַכט צו טראָגען גוטע זאכען, ניס און האניג און א ביסעל משקה — אוי, דאָס ביסעל משקה! — און ער שטעלט זיך אוועק אויף די הינטער־שטע פיס, נעמט איהם אַרום מיט די פערערשטע לאַפּעס, קריכט מיט דער מאַרדע צו איהם גליך אין בוזים אריין. משה־יענקיל טרייבט איהם אָפּ: אוועק, דו טרפה'נער האַלז! אוועק, דו שכור־ניק! און בשעת מעשה ציטערט ביי איהם דאָס לייב, וואָרום פון בערעלע'ס ארומנעמען קאָן מען זיין לייטען־גליך; נאָר איין קוועטש אַביסעל א שטאַרקערען — וועלד מען א קדוש... און ער גיט איהם אָפּ וואָס ער האָט, אַבי פטור וועלען פון זיינע לאַפּעס. פון דעם ארומנעמען, וואָס בערעלע נעמט איהם ארום, טראָגט משה־יענקיל אין זיך צווייערליי געפיהלען: אי פערגענגען, אי שרעק.

ס'איז איהם בשעת מעשה אי נוט, אי ער האָט מורא. נוט איז איהם, וואָס ער האָט אויסגעהאָדעוועט אזא גוואַרדיאַן; מורא האָט ער, וואָס בערעלע איז שוין צופיעל בערעלע...

ה.

ניט איין מאָל פלעגט אונזער משה־יענקיל, ליגענדיג אין בעט, קוקען אויף בערעלען און זיך טראכטען: „אוי, וועז דער דאָזיגער נפש זאָל חלילה וויסען וואָס פאר א כח אין איהם ליגט!"... אלע מאָל, וועז ער איז אויפגעשטאַנען פונ'ם שלאָף, האָט משה־יענקיל מיט שרעק א קוק געטהאָן אין קאמערעל: וואו איז בערעלע? וואו איז שרה־זיסעל זיין וויב?... און שרה־זיסעל זיין וויב האָט נישט אָנגעהויבען צו וויסען פון איהר מאַן'ס פּחדים: איהר איז קיינמאָל אויף די געדאַנקען נישט געקומען, אז ס'איז דאָ וואָס מורא צו האָבען פאר בערעלען. מערקווירדיג! זי איז מיט איהם אזוי געוואוינט געוואָרען, אז מיט דער צייט האָט זי אָנגעהויבען פערגעסען, אז בערעלע איז א חיה, א „חיה רעה", ווי זי פלעגט אמאָל אויף איהם זאָגען. וואָס הייסט, בערעלע איז א חיה? בערעלע איז א בערעלע — און א סוף... האָדעוועז האָט זי איהם געהאָדעוועט ווי א קינד, און געאַרבייט האָט זי מיט איהם, ווי מיט א קנעכט. זי האָט זיך געשאָפט מיט איהם, ווי מע שאָפט זיך מיט א בעדיענטען. און בערעלע האָט געטהאָן אלסדינג, וואָס מע האָט איהם געהייסען: געטראָגען האָלץ פון דרויסען, געשעפט וואַסער פונ'ם ברונען, ארויסגעטראָגען דאָס מיסט פון שטוב, — כל עבודת פרך האָט זי מיט איהם געטהאָן, און אלע מאָל מיט ווערטער, ווי מע רעדט, להבדיל, מיט א מענשען:

— נו, שלים־מזל, שטעל פים! זעה נאָר, ווי ער ריהרט זיך, ווי א בלייען פויגעל!

אזוי פלעגט שרה זיסעל זיך אויס'טענה'ן מיט איהם, און א מאָל, אז ער איז געלעגען און געדרימעלט, פלעגט זי זיך מיט איהם ניט

צערעמאניען אוֹן דערלאַנגען איהם מיט דער קאַטשערע אין זייט אַריין:

— געגוג דיר שוין, שלוים־מזל, צו פּאַפּען, שטעה אויף, וועל איך דיר געבען פרעסען!

אוֹן בערעלע שטעהט אויף פון דער ערד, טרייסעלט זיך אָפּ די פעל, געהט־צו צו שרה־זיסלען אויף צוויי פיס אוֹן שטעלט זיך צוועק, ווי אייגער רעדט:

— הגני — איך בין אַנגעברייט...

— וואַס זאַגסט דו אויף אונזער בערעלען, ווי ער איז דאַס קיין עין־הרע, אויסגעוואַכסען?

אזוי זאַגט שרה־זיסע צו איהר מאַן אוֹן בעקומט ענטפער:

— אויסגעוואַכסען איז ער, נאָר אזוי זיך באַגעהן, ווי דו באַגעהסט זיך מיט איהם, דאַרף מען אויך ניט.

ענטפערט איהם דערויף שרה־זיסע:

— א מכה דער מאַמע זיינער! ס'וועט איהם שאַדען צום שדוך?

ענטפערט איהר דערויף משה־יענקיל:

— צום שדוך וועט דאַס איהם ניט שאַדען, נאָר דערמאַן דיך וואַס דו אַליין האַסט אמאל געזאַגט אויף איהם...

— וואַס האָב איך דען געזאַגט אויף איהם?

— אַנו, דערמאַן דיך נאָר אקאַרשט.

— אַדרבה, דערמאַן מיר וואַס האָב איך געזאַגט?

— דו האַסט געזאַגט, אז א בער בלייבט א בער, א חיה רעה.

— איך האָב געזאַגט?

— ווער דען האָט געזאַגט?

— אוי! עס איז פון זיי ניט אויסצוהאַלטען, פון די מאַנס־בילען!

אזוי שרייט אויס שרה־זיסע אוֹן טהוט א פליעסק מיט די הענד אוֹן עסט דעם מאַן אוֹן מאַטשעט איהם, אוֹן פיילט איהם א גאַנצע

נאכט, ווי ער איז וועדטה און ווי עס פאסט פאר א ווייב, וואס הייסט שרה־זיסעל און זיצט אין א דאַרף און האָט קיין קינדער ניט.

ו.

איינמאל — דאָס איז נעווען פאר שבועות — איז משה־יענקיל געפאהרען פון שטאָדט אהיים אויף יום־טוב אויפגעלענט, פרעהליך. די זון האָט נעפייערט, צענאסען זיך מיט איהרע הייסע שטראהלען אויף די גרינע פעלדער פון ביידע זייטען וועג. און מחמת ס׳איז שוין א צייט ניט נעווען קיין רענען, איז דער שטויב פון די רעדער נעווען גרויס, נענאנגען ארויף, ווי א רויך, פערשטעלט דאָס דאַרף מיט דער מיהל מיט דער שטוב מיט די בוימער, וואָס פאר דער שטוב. נאָר פיהלען פיהלט משה־יענקיל, אז ער איז אין דער היים, און ער דערהערט א מאָדנעם רעש, קולות פון א סך מענשען, א טומעל, א הו־הא, א טיוקען מיט א פייפען מיט א געלעכטער און מיט א נעשריי: הוררראאאא!!

— בערעלע!...

דאָס איז נעווען די ערשטע מחשבה, וואָס איז איהם נעקומען אויפ׳ן קאָפּ, — און משה־יענקיל האָט א שמיץ געטהאָן דאָס פערד און איז צוגעפאָהרען צו דער שטוב, און זיינע אויגען האָבען דערזעהען...

מיר מוזען צוועקווארפען אויף א מינוט משה־יענקלען און אָפּמאָהלען זיין וואָהנונג, וואָס איז בעשטאָנען פון א הויף, א שטוב, א קאָמער פון תבואה מיט א גאָרטען פון עטליכע בוימלעך, מיט א ברונען און מיט א געפלאָכטענעם היצערנעם פלויט ארום און ארום. דאָס אלעם האָט משה־יענקיל אליין כמעט מיט זיינע אייגענע הענד געמאכט אין פערלויף פון מעהר אלס צוואנציג יאָהר. אימליכם פלעקעל איז איהם געווען טהייער. יעדעם שטיינדעל האָט צו איהם גערעדט וועדטער. ניט בלויז גערעדט, נאָר געזונגען, געזונגען!

דעם גאָרטען האָט ער אַליין געוועצט. די בוימלעך אַליין געפלאַנצט. און וואָס פאַר א חיות, וואָס פאַר א פערגעניגען, וואָס פאַר א נחת האָט ער נעשעפט, אז דער ליעבער זומער איז געקומען, און דער גאָרטען האָט זיך צעווואַכסען, און די בוימער האָבען זיך צעבליהט, און... אָט וואָס זיינע אויגען האָבען איצט דערזעהען: די קאַמער צעווואַרפען, די זעק צעשליידערט, די תבואה צעשאָטען איבער'ן גאַנצען הויף און אויסגעמישט מיט צעריסענע פערינעס מיט קישענס, וואָס האָבען זיך געווואַלגערט אינאיינעם מיט א סך שערבלעך פון צעבראָכענע כלים, און ווייסע פעדערען האָבען זיך געדרעהט און געטראָגען אין דער לופטען, ווי שניי, און געפאַלען אין בלאָטע אַריין. עטליכע בוימער פונ'ם גאָרטען זענען געלעגען במחילת כבודם מיט'ן פנים ארָאָפּ, אויסגעבראָכען און אויסגעריסען מיט'ן ווּאָרצעל, און אויך דער קלאָץ פונ'ם ברונען, וואָס מע שעפט מיט איהם וואַסער, איז געלעגען אויסגעצויגען אויף דער ערד ווי לאַנג ער איז... די שטוב גופא איז געווען ערטערווייז צעשלאָגען, די פענסטער צעבראָכען, די טהיר איז געלעגען ביי א זייט, און אויף איהר האָבען זיך געווואַלגערט צעבראָכענע בענקלעך מיט צעשטויסענע כלים מיט צעשאָטענע גרויפען, אויסגעמישט מיט פערערען — איין אמת'ער פאָגראָם, א חורבן!...

און אויבען, אויפ'ן דאַך פון דער שטוב, שפאַציערט ארום הין און צוריק בערעלע אויף צוויי פיס, ברומט ווי א באס, מלא כעס, האָפט א ציגעל פונ'ם קוימען, א באלקע פונ'ם דאַך און טהוט אלע מאל א שלייד'ער אין דער ערד אַריין מיט אזא כח, מיט אזא האס, מיט אזא רציחה, וואָס משה־יענקל האָט דאָס אויף איהם נאָך קיינמאל ניט געזעהען. ער האָט בערעלען נישט געקאָנט דערקענען: דאָס מויל איז איהם אפען, די צונג ארויסגעשטעלט, די אויגען אָנגעגאָסען מיט בלוט, און בערעלע שפרינגט פון איין עק דאַך צום אַנדערען, מיט אזא מין מהירות און מיט אזא מין אימפעט, אז מע האָט נעזעהען, טאַמער שפרינגט ער ארָאָפּ, — איז

סכנת־נפשות, ער איז דורם מענשען... און די ווייסע־חברה'ניקעס, די וואָס פערשטעהען ניט וואָס דערפון קאָן ארויס, שטעהען און לאָכען און פייפען און שיטען מיט ווערטלעך:

— אָט אזוי, בערקאָ! אָט אזוי פאָטאָפּיטש! באָווייז זיי וואָס דו קאָנסט! רעכען זיך אָפּ מיט דיינע בעלי־בתים, זיי זאָלען וויסען ווי טהייער פעפער איז!... הוררא!!...

און וואָס מעהר די קונדסים שרייען, הוקען און טיוקען און פייפען, אזוי מעהר גענטט בערעלע ארויס פון די כלים און ארבייט מעשים אשר לא יעשו.

— א ביקס! א ביקס! ניכער א ביקס! — שרייען די עלטערע מענשען, די וואָס פערשטעהען, וואָס דאָ טהוט זיך, מיט וואָס דאָס שמעקט...

משה־יענקיל שטעהט און קוקט, און קוים וואָס ער פערשטעהט וואָס דאָ טהוט זיך. א פראָסט לויפט דורך איבער זיין לייב, און ער טראָכט זיך: „בערעלע איז משוגע געוואָרען! משוגע געוואָרען! שוין זשע וועט מען בערעלען שיסען?!"... און משה־יענקיל פיהלט, ווי עס האָט זיך איהם אָפּגערוסען עפּעס אין האַרצען: מע וועט בערעלען שיסען? שיסען בערעלען?... און איידער ער רעדט אויס א וואָרט הערט זיך א שאָס, און נאָך א שאָס, — איינס, צוויי, דריי, פּיף־פאַף! א בלוי רויכעל פערשטעלט אויף א מינוט די אויגען; עס הערט זיך א שארפער ריח פון פולווער, און פון דאָך פאָלט אראָפּ א גרויסע שוועבעל זאָך, טהוט זיך א זעץ אין דער ערד אריין מיט א שטאַרקען כח, קאָטשעט זיך נאָך אבי־סעל אין בלאָטע און חארחעלט, ווי א געקויעלטער אכט, און ציהט זיך אויס מיט אלע פיער פים ארויף, און עס זעהען זיך ארויס די הויזער שוואַרצע טריט מיט די ברייטע פּיאָטעס.

— בערעלע?... אויס בערעלע!...

און די ווייסע־חברה'ניקעס הויבען אויף א נייעם „הוררא", און משה־יענקיל דערזעהט, ווי עס יאָשעט בלוט פון בערעלע'ס קאָפּ

און פון בערעלע׳ס האַרץ, פערשטעלט ער זיך מיט ביידע הענד דאָס פנים; ער קאָן קיין בלוט ניט זעהען; ער קאָן ניט זעהען בערעלע׳ס בלוט...

* * *

און דאָרט, אין שטוב, אין מיטען גרויסען חורבן, לינט אויסגעצויגען שרה־זיסעלע, צוגעקוועטשט האַרט צו דער ערד, דאָס מויל איז איהר אָפען, דאָס פנים בלוי, די אויגען שרעקליך, שרעקליך! און עמיצענס שווערע־שווערע טריט זענען קענטיג אויף איהר צעבלומינט לייב, אויף איהר צעריסענער ברוסט... — — —

דריי לוחות

פאר וואס איז דער בעריהמטער טאלמאטשאוו
געוואָרען א שונא־ישראל? — דערצעהלט פון
אייך אדעסער אידישען ראזנאזשטשיק, וואס
פערקויפט אידישע גאזעטען און האנדעלט־
אונטער בשתיקה מיט „אינטערעסנע אטקריט־
קעס" פון פאריז. — אויערגעגעבען מאקי
מיט זיין לשון.

נעשריבען אין יאהר 1913

דריי לוחות

—איהר פרעגט, ווי קום איך, א איד, א מאטע פון קינדער, צו האנד־
לען מיט אזא טריפה סחורה, זאפרעשטשאנע מאווארׂ, „אינטערעסנע
אטקריטקעס" פון פאריזש?—דאס האב איך איהם צו פארדאנקען, נאר
איהם—אונזער מאלמאטשאוו'ען ימח שמו! איצט, אז ס'איז שוין
אוועקגעגאנגען אזא צייט און מאלמאטשאוו איז אוים מאלמאטשאוו
און אדעם איז שוין וויערער אדעם, מעג מען שוין, דאכט זיך, דערצעה־
לען דעם גאנצען אמת, פון וואנען נעמט זיך עס, וואס אונזער
מאלמאטשאוו איז נעווען אזא שונא ישראל? איך האב מורא, אז
איך, ווי איהר קוקט מיך אן, האב אין דעם א גרויסען חלק, אויב
ס'איז ניט אינגאנצען איבער מיר! איא, ס'איז אייך אודיוויטעלנע,
ווי קום איך, א איד א ראזנאשטשיק, וואס פארקויפט אידישע גא־
זעטען בשתיקה, וואס האנדלט אונטער מיט „אינטערעסנע אט־
קריטקעס" פון פאריזש, ווי קום איך צום גענעראל מאלמאטשאוו?
און וואס פאר א מחותן בין איך וואבשטשע מיט געגערעלע?
נאר די מעשה איז, פארשטעהט איהר מיך, וואס יעדער „וואדרום"
האט זיך זיין „דארום" און וואס א איד איז א איד... אויב איהר
האט צייט, וועל איך אייך עפּיס דערצעהלען, וועט איהר הערען
א שענס.

דאס איז געווען, פונקט אזוי ווי היינט, חול המועד סוכות איז
דאס נעווען, טאקי דא אין אדעם, שוין היבשע עטליכע יאהר אוועק,

אדעם איז נאָך געווען וואָבשטשע אדעם, מע האָט נאָך נישט גע־ווואוסט פון קיין טאָלמאטשאוו צו זאָגען, און א איד האָט זיך גע־קאָנט פראנק און פריי ארומטראָגען איבער דער נאָס מיט אידישע ספרים אוו ביכלעך אויף צו פארקויפען. קיין אידישע גאזעטען איז נאָך דעמאָלט ניט געווען אזוי פיעל ווי היינט, נאפרימער, און מע האָט פאר קיינעם קיין מורא ניט געהאָט, און קאָנטרעבאנ־דעווען מיט אינטערעסנע אָטקריטקעס פון פאריזש האָט מען אויך נישט באראפט. בין איך מיר ארומגענגען מיט מיין ביסעל סחורה, סרורימלעך, מחזורימלעך און לוחות לכל השנה, אויף דער לאנדשראָנאָווסקי אוו אויף דער קאטערינענסקי, נעבען פאנקא־ני'ן, דאָרט וואו מע קאָן חאפען א אידן, דאָרט, וואו עס דרעהען זיך ארום אלע בירזשעוויקעס אוו מעקלערס אוו וואָבשטשע אלער־לייי אידן, אויסנעקוקט, טאָמער וועט נאָט צושיקען עפים פרייז. שפּאציער איך מיר, הייסט עס, איינמאל אזוי, ווי איהר קוקט מיך אָן, אויפ'ן טרעטאר נעבען פאנקאני'ן, דאָרט וואו אונזע־רע אדעסער בירזשעוויקעס רייבען די פּאדעשוועס, אוו טראכט — וואו נעמט מען א פּאקופּאטל אויפ'ן ביסעל לוחות, וואָס איז מיר פאראליבען? מע האָט שוין אָפּגעבלאָזען שופר, מע האָט שוין אָפּגעפאסט יום־כפּור, אָט באלד, אָקערשט ווי מע זעהט ניט, וועט שוין דער סוכות אויך אוועקעס — אוו איך האָב נאָך מיין ביסעל רעשט אלץ ניט פארקויפט, אוו נאָט ווייסט, אויב איך וועל עס שוין נאָר פארקויפען, וואָרום דאָס איז אזא סחורה, וואָס טאָמער בלייבט עס אויף נאָך יום־טוב, איז חאטש נעם אוו שענק עס אוועק א גוי. צו וואָס טויג, נאפרימער, א פראסטראטשעטער לוח? אוו איך האָב אזש דריי אזעלכע פראסטראטשעטע לוחות, פאראליבען פון ערב ראש השנה. נעהאט א מאה, האָב איך זיי צעשטעקט טאקי אָט דאָ אויף דער נאָס, צום מיינסטען צווישען די בירזשעווי־קעס, — אידען וואָבשטשע עפּים ניט אזעלכע אי־אי־אי, האלטען ניט אזוי שטאַרק פון אידישע ספרים, נאָר א לוח א אידישען לכל

השנה — דאָס איז אפילו פאר א בירושעוויק אויך אמאל א סחורה. מע דארף וויסען וועז פאלט אויס פסח, וועז האָט מען יאָהר־צייט — א איד איז א איד.

און שפּאציערענדיג אזוי, שטעל איך מיך אפּעט נעבען פאנקאָ־ניִן און באקוק די חברה בירושעוויקעס, וואָס לויפען הין און צו־ריק — איך קען זיי שוין אלעמען אויסנעבונדען — און טראכט מיר: וועמען לענט מען פאר דאָס רעשטעל, אז זיי זענען אלע אבוז־פעטשעט פון מיר מיט לוחות לכל השנה, דאכט זיך, ניט דורכנע־לאָזט קיינעס? און אזוי ווי איך שטעה מיר און טראכט, דערזעה איך ביי א טישעל ביי פאנקאָניִן, פאַרענט, אין דרויסען־צו, זיצט א געגנראל מיט פאליעטען, דרעהט מיט א לעפעלע אין גלאָז קאווע, און נעבען איהם שטעהט א „קראסנע שאפּאטשקע", פון די, וואָס פאלגען א נאנג, און דער געגנראל זאגט איהם עפּים אן נאך א מאל און נאך א מאל, און יענער, די קראסנע שאפּאטשקע הייסט עס, ענטפערט איהם אויף אלסדינג: „סלושאיוס, וואשע פרעוואסחא־דימעלסטווא!" טראכט איך מיר: וואָס קאָן ער איהם אָנזאָ־גען אזעלכס, דער געגנראל הייסט עס? און נעם, ווי איהר קוקט מיך אָן, און רוק מיך צו אביסעל נעהענטער צום געגנראל'ס טי־שעל, קוק כלומרשט אין א זייט, א איד איז א איד, און איך הער, ווי דער געגנראל זאגט צו איהם, צו דער „קראסנע שאפּאטשקע" הייסט עס, א גויעשער קאָפּ, אייניציגע וועדטער, צעקייעט און לענט איהם ארײן אין מויל ארײן: „געדענק זשע, זאגט ער, וואָס מע רעדט צו דיר, זאלסט געהן צו מיר אהיים, אויף דער חערסאָנסקי נומער דריי, זאגט ער, און זאלסט זאגן, זאגט ער, דער געגנראלשע, אז היינט עסט ביי אונז וואַרעמעס דער גראָף מוסין־פּושקין. נעדענק זשע, זאגט ער, זאלסט ניט פארגעסען — חערסאָנסקי נומער דריי און דער גראָף מוסין־פּושקין!" און יענער, די „קראסנע שא־פּאטשקע" הייסט עס, שמעהט פאר איהם אויסנעצויגען, ווי א סטרונקעלע, און מע הערט פון איהם מעהר ניט, נאר „סלושאיוס"

און „סלושאיום"! אזן אז יענער לאזט זיך שוין געהן, שרייעט איהם נאך דער נענערעל נאך א מאל: „געדענק זשע, חערסאנסקי נומער דריי, נראף מוסין־פושקין!" — און ווי זיך נעמען צו דער קאווע, דערזעהט ער מיך, ווי איך שטעה נעבען איהם גאר נאהענט און קוק איהם אריין אין גלאז אריין, נישט צו מיינען דערביי חלילה קיין זאך, נאר וואבשטשע, גלאט אזוי, — אז ער הויבט ניט אויף אויף מיר א קול און נעמט מיך דורך מיט די אויגען: „טיעבע טשעווא נאדא?" — וואס דאדף איך הייסט עס. טראכט איך מיר: וואס איך דארף וועסט דו מיר ניט געבען; און אפשר, הא?... א איד איז א איד, וואס שטעל איך דא אין? און איך נעם, ווי איהר קוקט מיך אן, און טהו איהם א זאג: „וואשע פרעווא־סחאדיטעל־סטווא! קויף ביי מיר א לוח, א קאלענדאר הייסט עס". קוקט ער מיך אן: „וואס פאר א לוח?" זאג איך: „א אידישער לוח". קוקט ער מיך שוין אן נאר ווי א משוגענעם: „צו וואס דארף איך א אידישען לוח?" זאג איך: „צו וואס דו דארפסט וויים איך ניט, נאר איך דארף, זאג איך, אויף יום־טוב, ס'איז ביי מיר פארבלי־בען, זאג איך, דריי. קויף, זאג איך, וואשע פרעווא־סחאדיטעל־סטווא"... און אין הארצען טראכט איך מיר: „שען וועט זיין, אז ס'וועט נעהן א נאנג און ער וועט זיך הייסען נעבען א אידי־שען לוח לכל השנה!..."

און כך הוה: ווי איך האב נאר אויסגערעדט דאס וואדט „פרעווא־סחאדיטעלסטווא", אז ער טהוט ניט א הוק אויף מיר — „פאשאל וואן!" דאס נאנצע בלוט איז מיר פארקיהלט נעווארען און, ווי איהר קוקט מיך אן, האב איך נענעבען א נעם דאס פעקעל, א איד איז א איד, און ווי שוין מאכען נא ליעווא קרוגאם, דערהער איך פלוצים, ווי ער מאכט צו מיר: „סטופאי סיודא!" — איך זאל נעהן הייסט עס צוריק. העלפט זיך ניט. נעה איך צו צוריק, הייסט ער זיך ווייזען א לוח. נעה איך און ווייז איהם א לוח. פרענט ער, וואס קאסט דער לוח? זאג איך איהם וואס קאסט

דער לוח. נעמט ער דעם לוח און באצאָהלט מיר פאַר'ן לוח, נישט נעדונגען זיך, נישט גערעדט, נישט גאָר־נישט! ווי געפעלט אייך א גענעראַל? מענען ניט זיין פאַר איהם די כפרה דריי בירושע־וויקעם?

— האָבען מיר שוין, הייסט עס, א פעטשאַטעק! — טראַכט איך מיר, נעם דאָס פּעקעל און לאָז מיך נעהן. — א פעטשאַטעק איז טאַקי זעהר גוט, נאָר וואָס טהוט מען וויייטער? וואו נעמט מען נאָך א צוויי גענעראַלע אויפלכע, וואָס מע זאָל קאָנען אָפּזעצען ביי זיי דאָס איבעריגע ביסעל סחורה, די לעצטע צוויי לוחות הייסט עס? און עס פליהט מיר דורך א געדאַנק — א איד איז א איד: למאי האָב איך איהם ניט פאַרגעלעגט נאָך א לוח? דעם דאָזיגען גענעראַל וואָלט דענן ניט אָנגעשטאַנען צו האָבען צוויי לוחות לכל השנה? אי, וואָס וועט ער טהון מיט צוויי אידישע לוחות? למאי וואָס וועט ער טהון מיט איין אידישען לוח?... און אָט אזוי טראַכ־טענדיג, איז מיר דוכגעפלויגען א נייער געדאַנק — איך האָב מיך דערמאָנט, ווי ער האָט ניט לאַנג אָט דא איינגע'טענה'ט מיט'ן גוי עטליכע מאָל: „גענעראַלשא... חערסאָנסקי נומער דריי... גראַף מוסין־פושקין...“ ווי איך בין א איד, דא קאָן זיין, פּדיון אויף נאָך א לוח!... „זיי נאָר ניט קיין שלים־מזל'ניק, אבראם מאר־קאָוויטש (אזוי רופט מען מיך נאָכ'ן טאָטען מאיר אנשיל), און קוי זשעליאזא — חאַפּ אריין א פאָקופאָטעל!“ — אזוי האָב איך געזאָגט צו מיר אליין, און ניט לאַנג געטראַכט, האָב איך מיך, ווי איהר קוקט מיך אָן, געגעבען א נעם פון דער קאָטעריינסקי אויף דער דעריבאַסאָווסקי, פון דער דעריבאַסאָווסקי אויף דער פּרעאָבראַ־זשענסקי און פון דער פּרעאָבראַזשענסקי אויף דער סאַראָוו, און פון דאָרטען גלייך איבער דער יעליסאָוועטינסקי אויף דער חערסאָנ־סקי. געקומען אויף דער חערסאָנסקי און גענומען זוכען א נומער דריי — ס'איז דא, ווי איך בין א איד! און נאָך וואָס פאר א נומער דריי — א מויערעל א דוואַכעמאָושנע, איין אָסאָבניאָק!

נוט. וואָס זשע טהוט מען וויטער? דאַרף מען, הייסט עס, געבען א ציה ביי'ם גלעקעל און זיך נאָכפרענען אויף דער ענערגיע? און איך נעם זיך צום גלעקעל און טהו א קלונג און טראַכט מיר: דאָס וועט זיין שען, אז ס'וועט ערוים א סאָלדאַט, און אפשר נאָך מיט א הונט, וועט מיר געבען דעם וועג און נאָך אַנרייצען אויף מיר דעם הונט — מעהר פעהלט מיר נישט! און כך הוה. עס געהט צוועק א מינוט און צווייי און דריי. איך שטעה און שטעה — קיינער יאָוועט זיך ניט. טראַכט איך מיר: אויף מיין שלים מזל בזאַרף קיינער ניט זיין אין דערהיים... און אפשר איז דאָס גלעקעל נאָר־וואָס קאַלי געוואָרען? מע דארף פרובען נאָך א מאָל. און איך נעם, ווי איהר קוקט מיך אָן, און דאַוואי קלינגען איינס, צוויי, דריי — עפענט זיך ניט די טהיר און עס שפרינגט ניט ארויס א שיקסע מיט א בארשט: „שטאָ נאדאָ?" וויל איך מאכען פיס, נאָר איך פארטאָפ מיך — א איד איז א איד — און רוף מיך אָן צו איהר: „איך דארף האָבען, זאָג איך, צו דער ענערגיע בזזדארף איך, לימשנאָ צו איהר, זאָג איך"... קוקט זי מיך אָן, ווי איינער רעדט: וואָס איז דאָס פאר איין אַנשיקענייש! און געהט און פארהאקט די טהיר גלייך מיר אונטער דער נאָז, זי זאָל עס מיר זאָגען א וואָרט אפילו — א שענער ברוך־הבא! און אפשר וועט זי זיך יאָוועט נאָך א מאָל? אדער זי וועט ארויסשיקען דעם סאָלדאַט מיט'ן הונט? אזוי טראַכט איך מיר און האָב חשק מאכען איין אָפטריט, נאָר אז איך בין שוין דאָ און האָב שוין אַנגעקלונגען, איז פארפאַלען. און כך הוה — עס געהט ניט צוועק קיין האַלבע מינוט, עפענט זיך די טהיר און עס באַווייזט זיך א פריצטע, א יונגע, א שענע, בלוט און מילך. זאָל עס זיין זי, די ענערגיע הייסט עס? איז זי צו יונג. זאָל עס זיין דעם ענערגיע'ס א טאַכטער — איז ער צו יונג. דערוויל די צייט שטעהט ניט, מאכט זי צור מיר: „שטאָ נאדאָ?" טראַכט איך מיר, וואָס טהוט מען וויטער? זאָגען איהר „וואשע פרעוואָסחאָדיטעלסטוואָ" — איז גוט,

אויב זי איז די נענעראלשע. ווי זשע איז אבער טאמער ניט — פאר וואס קומט איהר פרעוואסחאריטעלסטוואס? נאר א איד איז א איד, פאל איך אויף איין עצה און באגעה מיך נאר אהן א שום פרעוואסחאריטעלסטוואס, און הויב אן גלייך פונ'ם עסק: „אזוי און אזוי, זאג איך, דער נענעראל האט ביי מיר געקויפט, זאג איך, א לוח, א קאלענדאר הייסט עס, און האט מיך נעבעטן, געהייסן הייסט עס, איך זאל דעם לוח, דעם קאלענדאר הייסט עס, אפטראגן אהיים אויף חערסאנסקי נומער דריי, און דא וועט מען מיר באצאהלן; נאר טאמער וועט מען מיר ניט וועלען גלויבן, זאג איך, האט מיר דער נענעראל געהייסן זאגן א סימן, זאג איך, אז היינט עסט דא ווארעמעס דער גראף פוסין מושקין..." צעלאכט זי זיך, די נענעראלשע הייסט עס: „ניט פוסין מושקין, נאר מוסין פושקין"... טראכט איך מיר: וויבאלד דו לאכסט, ביזט דו פון מיינע פריצטעס. און איך רוף מיך אן צו איהר: „ביי מיר האסט דו גע'פועל'ט, זאג איך, פוסין מושקין, מושקין פושקין — אבי, זאג איך, דער סימן איז א סימן"... און איך גיה און דערלאנג איהר דעם לוח. נעמט זי דעם לוח און באטראכט דעם לוח פון אלע זייטען, און פרעגט מיך, וואס קאסט דער לוח? זאג איך איהר וואס קאסט דער לוח. נעמט זי דעם לוח און באצאהלט מיר פאר'ן לוח, געזעגענט זיך אפ מיט מיר און נאך מיט א שמייכעל — א גומען טאג הייסט עס. געפעלט אייך א פריצטע? ניט קיין פריצטע, נאר א נאלד! פאר איהר מעגען שוין זיין די כפרה נישט קיין דריי בירזשעוויקעס, נאר טאקי גאנצע דרייסיג! בין איך פטור געווארען, הייסט עס, פון א רעשטעל, געבליבען אין גאנצען מיט איין לוח. מעג מען שוין געהן אהיים עסען ווארעמעס, צי ניין?

אפגעגעסען ווארעמעס און אויסגערוהט זיך אביסעל, טארעט עס מיך וויעדער אמאל. אמת, טאקי גע'פטר'ט דעם גרעסטען רעשטעל, געבליבען אינגאנצען מיט איין לוח, נאר פון דעסטוועגען

גלוסט זיך פון דעם איינעם אויך פּטור ווערען. וואָרום צו וואָס טויג אַיין אַלטער לוח, א פּראָסטראָטשעטער? מע באַדאַרף פּטור ווערען פּונ׳ם לוח! נאָר ווי אַזוי וועלן מען פּטור פּון א לוח, אז דער גרעסטער טייל בירושעוויקעס זענען שוין אָבּזופּטשעט מיט לוחות? ניין, מע באַדאַרף זיך דורכגעהן איבער דער שטאָדט נאָך א מאָל. אוּן, נישט לאַנג געטראַכט, נעם איך דאָס פּעקעל אוּן לאָז מיך נעהן גלאַט אַזוי, וואָבּשטשע. אוּן מחמת איך בין שוין געוואוינט געוואָרען צו דער לאַנדזשעראַנאָוסקי אוּן צו דער קאָטערינסקי, טראָגען מיך שוין די פּיס אַליין גלייך אַהינצוצו, דאָרטען וואו די בירושעוויקעס רייבען פּאַדעשוועס — וואוהין דענן זאָל מען נעהן? — טאָמער וועט גאָט פּאָרט צושיקען עפּיס א פּאָקופּאָטעל — אינגאַנצען איין שטיקעל לוח! אוּן, ווי איהר קוקט מיך אָן, דרעה איך מיך אַרום הין אוּן צוריק, ווי איין אומרוה, באַטראַכט די בירושעוויקעס, ווי זיי לויפען דאָ אַרום, ווי די פּאַר׳סמ׳טע מייז, זוכען א קערבעל צו פּאַרדיענען — יעדער זוכט א פּאַרדיענסטעל. דערווייל, אַזוי ווי איך דרעה מיך דאָ, דערזעה איך פּוּן דערווייטען, ביי פּאַנקאָנ׳ן, וויעדער א געגנערל אוּן וויעדער אין פּאַליעטען! טראַכט איך מיר: „אָט דאָס וועט זיין שען, אויב גאָט האָט מיר צוגעשיקט א פּרישען געגנערל, א פּאָקופּאָטעל אויפ׳ן לעצטען לוח!“ אוּן עס פּליהט מיר דורך א געדאַנק: ס׳איז אפשר איין עבירה, וואָס איך האָב מעהר ניט אז איין לוח, וואָרום וויבאַלד אז געגנערלע וועלען אָנהויבען קויפען אידישע לוחות, קאַלענדאַרען הייסט עס, מעגען שוין דעמאָלט זיין די כּפּרה אַלע בירושעוויקעס מיט דער גאָנצער בירושע!

אוּן אַזוי ווי איך טראַכט מיר אָט דאָס, איך גיב א קוק — כּך הוה: ס׳איז מאקי מיין געגנערל! איך האָב איהם, ווי איהר קוקט מיך אָן, באַלד דערקענט! ער מיך האָט אָבער, אפּנים, אויך דערקענט. פּון וואַנען וויים איך עס? איך האָב געזעהען, ווי ער האָט זיך געגעבען א הויב־אויף פּונ׳ם בענקעל אוּן א וויז מיט׳ן

פינגער גלייך אויף מיר. שלעכט, וואָס טהוט מען? מעהר געהט מיר ניט אָפּעט, נאָר האָבען צו טהון מיט געגערעלע! און איך האָב אָנגעהויבען, ווי איהר קוקט מיך אָן, שטעלען פיס, אָבער טאָקי ווי עס געהר צו זיין! איך האָב אויסגערעכענט פריהער, אז מיט אזא שטעלען פיס וועל איך אין צוויי מינוטען זיין אויף דער דרי־טער גאַס. און כך הוה: ס'איז ניט אַוועקגעגאַנגען קיין האַלבע מינוט, הער איך עמיצער לויפט מיר נאָך פון הינטען און שרייט צו מיר, איך זאָל שטעהן בלייבען. וועך זאָל דאָס זיין? ניעאוושעלי ער אַליין, דער גענעראַל, הייסט עס? א בעלנות פון א גענעראַל! און זעה נאָר, וואָס דאָ טהוט זיך — א איד האָט פּאַרקויפט איין איבערינען לוח לכל השנה — קעהרט זיך די וועלט! גענערעלע לויפען איהם נאָך! שלעכט, וואָס טהוט מען? לאָזען זיך לויפען נאָך שטאַרקער — טאָמער טהוט ער א פּייף, און עס לויפען אָן גאַראַדאַוואיעס. נאָך דאָס פּעהלט מיר — מע זאָל מיך ארעסטירען! זאָל איך בלייבען שטעהן — טאָמער טהוט ער מיך א חאַפּ מיט'ן צווייטען לוח — איך האָב אָפּגענאַרט די גענעראַלשע? אמעהר, זועל איך זיך מאכען ניט וויסענדיג, גלייך ווי ניט מיך מיינט מען, איך וועל מיר געהן, ווי איך בין געגאַנגען, דאָס הייסט, ניט נעלאָ־פען, ניט געגאַנגען פּאַוואָלי, נאָר געשפּאַנט, ווי א מענטש, וואָס איז פּארנומען מיט זיין זאַך. אי, טאָמער יאָגט ער מיך אָן און פּרעגט מיך, וואָס לויפּ איך? וועל איך איהם זאָגען, אז ס'איז ביי מיר אזא נאַנג. און כך הוה: ער האָט מיך טאָקי אָנגעיאָגט! איז דאָך שלעכט, איא? וועט איהר הערען וואָס נאָט קאָן! אָנ־געיאָגט — העלפּט שוין ניט. שטעל איך מיך אָפּ, איך טהו א קוק — וועך מיר גענעראַל? וואָס מיר גענעראַל? א נעכטיגער טאָג! ס'איז נאָר א מענטש פון די מענטשען, וואָס דערלאַנגען קאַווע ביי פּאַנקאַני'ן צו די טישלעך. ער לויפט מיט א סערוועטעל אונטער'ן אָרעם און וווישט זיך דעם שווייס פון'ם פּנים. „טפו זאָלסט דו וועהרען! — מאכט ער צו מיר נאָכדעם, ווי מיר ביידע האָבען זיך

אפגעשטעלט. — וואס האסט דו זיך צעלאזט, זאגט ער, ווי א ווילדע ציגע? קום, זאגט ער, דער ענגעראל רופט דיך"... „וואסער ענגעראל, זאג איך, און פון וואנען איז נעדרוננען, אז דאס רופט ער מיך?" „וואס הייסט, זאגט ער, פון וואנען איז נעדרוננען? וואס בין איך, זאגט ער, א טויבער? איך הער דאך, ווי דער ענגעראל זאגט: „אן נעהט ער, דער איד מיט די ביכלעך, לויף און ברענג איהם צו פיהרען!"... אויב אזוי, טראכט איך מיר, איז נאך נאָרניט אזא־נ־אומגליק, דער מלאך־המות איז נאך ווייט. א איד איז א איד. מע קאן דאָ נאך עפּים צוטראכטען... און ווי א בליץ פליהט מיר דורך אין קאָפּ נאָר א שפּאָנעל־נייער נעראנק — אפשר וועט נאָס א נס טהון, איך וועל דאָ פּטר'ען דאס לעצטע שבלעצטע, דעם דרימען לוח הייסט עס? און נישט לאנג נעטראכט, טהו איך זיך, ווי איהר קוקט מיך אן, א פּאטש איז שטערן און כלומרשט א שפּיי־אויס און רוף מיך אן צו איהם: „אט אזוי זשע רעד! וואס האסט דו מיר באלד ניט געזאגט, זאג איך, אז דאס איז דער נעראל פון די ביכלעך? א מאדנער ענגעראל! פון נאנץ פריה אן, זאג איך, אז ער דיננט ביי מיר אט דאס ביכעל. ער האָט מיר שוין, זאג איך, דאס וואסער אויסגעקאכט. עס קאסט א קארב, און ער ניט מיר א האלבען. איך האב איהם שוין געזאגט, זאג איך, פינף און זיבעציג, און זיבעציג, און זעכציג קאפיקעס, איין עק זאל דאס האבען! און ער האט זיך אייגעשפּארט, זאג איך, א האלבס און א האלבס! ס'זאל ניט זיין, זאג איך, דאס לעצטע ביכעל, שטראף מיך נאט, אויב איך וואלט איהם אפגעלאזט אפילו א האלבע קאפיקע. נאר אזוי ווי, זאג איך, ס'איז ביי מיר דאס לעצטע, זעהסט דאך, זאג איך, נעב אהער א האלבען קארב און נא נעב איהם אָפּ דאס ביכעל..."

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

ווער דער ענגעראל איז געווען? ווי אזוי איז דער נאמען זיי־

נער? וויים איך ער היום ניט. נאָר פּאָלאָנאיען פּאָלאָנאיע איך מיר, אז דאָס האָט באַדאַרפט זיין נישט קיין אַנדערער נאָר מאָל־מאַטשאָוו. וואָרום אז ניט, פון וואַנען דענן האָט זיך געמומען צו איהם פּלוצים אזא רשעות מיט אזא רציחה אויף אידן וואָאָבשטשע, און מעהר פון אָלעמען איז אויסגעגאָסען געוואָרען זיין צאָרן אויף אונז, ראַזנאָשטשיקעס פון אידישע ביכלעך און גאַזעטען, וואָס מיר טאָרען נאָך ער היום ניט אַרויסבאַווייזען זיך אויף דער גאַס מיט א אידיש ביכעל אָדער א צייטונג, און מע דאַרף זיך אַרומטראָגען מיט דעם אונטער דער פּאָלע, ווי מיט קאָנטרעבאַנדע, אָדער גנבה'שע סחורה? מיינע שונאים און אייערע שונאים און אָלע אידישע שונאים זאָלען אזוי האָבען די נאז, ווי מע קאָן לעבען פון אזא מין קאָנטרעבאַנדעווען מיט אידישע גאַזעטען! מוז מען צוהאַנדלען מיט „אינטערעסנע אָטקריטקעס" פון פאַריזש, אָפענע און פּאַרפּע־טשאָטעווטע אין קאָנווערטען — און דאָס איז ביי מיר דער גלאַווע־נער אַרטיקעל. גאַזעטען האָלט איך נאָר גלאַט אזוי, וואָאָבשטשע, וואָרום דער אַרטיקעל, אינטערעסנע אָטקריטקעס הייסט עס, געהט דאָ בעסער. דערויף איז פּאַרהאַן צווישען די בירזשעוויקעס א סך מעהר פּאָקופּאָטעלעס, ווי אויף אידישע גאַזעטען — אָך־אָך אָך! איך וויים, אז ס'איז פּאַסקודסטווע און אז גאָט וועט שטראָפען... נאָר וואָס זאָל מען טהון? א איד איז א איד און זוכט עפּים פּאַר־דיענען, קינדער ווילען עסען... מסתמא וועט גאָט מוחל זיין. ער וועט מוזען מוחל זיין. א ברירה האָט ער? עס געהט אזא טאָג — הושענא רבה, ווי מיינט איהר?... אויף זיין קאָפּ זאָל עס פּאַלען. איך מיין טאָקי אונזער מאָלמאַטשאָוו'ען מיין איך, וואָרום וועז ניט ער, ימח שמו וזכרו, וואָלט איך נאָך ער היום געהאַנדעלט מיט סדורים און מחזורים און לוחות לכל השנה, פּאַרשפּאָרט אַרומטראָגען זיך מיט אזא פּאַס־קודסטווע. אפשר זענט איהר א פּאָקופּאָטעל? האָב איך א פּרי־שען טראַנספּאָרט, נאָר־וואָס פון פּאַריזש...

לאטקעס של חנוכה

א בעשריבונג.

נעשריבען אין יאהר 1903

לאמקעם של חנוכה

א.

אין דער שטאָרט קאפּעלישעל, וואָס אין דער סביבה פון מאוע־פעווקע, ניט ווייט פון יעהופּעץ, וואָס רעכענט זיך צו פּאָליעסיע, נעהט ארום א טאָג פּאָר חנוכה פון שטוב צו שטוב פּאנפּאָלי דער שמש מיט א לאַנגען שטעקען און מיט א לאַנטערען און רופט צע־נויף די „גאנצע שטאָרט" צום ערשטען ליכטעל אין „הויף" אריין אויף לאמקעם. הייסען הייסט פּאנפּאָלי, אייגענטליך, ישראלי, נאָר רופען רופט מען איהם „פּאנפּאָלי" דערפּאָר, וואָס ער פּאנפּעט מחילה שטאַרק אונטער דער נאָז און זאָגט:

— מע האָט אייך הענאָזט בעטען אין „הויף" אניין צום ענשטען נעכטעל אויף נאמקעם של חנוכה!

און נאָר אין דער שטאָרט קאפּעלישעל, וואו א מינדסט קינד קען פּאנפּאָלי דעם שמש, קאָן מען זיך שטויסען, אז דאָם הייסט:

— מע האָט אייך געלאָזט בעטען אין „הויף" אריין צום ערשטען לעכטעל אויף לאמקעם של חנוכה.

דער נאָמען „לאמקעם של חנוכה" געהערט טאקי צו פּאנפּאָלי'ן; דאָם האָט ער אליין טאקי צוגעזעצט די צוויי ווערטער „של חנוכה", וואָס ער זאָגט זיי פון יאָהר צו יאָהר מיט'ן זעלבען ניגון, וואָס מע בענשט חנוכה־ליכטלעך, און דאָם אינאיינעם מיט זיין פּאנפּעוואטע לשון, אז ער זינגט נאָך אביסעל צו, האָט דאָם טאקי דעם זיעבע־

טען חן. די שטאדט קאפּעלישעל ווערד דערפון נישט נתפעל. די שטאדט קאפּעלישעל איז שוין דערצו געוואהנט. וואהרום אזוי איז נעווען פאר־א־יאהרען אין דער צייט, אזוי איז נעווען פאר צוויי יאהרען, פאר דריי יאהרען און אלע יאהרען חנוכה. און אזוי וועט מסתמא זיין, אם ירצה השם, אויך איבער א יאהר און איבער צוויי יאהר און איבער דריי יאהר און אלע יאהר, כל זמן דער „הויף" וועט זיין א „הויף", די נגידים וועלען זיין נגידים און די שטאדט קאפּעלישעל וועט בעשטעהן פון קבצנים, דלפנים, עניים ואביונים, דלית׳ם און כתרילי׳קעס וכדומה נאך אזעלכע מינים ארעמע לייט, וואם האבען דאדט יתרו׳ס נעמען און וואם דרעהען זיך כמעט אלע ארום „הויף" און וואם ציהען כמעט אלע פונ׳ם „הויף" זייער פרנסה, משטיינס נעזאגט... סיידען מאמער חלילה דרעהט זיך איבער דאם רעדעל, און די נגידים ווערען אוים נגידים, און די קבצנים ווערען אוים קבצנים. נאר דאם איז א זאך, וואם סע קאן ניט זיין: מסתמא וועט זיך דאם רעדעל מיט גאט׳ס הילף אזוי גיך ניט אי־בערדרעהען; די נגידים וועלען, אם ירצה השם, בלייבען נגידים, און די קבצנים וועלען בלייבען קבצנים, ועולם כמנהגו נוהג — אזוי איז דער מנהג פון דער וועלט, אז געלד געהט צו געלד, און צום שלים־מזל — שלים־מזל.

צו די דאזיגע „לאטקעס של חנוכה" גרייטען זיך אלע: אי דער „הויף", אי „די שטאדט", דאם הייסט — אלע באיאנער חסידים. דער „הויף" קויפט געוו, פרענעלט שמאלץ, קויפט מעהל און הייוועז און רעשטשינעס לאטקעס, און „די שטאדט", דאם הייסט די באיאנער חסידים, רעכטען זיך שוין לאנג אויף דער סעודה, וואם מע גרייט זיך אין „הויף". קיינער טאר נים פערעבענדיוועז אין דער היים מיט׳ן עסען, נעפינען א חסרון אויפ׳ן וואדמעס, פרעגען, צי ס׳איז דא וועטשערע:

— מארגען, אם ירצה השם, אין „הויף" וועט מען דיר פאר־בעסערען.

אזוי זאגען די ווייבער צו זייערע מאנען און זענען זיי מקנא, וואס זיי זענען מאנסביל'ען, זענען גרייט זיך בייטען מיט זיי, נישט נאר אויף חנוכה — אפילו אויף נאך חנוכה און אויף נאך פורים, און אפילו אויף שטענדיג.

מעהר פון אלע איז ערב חנוכה פערטאראמט, געווויינטליך, די נגידית הצנועה מרת ראציל שתחיה. אייגענטליך, איז הצנועה מרת ראציל שתחיה אלע מאל פערטאראמט אין קיך און אין קאמער און אין די ספיזשארנים, האט פיינט זיצען צענויפגעלעגט די הענד און קאן ניט ליידען, אז יענער נעהט ארום אהן איין ארבייט. די אלע, וואס דרעהען זיך ארום „הויף", ווייסען שוין פריהער, אז ווען מע זאל ניט אריינקומען צו איהר אין שטוב אריין, וועט זי געפינען פון איטליכענס וועגען עפעס איין ארבייט: פאלגען א נאנג אין מארק אריין, א שפרונג טהון אויף איין פוס אין דער אפטייק, העלפען איבערהענגען דעם זייגער פון איין וואנד אויף דער אנדערער, צו־רעכט מאכען דאס פיסעל פונ'ם טיש, פערקלעפען די פענסטער אויפ'ן ווינטער, מאכען א קריזשיק צו דער דייזשע אוגעראקעס — קארג זאכען נעפינען זיך אין בעל־הבתישקייט? האט קיין יסורים ניט, הצנועה מרת ראציל שתחיה פערשטעהט וועמען וואס פאר איין ארבייט עס פאסט. זי וועט ניט פערלאנגען, למשל, פון אלטער גארגל, ער זאל ארויפקלעטערען אויפ'ן בוידעם אכטונג געבען, צי דער פיטשניק האט גוט פערשמירט די לעזשניס, אדער פון שואליק טראסק, ער זאל זיך מטריח זיין אונטער'ן אויוועז א קוק טהון, צי די עופות לענען זיך, צי ניין?... דערפאר אבער לאז אריינקומען צו איהר א בחור'ל מאקי פון דער משפחה, ער קאן זיך זיין א חתן, פון דעסטוועגען מעג איהם אנשטעהן, נישקשה, זיך צו־זעצען אויף א וויילע, צענעמען די הענד און העלפען דער מוהמע ראצלען אפוויקלען א פאסמע בייוועלעך. און וואר שמועסט, אז סע קומט אריין אזעלבער, וואס קען אין די קלייניע אותיות, איז ער ניט קליין איבערלייענען איהר אלע סיגנאטורקעס, וואס די דאקטו־

רים האָבען איהר אמאל פערשריבען. מיט איינעם ווארט: איט־ליבער מענש איז מחויב, יענער זאל פון איהם האָבען עפּעס א נוץ.

מעהר פון אלעמען קומען איהר צונוץ די מלמדים וואָס אין „הויף". מיט זיי טהוט הצנועה מרת ראציל שתחיה כל עבודת־פּרך — פון דער פּאָמעניצע ארויסגיסען ביז די עופות אָפּטראָגען צום שוחט. און אפילו די קאץ פערבינדען אין א זאק און פערטראָ־גען הינטער דער שטאָדט, זי זאל מכות קומען צוריק — דאָס מעג טהון נישט נאָר דער דרדקי, אפילו דער גמרא־מלמד.

ב.

די אלע אויסנערעכענטע פּאַרשוינען דרעהען זיך ארום אין „הויף" און בעריינען די נגידים אָדער מחמת נעטריישאפט, אָדער מחמת נויט. צווישען זיי איז פּאַרהאַן דאָרטען איינער א פּארשוין, וואָס שפּיעלט אין „הויף" די ראלע פון א ראש וראשון אוו פון א כלי־זלך, און דערפאר טאקי רופט מען איהם אין קאפּעלישעל „נתי כלי־זלך". וואָס, איינגעטליך, איז די עובדה זיינע אין „הויף"? — דאָס לאָזט זיך ניט זאָגען. ער איז א טהוער, א מאכער, א טענצער, א יועץ, א סארווער, א הערט־ער, א זאָגט־ער — בקיצור, א „כלי־זלך" און געגוג! וויל דער „הויף" עפּעס דורכפיהרען אין שטאָדט, שיקט מען רופען נתי'ן אוו מע הייסט איהם, ער זאל אזוי אוו אזוי... דאָרף די שטאָדט עפּעס דורכפיהרען אין „הויף", קומט מען צו נתי'ן אוו מע זאָגט איהם דאָס אוו דאָס... צי פּועל'ט דער „הויף" ביי דער שטאָדט אלסדינג, וואָס ער וויל — דאָס איז קיין ספק ניט, וואָרום פון וואָנען לעבט דענן די שטאָדט, אז ניט פּונ'ם „הויף"? נאָר צי פּועל'ט די שטאָדט ביי'ם „הויף" — דאָס וועל איך אייך ניט זאָגען. ה א ל ב פּועל'ט די שטאָדט אלע מאל, וואָרום דער „הויף" האָט פון תמיד אן איין תירוץ: „ל א ז ד י ש ט א ד ט נעבען די העלפּט, וועלען מיר נע־

בען די אנדערע העלפט"... אי פיין, אי קלוג, אי לייטיש, אי נישטא צו וואס צו טשעפען זיך...

— וואס האב איך אייך געזאגט? — מאכט נאכדעם נתי כלי־זלך צו דער שטאדט מיט א צוקער־זים שמייכעלע און מיט א מאדנעם ניגון און בויגט זיך איין בשעת מעשה אין דרייען: — אדרבה, גיט מיר די העלפט, וועלען זיי געבען די אנדערע העלפט, אם ירצה השם, מיט גאט'ס הילף...

די שטאדט ווייסט גאנץ גוט, אז ס'איז שקר וכזב, און נתי אליין ווייסט אויך, אז די שטאדט ווייסט, אז ס'איז שקר וכזב, נאר נתי טהוט דאס דערפאר, ווייל ער איז א נכנע דעם „הויף", איין עבד כנעני, איבערגעגעבען ממש מיט לייב און לעבען און מיט איין אמת, וואהרום זינט נתי כלי־זלך איז א „כלי־זלך" אין „הויף", געדענקט נישט קיינער, און ער אליין אויך נישט, אז ער זאל זיך מאכען איין אייגענע קאפאטע, אדער א פאליטא, אדער אפילו, איך בעט איבער אייער כבוד, א פאר הויזען — אלסדינג פונ'ם „הויף", אלסדינג פונ'ם „הויף". און דער „הויף" ווייסט, אז נתי כלי־זלך איז זיי געטריי, ווי א געטרייער הונט, איבערגעגעבען מיט לייב און לעבען. דער „הויף" ווייסט, אז נתי וועט נישט דערלאזען, עמיצער זאל עפיס הנאה האבען פונ'ם „הויף" מעהר ווי־פיעל מע בעדארף... די נגידים אין דער שטאדט קאפעלישע הייסען „די שטיינער", און נתי — „דער שומר פון די שטיינער", און מע האט איהם פיינט און מען איז איהם דם־שונאים, דערפאר, וואס ער היט די „שטיינער", ליגט ווי א הונט אויף א וואגען היי, און מע האט פאר איהם דרך־ארץ, דערפאר, וואס ער איז א חשוב ביי „די שטיינער", כלי־זלך אין „הויף".

ג.

נתי כלי־זלך איז א מענש איין אינזוענניגסטער, ווייסט אלסדינג, וואס אינזוענניג טהוט זיך, האדכט אלס־

דינג, וואָס די נגידים רעדען צווישען זיך איינס אויף דאָס אנדערע, ווערד געוואָהרע פריהער פון אַלעמען פון די אינטריגעס, וואָס קומען דאָרטען פאָר, לעגט־צו איין אויהער וואו מע בעדארף און קאָן האַלטען מויל. פאר נתי'ן שעמט מען זיך ניט און מע קאָן רעדען וואָס מע וויל.

נתי כלי־זלך איז א מענש איין אויסוועניגסטער, וויסט וואָס אין שטאָדט טהוט זיך, האָרכט זיך צו וואָס מע רעדט, טראָגט ארוים פון „הויף" אין דער שטאָדט ארויין אַלסדינג, וואָס סע פאַסט, די שטאָדט זאָל עס וויסען, דערצעהלט כלומר'שט אזוי זיך, פארבייגעהענדיג, כמסיח לפי תומו, די גרויסקייט פונ'ם „הויף". דאָס עשירות פון „די שטיינער", זייערע צדקות, וואָס זיי צעטיילען, מיט זייערע אַלע מעשים טובים.

נתי כלי־זלך, מחמת ער איז א מענש אי איין אינוועניגסטער, אי איין אויסוועניגסטער, וויסט ער אַלסדינג, וואָס אין שטאָדט טהוט זיך, וואו א נייעס און וואו א פאטשט, טראָגט אָפּ אין „הויף" ארויין אַלע פליאָטקעס מיט אַלע דכילות'ען, קומט צורגעהן אַלע מאָל מיט גאנצע פעק נייעס, פרעמדע און אייגענע, דאָס הייסט, אזעלכע, וואָס ניט געשטויגען, ניט געפלויגען, און דאָס האָט ליעב דער „הויף".

— נתי, דערצעהל וואָס הערט זיך עפּים נייעס?

און נתי דערצעהלט, און דער „הויף" הערט זיך איין און לאָכט און קוועלט און לעקט די פינגער.

נתי כלי־זלך וויסט וואו איין און וואו אויס. אז עס גאהט איהם אויס שטאָף, טראכט ער אויס א נעכטיגען טאָג, פיהרט צענויף א וואנט מיט א וואנט, מאכט אן מחלוקת צווישען „הויף" און צווישען דער שטאָדט, פערפלאָנטעט איין אינטריגע, וואָס דערגאהט צו זיר־לעריין, צו מסירות און צו פעטש, און ער אליין טאקי וועדר נאָכדעם דער מתווך, גיט צו פערשטעהן דער שטאָדט, ווי איין עכטער דיפלאָמאט, אז מע בעדארף זיך מיט „הויף" ניט קריענען. פאָרט

א „הויף", וואָס פון איהם לעבען, קיין עין הרע, אַזוי פיעל אידען... און נתי נעפינט א פשרה, מאַכט א שלום, ביז דעם נייעם קריעג.

נתי כלי־זלך האָט צו שאַפען אין „הויף" איבער אַלסדינג: איבער די מלמדים, איבער די פערד און וועגעלעך און איבער די דינסטען. ער טראָגט אויפ'ן קאָפּ אַלסדינג: די מצה שמורה, דאָס נרינס אויף שבועות מיט'ן סכך צו דער סוכה, די כפרות מיט די הושענות מיט'ן אתרוג — אומעדום, אין יעדען אָרט, צו יעדער צייט איז נאָר נתי און נאָר נתי.

— וואו איז נתי? למאי זעהט מען ניט נתי'ן? נעהט צו נתי'ן!

און נתי, א אידעל מיט נרויסע באַנקעוואַטע אויגען, מיט א געקרייזעלטע קעפּעלי, ווי ביי א שעפּעלי, און מיט א גלאַט פּנים, וואָס סע ווייל ניט וואַכסען אויף דעם קיין באָרד, אָחוץ צוויי־דריי רויטע פערימלעך, איז תמיד פערטאַרעראַמט, האָט שטענדיג קיין צייט ניט, לויפט אַרום, ווי א פער'סמ'טע מויז, שוויצט און אַרבייט געשמאַק, דיענט געטריי, טהוט אַלסדינג ערנסט, מיט כונה — „לשמה".

ד.

נתי'ס נרויסקייט מיט נתי'ס נבורות מיט נתי'ס בריה'שאפט זעהט מען אַרוים ערשט דעמאָלט, וען אין „הויף" איז עפּים א שמחה, א חתונה, א ברית, א קנס־מאָל, א פּדיון־הבן, א בר־מצוה, א סעודה, א קערמעשעל און גלאַט א יום־טוב. דעמאָלט פערשטעקט נתי די פּאָלעס, פערקאַטשעט די אַרבעל ביז די עלענבויגענס, מאַכט מיט הענד און קאָמאַנדעוועט.

מיינט ניט, אז קאָמאַנדעוועו, שאפען זיך מיט יענעם איז א קליניגקייט. קאָמאַנדעוועו דאַרף מען קאָנען, קאָמאַנדעוועו הייסט — אַליין נישט טהון נאָרניט, פון דאַנען אַהין, פערלאָזען זיך אויף יענעם, נאָר די נאַנצע וועלט בעדאַרף זעהען, אז סע טהוט זיך אוו

סע ארבייט זיך און סע קאָכט זיך. אָנקוקען נתי'ן ערב פּסח בשעת אריינפיהרען די מצה שמורה אין „הויף" אריין — מעג מען געהן אויף חידושים. איינגעבויגען אין דרייען, לויפט ער אַרום הין און צוריק, מאַכט מיט דעם ענד און שרייעט אויף עטלעכע לשונות מיט א מאל:

— פּאַוואָלי, רב יענקעל! סטעראָשנע, מיקיטא! היט זיך, מנשה! זרוקאַמי חלילה!

ערב שבועות, אז ער בעראַרף פערזאָרגען דעם גאַנצען „הויף" מיט גרינס, שעלט ער די גויים אויף וואָס די וועלט שטעהט:

— וואָזמי מאַבי טשאַרט, אָדער חאַלעראַ נא טוואָיו האַלאַווע!

און ערב יום־כּפּור, בשעת קוילען די כּפּרות, קוילעט ער זיך מיט די שוחטים:

— איך פרעג אייך, זאָגט מיר, אדרבה, וואר איז בילכער: דער „הויף", צי די שטאָדט? ניין, איך מיין טאקי באמת, אדרבה!

און ערב סוכות, בשעת בויען און דעקען און אויסהענגען די סוכה, — דעמאָלט טרעט ער ניט אפּ פון דער ארבייט אויף קיין מינוט, טרייבט איטלעכען בעזונדער אין האלז און נאַקען:

— גיכער! שוויידקא! ריהרט זיך! ניט אזוי! מיקיטא! נישקאָם־טישקאָם! אָט אזוי! בנציון! העכער! לעהמענער גולם!

און אויך חנוכה צום ערשטען ליכטעל איז נתי כלוך פול מיט ארבייט, ווי, להבדיל, א פעלדמארשאל, בשעת ער בעראַרף ארויסטרעטען מיט'ן חיל אין דער מלחמה. א קליניגקייט — מע האָט צענויפגערופען א שטאַרט מיט אידען, באַיאַנער חסידים, צענויפגעטריבען, קיין עין הרע, אזוי פיעל ארעמע ליים, און ער, איין מענש אליין, בעראַרף פערזאָרגען אלעמען מיט ערטער, מיט טעלער, מיט גאַפּלען און מיט מעסערס. אמת, ער האָט געוג העלפערס: אלע דיענסטען, מיט אלע משרתים, די אידישע און די גויעשע, מיט אלע מלמדים פונ'ם „הויף", מיט גלאָט אידען און ווייבער, וואָס דרעהען זיך אין „הויף" און ארום „הויף", לעקען און שמעקען, חאפען א

טאָל א פערדיענסטעל, א מאָל א נמילות־חסד און א מאָל גלאָט, ניט אויסגערעדט זאָל זיין, א נדבה, איין אָלט מלבוש'ל, א ביסעל טעהל אויף שבת, שמאָלץ אויף יום־טוב אָדער איינגעמאכטס אויף א רפואה. פון די דאָזיגע פאַרשוינען האָט נתי א גאַנצע ארמיע העל־פערס, וואָס קריכען אין דער ערד אַריין, זענען זיך מחיה, וואָס זיי קומען אויך אמאָל צונוץ. די דאָזיגע ארמיע ארבייט נעטריי, ווארום זי איז הונגעריג, און נתי דער פעלדמארשאָל, אונטערגעשטעקט די קאַפאָטע און פערקאַטשעט די ארבעל, קאָמאַנדעוועט אויף א קול:

— רב אברהם־זלמן, אהערצוצו! א טעלער אויף צווייען! פע־סיל, די זאָלץ! לחיים, רב חיים! מיקיטא, וואָזמי מאָבי טשארט! רב פייסי, רב פייסי, נעם * אביסעל, מהכתיתי! מיט די ידים, רב זרח! אויסגעגאַנגען גאָפּלען! רב שעפסעל, רב שעפסעל, אנו נעם קאַרשט א שנעפסעל! דיענסטען! סארוועס! נאָך לאַטקעס!

און דער עולם, באַיאָנער חסידים, צום מיינסטען אָרעמע לייט, קבצנים, דלפנים, עניים ואביונים, דלית׳ים און כתרי׳לקעס, הָאבען זיך צוגעהאַפּט צו די „לאַטקעס של חנוכה", עסען נאָנץ נעשמאַק, טונקען די הייסע מחיה׳דינע לאַטקעס אין דער פרישער שמעקענ־דיגער שמאָלץ, און דער ריח צעגעהט זיך אין אַלע אברים, און דער טעם איז טעם גן־עדן, און דער בראָנפען איז שטארקער בראָנפען, פערקאַכט ביי׳ם האַרצען, עס שטעלען זיך אוש טרערען אין די אוי־גען, און נתי כל־זלך, דער פעלדמארשאָל, קאָמאַנדעוועט:

— טרינקט, אידען, לחיים און פארבייסט מיט הייסע לאַטקעס של חנוכה!

---

* די באַיאָנער חסידים צווישען זיך איהרצען זיך נים, זאָגען איינס דעם אַנדערען „דו".

ה.

און דאָרטען, אויבענאָן, זיצט דער „הויף", דער גאַנצער „הויף", און קלויבט נחת. אַלע ברידער, די „שטיינער", מיט אַלע שוואָגערס, אַלע זייערע זיהן מיט אַלע אייִדעמס, קיין עין־הרע, איינס און איינס, אַלע שענע אידען, אַלע באָאַנער חסידים, אַלע אָנגעטאָן יום־טוב'דיג, אין זיידענע קאַפאָטקעלעך, קיילעכיג יאר־מעלקעלעך, אויסגעפוצטע שטיוועלעך; און די ווייבער, די יפת־תואר'ס, — בעזונדער, געווייניטליך, ארום א טיש, אַלע איינגעטונ־קען אין סאַמעט און אין זייד, אַלע בעהאַנגען מיט גאָלד, מיט פּע־דעל, מיט דימענטען און בריליאַנטען.

— נתי, וואו ביזט דו ערגיץ אין אַל־די גוטע יאָהר? נתי, קום נאָר אהער, נתי!

קומט צו־לויפען נתי, איינגעבוינען אין דרייען.

— הא? וואָס? וואָס איז?

— וואָס זיצט עפּים דער עולם אזוי דאָסיג? זעה נאָר, סע זאָל ווערען א ביסעל דאָסיגער!...

און נתי, וואָס פערשטעהט אַלע מאָל אויפ'ן וואונק, שטויסט זיך אָן וואָס מע מיינט, וואָס דער „הויף" פערלאַנגט, און טהוט זיך א לאָז טיף אין עולם אַריין, און רוימט איין א סוד אין אויהער וועמען מע בעדאַרף, — דערויף האָט שוין נתי זיינע לייט: די שוחטים, מיט די רבנים, מיט די מלמדים, מיט די איבעריגע טענ־צערס, וואָס טאַנצען ארום „הויף"; למשל, א מין ירחמיאל קאַלעק־טאָר, אפּרים חאיאָל, הערשקע פּייפער, אַלטער גאָרגעל, שואליק טראָסק, וכדומה נאָך אזעלכע לייט, וואָס זענען נעבאָך גרייט אַלע מאָל, צו יעדער צייט, אפילו אין מיטען האַלבע נאַכט, צוליעב פּרנסה, זיך נעמען מיט'ן גראָבען פּיננער פאַר'ן גאָרגעל, זינגען דעם אמת'ען באַאַנער ניגון און פּריליך מאַכען דעם „הויף" לכבוד די געסט און לכבוד יום־טוב און לכבוד די „לאָטקעס של חנוכה".

אויך דער נאנצער איבערינער עולם באיאנער חסידים העלפט כלומר'שט זינגען, נאר בשעת מעשה לינט זיי נאר דער קאפ ערניץ וויים איך וואו, אין דער היים, ביי די אנגע'ברוגז'טע וויבער, אז אך און וועה איז צו זייערע יאהרען, און ביי די הונגעריגע קינדער נעבאך, וואם קעהרען שוין לינען מיט לעדינע מאגענם אויף זייערע גע'לעגערם און עם חלום'ען זיך זיי מסתמא בעט'לערם... אוי־וועה, עם הויבט זיי נאר ניט אן צו נעמען קיין נעזאנג אצינד, נאר זיי מוזען, זיי מוזען אונטערשטופען די קארעטע, ווארום נתי כל־זלך טרייבט זיי אונטער, ער פליעסקעט מיט די הענד, העצקעט זיך און טענצע'לט זיך און שרייעט:

— פרייליך, אידען, שטארקער!

און בשעת מעשה דער'לאנגט ער זיינע אדיוטאנטען, די שוחטים מיט די מלמדים מיט די מקבלים, דעם א רוק אין זייט ארויז, דעם א סטוסאק אין האלז ארויז, אזוי לאנג, ביז מע נעמט זיך פאר די הענד, מע מאכט א גרויסע ראד און מע גיהט א ריקוד'ע, מע נעמט אריין אויך די נגידים, די „שטיינער", אין קאהן ארויז, מע טופעט און מע העפעט און מע פליעסקעט מיט די הענד, און אין מיטען דער ראד שפרינגט עפים אייגער א נפש און ווארפט זיך מיט הענד און מיט פים, מע זההט ניט קיין פנים, מע זההט ניט קיין קאפ; מע זההט נאר פים פליהען אין דער לופטען, פים, אהן א שיעור פים, און צוויי הענד טע'לעבענדען זיך אין דער הויך מיט וויסע ארבע'ל, און א געקרייזע'לט קעפע'ל, ווי ביי א שפע'ל, שעמעירט אין די אויגען, און א קול הערט זיך פונ'ם דאזיגען נפש — שוין הייזעריג אזש:

— פרייליך, אידען, שטארקער!

מע זינגט און מע פליעסקעט, מע טופעט און מע העפעט אזוי לאנג, ביז מע מיעדט זיך איין, און מע נעמט נאך א מאל צו ביס־לעך משקה, און מע טרינקט לחיים צו די נגידים, צו די „שטיינער", מע ווינשעוועט זיי אל־דאם־גוטס מיט פיעל נחת מיט א סך עשירות,

און מע פֿאטשט זיך אין די פֿלייצעס, און מע זאָגט זיך איינס דאָס אַנדערע שטעכווערטלעך, און מע לאַכט, מען איז כלומרשט פֿרייליך, אויפֿגעלעגט, יום־טוב'דיג, גלייך ווי עס געהט זיי נאָרנישט אָפּ, גלייך ווי ס'איז זיי גוט ווי די וועלט...

און דאָרטען, אויבן־אָן, זיצט דער „הויף", דער גאַנצער „הויף", און קלויבט נחת — אַלע ברידער, די „שטיינער", מיט אַלע שוואַנערס, מיט אַלע זייערע זיהן און מיט אַלע אייִדעמס, קיין עין־הרע, איינס און איינס, אַלע שענע אידען, אַלע באָאַנער חסידים, אַלע אַנגעטהאָן יום־טוב'דיג, אין זיידענע קאַפּאָטקעלעך, קייַלעכיגע יאַרמעלקעלעך, אויסגעפּוצטע שטיוועלעך; און די ווייבער, די יפת־תואר'ס, — בעזונדער, נעווייַנטלעך, ארום א טיש, אַלע איינגעטונקען אין סאָמעט און אין זייד, אַלע בעהאַנגען מיט גאָלד, מיט פּערלעך, מיט דימענטען און בריליאַנטען.

שפּעט אין דער נאַכט געזענענט זיך אָפּ די שטאָדט מיט'ן „הויף."

— א גוטע נאַכט, און א גוטען יום־טוב, און א גוטען תמיד, און זייט געזונט, און דערלעבט איבער א יאָהר מיט אייערע ווייב און קינדער, און איהר זאָלט זיין נאָך רייכער, און איהר זאָלט האָבען פּיעל נחת, און מיר זאָלען אַלע מאָל נעהן צו אייך אויף שמחות!

און דער „הויף" זיצט און הערט־אויס די ווינשעוואַניעס גאַנץ קאַלטבלוטיג, און ענטפערט איינעם איבער'ן צעהנטען:

— גם אתם! גם אתם!

און די שטאָדט שטופּט זיך צום „הויף", הערט ניט אויף צו ווינשעווען אַלע אויף איין שניט, אַלע מיט איין נשמה, און קיינעם פאַלט ניט איין אויף דער מחשבה, ער זאָל איבערבייטען די ווינשע־וואניע אָט אזוי, למשל:

— א גוטע נאַכט, און א גוטען יום־טוב, און א גוטען תמיד,

און לאמיר אויך זיין נעזונט, און לאמיר אויך דערלעבן איבער א יאהר מיט אונזערע ווייב און קינדער, און לאמיר זיין רייכער פון אייך, און לאמיר אויך האבן נחת, און נעהט איהר צו אונז אויף שמחות!...

ו.

דער זייגער האט שוין לאנג אויסגעשלאגן האלבע נאכט, און דער „הויף" ליגט שוין לאנג און שלאפט מיט'ן זיסען שלאף, און דאָרט, אין דרויסען, אויפ'ן בארג פון דער שטאדט קאפעלישעל, שלעפען זיך נאך עטליכע אידען, באיאנער חסידים, מיט צעריסענע טולופלעך, וואס געהען פונ'ם „הויף", פון די „לאטקעס של חנוכה". דער טיעף־אויסגעפאלענער קלאר־ווייסער שניי סקריפעט אונטער זייערע פים און די זילבער־ווייסע לבנה בעלייכט די פערפינסטערטע פנימ'ער פון די ארעמע אידען, וואס נעהען אנגעבוינען, און דעם דאָ־זיגען קלאר־ווייסען שניי, וואס גלאנצט אין די אויגען ווי דימענטען, פינקעלט ווי בריליאנטען.

„וואס וואלט, אשטייגער, געאהרט דעם רבונו־של־עולם, — אזוי טראכטען זיך די דאזיגע ארעמע אידען — וועז, למשל, די דאזיגע שנייעלעך זאלען טאקי זיין אמת'ע דימענטען און אמת'ע בריליאנ־טען? מע בויגט זיך אן און מע נעמט אן פולע זשמענים און מע שטופט אן אלע קעשענים און מע קומט אהיים און מע זאגט צום ווייב: „נא דיר, אסתר, טהו מיט דעם, ווי דו פארשטעהסט. ווילסטו — מאך דיר דערפון ציערונג, ווילסטו — מאך דיר דערפון געלט, ווילסטו — מאך דיר דערפון ביידע זאכען, אבי לאז מיך צורוה, איך זאל פארשפארען אנקומען צום „הויף" און צו די „שטיי־נער", און צו נתי כל־זלק, און צו זייערע לאטקעס, ווי מיר זאגען אלע טאג אינ'ם בענטשען: „ואל תצריכנו לידי מתנת בשר ודם"...

פלוצים הערט זיך א קול אין דער שטילשווייגעניש פון דער נאכט:

— ס'זאל אַ רוח אין זיין טאטענס טאטענס טאטען אריינגע־פלויגען וועלען ביז אדם הראשון'ן!

דאָס קול איז אזוי פלוצים־אומגעריכט, אז אלע אידען, וואָס זע־נען ביז אהער געווען פערטיעפט אין גילדענע מחשבות, חלומות אויף דער וואָהר, טהוען זיך א וואַרף, קוקען זיך ארום:

— וועמען איז? וועמען שעלסט דו דאָס אזוי געשמאק?

— וועמען איך שעלט? אָט דעם שיינעץ, דעם כלב שבכלבים, ימח שמו וזכרו! ער איז ערגער פון זיי! ער איז מעהר שטיין פון די „שטיינער"!

— וואָס האָסט דו צו איהם? נתי איז דער איינענער קבצן, וואָס דו!

— א קבצן איז נתי? אויף מיר נעזאָגט נעווארען חאָטש האלב ביז איבער א יאָהר אין דער צייט.

— קיין גרעסערע השגה האָסט דו נאָר ניט?

— דערווייל לאָז מיר נאָט העלפען דאָס, און נאָכדעם וועלען מיר שוין זעהן.

— אמן, לאָז דיר גאָט העלפען, ווי דו ווינשט זיך אליין.

— אמן, גם אתם!...

און עס ווערד וויערער שטיל. און די ארעמע אידען, די באַיא־נער חסידים, מיט די צעריסענע טולופלעך, מיאָפקען מיט די פים איבער'ן טיף־אויסגעפאלענעם קלאָר־וווייסען שניי; און די זילבער־וויים לבנה בעלייכט זייערע פינסטערע פנים'ער און דעם דאָזיגען קלאָר־וווייסען שניי, וואָס גלאַנצט אין די אויגען אזוי ווי דימענטען, פינקעלט ווי בריליאַנטען. און די ארעמע אידען פערטיעפען זיך וויידער אין זייערע גילדענע מחשבות, חלומות אויף דער וואָהר, נאָרען זיך אַיין אין די צעריסענע טולופלעך און לויפען־לויפען אהיים.

קאַנקורענטען

א ראַטגעבער לכבוד פורים.

נעשריבען אין יאָהר 1903

קאָנקורענטען

א.

דעם נאָנצען טאָג פּורים האָט מנשה דער בחור מיט די גרויסע שטיוועל געקאָטען די מאַזעפּעווקער לעהמיגע בלאָטע, און פּיני דער אלמנה'ס האָט געטיאָפּקעט מיט די קרומע פּיס.

זיי האָבען געטראָגען שלח־מנות.

מנשה דער בחור האָט געהאַט פּורים אין מאַזעפּעווקע די „גרעסטע פּראָקטיקע".

ער האָט געהאַט א פּאָר היבשע פּיס, וואָס האָבען געקאָנט אַרייטען.

ער האָט געהאַט א פּאָר היבשע הענד, וואָס האָבען געקאָנט טראָגען עטליכע בעקענס שלח־מנות מיט א מאָל.

ער האָט געהאַט דערצו א געזונטען קאָפּ אויף צו געדענקען, וואוהין מע דאַרף נעהן פריהער, און וואוהין — שפּעטער, וואוהין מע דאַרף טראָגען ד ע ם שלח־מנות, און וואוהין — י ע נ ע ם שלח־מנות.

היינט די שטאָדט אליין בעדאַרף מען קענען — ס'איז אויך ניט קיין קלייניגקייט.

און וואָס וועט איהר זאָגען מכח „פערבייטען די יוצרות"?

וואָס פֿאַר אַ פּנים וועט איהר, אַשטיינער, האָבן, אַז איהר וועט רבקה'ס שלח־מנות, וואָס איהר דאַרפט אָפּטראָגן צו לאה'ן, אַוועקטראָגן צוריק צו רבקה'ן, אָדער פערקעהרט?

איהר מיינט, ס'האָט זיך ניט געטראָפֿן אַז מעשה ביי אונז אין מאַזפֿעווקע?

עס האָט זיך געטראָפֿן. און ס'איז דערפון ארוים א מחלוקת, מיט פּעטש, מיט מסירות אין דער נובערניע, מיט א רעוויזאָר, מיט א סלידאַוואַטל, מיט פֿאַלשע עדות, מיט דריטהאַלבן יאָהר טורמע — א מיאוס'ע, זעהר א מיאוס'ע מעשה!

אַלע אידישע מעשיות, אַלע אומגליקן ביי אונז הויבן זיך אָן פון א קלייניגקייט.

דערפון, וואָס מאָטל דער ווייזער האָט נישט געגעבן דוד־לייבן קיין עליה שבת־בראשית, האָט דוד־לייב איהם גע'מסר'ט, אַז ער רויבערט בראָנפֿן בשתיקה — האָט מען איהם מיט נאָך צוויי אידן פֿארשיקט סיביר.

דערפון, וואָס מע האָט נעקלויבן א ראַבינער אין א שטעדטל, האָט איין איד גע'מסר'ט דעם אַנדערן, אַז ער האָט צוגעשטעלט א פֿאַלשע לגאָטע צום פּריזיוו...

וואָס דאַרפט איהר מעהר? נעמט די מנילה אַליין! דערפון, וואָס מרדכי האָט נישט נעוואָלט קניהען אוך בוקען זיך צו המ'ן, איז ארוים פונ'ם קענינ אחשורוש איין „אוקאַז", אוך מע האָט שיער ניט אויסגעקוויעט אַלע אידן.

א גליק, וואָס דער קענינ אחשורוש האָט נעהייסן, מע זאָל איהם אַריינפיהרן ושתי'ן א נאַקעטע (אַזוי האָט אונז דער רבי געטיימשט), אוך א גליק, וואָס ושתי האָט נישט נעוואָלט אַריינקומען, איז ביי איהר אויסגעוואַכסן א הארן אויפ'ן שטערן (אַזוי האָט אונז דער רבי געטיימשט), אוך א גליק, וואָס מע האָט נעזוכט דעם קענינ אחשורוש איין אַנדער מלכה, האָט זיך נעפונען א אידיש מיידעל אסתר, אוך א גליק, וואָס אסתר האָט נעפונען חן אין די

אויגען פונ׳ם קענינ אחשורוש, האָטש זי איז געווען א גרינע (אַזוי האָט אונז דער רבי געטייטשט), — האָט זי נע׳פּוע׳לע׳ט ביים קענינ אחשורוש, מע זאָל איבערמאַכען דעם „אוקאז" פון די אידען אויף די גויים, — און פון דעמאָלט אָן עסען מיר אַלע יאָהר המן־טאַשען מיט מאָהן, קישעלעך מיט פּארפּעלעך, פּורים־קויל׳עטש מיט זאפּראָן, און מיר שיקען זיך איינס דאָם אַנדערע שלח־מנות, און מנשה דער בחור פּערדיענט נעלד.

מנשה דער בחור איז אָבער ניט איינער אין מאַזעפּעווקע, וואָס טראָגט שלח־מנות און פּערדיענט נעלד; ער זאָל זיין איינער אויפ׳ן יאַריד, וואָלט ער נעגאַנגען אין נאָלד! דער חסרון איז, וואָס אומע־דום, אומעדום איז די קאַנקורענציע.

מנשה האָט אין זיין פּרנסה נענוג קאַנקורענטען, וואָרום אין מאַזעפּעווקע זענען פּאַרהאַן, ברוך השם, נענוג אָרעמע בחורים מיט אָרעמע מיידלעך, נישט הלילה קיין דיענסטמיידלעך, נאָר בעל־הבתי׳שע מיידלעך, טאַטענס קינדער און גלאַט אָרעמע געפּאַלענע אידען, וואָס קוקען אַרויס אויף דעם טאָג פּורים א גאַנץ יאָהר.

דער טאָג פּורים — דאָס איז זייער מאַרק־טאָג, זייער יאָריד.

איינער פון די נרעסטע מנשה׳ס קאַנקורענטען איז געווען פּיני דער אלמנה׳ס מיט די קרומע פּיס.

א קאַנקורענט מיט קרומע פּיס איז אפילו ניט אזוי געפּעהרלעך ביי אזא איין אַרבייט, וואו די פּיס שפּיעלען די נרעסטע ראָלע, ובפרט פּאַר מנשה׳ן, וואָס האָט מיט איין שפּאַן נעקאַנט אריבער־שפּאַנען דריי אזעלכע, ווי פּיני דער אלמנה׳ס.

נאָר דוקא אָט די קרומע פּיס, וואָס ביי פּיני׳ן, זענען ועווען פּאַר מנשה׳ן א שחיטה.

ניט איין מאָל האָט מנשה געזאָגט צו פּיני׳ן:

— דו ווייסט, קרומאַק (אזוי האָט איהם מנשה גערופּען), דו ווייסט? איך בין דיר מקנא אויף דיינע פּיס.

— געפונען וועמען מקנא צו זיין! — האָט איהם געענטפערט פּיני און האָט בעהאַלטען די אויסגעבוינענע בייגעלדינע פּים אונטער זיך.

— וועז איך האָב דיינע פּים, — האָט איהם מנשה נעזאָגט און האָט פּערריוכערט א „ציגאיער" פון א צענויפּנעדרעהט שטיקעל פּאַפּיער מיט עטלעכע שטיקלעך טיטון — וועז איך האָב דיינע פּים, פּארשפּאָר איך אזוי צו האַרעווען. איטלעכער האָט אויף מיר דעמאָלט רחמנות, און איך לעב מיר, ווי נאָט אין אדעם!

— ווי נאָט אין אדעם, חע־חע? — זאָגט איהם פּיני און שטעלט אַרויס מיט גדלות אין אויסגעבוינען פּיסעל, וואָס האָט א פּנים פון א האַלבען בייגעל. — און וועז איך האָב ד י י נ ע פּים...

— וואָס זשע וואָלט נעווען, קרומאק?

— איך וויים שוין וואָס סע וואָלט נעווען! נעב מיר א ציה טהון פון „ציגאיער", מנשה!

— ביזט ניט קראנק קויפען טיטון, קרומאק, ביזט דאָך אָנגעשטאָפּט מיט נעלט! — זאָגט צו איהם מנשה און גיט איהם א ציה טהון פון זיין „ציגאיער".

— אָנגעשטאָפּט מיט נעלט, חע־חע? — זאָגט פּיני און בעהאַלט צוריק דאָס פּיסעל. — איך דאַרף אויסהאַלטען א מאָמע איין אַלמנה, און דו ביזט א פּריי פּיינעלע.

— חוץ דיין שאָדען אויף מיר נעזאָגט נעווארען! — זאָגט מנשה, פּערציהט זיך מיט'ן „ציגאיער" און לאָזט אַרויס דעם רויך פון בוידע נעזעבער פון דער נאָז.

ב.

מנשה דער בחור און פּיני דער אַלמנה'ס זענען בוידע בית־המדרש־בחורים.

בית־המדרש־בחורים הייסען אויך אזעלכע, וואָס האַלטען זיך נלאָט אויף אין בית־המדרש, וואָס וואַלנערען זיך אין בית־המדרש.

דאָס זענען עלענדע, פערבלאָנזעטע, צוגעשלאָגענע, פריבלודנע נפשות, אזעלכע, וואָס קיין פערשריבענע אָרעמע לייט זענען זיי ניט, איבער די הייזער חלילה נעהען זיי ניט, נאָר זיי רייבען זיך אַרום די, וואָס לערנען אין בית־המדרש, פאַלגען א גאַנג, הייצען די הרובע, זענען תמיד דאָ ביי א יאָהרציים, ביי א סיום־התורה, ביי א חתונה, אָדער חלילה ביי א רייבער לויה.

בעטען — בעטען זיי ניט, נאָר מע גיט זיי אַליין.

זיי פערדינענען זיך זייער שטיקעל ברויט: אויינער מיט זיינע נעזונדע פיס, דער אַנדערער מיט זיינע קראַנקע פיס — פאַר רחמנות.

דאָרטען, וואו מנשה לויפט זיך אָן דעם גאַנצען טאָג און עס קומט צום בעצאָהלען איהם פאַר דער ארבייט, וואָכנט אויס פיני מיט די קרומע פיס און שטעלט זיך אַנידער ביי דער זייט אָהן וועדטער און קוקט אין די אויגען אַריין.

— מע דאַרף איהם אויך עפּיס געבען, — זאָגט מען — א רחמנות, נעבאַך א קאַליקע.

מנשה שווייגט, נאָר פערדריסעט פערדריסט דאָס איהם.

„אָט א בר־מזל! — טראַכט ער זיך. — נישט געטהאָן פון דאַנען אַהין, און געגומען כמעט גלייך מיט מיר — אויסקרענקען זאָל ער דאָס!"

און פיני שווייגט, קלויבט א גראָשען צו־נ־א גראָשען.

— דו באַדאַרפסט שוין האָבען א מטמון מיט נעלט! — זאָגט צו איהם מנשה.

— א מטמון מיט נעלט? חע־חע! — ענטפערט איהם פיני מיט א קרום געלעכטערעל.

— דו וואָכנסט דאָך איין אדיר! — זאָגט צו איהם מנשה.

— איין אדיר? חע־חע! — ענטפערט איהם פיני מיט'ן זעל־בינען געלעכטער.

— וואָס וועסט דו טהון מיט אזוי פיעל נעלט, דו קרומאַק אויינער?

— אזוי פיעל געלט? חע־חע! — ענטפערט איהם פיני אלץ מיט יענעם געלעכטערעל, וואם סע גלוסט זיך איהם דערפאר אנשפייען אין פנים, אדער אראפלאזען א פאר פעטש.

— גלאט, סע גלוסט זיך מיר ניט פאטשקען די הענט, — זאגט מנשה — ווייטער וואלט איך דיר אביסעל דורכבויקערען די ביינער.

— אנו, פרוב נאר! — זאגט צו איהם פיני און שטעלט ארויס זיינע ביגעלדיגע פיסלעך.

פיני ווייסט גאנץ גוט, אז מנשה וועט זיך אפילו ניט צוריהרען צו איהם, ווארום מנשה האט שוין איינמאל געהאפט איבער איהם א רעכטען פסק.

ער האט איהם איינמאל געגעבען א שטופ פון זיך, האט זיך פיני איבערגעקערהרט דריי מאל מיט די פיס ארויף, איז אנגעפאלען אויף מנשה'ן דאם גאנצע בית־המדרש, איהם געוואלט דורם זיין.

— דו שייגעץ, דו הולטיי, דו רוצח! א קאליקע, א צער־בעלי־חיים נעמסט דו און שלאגסט איהם! ?

פון דעמאלט אן ריהרט זיך מנשה צו איהם נישט צו מיט קיין פינגער, נאר פיינט האט ער איהם — ער קאן איהם נישט אנקוקען!

ער האט איהם פיינט פאר זיינע קרומע פיס, פאר זיין קרום פנים און פאר זיין קרום געלעכטערעל: „חע־חע!"

ער האט איהם פיינט פאר זיין קמצנות, פאר זיין קלויבען געלד, פאר זיין בעהאלטען זיך.

מנשה איז ניט אזעלכער; וויפיעל ער האט זאגט ער, און וואם ער פערדיענט פערלעבט ער.

מנשה האלט פון דער אכילה, האט ליעב א נאשערייי, א צינאר־טיטון.

דערטאפט ער עטליכע גראשען, קויפט ער באלד ברויט מיט הערינג אויף אנבייסען, א צווויי קארזשיקלעך מיט מאהן, א געפרוי־רענעם עפעל, וואם אז ער גיהט אף פונ'ם פראסט, איז ער דאך

טאקי טעם גן־ערן; און א מאל טאקי עטליכע באקסערען, מיט א קאנפעקט, מיט עטליכע ניסלעך.

דעמאלט זעצט זיך צוועק אקעגען איהם פיני מיט די קרומע פים און קוקט איהם אין די אויגען אריין און בעלעקט זיך. קאן דאס מנשה ניט צוזעהען, טהוט ער איהם א וואַרף א שטיקעל באקסער, א צוויי ניסלעך, ווי מע טהוט א וואַרף א הונט א ביינדעל:

— נא, קרומאק, וואַרג זיך!

נאר מעהר פון אלסדינג האט איהם מנשה פיינט איבער איין אנדער זאך, וואס סע ווערד דערצעהלט אין קאפיטעל ג.

ג.

עזור דער שמש האט א מאכטער קריינדעל, א מיידעל פון אריבער שלוישים.

קריינדעל וואלט געווען א שען מיידעל, זעהר א שען מיידעל. זי זאל ניט געווען קינדווייז פאקען, אדער די פאקען זאלען זיך געזוען אויסשטעהן, און זי זאל זיי ניט געווען אויסרייסען.

נאר מחמת זי האט קינדווייז געפאקט, און די פאקען האבען זיך ניט אויסגעשטאנען, און זי האט זיי אויסגעריסען, איז איהר געוואַרען דאס פנים געשטופעלט, ווי א רעשעטע.

קיין נדן האט עזור דער שמש ניט געהאט אויף צו נעבען, איז קריינדעל נעבאך פערזעסען, נישט געווען פאר איהר קיין חתן.

האט עזור דער שמש געוואַרפען איין אויג אויף איינעם פון די צוויי בית־המדרש־בחורים, אויף מנשה'ן און אויף פיני'ן.

עזור דער שמש האט זיך געשלאגען מיט דער דעה, וועמען פון די צוויי זאל ער אויסקלויבען פאר א חתן פאר זיין טאכטער קריינדעל.

מנשה איז א געזונטער יונג, א הארעפאשנער, איז ער אבער א גארנישט מיט א נישט, א נאשער, איין אויסברענגער; און פיני

איז א שטילער בחור, איין איינגעהאלטענער, היט אפ א נראשען, איז ער אבער א קאליקע.

ביי עזר דעם שמש איז דער גורל געפאלען אויף פיני'ן, די שמש'טע האט אויך געהאלטען בעסער פון פיני'ן; דערפאר וואס פיני פלעגט זי „פאלגען א נאנג", העלפען ערב שבת ארויסטראגען די פאמעניצע, ברענגען זאמד פון אונטער'ן בארג, וואס פייט בית־המדרש, און פערשמירען טשאלענט.

מנשה פלעגט איהר אויך העלפען איין ארבייט, און וואס מנשה האט אפגעטהאן אין דריי מינוט, האט דאס פיני נישט געקאנט אפ־טהון אין א טאג; איז אבער דערפאר מנשה א גרויסער עזות־פנים. אז מע זאגט איהם: „אנו, טראג נאר ארויין אומיסטנע איין עמער וואסער", — ענטפערט ער: „און פלייין זענט איהר קליין?"

דערפאר האט אבער קריינדעל מעהר געצויגען צו מנשה'ן, ווי צו פיני'ן מיט די קרומע פים — און ס'איז גאר קיין חדוש ניט: דער איז פארט א יונג מיט ביינער, און יענער — פארט א קאליקע.

דער „קאליקע" האט אבער נישט געדרימעלט. ער האט אנגע־וענדט אלע זיינע כחות, ער זאל אויסנעמען מעהר פון מנשה'ן.

ערשטענס, האט ער זיך תמיד געדרעהט פאר די אויגען, פלעגט זיך טיילען מיט לעקאך נאך א התונה, אלע מאל אויסלייהען דעם שמש און דער שמש'טע עטליבע גראשען אונטער א שבת; אפ־נעמען — און ווייטער אויסלייהען.

אונטער א יום־טוב, אז מע האט בעראפט האבען נויטיג אויף שיך, טאקי פון קריינדעל'ס וועגען, האט פיני אויסגעליהען א קערבעל אדער צווי אויף אויסצאהלען.

בקיצור, פיני האט זיך „איינגעקויפט" צום שמש אין שטוב ארויין, ארויין מיט די פים אין הארצען, און איז געווארען א היימי־שער מענש.

מנשה האָט דאָס געוואוסט, און עס האָט אין איהם געברענט א פייער. מנשה האָט אליין געהאַט אין אויג אויף קריינדלען, און קריינדל — אויף מנשה'ן. און סע קאָן זיין, זיי האָבען זיך אפשר געגעבען איינס דאָס אנדערע דאָס וואָרט — ווער קאָן דאָס וויסען?

אפשר האָבען זיי זיך א מאָל דורכגעווארפען מיט א פאָר ווערטער, בשעת די פאָמעניצע ארויסטראָגען?

— ער קריכט נאָך אלץ, דער קרומאַק?

— לאָז ער קריכען — ווער הערט איהם?

— און דער טאַטע דיינער? און די מאַמע? — וואָס וועלען זיי זאָגען?

— געוונטערהייד; לאָזען זיי זיך מיט איהם האַלטען!...

און אפשר האָבען זיי זיך אין א ליכטיגער נאַכט, זומער איז דאָס געווען, ביי דער שיין פון דער לבנה בעגעגענט, כלומר'שט אומגעריכט אין שוהל־הויף, און האָבען זיך צעריבט און האָבען זיך געקוועטשט איינס דאָס אנדערע פאר די הענד, און קריינדל'ס אויגען האָבען נעבלישטשעט, און דאָס נעשטופעלטע פנים האָט געשיינט, און די הענד זענען איהר געווען היים, ווי פייער?

— וואָס איז ביי דיר אזא וואַרעמע האַנט, קריינדל?

— פאר וואָס זאָל זי זיין קאַלט, מנשה?

— וועסט זיין מאַרגען אין דער צייט אָט דאָ אויפ'ן אייגענעם אָרט?

— פאר וואָס ניט?

און אפשר האָבען די נאַכטפויגלען מיט די פלעדערמייז פון מאַזעפעווקע נעהערט א קוש אין שוהל־הויף, א שטילען קוש, און האָבען געמאַכט א שוויג? און די שטערען מיט דער לבנה האָבען געזעהען א בחור מיט א מיידל אין שוהל־הויף האַלטען זיך פאר די הענד, און האָבען געמאַכט א שוויג?

ערב זיין קאָן איך אייך ניט; ע פּ י ס איז דאָרטען נעווע־זען, וואָרום פּיני האָט אָנגעהויבען שטאַרק נאָכקוקען נאָך זיין חבר מנשה, און מנשה האָט געטראָגען א שנאה אויף זיין חבר פּיני, טיף פּערבאָרגען ביי זיך אין הארצען, און פּורים, בשעת אונזערע צוויי בית־המדרש־בחורים האָבען זיך בעגעגנט מיט די שלח־מנות'ען אין דער בלאָטע, האָט זיך די שנאה אַרויסגעוויזען, און ס'איז פּאָרגעקומען צווישען די צוויי אזא מין סצענע.

ד.

— אָנו, ווייז נאָר וויפיעל האָסט דו היינטיגען טאָג געמאכט פּונ'ם שלח־מנות טראָגען? — אזוי האָט זיך אָננערופען מנשה צו זיין חבר פּיני.

— נו, און דו וויפיעל האָסט דו געמאכט? — זאָגט צו איהם פּיני און חאַפּט זיך מיט דער האַנד ביי דער קעשעני.

— א פּאָר קערבלעך. — זאָגט מנשה און בעווייזט איהם זיין ביסעל מינץ.

— און איך האָב געמאכט א סך ווינציגער! — מאכט פּיני און לענט אריין די האַנד אין בוזעם־קעשעני און נעמט אַרויס פון דאָר־טען א פּולע האַנד מיט מינץ און מיט זילבער און קופּט דערויף, ווי אויף א ליעב קינד, א טייער קינד.

פּלוצים טהוט איהם מנשה א זעץ איבער דער האַנד פון אונ־טען אַרויף — און דאָס נאַנצע נעלד האָט זיך אַרויסגעשאָטען אויף דער ערד, אין דער טיפּער בלאָטע אריין, נישט אַרויסגע־זהען זיך איין מטבע אפילו.

ביי פּיני דער אלמנה'ס האָט זיך אַרויסגעריסען פּונ'ם הארצען א שרעקליכער „אוי" מיט א געוויין, א יאָמערליך געוויין, און ביי מנשה דעם בחור — א געלעכטער, א וויילדער געלעכטער.

און בכדי די מטבעות זאָלען אַריין טיעפער אין דער בלאָטע אַריין, האָט מנשה מיט די געזונטע פּים געמאַכט טאַנצען, לאַכען און זינגען בשעת מעשה:

ששון ושמחה!
אור ליהודים!

און פּיני האָט ניט אויפגעהערט צו יאָמערען און צו קלאָגען:
— וועה איז מיר! וועה איז מיין וועלט! דאָס גאַנצע געלט, אפשר דריטהאַלבען קערבלעך! דו רוצה, דו נזלן, דו משומד אייער! וואָס האָסט דו געהאַט צו מיר? וועה איז מיר, וואונד איז מיר!...
און פּיני איז צוגעפאַלען מיט'ן פּנים צו דער ערד, ווי מע פאַלט־צו צו א טוידטען, אַרומגענומען די בלאָטע מיט ביידע הענד און געווויינט און געיאָמערט:
— וועה איז מיר! וואונד איז מיר! אזא טאָג, פון גאַנץ פּריהּ אָן מיט די קראַנקע פּים! אפשר דריטהאַלבען קערבלעך!...
און מנשה האָט ניט אויפגעהערט צו לאַכען, צו טאַנצען און צו זינגען:

ששון ושמחה!
אור ליהודים!

. . . . . .

אין א קורצע צייט אַרום איז געווען אין מאַזעפּעווקע איין אַרעמע חתונה, וואָס די שטאָדט־בעלי־בתים האָבען זיך שטאַרק מתעסק געווען אין איהר; עזור דעם שמש'ס טאָכטער האָט גענומען איין אַרעם בחור, דער חתן איז א קרומער אויף ביידע פּים! דערפאַר איז אַבער די כלה נעבאַך גוט מיאוס, און ניט אזוי מיאוס, ווי געשטופּעלט. בעלי־בתים האָבען זיך צענויפגעלענט און געפּראַוועט דעם שמש א גאַנץ פּיינע חתונה; געשטעלט ביער און בראַנפען א סך און געהולעט א גאַנצע נאַכט.

די נאַנצע שטאָרט איז געווען אויף דער חתונה. נאָר איין מנשה דעם בחור האָט מען עפּעס ניט געזעהען.

מנשה איז פּון נאָך יענעם פּורים אַן ווי נעלם געוואָרען.

קיינער פּרעגט זיך אויף איהם ניט נאָך, און קיינעם געהט ער נישט אָפּ.

איך מיין, אז עוזר דער שטש האָט איהם אַרויסגערויבערט.

און אפשר איז ער אליין אוועק?...

אפיקומן

אַ ראַמאַן אין פיער מיול, מיט אַ פראַלאַג
און מיט אַיין עפּילאָג, געשריבען לכבוד פּסח.

נעשריבען אין יאָהר 1914

אפיקומן

ד ר א ל א נ.

א, אפיקומן! א, דו ארויסגע'ננב'עטע האלבע מצה פסח צום סדר פון אונטער'ן טאטענס קישען! דער אלטער שענער מנהג פון פארצייטען! וויפיעל מאל האסט דו געמאכט יונגע הערצלעך קלאפענדיג, קליינע העטלעך ציטערענדיג און גרויסע ערנסטע מענשען לאכענדיג! וואר וואלט זיך עס ריכטען, אשטייגער, אז אזא קאטאוועסדינער מנהג, וואס איז בעשאפען געוואָרען, דאכט זיך, נאר אויף ליצנות, זאל פיהרען צו גאנץ ערנסטע רעזולטאטען? וואר וואלט זיך עס ריכטען, אשטייגער, אז איין ארויסגע'ננב'עט שטיקעל אפיקומן זאל ארויסראטעוון א יונג פארעל, וועמענס הערצער זענען געווען מסוכן אננעגריפען דורך דער ערשטער הייליגער ליעבע, פון א גרויסען אומגליק?... אזא גליקליכער צופאל פערדינט באמת, מע זאל איהם ווידמענען א ראמאן אין פיער טיל מיט'ן גרעסטען כבוד, איבערלאוענדיג יעדען אוינציגען, ער זאל זיך דערפון אפלערנען דעם מוסר, וואס ער ויל און וואס איהם דאכט זיך אויס, אז דאס מיינט מען...

ערשטער טייל.

רב יאָסעלע ווינאָקור, דער גוראָלניק פון זשידיווסקע גרעבלי, האָט געהייסען איינשפּאַנען די שפּאַקעס, האָט זיך אויפּגעזעצט אויף דער נעלער נאָטעטשאַנקע און האָט א זאָג געגעבען צום קוטשער:

— וואינקא, פּאשאָל!

וואינקא האָט שוין נישט בעדאַרפט און נישט נעטאָרט איבער־פרעגען — וואוהין. אז מע זאָגט איהם „פּאשאָל", בעדאַרף ער שוין אלײן וויסען, אז דאָס מיינט מען אין שטאָדט אריין.

רב יאָסעלע׳ס גוראָלני איז ניט ווייט פון שטאָדט. אין א האָלבע שעה אַרום האָט שוין די נעלע נאָטעטשאַנקע געלאָזט זיך הערען איבער דער געבריקעווטער נאָס, און פון דאָרט האָט זי זיך א נעם נעגעבען גלייך צום שוהלהויף צו — און די נאָנצע שטאָדט האָט שוין געוואוסט פון איין עק ביז׳ן אנדערען, אז רב יאָסעלע ווינאָקור, דער גביר פון זשידיווסקע גרעבלי, איז געקומען צו פּאָר־רען. נאָר קיינעם איז ניט איינגעפאלען אויף דער מחשבה אפילו, אז ער זאָל זיך הייסען אָפּשטעלען נאָר העט־העט אויף יענער זייט בית־המדרש, נעבען הערש־בער דעם מלמד. וואָס האָט רב יאָסעלע ווינאָקור, א איד א גוראָלניק, און א גביר, צו טהון ביי הערש־בער דעם מלמד? קיין קינדער אויף צו געבען לערנען האָט ער ניט. ער פּערמאָנט אינגאַנצען איין זוהן, וואָס איז ווייט, זעהר ווייט פון תורה. רב יאָסעלע ווינאָקור׳ס זוהנדעל -- די נאָנצע שטאָדט ווייסט עס — קאָן גוט פּאָהרען רייטענדיג, קאָן גוט אָנטרייבען אלײן, ווייסט אלסדינג, וואָס ביי׳ם טאָטען אין דער גוראָלני טהוט זיך, בעקאָנט מיט איטליכם שרייפּעלע, נאָר לערנען — ניט א לעק!

אמת, רב יאָסעלע ווינאָקור איז א מאָדנער איד, א שנעון, מיט מאָדנע איינפאלען. וואָס איהם קאָן אריין אין קאָפּ! וואר האָט אראָפּגעבראכט איינמאל אין א שענעם טאָג פּאליציע אין באָד, נעמאכט א פּראָטאָקאָל, אז זי האָלט ביי איינפאלען און מע דארף זי צעווארפען? און וואר האָט נאָכדעם אראָפּגעבראכט צוי

נעל און נעהיל׳ץ און גויים, צעוואַרפען די אַלטע באָד און אוועקגע־
שטעלט אויף זיין אייגענעם חשבון א באָד מיט א באַסיין און
מיט שטיינערנע בענק, מיט מעשענע פערענטשעס און מיט אזעל־
כע זאכען, וואָס מע קאָן זיך נאָר עד היום פון דעם זאַט ניט אָפ־
חדוש׳ען?

אָדער־וואר האָט אויסגעטראַכט „דאַטשעס" פאַר די שטאַדטישע
ארעמע אידישע קינדער ביי זיך אין דער גוראַלני, מיט א גאַרטען אויף
צו זעצען קאַרטאָפלים, ציבעלקעס, אוגערקעס און שאר ירקות אַלע
מאָל, אז ס׳הויבט זיך אָן דער זומער? און גלאַט וואר קאָן זיך עס
אָננעדענקען רב יאָסעלע ווינאָקור׳ס אַלע אויפטהועכצען, משוגעת׳ען
און איינפאַלען, וואָס איהם קאָן אריין אין קאָפ? וואר ווייסט —
אפשר א ניי משוגעת?...

אזוי האָט דער גאַנצער שוהלהויף געקאָכט, און רב יאָסעלע ווי־
נאָקור איז זיך געזעסען ביי הערש־בער דעם מלמד און געפיהרט
מיט איהם א געשפּרעך, פון וועלכען מיר געבען איבער נאָר איין
צד — דער אַנדערער צד אינטערעסירט אונז ניט.

— הערט זשע, רב הערש־בער, די מעשה דערפון איז אזוי.
איך בין געקומען צו אייך צוליעב אייער זוהן. איך האָב געהערט,
איהר האָט א זוהן א צאַצקע, וואָס קען אַלסדינג, און אז ער ווי־
לערנען האָב איך געהערט, שטודיערען דאָקטאָר, און האָט ניט מיט
וואָס. און אזוי ווי איך האָב אויך א זוהן, און דווקא ניט קיין
צאַצקע, וואָס קען דווקא נאָרניט און ווי־ דווקא ניט לערנען, קיין
ברעקעל ניט אפילו, ער ווי־ בעסער פאָהרען רייטענדיג, דער שיי־
געץ... נאָר וואָס דענן? א י ך ווי־ אָבער, ער זאָל א ל ס ד י נ נ
לערנען און זאָל א ל ס ד י נ נ קענען — און לאָמיר זעהען, וועט
פון אונז ביידען וועט אויספיהרען! וואָס זשע טהוט מען? אָפ־
געבען איהם שטודיערען, מאַכען איהם פאַר א סטודענטע־ — ווי־
איך ניט. רב יאָסעלע ווינאָקור׳ס זוהן וועט ניט זיין קיין סטודענ־
טע־. צוגעמען צו זיך אין שטוב אריין א לעהרער א שלים־מזל —

וויסט איהם דער רוח וועט ער איז! פֿאַרהאַן ביי מיר א מיידעל, וואָס דאַרף איך, איהר פֿאַרשטעהט צי נייז, אז רב יאָסעלע ווינאָקור'ס טעכטערעל זאָל זיין באַקאַנט מיט אבי וועמען? און אַווי ווי איך קען א י י ך, רב הערש־בער, און וועדליג איך בין מיר משער אייער זוהן, איך האָב איהם געזעהען אנומעלטען אין שוהל, — רב יאָסעלע ווינאָקור'ען באַדאַרף מען ניט דערצעהלען קיין מעשיות, — ער דערקענט א מענטשען מיט'ן קוק, בכן איז ביי מיר געבליבען, איך זאָל אייער זוהן נעמען צו זיך אין שטוב אַריין אויף א יאָהר אַדער אויף צווויי, ער זאָל לערנען מיט מיין יונגעל, איהם מאַכען פּאַר א מענטשען, און באַצאָהלט וועט ער קריגען פון מיר אַווי, אז ס'וועט איהם קלעקען אויף צו שטודיערען ניט נאָר דאָק־טאָר, נאָר אפילו פּראָפעסאָר! איז דאָס געמאַכט?

האָט הערש־בער דער מלמד אפילו געפרופט א זאָג טהון, אז ס'איז אוודאי זעהר גלייך פּאַר ביידע צדדים, וואָס איז דאָ שייך צו רעדען? נאָר וואָס דענן זשע? מע דאַרף האַרכען, וואָס וועט ע ר זאָגען, דער בחור הייסט עס?...

רב יאָסעלע ווינאָקור האָט אַבער ניט געוואָלט הערען אפילו. וואָס מיר האַרכען? וועד מיר האַרכען? רב יאָסעלע ווינאָקור'ען האָט נאָך קיין מענטש ניט געפרופט זאָגען ניין! ובפרט אזא זאָך! — „סיידען אייער זוהן איז א פּראָ־אַרם, אַדער א פּאַרמאַל־נער משוגע'נער?“...

אַווי האָט אויסגעלאָזט רב יאָסעלע ווינאָקור, גיך געוועדט, ווי זיין שטייגער איז, און ניט שפּעטער ווי אין א האַלבער שעה אַרום זענען זיי שוין געזעסען אינצווייען, רב יאָסעלע ווינאָקור און הערש־בער דעם מלמד'ס בחור'ע, אויף דער נעלער נאָטעטשאַנקע, גע־העצקעט זיך און געשאָקעלט זיך אין אַלע זייטען, — געפּלויגען פּייל אויס'ן בויגען קיין זשידיווסקע גרעבלי. פּונ'ם גיך פּליהען האָט זיך ביי רב יאָסעלע ווינאָקור די שענע ברייטע בּאַרד צעשמיסען אויף אַלע זייטען, בעריהרט מיט איינציגע האָר דאָס יונגע פּנים פון

דעם יונגען בחור'ע׳ל, וואָס האָט מיט'ן פולען אָטעם — אפשר דאָס ערשטע מאָל אויף זיין לעבען — געשעפט די מחים'דיג פרישע לופט פון אויסער דער שטאָדט, און געפיהלט זיך אזוי ווייט גוט, ווי עס קאָן זיך פיהלען א יונגער מענש, בלוט און מילך, איין אָרעם בחור, וואָס דאָס גליק האָט צו איהם געטראָפען גלייך אין שטוב אריין און אָננעקלאפט צו איהם אין דער טהיר.

ענדע ערשטער טייל.

צווייטער טייל.

אויב רב יאָסעלע ווינאָקור'ס זוהנדעל האָט געהאט א גרויסע פעולה אין דער תורה, וואָס זיין לעהרער, הערש־בער דעם מלמד'ס זוהן, האָט מיט איהם געלערענט — איז א גרויסער ספק. נאָר אז דער לעהרער האָט געהאט א פעולה — דאָס האָט געקאָנט ארויס־זעהען א מינדסט קינד. אפנים, די קעסט האָט איהם גאנץ גוט „פאָליובט". דאָס יונגע פנים איז געוואָרען קיילעכיג, די בעק־לעך האָבען זיך אָננעבלאָזען, און ער אליין האָט זיך צעוואכסען אין דער בריים, געוואָרען נאָרנישט צו דערקענען.

די ערשטע צייט אפילו האָט ער זיך געפיהלט, ווי א פרעמדער, אין דער דאָזיגער מאָדנער שטוב — א מאָדנע שטוב ביי רב יאָסעלע ווינאָקור, אזא מאָדנע, ווי רב יאָסעלע אליין.

רב יאָסעלע'ס ווייב, פערעלע — א קליניטשקע, א שטילינקע, קיין פיפס הערט מען פון איהר נישט. שטיל, אָהן ווערטער, פיהרט זי די ממשלה פון דער שטוב, ווי דער קאפיטאן דאָס שיף — אלעם אויף זיין אָרט און אלעם אין דער צייט און אלעם איז אויסגערע־כענט אזוי, אז דער קאָפּ, דער אמת'ער מושל — רב יאָסעלע זאָל זיין צופריעדען. קיינער טאָר א הויך וואָרט ניט רעדען, אז דער בעל־הבית איז אין שטוב. די דיענסטען נעהען אָננעטהאָן אין ווי־לאָקענע שיך — מע זאָל ניט הערען זייערע טריט, בעת דער בעל־

הבית רוהט. דער טיש ווערד נעגריים ווי ביי א שרדה, דער־אנגט מיט דער גאנצער צערעמאניע, און נעגעסען ווערד מערני־מלך, און פאוואלינקע, בהרחבה. דער בעל־הבית — ער אייגער אליין — רערט, און אלע האַרכען. ביי׳ם טיש מוזען זיך נעפינען אלע מאל אורחים, פרעמדע, סוחרים, אדער נלאט דורכפאהרער. און אז ס׳איז ניטא קיין פרעמדע, נעמט מען אייגענע, אנגעשטעלטע פון דער גוראלני. דאם בעציהען זיך פון די דאזיגע מענשען צום בעל־הבית איז ווי סאלדאטען צו א נענעראל. ער אליין אין א יאר־מעלקע, זיי אלע — אהן מיטלען. נאר צום עסען ווערען אנגעטהאן די היטלען. און האט מען אפגענעסען און אפגעבענשט — ארא די היטלען, און קיינער וועט נישט וואגען זיצען. אלע בעראפען שטעהן. און נעמט דער בעל־הבית ארוים א פאפירא אויף צו פערריכערען, ווערען אין איין כהרף־עין אויסגעריבען עטליכע שווע־בעלעך מיט א מאל און אונטערנעטראגען איהם פייער. חיות ניט זיכער, עמיצער זאל א וואַרף נעבען א שוועבעלע אויף דער ערד. אדער נישט אויסווישען גוט די פים אין פערערשטען חדר׳על, אדער נישט נעהן פערשפילעט, ווי עס נעהר צו זיין, אדער דאם האלז־טיכעל נישט אויף אין ארט. און אלע, וואם דיענען ביי איהם, זענען „דו" — מעג עס זיין א איד מיט א באַרד. און אלע, סאי פרעמדע, סאי אייגענע, ציטערען פאר איהם אימת־מות — איין אמת׳ער סולטאן.

נאר איין מענש, האט דער לעהרער בעמערקט, איז דא אין דער דאזיגער מאדנער שטוב. וואם שרעקט זיך ניט איבער פאר׳ן שטרענגען סולטאן. אדרבה, ער וואלט נעמענט שווערען, אז דער סולטאן האט דרך־ארץ פאר יענעם מענשען. און יענער מענש — דאם איז רב יאסעלע ווינאקור׳ס טעבטערעל — צילה.

א שענע, א הויבע פינור — צוויי טראפען וואסער דער פאטער. און דעם פאטער׳ס כאראקטער, האט ליעב נעווועלטיגען — רב יא־סעלע ווינאקור מיט די ביינער! „מיין זשאנדאר" — אזוי זאנט

דער פאטער אויף איהר מיט גדלות, און קוועלט, ווערד ברייטער ווי לענגער, אז די טאכטער חאפט איהם עפים ביי א וואָרט, ווי איהם איבערשפּאַרען, בעוויזען, אז ער איז אומגערעכט. פערשטעהט זיך, אז איבערשפּאַרען שפּאַרט מען איהם ניט איבער, און נאָר רעכט איז תמיד ער, ניט קיינער; נאָר הנאה האָט ער און קוקט מיט פערגעניגען אויפ'ן עולם, ווי איינער רערט: „וואָס זאָגט איהר אויף רב יאָסעלע ווינאָקור'ס טעכטערעלע? דאָס עפעלע פאַלט גישט ווייט פונ'ם בוימעלע"...

— איך וואָלט וועלען, איהר זאָלט א מאָל אויף א טשיקאַוועסט מיט איהר זיך דורכשמועסען, א ביסעל טיעפער אריינרעדען זיך מיט מיין זשאַנדאַר. — אזוי האָט רב יאָסעלע ווינאָקור א זאָג געגעבען איינמאָל צום לעהרער, ווינקענדיג מיט איין אויג אויף דער טאָכטער, — און ס'איז נישט געווען קיין מעהר נליקליכער פאָטער אויף דער וועלט, ווי ער, אז ער האָט דערזעהן, ווי זיין טאָכטער האָט א נעם געגעבען דעם לעהרער צו דער ארבייט, נעמאַכט פון איהם, ווי איהם האָט זיך אויסגעוויזען, אש און בלאָטע, א גל של עצמות! „און דווקא אויף יוניש לשון! און מיט אזוי פיעל נעמען פון ביכער: פושקין און לערמאַנטאָוו און באָקעל און גאָגעלמאָגעל — אָט אזוי! אָט אזוי! לאָז ער ווייסען, הערש־בער דעם מלמד'ס זוהנדעל, ווער רב יאָסעלעם טעכטערעל איז!"... —

דאָ שטעלט זיך דער פערפאַסער אפּ, וואָרום אלסדינג, וואָס ער זאָל דאָ ניט דערצעהלען, איז אלט, אזוי אלט, ווי די וועלט. ווער פערשטעהט עס ניט, אז פון אזעלכע אפּטע הייסע וכוחים, וואָס א בחור מיט א מיידעל פיהרען און זענען גרייט, דאָכט זיך, איינס דאָס אנדערע נאָר דורם זיין, לאָזט זיך אוים, און גאָנץ אפּטליך, אז דער בחור פערליעבט זיך אינ'ם מיידעל און דאָס מיידעל אינ'ם בחור מיט סכנת־נפשות, און זיי זענען ביידע גרייט אפּצוטהון די גרעסטע נאַרישקייטען אין דער וועלט, אדער בעגעהן איינע פון די ארבע

מיתות בין־דין: הענגען זיך אדער טרינקען זיך, סמ'ען זיך אדער שיסען זיך, אדער גאר אנטלויפען אין א פינסטערער נאכט, שטעלען ערגיץ א שטיל׳ע חופה און אריינשרייבען דערנאך צו די עלטערן א בריוועל: „מזל־טוב אייך — מיר האבען חתונה געהאט!"...

ניין. מיינע העלדען, וואס איך בעשרייב, האבען ניט אזוי נעטהאן. זיי איז געקומען צו הילף דער אפיקומן, דער ארויסגענגב'עטער אפיקומן, פסח צום ערשטען סדר, ווי איהר וועט דאס באלד ארויסזעהען פונ'ם דריטען טיל פון מיין אמת'ען, ניט אויסגעטראכטען ראמאן.

ענדע צווייטער טיל.

דריטער טיל.

דער ווינטער איז אוועק. דאס אייז איז צעגאנגען. דער שניי האט צעלאזט. די ערד האט זיך אויפגעדעקט, אויסגעווייכט און אויפגעפרישט, גרייט ארויסצושפראצען א גרין גרעזעל. די נאקעטע בוימלעך האבען זיך אויסגעגלייכט, ווי פונ'ם שלאף נאר־וואס אויפגעוואכט; אויף זייערע פייכטע ריטלעך וועלען זיך אט־אט בעווייזען יונגע קניפעלעך; די קניפעלעך וועלען זיך אויפקניפען, אויפפיקען און צעלאזען זיך אין גרינינקע בלעטעלעך — דער פריהלינג געהט! דער פריהלינג קומט! — ערב פסח.

אין זשידיווסקע גרעבלי, ביי רב יאסעלע ווינאקור, זעהט זיך אן דער ערב־פסח ניט ווינציגער, אויב נישט מעהר נאך, ווי אין שמאדט. רב יאסעלע ווינאקור איז א פרומער איד, א חסיד. ער וועט ניט לאזען, אז זיין גוראלני, וואס איז פול מיט חמץ און איז דורך און דורך חמץ, זאל חלילה ארבייטען די אכט טאג פסח. אלעס וועדר פערקויפט על פי שלחן־ערוך צו א גוי, און אלעס וועדר אפגעשטעלט, און אלעס וועדר עררייניגט און געפוצט און ge־

כשר'ט — און קומט פסח, איז רב יאסעלע ווינאקור אוים גוראל־ניק, אוים געשעפטס־מענש. זיינע מענטשען זענען מעהר נישט קיין „מענטשען" — זיי זענען אידען, בעפריידט, אזוי ווי ער, אזוי ווי אלע אידען, וואס זייערע עלטערען זענען ארויסגע־גאנגען פון מצרים. און אלע בעדארפען זיי זיך צענויפקלויבען מיט ווייבער און מיט קינדער, און אינאיינעם מיט איהם, מיט'ן בעל־הבית, ביי איין טיש, פייערליך אפריכטען דעם סדר.

איך מיין, עס וועט ניט זיין קיין גוזמא צו זאגען, אז אויף קיינעם איז אזוי ניט אנגעמאסטעט דער נאמען „מלך", ווי אויף דעם דאזיגען סולטאן און מושל — רב יאסעלע ווינאקור. איהר שטעלט אייך נאר פאר, אשטייגער, אזא מין בילד: ארום א צעהנדליג פאמיליעס ביי איין טיש מיט ווייבער און קינדער און דיענסטען, אלע יום־טוב'דיג, און אלע אויגען ארויף, צום אויבענאן, און אויבענאן די שענע הויבע פיגור פון רב יאסעלע ווינאקור, אנ־צעטהאן אין ווייסען פון אויבען ביז ארא, פון דער ווייסער זיי־דענער יארמעלקע ביז די ווייסע אטלעסענע שיך. וואס ער זאגט — זאגען איהם אלע נאך. קיינער ניט פריהער און ניט שפעטער. ער טיילט ארויס אלעמען די מצה, דעם מרור, דעם כרפס, דעם חרוסת. ער טהוט א וואונק — ווערען אנגעפילט די כוסות. ער נעמט זיך טרינקען — טרינקען אלע.

ניין. דער אמת'ער מלך, דער אמת'ער מושל — דאס איז אונזער סולטאן רב יאסעלע ווינאקור. און ווי איין אמת'ער מושל, ווי איין אמת'ער מלך, איז ער קאנסערוואטיוו, היט אף שטרענג אלע מנהגים און טראדיציעס. למשל, ביי אלע אידען איז א מנהג: מרור — דאס איז אנגעריבענער חריין, אפטמאל אויסגעווענטער, עמוואס ביטערליך, פון יוצא ווענען. ביי רב יאסעלען איז א מנהג: מרור דארף זיין מרור. א האלב ווערצעל חריין — דאס מוז יעדער איינציגער אויפעסען — ער מעג אפילו דעם שלאף בעקומען!

די צערעמאָניע פון וואַשען זיך איז ביי איהם איינגעפיהרט, אז ניט נאָר די דיענסטען, נאָר אַלע וויבער — און זיין וויב פּערזענלעך און זיין טאָכטער צילה — בעראַרפען אונטערטאָגען צום טיש די זילבערנע בעקען מיט די שניי־וויים טאַנטיכער, בעדיענען די מאַנסביל־ען, די מלכים, די יוצאי מצרים.

עפּענען די טהיר צו „שפוך־חמתך" — דאָס איז ז י י ן כבוד, דאָס געהערט צו איהם אַליין. פּאַר וואָס? אָט אזוי ווי ל אר, רב יאָסעלע ווינאָקור, און אָט אזוי איז ער זיך נוהג כל ימיו!

נאָך איין מנהג איז ביי איהם איינגעפיהרט פון יאָהרען — און דאָס מוז דורכגעמאַכט ווערען אַלע מאָל ביי׳ם ערשטען סדר, עס מעגען פאַלען שטיינער פונ׳ם הימעל. אָט אין וואָס דער דאָזיגער מנהג בעשטעהט:

נאָכ׳ן ערשטען האַלבען סדר, אז עס קומט צו דער סעודה, און דער עולם האַלט אין רעכטען עסען, בעראַרף מען זעהען, מע זאָל זיך שטאַרק פערדעדען (פּסח צום סדר מעגען אַלע ביי איהם רעדען — בני־חורין!). יעדער מעג רעדען פון וואָס ער ווי ל, און ניט נאָר ער מעג, — ע ר ב ע ד א ר ף רעדען, און אויך דעם בעל־הבית, דעם מלך, בעראַרף מען פערדעדען, אזוי, אז ניט ער און ניט קיינער זאָל בעמערקען, ווי רב יאָסעלע׳ס טעכטערל צילה גנב׳עט זיך אונטער שטיל־ערהייד צום פּאָטער פון הינטען, לעגט אַריין די האַנד אונטער׳ן קישען פון דעם עסעבעט און גנב׳עט אַרויס ביי איהם קונציג די האַלבע מצה — אפיקומן.

עס איז שווער צו זאָגען, צי דער פּאָטער מאַכט זיך, אז ער זעהט ניט, צי ער זעהט טאַקי ניט, ווי די טאָכטער גנב׳עט זיך היכטער זיינע פּליצעס און שלעפּט ביי איהם דעם אפיקומן פון אונטער׳ן קישען, — נאָר אז עס קומט פאַר׳ן בענטשען, צום אַנדערען האַלבען סדר, און עס האַלט ביי׳ם אויסטיילען דעם אפיקומן, און דער מלך טהוט זיך א חאַפּ, אז ס׳איז ניטא קיין סימן פון קיין אפיקומן, ווערד ער כלומר׳שט בייז:

— וואר האָט דאָס ארויסגע׳גנב׳עט ביי מיר דעם אפיקומן?

שפרינגט ארויס צילה מיט א געלעכטערעל:

— טאטע, סע איך! וואָסטו מיר געבען פאר׳ן אפיקומן?

— וואָס פארלאנגסטו?

און עס הויבט זיך אָן א דינגעניש. זי ווילּ, אז אויף די אכ־דערע טעג יום־טוב זאָל ער איהר קויפען א פינגערעל.

— גוט. ער וועט איהר קויפען א פינגערעל.

— ניין, זי ווילּ מיט א ברילּיאנטעל!

— גוט. ער וועט איהר קויפען מיט א ברילּיאנטעל.

— און אהוץ דעם ווילּ זי נאָך א שנירעל פערעלער.

— דאָס וועט שוין זיין צו פיעל.

— ווי באלד אזוי, איז ניטא קיין אפיקומן!...

איהר מיינט, דאָס טרייבט מען קאטאָוועס? — ניין. צילה זאָגט דאָס גאָנץ ערנסט, און דער גאנצער עולם שמייכעלט (פסח צופ סדר מעג מען שמייכלען ביי רב יאָסעלע ווינאָקור — בני חורין!).

— אפשר וועט זיין גענוג א בייטש קאָרעלען? — בעט זיך ביי איהר דער פאָטער.

— פערעל, נישט קיין קאָרעלען! — זאָגט די טאָכטער פעסט.— און נאָך מיט א גאָלדען פערמוארעל דערצו!

— זי ווילּ מיך מאכען פאר א קבצן! — זאָגט דער פאָטער. שוין צום עולם רעדענדיג, און דער עולם שיסט אנים א געלעכטער (פסח צום סדר מעג מען ביי איהם לאכען אפילו הויך — בני חורין!).

— אז דו וועסט זיך מיט מיר נאָך אביסעל דיננען, — זאָגט איהם די טאָכטער — וועל איך וועלען, אז דאָס פערמוארעל זאָל זיין א ברילּיאנטענעס.

רב יאָסעלע ווינאָקור חאָפט זיך אָן ביים קאָפ: „זי ווי‌ל איהם מאכען פאר איין אָנזעצער!" דער עולם לאכט נאָך העכער. דער פאָטער לאָזט איהר נאָך, גיט זיך אונטער. די טאכטער גיט אָפ דעם אפיקומן — און דער אנדערער האלבער סדר געהט אוועק מיט דער אייגענער פייערליכקייט, וואָס דער ערשטער האלבער סדר.

און אָט אזוי אלע יאָהר.

ענדע דרימער טיי‌ל.

פיערטער טיי‌ל.

דעם פסח, וואָס מיר בעשרייבען אצינד, איז פאָרגעקומען טיט רב יאָסעלע'ס אפיקומן א שטיקעל פערענדערונג. דאָס הייסט, דער אפיקומן איז ביי איהם ארויסגע'נגב'עט געוואָרען אזוי קונציג, ווי אלע יאָהר, און, ווי אלע יאָהר, האָט זיך רב יאָסעלע ווינאָקור א חאָפ געגעבען צום אנדערען האלבען סדר צום אפיקומן און אויס־געפופען: „ווער האָט דאָס אַוועקגע'נגב'עט דעם אפיקומן?" האָט זיך צילה אָנגעפופען פון איהר אָרט, ווי אלע מאל:

— טאָטע, דאָס האָב איך! וואָסטו מיר נעבען פאר'ן אפיקומן?

— וואָס פאר‌אָנגסטו? — האָט איהר נעענטפערט דער פאָטער, ווי אלע מאל, און געוואָרט, וואָס וועט זי זיך, אשטייגער, הייסען קויפען, אז זי האָט שוין אלסדינג? זי האָט שוין ציערונג אָהן א שיעור, און וויגרישנע בילעטען, און א פארטאָפיאנע, און אפילו א פערדעל איין אייגענס האָט ער איהר ערשט פאראיאהרען נאָך פסח געמוזט קויפען. א השגה פון א מיידעל — זיך גאָר הייסען קויפען א פערדעל, חא־חא! דאָס קאָן נאָר רב יאָסעלע ווינאָקור'ס טעכ־טערעל, ווייטער קיינער ניט! אך, ווי מע האָט זיך עס דעמאָלט אָנגעלאכט!...

אלע אויגען קוקען אהין, וואו רב יאסעלע'ס טעכטערעל זיצט. אלע זענען נייגיעריג צו הערען, וואס וועט זי היינטיגם יאהר פער־לאנגען פון איהר פאטער? — און זי, רב יאכעלע'ס טעכטערעל, איז נעזעסען דווקא רוהיג, ווי אלע מאל, און פעסט ביי זיך, ווי אלע מאל, אז זי וועט דאס מאל אויספיהרען, ווי אלע מאל. נאר עפים האט זי איצטיגם מאל ניט געאיילט זיך און עפים מאדנע איבער־געקוקט זיך מיט'ן לעהרער, מיט הערש־בער דעם מלמד'ס זוהן, וואס זיצט אקוראט אקעגען איהר, און מע וואלט געמעגט שווערען, אז א גרינג שמייכעלע האט זיך בעוויזען אויף זייערע ביידענם פנימ'ער... נאר ניין! עס האט זיך נאר אויסגעוויזען! ווי איז דאס מעגליך — רב יאסעלע ווינאקור'ס טעכטערעל און דער לעה־רער, הערש־בער דעם מלמד'ס זוהנדעל — א סמיכות הפרשה!...

נאר אט האט זי זיך אויסגעדרעהט צום פאטער, און באלד וועט מען שוין וויסען — און ווי איבערראשט זענען געווארען אלע, און מעהר פון אלעמען דער פאטער, אז די טאכטער האט איהם גע־ענטפערט, אז היינט קאן זי ניט זאגען, וואס זי פערלאנגט... דאס וועט זי איהם ערשט קאנען זאגען שפעטער... דעם ערשטען טאג חול־המועד...

— איצט פארלאנג איך פון דיר, טאטע, נאר איין זאך: זאלסט מיר געבען דיין עהרען־ווארט, אז דו וועסט מיר ניט אפ־זאגען...

רב יאסעלע ווינאקור האט מיט א צופריעדען שמייכעלע, וואס האט זיך צוגאסען איבער זיין שענער בריטער בארד, בעמראכט דעם גאנצען עולם, ווי איינער רעדט: „געפעלט אייך א השגה פון רב יאסעלע'ס מעכטערעל?"...

און צו דער טאכטער האט ער א זאג געגעבען:

— ווי קאן איך דיר צוזאגען א זאך, וואס איך ווייס ניט? טאטער בין איך נאר ניט אימשטאנד?...

— נו, געב איך דיר, טאטע, צוריק מ י י ן עהרען־וואָרט, אז איך וועל ניט פארלאַנגען פון דיר אזעלכס, וואָס דו ביזט ניט אימשטאַנד...

דאָס פריהעריגע שמייכעלע האָט זיך נאָך ברייטער צעלעגט איבער זיין שענער באָרד און איבער'ן גאַנצען פּנים. דאָס האָט בעדאַרפט בעדייטען: „וואָס זאָגט איהר אויף רב יאָסעלע'ס טעכטערל? זי באַדאַרף נישט געהן לייהען קיין ווערטער!"... און צו דער טאָכטער האָט ער א זאָג געגעבען:

— גוט. איך בין דיר מבטיח...

— ניין, טאטע, נישט „מבטיח", נאָר דו גיסט מיר דיין עהרען־וואָרט...

— רב יאָסעלע ווינאָקור, אז ער זאָגט, ער איז „מבטיח", איז אלץ איינס, וואָס איין אנדערער זאָגט „עהרען־וואָרט"...

— ניין, טאטע, איך וויל, דו זאלסט מיר פאר אָט די אלע מענטשען גענבען דיין עהרען־וואָרט, און טאקי די האנד „תקיעת־כף"...

דאָס פריהעריגע שמייכעלע איז אראָפ פון רב יאָסעלע'ס באָרד און איז פערשוואונדען נעוואָרען.

— רב יאָסעלע ווינאָקור האָט נאָך קיינמאל קיינעם קיין תקיעת־כף נישט נעגעבען און וועט נישט געבען...

— ווי באלד אזוי, איז נישטאָ קיין אפיקומן!...

דער עולם האָט נישט געוואוסט וואָס צו מהון: שמייכלען? — איז דער בעל־הבית צו ערנסט. זיין ערנסט? — איז דאָס צו א גרויסער שפאָס. האָט מען אראָפגעלאָזט די אויגען אראָפ און געוואָרט, וואָס וועט דאָ זיין דער סוף? און דערווייל האָט קיינער נישט בעמערקט, אז איין מענש, וואָס זיצט דאָ צווישען זיי ביי'ם סדר, איז ביי דעם דאָזיגען נסיון מיט א מאל געוואָרען בלאָס און רויט און אלערליי קאָליערען, און די הענד האָבען איהם געציטערט...

דער איינער איז געווען ניט קיין אַנדערער, נאָר דער לעהרער, הערש־בער דעם מלמד'ס זוהנדעל.

און דער פאָטער מיט דער טאָכטער האָבען זיך דערווייל נאָך עטליכע מאָל איבערגעשמועסט און איבערגעקוקט זיך, ווי צוויי שטאַרקע מענשען, גוטע פריינד, וואָס האַלטען ביים ערויסגעהן איינס אַקעגען דאָס אַנדערע מלחמה האַלטען. איטלעכער פון די צוויי איז געשטאַנען פעסט אויף זיין פּאָזיציע: דער פאָטער האָט זיך נעהאַלטען איינס — ער גיט ניט קיין תקיעת־כף. די טאָכטער האָט זיך געהאַלטען ביי איהרם — נישטאָ קיין אפיקומן !...

ס'איז שווער צו זאָגען, מיט וואָס דאָס וואָלט זיך געענדיגט, ווען עס שטעלט זיך ניט ערויס דער לעהרער פּאַר א מליץ־יושר און פּאַר א פערמיטלער צווישען ביידע צדדים, אז „א מענטש, וואָס האָט אויף זיין לעבען קיין תקיעת־כף ניט געגעבען, איז נישט כדאי, מע זאָל איהם צווינגען מיט נויט, ובפרט אזא מענטש, ווי רב יאָסעלע, וואָס זיין עהרען־וואָרט און נאָך פּאַר ערות איז באמת אזוי גוט, ווי א תקיעת־כף"...

דאָס האָט געהאַט דעם זיעבעטען חן און געמאַכט דעם גרעסטען עפעקט. ערשטענס, זענען הערש־בער דעם מלמד'ס זוהנ'ס אקציעס אין דער דאָזיגער שטוב געשטיגען מיט א סך, א סך פּראָצענט, ובפרט אין די אויגען פון רב יאָסעלע ווינאָקור, וואָס האָטש ער איז א מענש פון סאָמע שטאָל און אייזען, פון דעסטוועגען קאָן מען איהם, ווי כמעט אַלע מענשען פון דער גאנצער וועלט, מיט א גוט וואָרט קויפען און פערקויפען. און צווייטענס, האָט דער גאנצער עולם דערזעהען אויפ'ן בעל־הבית'ס בּאָרד א פרישען שמייכעל, און מע האָט פרייה אָפּגעאָטעמט. אגב איז שוין טאקי נעווען צייט א מאָל אויפצושטעהן פונ'ס סדר, וואָס האָט זיך איצטינס מאָל פערצויגען העט־ווייט אין דער נאכט אריין.

* * *

די ערשטע טעג פסח זענען איבערגעלאָפען גאָרנישט צו בע־מערקען, ווי זיי לויפען אלע מאל איבער, ווי עס לויפען, אייגענטליך, אלע טעג פון א גאנץ יאָהר, חאָטש אפילו עס קאָן זיין, אז פאר א פאָר מענשלעך פון דער דאָזיגער געשיכטע האָבען זיך די צוויי טעג געצויגען און געשלעפט זיך און אויסנעוויזען לאנג, ווי דער אידי־שער גלות. נאָר ווי די מעשה איז, — די צוויי טעג פסח זענען צוועק, און דער ערשטער טאָג חול־המועד איז געקומען, און דער פאָטער האָט זיך גאנץ געמיטלעך און גאנץ בריטליך א זאָג געגעבען צו דער טאָכטער, האלב אין קאָטאָוועס און האלב ערנסט: „נו, זשאָג־דאָר, לאָמיר שוין ווייסען, מיט וואָם האָסט דו מיך היינטיגם יאָהר געשטראָפט, חאָ־חא?" און — אוי, וואו נעם איך פאָרב אויף אפ־צומאָהלען רב יאָסעלע ווינאָקור'ס פנים, אז ער האָט דערהערט פון זיין טעכטערעלע אזא טין, וואָם האָט זיך איהם נישט געהלומ'ט, ניט איהם און ניט קיינעם ניט. הערט א מעשה: איהר פארלאנג, זאָגט זי, באשטעהט אין דעם, וואָם זי האָט ליעב, זאָגט זי, דעם לעהרער, הערש־בער דעם מלמד'ס זוהנדעלע, און, זאָגט זי, דער לעה־רער, הערש־בער דעם מלמד'ס זוהנדעלע, האָט ליעב זי, רב יאָסעלע ווינאָקור'ס טאָכטער צילה, און אז זיי האָבען זיך געגעבען, זאָגט זי, דאָם וואָרט, זיי זאָלען זיין חתן־כלה, און זי פארלאנגט, זאָגט זי, פון איהם, פונ'ם פאָטער, הייסט עס, אז ניט פריהער און ניט שפע־טער פון שבת נאָך שבועות זאָל זיין די חתונה!... דער גאנצער הויף האָט זיך שיער נישט איבערגעקאהרט! די גורלאני איז שיער נישט חרוב נעוואָרען! זשידיווסקע גרעבלי איז געגאנגען האָר־דאָם! רב יאָסעלע ווינאָקור האָט געארבייט מעשים! עס זענען געווען געשרייען, און קללות, און געוויינען, און טרערען — און וואָם איהר ווילט: וואָם הייסט, ער, רב יאָסעלע ווינאָקור, וואָם גאָט האָט איהם געבענטשט מיט קיין עין־הרע אזא פערמעגען און מיט קיין עין־הרע אזא טאָכטער, וואָם ער קאָן דערגרייכען מיט איהר

די העכסטע, די גרעסטע און די שענסטע שדובים, נאָר ער האָט נאָך ביז אהער אפילו ניט אין זינען געהאט קיין שדוך טהון, — זאָל ער נעמען פלוצים אין מיטען דרינען זיך פערבינדען מיט וועמען? — מיט הערש־בער דעם מלמד! און נאָך וואו? — אָט דאָ טאקי, אין דער דאזיגער שטאָדט!... סטייטש, סטייטש! איהם, רב יאָסעלע וויגאקור, וואָס קיין מענש האָט נאָך נישט געוואגט מיט איהם טרייבען קאָטאוועס, זאָל מען איהם אָפטהון אזא שפיצל! אוסנארען ביי איהם זיין עהרען־וואָרט!... און וועד? זיין גע־ליעבטע איין־און־איינציגע טאכטער! א, זי ווייסט, דער זשאנ־דאר, ביי וועמען זי האָט דאָס א וואָרט געגומען! רב יאָסעלע וויגאקור האָט נאָך קיינמאל זיין וואָרט ניט געבראכען!... און עס קומט איהם אויפ'ן זינען די געשיכטע פון בת יפתה. דאָרט איז אויך געווען א וואָרט, און נישט קיין וואָרט, נאָר א נדר... ניין, דאָ איז נאָר געווען א וואָרט, נישט קיין נדר! א וואָרט קאָן מען צוריק נעמען... ווי קאָן ער עס דערלאָזען אזא זאך, אזא שדוך, אזא בזיון? — הים לא תהים! — דאָס וועט ניט זיין, סיידען דער טוידט!... און צוריק אָבער דערמאָנט ער זיך: ער האָט דאָך פּאָרט דאָס וואָרט געגעבען! און פאר עדות, פאר מענשען... און רב יאָסעלע וויגאקור האָט דאָך נאָך קיינמאל זיין וואָרט נישט געבראכען!... וואָס טהוט מען? רב יאָסעלע זאָל ניט מורא האָ־בען פאר נאָט, פאר שכר ועונש, פאר המאבד עצמו לדעת, וואָלט ער זיך נאָר א מעשה אָנגעטהאן!...

ענדע פיערטער טייל.

ע פ י ל א ג.

נאָך טיט צוויי וואָכען פריהער פאר שבת נאָך שבועות האָט רב יאָסעלע וויגאקור אויפגעשטעלט ביי זיך אין זשידיווסקע גרעבלי א שאלאש אפשר אויף טויזענד פּארשוין, אראפגעבראכט פון שטאָדט

סארווערם און סארווערקעס און גלאט מענטשען, און מע האט גע־
נומען באקען און קאכען און בראטען און פרענלען, צוגרייטען זיך
צו דער חתונה, אלסדינג ביד רחבה — אין גרעסטען מאסשטאב.
א קליניגקייט — רבי יאסעלע ווינאקור האט דערלעבט חתונה מא־
כען זיין איין־און־איינציג טעכטערעל צילה? ! און אז עס איז גע־
קומען צו דער חופה, האט ער אראפגעבראכט די בעסטע כלי־זמר
און די רבנים אלע פון שטאדט און געפראווען א חתונה, וואס
האט נעקלונגען די וועלט! און א סעודה אין שטאדט פאר ארעמע
לייט אהוין. אזא סעודה, וואס זינט די שטאדט שטעהט, האט זי
אזעלכס ניט געזעהען און וועט ניט זעהן! און אכט טאג האט מען
געהולעיעט נאך דער חתונה. אכט טעג מיט אכט נעכט. און מיט'ן
מחותן, מיט הערש־בער דעם מלמד, האט זיך רב יאסעלע, ביי די
לחיים'ס, נעקושט אפשר פופציג מאל און אפשר הונדערט מאל,
און אפשר נאך מעהר. עס האט דענן א שיעור געהאט דאס קושען
זיך, אז גאט האט איהם געהאלפען, ער האט אזא מחותן, אזא
עהרליכען אידען, ווי רב הערש־בער?...

און די מתנות, וואס ער האט עס אביסעל צעשענקט אלע זיינע
מענטשען, און דווקא מיט דער בריטער האנד — לאזען זיי גע־
דענקען, וועז זייער בעל־הבית האט חתונה געמאכט זיין בת־יחידה!

נאר אויף צוויי פונקטען האט ער זיך אוועקגעשטעלט שטאל
און אייזען, און האט נעזאגט, אז דא מוז ער אויספיהרען — עס
מעגען פאלען שטיינער פונ'ם הימעל:

א) דעם מחותן, רב הערש־בער דעם מלמד, האט ער נעקויפט
אין שטאדט איין איינפאהר־הויז מיט א קאמער פון תבואה אויף
צו פערדינגען — אונטערגעשמעלצט מיט א מזומנ'ע פאר טויזענ־
דער און נע'פועל'ט, אז הערש־בער דער מלמד זאל ווערען אוים
הערש־בער דער מלמד, נאר גלאט ר ב ה ע ר ש ־ ב ע ר.

ב) דעם איידעם, רב הערש־בער'ס זוהן, האט ער איבערגענעבען
א העלפט פון דער גוראלני און פונ'ם הויף און פון די סקלאדען און

פון אלע געשעפטען, און אפילו פון דער נעלער נאטעטשאנקע טיט די ברענענדיגע שפאקעס — פון אלסדינג איבערגעשריבען פונקט א העלפט אויף זיין נאמען — און וועד מיר שטודיערען? וואס מיר דאקטאר? שוין לאנג פערגעסען!...

רב יאסעלע ווינאקור האט בעוויזען וועד ער איז און וואס ער קאן!...

ע נ ד ע.

דוד מלך ישראל

א בילד לכבוד שטוּת־תורה.

נעשריבען אין יאהר 1904

דוד מלך ישראל

א קורצע הקדמה.

אלטע בילדער פון פארצייטען! שטעהט אויף, זייט מוחל, פון אייערע קברים, איהר זענט שוין לאנג אפגעשטאָרבען פאר אונזער יוגענד. איין עבירה. די צייט שטעהט ניט. בילדער בייטען זיך. איין דור טרייבט דעם אנדערען. אונזערע קינדער וועלען פון אייך ניט וויסען. אינאיינעם מיט מיר וועט איהר אוועק אין קבר, פערפאלען וועלען אפשר אויף אייביג. גלייך ווי איהר זענט גאָר קיין מאל אויף דער וועלט ניט געווען. שטעהט אויף, שטעהט אויף, לאָם איך אייך איין מאל חאטש דורכפיהרען פארבי זייערע אויגען. לאָזען זיי אייך אָנקוקען, אונזערע קינדער, און לאָזען זיי דערצעהלען דעם דור, אז ס'איז געווען אמאל ביי אונז אועלכע, ווי איהר, אז איהר זענט חלילה ניט קיין אויסגעטראכטע פונ'ם קאפ, אז איהר האט אמאל געלעבט אויף דער וועלט און אז זיי קעהרען זיך אָן מיט אייך גאנץ נאָהענטע קרובים, — אייערע אייגענע אור־אור־אייניקלעך...

קאפיטעל א.

שטאַרק געקרייזעלטע בארד און פאות, וויים ווי געפאלענער שניי, א נאפאלעאָנקע (א פארצייטיגער מין היטעל) אויפ'ן קאפ, א לאַנגער גראָבער שטעקען אין די הענד מיט א ביינערנע האלקע,

א זאק אויף די פליציעס. איינעבוינען ביז צו דער ערד, נעהט ער אלע ערב שבת און אלע ערב יום־טוב פון שטוב צו שטוב צו נויפנעמען קוילעטש פאר די ארעמע אידישע ארעסטאנטען, וואס אין טורמע.

דאס איז דער אלטער דאדי, אדער „דוד מלך ישראל", וואס איז אלט אפשר הונדערט יאהר. אלע קענען אים, אלע וויסען שוין וואס ער וויל: ער וויל קוילעטש פאר זיינע ארעמע ארעסטאנטען, וואס אין טורמע. קיינער דינגט זיך ניט מיט אים. וועד עס האט און וועד עס וויל — דער גיט; וועד עס האט ניט און וויל ניט — דער גיט ניט. דער אלטער דאדי וועט נישט האבען קיין פאראיבעל. וואדום זו אלע וועלען האבען וואס צו געבען און אלע זאלען וועלען געבען, היינט וועד וועט נעמען? און זו ס'וועט ניט זיין וועד ס'זאל געבען און וועד ס'זאל נעמען, פון וואנען־זשע וועט זיך נעמען רחמנות און צדקה און מעשים טובים אויף דער וועלט? אויף וואס זשע וועט מען דארפען דאס עולם־הבא מיט'ן גן־ערן? און זו ס'וועט ניט זיין קיין עולם־הבא מיט קיין גן־ערן, וואס זשע וועט מען טהון מיט די צדיקים אויף יענער וועלט?...

אט אזוי פלענט חקירה'ן דער אלטער דאדי. ער איז געוואנגען מיט דעם גאנג, אז וויי דער אויבערשטער פיהרט, אזוי איז גוט: עס בעדארפען זיין אזעלכע וואס געבען און אזעלכע וואס נעמען, אזעלכע וואס האבען און אזעלכע וואס האבען ניט, אזעלכע וואס זיצען אין טורמע און אזעלכע וואס זארגען זיך פון זייערטוועגען און קלויבען אלע ערב שבת און ערב יום־טוב קוילעטש פון זייער כבוד וועגען.

קאפיטעל ב.

וועד איז געווען דער אלטער דאדי, אדער דער דוד מלך ישראל, און וואס איז ער געווען פריהער, איידער ער איז געווען איין אלטער

איד פון אפשר הונדערט יאָהר און איידער ער האָט זיך פערנומען מיט צענויפקלויבען קויללעטש פאר די ארעמע ארעסטאַנטען, וואָס זיצן טורמע? — דאָס וויסט קיינער ניט ביי אונז.

פון וואָס לעבט דער אלטער דוד? וואו האלט ער זיך אויף? וויפיעל יאָהר איז ער אלט? וואו זענען זיינע קינדער און אייניקלעך? — דאָס וויסט קיינער ניט ביי אונז. ס'איז א סוד פאר דער וועלט. עס איז נישטא פשוט דער מענש, וואָס זאָל נעדענקען, און ביי איהם אליין אז איהר וועט פרעגען, וועט ער אייך ניט ענטפערען. פרובט זיך נאָר ניט, איהר וועט ערגער מאכען: וואָרום מיט איהם אז איהר וועט זיך אריינלאָזען אין א לאַנגען שמועס, וועט ער אייך בעטען, איהר זאלט עפּיס שענקען פאר זיינע ארעמע אידישע ארעסטאַנטען, וואָס אין טורמע, און פון וואָס איהר זאלט מיט איהם ניט רעדען, אויף זיינע ארעסטאַנטען מוזט איהר ארויף!

— רב דאדי! וואו האָט איהר געזעבטיגט היינטיגע נאכט?

— געלויבט דער אויבערשטער, אבי ניט אין טורמע. האָט איהר ניט עפּיס איין אלטען בגד פאר מיינע ארעסטאַנטען?

— רב דאדי! וואו זענען אהינגעקומען אייערע קינדער מיט אלע אייניקלעך אייערע?

— געלויבט דער אויבערשטער, צעקראָכען זיך דער אהער, דער אהין, צעשפּרייט איבער אלע זיבען ימים. אנדערע זענען געשטאָרבען, אנדערע לעבען. ווי אזוי זיי לעבען, גוט, שלעכט, — אבי ניט חלילה אין טורמע. געפּינט זיך ניט ביי אייך, מחילה, א פאָר אלטע תחתונים פאר מיינע ארעסטאַנטען?

— רב דאדי! וויפיעל זענט איהר אלט ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר?

— געלויבט דער אויבערשטער, נישט קיין יונגערמאן, לאָז אייך נאָט געבען ניט וויניציגער יאָהרען, נאָר מעהר מזל, און דער עיקר, איהר זאלט ניט וויסען פון קיין טורמע כל זמן איהר וועט לעבען.

געפינט זיך ניט ביי אייך א פאר אלטע צעריסענע שטיוועל פאר מיינע ארעסטאנטן?

אט דאס איז געווען דער אלטער דאדי, אדער דוד מלך ישראל.

קאפיטעל ג.

פאר וואס זשע האט מען איהם גערופען דוד מלך ישראל?

דערפאר, וואס איין מאל אין יאהר איז ער געווען א מלך, א מלך ביי אידישע קינדער, און דאס איינע מאל איז געווען דער טאג פון שמחת־תורה.

קומט שמחת־תורה — איז ניט צו דערקענען דעם אלטען דאדי'ן. דער רוקען אויסגעגלייכט, די בארד און פאות אויסגעקעמט, די נאפאלעאנקע איבערגעקעהרט אויף דער לינקער זייט, דער בריטער וויסער קאלנער אויסגעגלעט, אהן דעם שטעקען, אהן דעם זאק — ס'איז נאר נישט דער דאדי. דאס פנים שיינט, די אויגען גלאנצען. געמומען לכבוד יום־טוב א ביסעל בראנפען, איז דער אלטער דאדי נאר אין אנדער מענש מיט אין אנדער נשמה — א לעבעדיגע, א פרעהליכע נשמה.

צענויפגענומען קליינווארג, יונגלעך פון אלע שוהלען, און אויסגעשטעלט זיי שורות־וויז ארום און ארום זיך, נעהט ער, דער אלטער דאדי, אין מיטען, די הענד ארויף צום הימעל, און זינגט אויף א קול:

— צאן קדשים!

ענטפערט איהם קליינווארג:

— מע־ע־ע!

— ווער נעהט מיט אייך?

— אונזער מלך דוד, מע־ע־ע!

— ווי אזוי רופט מען איהם?

— דוד מלך ישראל, מע־ע־ע!

— שרייט זשע, אידישע קינדער, מיט'ן שענעם ניגון: דוד מלך! ישראל! חי! וקיים!

— דוד! מלך! ישראל! חי! וקיים! מע־ע־ע!!!

נאך אמאל:

— צאן קדשים!

— מע־ע־ע!

— וואר געהט מיט אייך?

— אונזער מלך דוד, מע־ע־ע!

— ווי אזוי רופט מען איהם?

— דוד מלך ישראל, מע־ע־ע!

— שרייט־זשע, אידישע קינדער, מיט'ן שענעם ניגון: דוד! מלך! ישר־אל! חי! וק־יים!

— דוד! מלך! ישראל! חי! וקיים! מע־ע־ע!!!

צו די קינדער שטעהען־צו נאך קינדער, די קאוואלקאדע וואכסט, דער עולם, וואס נעהט נאך, וועדר אלע מאל גרעסער, דאס קול וועדר אלע מאל שטארקער און רינגעלט ארום דאס גאנצע שטעדטעל. ביי יעדער סוכה שטעלט זיך אף דוד מלך ישראל, בעלי־בתים טראגען איהם אונטער א ביסעל לחיים. וועיבער זענען איהם מכבד מיט לעקאך פונ'ם פארטוך. דאס ביסעל לחיים טרינקט ער אויס, און דעם לעקאך צעטיילט ער צווישען קליינווארג, רופט אויס מיט א ניגון:

— צאן קדשים!

— מע־ע־ע!

— וואס האלט איך דא?

— לעקאך, מע־ע־ע!

— וואסער א ברכה מאכט מען איבער דעם?

— מזונות, מע־ע־ע!

— זאגט זשע מיר איצטער, וועד געהט מיט אייך?

— אונזער מלך דוד, מע־ע־ע!

— ווי אזוי רופט מען איהם?

— דוד מלך ישראל, מע־ע־ע!

— שרייט־זשע, אידישע קינדער, טיט'ן שענעם ניגון: דוד! מלך! ישר־אל! חי! וק־יים!

— דוד! מלך! ישראל! חי! וקיים! מע־ע־ע!!!

קאפיטעל ד.

דאכט זיך, אין פלוג, וועמען נעהט דאס אן און וועמען קאן עס שאדען, אז איין אלטער מאן פון אפשר הונדערט יאהר נעמט איין מאל אין יאהר, שמחת־תורה, א ביסעל ברענפען, וועדר פרעה־ליך און פערשטעלט זיך פאר א מלך, און יונגלעך קונדייסים לוי־פען איהם נאך און מעקען, ווי די קליינע ציענעלעך: מע־ע־ע!? בעדארף זיך אבער טרעפען אזא מעשה:

סאמע סליחות־צייט האט מען ארומפנעשיקט צו אונז אין שמער־טעל איינעם א נייעם אדון (יענער איז מת געוואָרען). ווי נע־ווהנלעך, א נייער אדון, האט ער ארויסבעווייזען נייע תנושות, נייע נענג, היינו: ערשטענס, האט מען נעזאגט אויף איהם, אז ער איז א איש־אמת, נאר צו פיעל א איש־אמת. דערטאפט א אידען, איז באלד: „ס'קודעווא?" דאס הייסט: „מה שמכם? פון ווא־נען איז א איד?"... צווייטענס, נעמט ער ניט, אבער לחלוטין נישט; ניט קיין מטבע און ניט קיין שוה־כסף; אז מע שמועסט א נקי־כפים'ניק! אודאי איז ארוים א קלאנג איבערן גאנצען שטערטעל: שלעכט! א רשע! א המן!...

כך הוה. אויף מארגען אין דער פריה איז ער שוין ארויסנע־נאנגען אין שטאדט. דורכנעלאפען דעם מארק, אויסגעקוקט אלע קלייטען מיט אלע יאטקעס, א שמעק נעטהאן דעם שוהל־הויף, נע־וואלט בעקענען זיך מיט'ן ריח... נאר, משטיינס נעזאגט, וואס האט ער נעקאנט מאכען ביי אונז בין הזמנים, אז די מלמדים האבען די

חדרים שוין לאנג צעלאזט און מיט פאלשע אסיגנאציעס האנדעלט ביי אונז קיינער ניט, היינט וועמען הערען מיר?

האט איהם אבער גאט צוגעשיקט א געשעפט: סוכות! ס'איז איהם ניט נעפעלען, פערשטעהט איהר מיך, ווי די אידען בויען זייערע סוכות. ס'איז, זאגט ער, מסוכן קעגען טאמער מאכט זיך א שרפה. איהר פערשטעהט א משל? מויזענדער יאהרען זיצען אידען אין סוכות און האבען קיין מורא ניט פאר קיין זאך, און פלוצים גאר נאט אייך א שרפה!

— בכן, וואם־זשע ווילסט דו, פריץ?

— ווי? איך, זאגט ער, איהר זאלט בויען אייערע סוכות ניט אזוי, נאר אזוי און אזוי.

האט מען דאך איהם געהערט מסתמא, ווי המן דעם גרייגער, און מע האט זיך נעשטעלט בויען די סוכות דוקא אזוי, ניט אזוי און אזוי. האט אנגעשמעקט דער אדון און האט זיי מחילה צע־ווארפען.

האט מען נעשיקט צו איהם א דעפוטאציע: „אדוני פריץ! ווי איז שייך סוכות אהן א סוכה?" האט ער געזאגט: „איין מאל ניין!" און גלה שריי חי וקיים, אז טאמער שפארט איהר זיך איין, איז נאר „ס'קודעווא!"...

בקיצור, וואם זאלט איהר קלערען, מען איז גוט פערשווארצט נעווארען, מע האט זיך בעגראבען נייען אויפען, זיך בעזעצט עט־ליכע משפחות אין איין סוכה און געציטערט אימת־מות, טאמער, א קשיא אויף א מעשה?... נאר דער אויבערשטער האט רחמנות נעהאט, ס'זענען איבערגעבליבען די זיעבען טעג סוכות גלאט, אום־זיסטיגע פחדים, ביז ס'איז געקומען דער אכטער טאג יום־טוב, שמחת־תורה.

קאפיטעל ה.

און אז ס'איז נעקומען דער אכטער טאג יום־טוב, שמחת־תורה, איז דער אלטער דאדי ארויס מיט דער חברה קונדיסים אויפ'ן

שוהל־הויף און האָט אויסגערופען אויף א קול, ווי זיין שטייגער איז:

— צאן קדשים!

האָבען איהם די צאן קדשים געענטפערט:

— מע־ע־ע!

פלוצים וואכסט־אויס ווי פון אונטער דער ערד דער אָדון און בעטראכט די דאָזיגע שענע סצענע שטאַרק פערוואונדערט. משמעות, ער זעהט דאָס ערשטע מאָל אזא קאָמעדיע. דער אלטער דאָדי האָט, אפּנים, ווינציג־וואָס זיך איבערגעשראָקען פאַר'ן נייעם אָדון, טהוט ער זיך זיינס און שניידט ווייטער:

— זאָגט זשע מיר, אידישע קינדער, ווער נעהט מיט אייך?

— אונזער מלך דוד, מע־ע־ע!

— ווי אזוי רופט מען איהם?

— דוד מלך ישראל, מע־ע־ע!

— שרייט זשע, אידישע קינדער, מיט'ן שענעם נינון: דוד! מלך! ישר־אל! חי! וק־יים!

— דוד! מלך! ישראל! חי! וקיים!

האָט דער אָדון געבעטען, מע זאָל איהם געבען צו פערשטעהן, וואָס דאָס בעדייט, ווער איז דער אלטער און וואָס זינגט דאָס קליינווארג?

האָט זיך ארויסגעשטעלט רב שעפּסיל דער מלמד, וואָס האָט געהאט א שען הענטעל צום שרייבען רוסיש; די פאות האָט ער פערקאטשעט ארונטער די אויהערען, און איז ארוים פאר א מאל־מאטש:

— ווין צאר זשידיוווסקי דאוויד, א וואָני יעווא חלאפי...

האָט זיך דער אָדון נעחאפט מיט ביידע הענד ביי די זייטען און האָט זיך צעלאכט. ווי אזוי, מיינט איהר, געלאכט? ממש שיער ניט צעזעצט און צעשפרונגען געוואָרען פאַר געלעכטער. און דוד דער מלך ישראל האָט ניט אויפגעהערט צו זינגען „צאן קדשים!"

און די צאן קדשים האָבען ניט אויפגעהערט צו שרייען „מע־ע־ע!" — ביז דעם אָדון איז, אפנים, נמאס געוואָרען די מעשה, האָט ער די חברה קלייניוואָרג צעטריבען און דעם אלטען דוד מלך ישראל האָט ער א נעם געטהאָן אויפ'ן ציבעל, ווי זיין שטייגער איז: „ס'קומט דעוואָ!?" האָט זיך אַרויסבעוויזען, אז דער אלטער מלך פון ישראל וויסט אלײן אויך ניט ס'קודעוואָ — פון וואַנען ער איז... האָט ער איהם אָפּגעשיקט מחילה גלייך אהין, אין טורמע אַריין, צו זיינע „אַרעמע אַרעסטאַנטען"...

— דאַרטען, האָט ער געזאָגט, וועט ער זיך אויסניכטערען, דער אלטער שכור...

* * *

אויף איבער א יאָהר סוכות זענען אידען געזעסען אין זייערע סוכות, ווי אלע יאָהר. שמחת־תורה האָבען אידען געהולעט, ווי אלע יאָהר. נאָר איין זאַך האָט געפעהלט: מע האָט נישט בענעגענט אין ערגיץ דעם אלטען „דוד מלך ישראל". מע האָט נישט געהערט, ער זאָל זינגען: „צאן קדשים", און די „צאן קדשים" זאָלען איהם ענטפערען:

— מע־ע־ע!!!

וואָס איז חנוכה?

נעשריבען אין יאָהר 1901

וואס איז חנוכה?

ПО СЛУЧАЮ ХАНУКО
имѣемъ честь
покорнѣйше просить Васъ
на чашку чаю

אט אזא מין קארטעל האָב איך געטראָפען ביי זיך אויפ'ן טיש היינטיגען חנוכה פון מיינעם א גוטען בעקאנטען, איין אויפגעקומענעם, פרישגעבאקענעם גביר, פלאטאן פאנטאלאנא־ווישש לאקשענטאפאוו.

מילא, דעם פשט פון די ווערטער „נא טשאשקו טשאיו" פערשטעהט דאָך יערער איינציגער נאַנץ גוט: א „ווינט", א „פרעפע־ראנס", א „זעכס און זעכציג", איין „אקע", אדער א „סטוקעלקע"... נאָר דער „פּא סלוטשאיו חנוכה" — וואָס לאָזט ער מיך דאָ הערען? וואָס פאר א מחותן איז חנוכה מיט א „טשאשקע טשאיו"? וואָס פאר א מחותן איז פלאטאן פאנטאלאנאווישש מיט חנוכה, אז דאוונען געהט ער שוין היינט נאָר איין מאל אין יאָהר, אי דאָס — אין כאָרשוחל, אין שטוב הערט מען שוין נישט ביי איהם א אידיש וואָרט — איבער דער באָננע, די באָננע זאל חלילה ניט לאָכען, און „ציוניסטען" האָט ער פיינט, קאָן נישט הערען דעם נאָמען זייערען?

— וואָס האָט איהר צו זיי? — האָב איך איהם א מאָל א פרעג געטהאָן אויף א ציקאַוועסט. — וואָס האָבען זיי אייך אזעלכס נעטהאָן, די ציוניסטען?

— ציוניסטען? — איך בעט אייך, דערמאָנט מיר נישט דעם נאָמען זייערען! איך... איך... איך האָב זיי פיינט! איהר מיינט מחמת וואָס? מחמת איך האָב פיינט א אידען? חלילה וחס! אדרבה, ביי מיר א איד איז דוקא מיט'ן גרעסטען כבוד; חאָטש אפילו אונזערע אידעלעך, צווישען אונז רעדענדיג... נאָר נישט... ווי זאָגט איהר, חאָטא פּאָקרעשקע... נאָר אין שטוב ביי מיר האָב איך ליעב, ס'זאָל זיין אידיש: פּסח — מצה, סוכות — פּירעזשקעס מיט האָניג, פורים — דאָס, ווי אזוי הייסט דאָס? המן'טאשען, טייגלעך, פּארפּעל, מאָהינדלעך, קישעלעך און די אלע איבעריגע נוטע זאכען... — אזוי זאָגט צו מיר פּלאָטאָן פּאָנטאָלאָנאָוויטש און בעלעקט זיך אוס.

נאָך א סך זאכען איז פּלאָטאָן פּאָנטאָלאָנאָוויטשען פערבליבען פונ'ם אידישקייט, וואָס ער קאָן זיך מיט דעם ניט צעשיידען, למשל: פיש געפּעפּערטע מיט חריין, „פּעטשא" מיט געטריקענטע פּענעצלעך מיט קנאָבעל, פליישיגע קרעפּלעך צו דער יוך — דאָס וואָלט ער א בעלן געווען אלע מאָנ, און א אידיש ראָסעלפליישעל מיט לעבערלעך און מיט פּופּיקלעך — דאָס חיות! ער וואָלט מוחל געווען צהן בעפּשטעקסען פּאר איין אידיש העלזעל, מיט מעהל אָנגענעפּילט און מיט א פּאָדעם פערנייהט. ער וואָלט אוועקגענעבען פּופּצהן קאָמפּאָטען פּאר איין אידישען צימעס מיט מייערען, גוט געבראָזשעט, מיט מעהל פערפּראָווט, און א שטיקעל ברוסט זאָל זיין דערביי; דאָס שטיקעל ברוסט זאָ מע פּעפּערט צו, איז דאָך א כפּרה אלע מאָדנע פליישען מיט די היינטיגע וואורסטען מיט די וואַרשעווער שינקען, וואָס אידען מוטשען זיך, זיי ווילען ס'זאָל האָבען א אידישען טעם און א פּנים פון חזיר...

הקיצור, איך האָב מיך פעררעדט פון עסענווערג און האָב פער־
געסען, אז איך האָב בעקומען אַיין אייגלאָדונג פון פלאָטאָן פאָג־
מאָלאָנאָוויטש „פּאָ סלוטשאיו חנוכה נא טשאשקו טשאיו"...

אָנגעקלונגען ביי דער טהיר און אַריינגעקומען אין שטוב אַריין, האָט מיר א זעץ געטהאָן אין פּנים אַריין א ליכטינקייט מיט א וואַרעמקייט מיט א הור־הא פון די נעסט. און עס האָט זיך געלאָזט הערען דאָס בעקאָנטע וואָרט: „פּאָסס!" אָקעגען מיר איז אַרויס־
געקומען דער בעל־הבית אַליין. גוט געפּאָקט, מיט א בייכעל און מיט א ליסינע און מיט א פּריינדליך שמייכעל, וואָס איז אָנגע־
גרייט נאָך פון פריהער לכבוד די נעסט. איך האָב מיך ניט נע־
קאָנט איינהאַלטען און האָב איהם א פּרעג געטהאָן טאָקי דאָ אויפ'ן אָרט:

— זאָגט מיר, איך בעט אייך, מיין ליעבסטער פּלאָטאָן פּאָנטא־
לאָנאָוויטש, וואָס איז אייך עפּעס אויסגעקומען פּלוצים „לכבוד חנוכה"?

— פּרעגט מיך עפּעס גרינגערס. — מאָכט ער צו מיר און נעמט מיך אונטער דער האַנד, ווי א מחותן פון חתן'ס צד, און פּיהרט מיך צו צו דער מאַדאָם לאָקשענטאָפּאָוו, און אַליין גלימשט ער זיך אויס פון מיינע הענד.

די מאַדאָם לאָקשענטאָפּאָוו, פּ א נ ט א מ י נ א פּ א נ ט ע־
ל ע מ א נ א ו ו נ א, אויך א היבשע שטיק, אָנגעטהאָן אין נאָלע זיידענס, איינגעטונקען אין בריליאָנטען, צו פינף־זעכס רינגען אויף איטלעכען פינגער, ווי א שאָנסאָנעטע זינגערין, האָט מיך בעגעגנט מיט זעהר א זים שמייכעלע: איינס פון די שמייכעלעך, וואָס ס'איז ביי איהר צו קריגען צו יעדער צייט. זי איז נעוועסען ביי א גרויסאַרטיגען סאַמאָוואַר און צענאָסען טיי אין די גלעזער מיט א מאָס, גלייך ווי מע צעניסט קרייטער אויף א רפואה. אויפ'ן גרויסען שען־אויסגעבעטען טיש שטעהען אויסגעשטעלט גרויסע

חויכע פּיראַמידען, טאַרטאַרן אַזעלכע, וואָס אַז מע טהוט א קוק אויף זיי, פּערשטעהט מען, אז זיי זענען געמאַכט נעוואָרען נישט אויף צו עסען; איהר וויסט אפילו ניט, פון וואַנען, ווי אַרום הויבט מען זיי אָן צו עסען? איהר וועט דאָך ניט אויפשטעהן אין מיטען דרינען, חאָפּען א מעסער, צי א גאָפּעל, און אומוואַלגערען אַזא מאַכינע, אזא בוידעם! וואָס פּאַר א פּנים וועט איהר האָבען נאָכדעם ביי זיך אַליין, אז איהר וועט צעוואַלגערען דעם דאָזיגען בוידעם און צעגיסען דעם קרעם אויפ'ן טישטוך? די מאַראַם וועט אייך דווקא זאָגען מיט א שמייכעלע: „ניטשעווא, עס מאַכט נישט אוים!" נאָר איהר דאַרפט שוין פערשטעהן וואָס דער „ניטשעווא" בעדייט... גלייכער, זאָג איך אייך, איהר זאָלט בעסער נישט נאָכגעבען דעם יצר־הרע; מע האָט אַנידערגעשטעלט א מאַרט — לאָז ער שטעהן נעזונדערהייט!... דאָס איינענע איז מיט די בעלן, מיט די עפּעל און מיט די מאַראַנצען. איהר זעהט, דאָכט זיך, פּאַר אייערע אויגען א נאַנצען אוצר מיט בעלן, מיט עפּעל און מיט מאַראַנצען; נאָר לאָז זיך אייך ניט גלוסטען! זיי לינען אזוי קונציג אויסגעלעגט: א שורה עפּעל, א שורה בעלן, א שורה מאַראַנצען, ארומגעלעגט ביי די זייטען מיט קאָנפעקטען, ראָזינקעס און טייטלען, נאָר אזוי ממזר'יש, אז אויב איהר ווילט אַרויסבעקומען, למשל, א באָר, אַדער איין עפּעל, מוזט איהר אַנריהרען אַלע איבעריגע שכנים — און עס הויבען אָן פאַלען און שפּרינגען אויפ'ן טיש, און פונ'ם טיש אויף דער ערד, איין עפּעל נאָכ'ן אַנדערען, איין מאַראַנץ נאָך דער אַנדערער, — דעמאָלט, עס זאָל זיך אייך עפּענען א גרוב, וואָלט איהר, דאָכט זיך, בעסער אין דער ערד אַריין, אַיידער נאָכלויפען צענויפקלויבען די עפּעל, וואָס קאַטשען זיך אונטער'ן טיש!... דאָס אייגענע איז מיט'ן איינגעמאַכטס און מיט די אַלע איבעריגע זיסע זאכען, וואָס שטעהען אויסגעשטעלט אויפ'ן טיש. קוקט נישט, וואָס ס'איז צוגעגרייט נעוואָרען טעלערלעך, מיט שעלעכלעך, מיט לעפּעלעך, מיט גאַפּעלעך

אָהן אַ שעור. איהר קאָנט, חלילה, אַ נעם טהון נישט מיט דעם לעפּעל, וואָס מע דאַרף, און נישט אין יענעם שעלעבעל, וואָס מע דאַרף, פערגיסען און אָנארבייטען אַ חתונה — וואָס טויג עס אייך? איהר ווילט אַ שטיקעל לעקאַך מיט אייגנעמאַכטס? — וועט איהר עסען אין דער היים. דאָ מוזט איהר טרינקען אַ קאַלט גלאָז טיי, ביטער ווי גאַל, זיצען אין געהאַקטע וואונדען און שמייכלען, גלייך ווי ס'איז אייך גוט ווי די וועלט.

— ווי אַזוי טרינקט איהר טיי — מיט לימענע, צי אָהן לימענע? — פרעגט מיך פּאַנטאָמינא פּאַנטעלעמאָנאָווּנא מיט אַ זים שמייכעלע, — איינס פון יענע שמייכעלעך, וואָס איז ביי איהר צו קריגען צו יעדער צייט, און וואַרפט מיר אַריין אַ שטיקעל לימענע אין גלאָז, בכדי די טיי זאָל זיין, אַפּנים, נאָך ביטערער. אַקעגען מיר, ביי'ם טיש, זיצט אַ יונגערמאַן מיט אַ ריהרעוודיג פּנים און מיט גילדענע ברילען, וואָס קאָנען זיך ניט האַלטען ביי איהם אויף דער נאָז, נישט מחמת די נאָז איז דערצו נישט מסוגל, נאָר מחמת דער יונגערמאַן אליין זיצט נישט אין אויף קיין ארט; אַז ער רעדט, רעדט ער נישט נאָר מיט הענד — מיט אַלע אברים. עס ווייזט אוים, אַז מיט מיין אַריינקומען האָב איך זיי איבערגעשלאָגען אין מיטען אַ שמועס, וואָרום אַז איך האָב מיך אַנידערגעזעצט צו דער טיי, האָט דער יונגערמאַן מיט די ברילען אויף דער נאָז אָנגערופען זיך צו דער מאַדאַם:

— וואָס זשע איז פּאַרט אַזעלכס, אייגענטליך, חנוכה?

— איך זאָג דאָך אייך, אַז חנוכה איז אַזאַ יום־טוב, וואָס... וואָס מע רופט איהם חנוכה... שא, אָט וועלען מיר פרעגען ביי זיי; זיי קעהרען וויסען אקוראט.

אַזוי זאָגט צו איהם פּאַנטאָמינא פּאַנטעלעמאָנאָווּנא, אַנווייזענדיג אויף מיר, און טהוט זיך אַ חאַפּ:

— פּאַרדאָן! איך האָב נאָר פּאַרגעסען, אַז איהר זענט נאָך נישט באַקאַנט. סאַלאָמאָן נאַאומאָוויטש שלום־

ע ל י כ ם — א אידישער שריפטשטעלער; פ א נ פ א ר א ן פ א ר א א נ א ו י ט ש י א נ ט ע ו ו ו ז א ה ן — מיינער א קאוזען (א שוועסטערקינד).

האבען מיר זיך ביידע אויפגעהאפט פון די ערטער, צוגעקאפען איינער צום אנדערען, גלייך ווי מיר וואלטען גרייט געווען פאלען מיינעם אויף דאם אנדערע אויפ'ן האלז; אין אמת'ען האבען מיר נאר אפגעמאכט די געוויסע צערעמאניע פון בעקענען זיך. זיך בעקענט, זעצען מיר זיך צוריק צום טיש, און יאנטעווזאהן רוקט זיך צו צו מיר אביסעל נעהענטער און רופט זיך אן:

— האט איהר געהערט אביסעל? איך ווייל וויסען וואס איז חנוכה, איך גיה אוים, — איז וועמען איך פרעג וואס איז חנוכה פאר א יום־טוב — וווייסט קיינער ניט וואס צו ענטפערען.

— ווי קומט דאס, — זאג איך, — אז א איד, וואס הייסט י ו ם - ט ו ב - ז א ה ן, זאל ניט וויסען וואס חנוכה איז פאר א יום־טוב?

— ס'איז אייך א חדוש? — מאכט ער צו מיר און רוקט זיך צו נאך נעהענטער. — איך קאן זיך מיט אייך וועטען אויף וויפיעל איהר ווילט, אט זיצען דארט אין זאל אפשר א האלבע מאה אידען, אויב עס וועט זיך געפינען אפילו איינער, וואס וועט אייך זאגען, זואס איז חנוכה, גיב איך אייך מיין קאפ!

— וואס טויג מיר אייער קאפ? — זאג איך. — לאמיר זיך בעסער וועטען אויף גילד.

— אך! וועטען זיך! מיט'ן גרעסטען פארגעניגען! — מאכט צו מיר יאנטעווזאהן און חאפט זיך אויף פונ'ם ארט. — צו וויפיעל נעהען מיר אין נעווען?

— צו פינפאונצוואנציגער?

— צו פינפאונצוואנציגער!

אפגעדאנקט דער מאדאם פאר דער טיי און בעקומען פון איהר נאך א מאל דאס זיסע שמייכעלע, לאזען מיר זיך ביידע אין דער

גרויסארטיגער לויכטיגער זאָל אריין. די לאָמפּען ברענען; די גרינע טישלעך זענען בעזעצט מיט אלערליי פּארשוינען, צום מיינסטען, מיט קיילעכיגע וווייסע גלאָנצענדיגע ליסינעס; די גלאָנצענדיגע ליסינעס שפּיגלען זיך אפּ אין די הויכע שענע שפּיגלען; עס הערט זיך א הו־האָ, א געלעכטער פון א סך מיילער, נאָר מעהר פון אלץ לאָזט זיך הערען דאָס וואָרט „פּאָסס!"

מיר הויבען אָן שפּאציערען פון איין טישל צום אנדערען. מען איז שטאַרק בעשעפטיגט און שטאַרק אויפגעטראָגען איינס אויף דאָס אנדערע פּאר א שלעכטען נאָנג. דער האָט טענות, דער פּערענטפּערט זיך; דער בייט זיך מיט די ערטער, דער מאַשט קאָרטען נידעריך, מע האָט קיין צייט ניט, גלייך ווי אָט באלד וועט מען קלינגען דאָס דריטע מאָל און מע וועט חלילה עפּים פּערשפּעטינען. מיר געהען־צו צו א טישל, וואו פיער בעיאָהרענטע מענשען, אלע מיט וווייסע קיילעכיגע גלאָנצענדיגע ליסינעס, שפּיגלען אין „ווינט". אָפּגעענטפּערט מיר אויף מיין „גוטען אָוונד" מיט א גרינגען שאָקעל מיט'ן קאָפּ, נעבען זיי יאָנטעווזאָהנען איטליכער בעזונדער צו צוויי פיננער, און יאָנטעווזאָהן איז זיך מיישב, וואָס טויג איהם לאָנגע מחזקות, א מעהר טרעפט ער צו גלייך צום עסק און רופט זיך אָן צו זיי:

— האָט קיין פּאראיבעל ניט, וואָס איך שלאָג אייך איבער. איך און אָט דער יונגערמאַן (ער ווייזט אָן מיט דער בריל אויף מיר) האָבען נעהאלטען א וועטע מכח... מכח וואָס איז חנוכה פּאר א יום־טוב? איך זאָג אזוי, און זיי זאָגען אזוי... בכן, איז נעבליבען, מיר זאלען אייך בעטען, איהר זאלט אונז פּותר חלום זיין און זאָגען, אויב ס'איז מענליך, אין דריי וועלטער, וואָס איז אזעלכס חנוכה?

אלע פיער פּארשוינען מיט די וווייסע קיילעכיגע גלאָנצענדיגע ליסינעס הויבען אויף די אויגען און קוקען אויף אונז אזוי, גלייך

ווי מיר וואלטען ביידע פלוצים געשטעלט זיך מיט'ן קאפ אראפ, מיט די פיס ארויף.

— פיק! — זאגט איינער, און אלע איבעריגע זאגען: פאם!...

— טרעף! — זאגט דער אנדערער, און אלע איבעריגע זאגען: פאם!...

איז די משמעות, אז מיר האבען דא נישט וואס צו טהון. נעהען מיר צו צום אנדערען טישעל. דארטען זיצען יונגע לייט, שוין אהן ליסינעס, דאס הייסט, קוים־קוים וואס סע שניידט זיך ביי זיי אויף די קעפ וויים־קיילעביגע טעלערלעך. דא געהט דאס שפיעל א סך לעבעדיגער. ס'איז א „ווינט" מיט א „שטורעם"; מע היצט זיך, מע קריענט זיך, מע וואַרפט זיך דורך מיט אזעלכע ווערטער, וואס, דאכט זיך, וועז ניט ביי קארטען, קריגט מען פאר זיי פעטש.

ביי דעם דאזיגען טישעל איז געווען איינער א יונגערמאן מיט א רויטען האלז אוז מיט א פרישטשעוואטע פנים, אוז ער איז געווען ביי זיי דאס כפרה־היהנדעל. ווער עס האט געהאט גאט אין האַרצען, דער האט זיך אין איהם נוקם געווען. ביי איטלעכען גאנג, וואס ער האט געמאכט, האט ער בעקומען פון זיינע חברים איין אנדער קאמפלימענט:

— א מענטש מאכט א גאנג!

— וויסטער קאליקע!

— שטיוועלפלעכטער!

— שוסטער! וואו זענען אייערע אויגען?

— אין באבקעלעך באדארפט איהר שפיעלען!

— קאצענער מח! רוק אוז לענד באדארף מען אייך איבערברעכען, אוז ערשט נאכדעם אוועקזעצען אין באד פאר א סטאראש!

אוז דער יונגערמאן, דאס כפרה־היהנדעל, ווי‌ל זיך פערענטפערען, לאזט מען איהם ניט.

— וואָס וועט איהר זאָגען, וואָס? איהר האָט וואָס צו זאָגען? א י ה ר זענט נאָך נערעכט? איהר וויסט דען ניט, אז איהר זענט א וויסטער פינסטערער קאָליקע, א שוסטער, א שטיוועל-פּלעכטער?

און אזוי וויטער, אלץ דער אייגענער ניגון.

— קומט! — רופֿ איך מיך אָן צו יאָנטעווזאָהנען אויפֿ'ן אויער. — איהר זעהט דאָך, אז עס האָלט דאָ רחוק משכר וקרוב לפֿעטש...

— האָט קיין יסורים ניט, מען איז די גרעסטע נוטע ברידער. — מאכט צו מיר יאָנטעווזאָהן און איז א בעלן זיי אָנמוטען, דערצעהלען זיי, אז מיר האָבען געהאָלטען א וועטע מכח חנוכה; ער זאָגט א ז ו י, איך זאָג א ז ו י; בכן איז נעבליבען, סיר זאָלען זיי בעטען, די יונגע לייט היימט דאָס, זיי זאָלען אונז פּותר חלום זיין און זאָגען, אויב ס'איז מעגליך, אין דריי וועכטער: וואָס איז אזעלכס חנוכה?

— דאָס קאָנט איהר געוואָהר ווערען נאָר ביי „זיי". — רופט זיך אָן איינער פון דער חברה און בעווייזט אויפֿ'ן „כפּרה־היהנדעל". — טאָמער האָט איהר עפּיס א שווערע זאך, א שארפען נאָגל, א פּערדרעהטען חשבון, זאָלט איהר פּרענגן ביי „זיי". „זיי" וועלען דאָס אייך באָלד פּותר זיין אין איין כהרפּ־עין, מחמת „זיי" האָבען, קיין עין־הרע, א טהייערען קאָפּ אונטער זיך!...

די גאַנצע חבריא צעלאַכט זיך, און דאָס „כפּרה־היהנדעל" אליין לאַכט אויך פון דער חכמה.

— ניט קאָרטען! — רופט זיך אָן איינער פון זיי, און מיר פערשטעהען, אז מיר וועלען דאָ אויך גאָר נישם מאכען; לאזען מיר זיך נעהן וויטער, צו א טישעל, וואו דריי פּארשוינדלער, יונגע־לייט, מיט אונטערגעשמיצטע בערדלער, שפּיעלען אין „פּרעפּע־ראנס". דאָ, ביי דעם טישעל, איז מען שוין נישט אזוי בייז און אויפגעטראָגען, ווי דאָרטען. מע גריסט זיך מיט יאָנטעווזאָהנען

גאנץ העפליך, ווי מיט א גוטען בעקאנטען, און יאנטעווזאהן שטעלט מיך פאר זיי:

— סאלאמאן נאאומאוויטש שלום־עליכם, א אידישער שריפט־שטעלער. מיר האבען געהאלטען א וועטע מכח א מאדנעם ענין, מכח חנוכה. איך זאג אזוי, זיי זאגען אזוי; איז געליבען, מיר זאלען אייך בעטען, איהר זאלט אונז פותר חלום זיין און זאגען, אויב ס'איז מעגליך, אין דריי וועלטער, וואס איז אזעלכס חנוכה?

— חנוכה? — זאגט איינער און קוקט אין די קארטען ארויין. — חנוכה? פאס!

— חנוכה? — זאגט דער אנדערער. — חנוכה איז אזא יום־טוב, וואס מע קאן שפיעלען אין פרעפעראנס.

— און עסען לאטקעס מיט שמאלץ, — לעגט צו דער דריטער און מאכט א גאנג; טהוט דער ערשטער א שפרונג אויף בענקעל און א ריס די קארטען, גלייך ווי עמיצער האט איהם דערלאנגט מיט א שייטהאלץ איבער'ן קאפ, אדער אנגעריהרט מיט א הייסען אנגעגליהטען אייזען פון הינטען, און צעשרייט זיך אויף איהם, גלייך ווי ער האט איהם געקוילעט די קאפאטע:

— איך פארשטעה ניט! מיר שפיעלען אין פרעפעראנס, צי מיר פארנעמען זיך מיט „ליטעראטור"?

און דערביי האט ער געגעבען אויף אונז ביידען אזא גלאנץ מיט די אויגען, אז מיר האבען פערשטאנען, אז מיר זענען דא אי־בערינ, מע וועט זיך בעגעהן אהן אונז. מיר הויבען זיך אויף און גענהען ווייטער.

א גרויסער קיילעכיגער טיש, ארום טיש פערשיעדענע פארשוי־גען פון אלערליי מינים.

אויפ'ן טיש ליגט אנגעווארפען א בארג מיט קארטען, וואס איינער ניט איבער דעם אנדערען, דער אנדערער — דעם דריטען, און אזוי ווייטער, און גאלד (גאלדווארג) פליהט אזוי ווי מיסט פון

איינעם צום אַנדערען. און אַלע זיצען און קוקען נאָר אין איין פּינטל אַריין — צו יענעם, וואָס ווארפט די קאָרטען. און יענער, זואָס ווארפט די קאָרטען, ווארפט זיי איינע אַהער, איינע אַהין, רעכטס און לינקס, און אַזוי געשמיידיג, אַז קוים־קוים וואָס דאָס אויג קאָן האָפּען. דער עולם איז אַזוי פערטיעפט אין דער ארבייט, אַז עמיצער זאָל פלוצים א געשריי טהון: עס ברענט! — וואָלט זיך, דאַכט מיר, קיינער נישט געריהרט פונ'ם אָרט.

— ווי אַזוי היסט די שפּיעל? — פרעג איך ביי מיין יאָנטעווזאָהן. — און ווער זענען די שפּיעלערס?

— די שפּיעל — זאָגט יאָנטעווזאָהן — היסט „דיאַבעלק" — און די שפּיעלערס ווען איך אייך באַלד פאָרשטעלן איינצווייז: זהט איהר, אָט יענעם א? — דאָס איז א דאָקטאָר אָהן פראקטיקע; און דער אַנדערער, וואָס זיצט נעבען איהם, — דאָס איז א אינזשינער, מע וויסט ניט פון וואַנען און פון וואָס... און דער ווייסינקער מיט'ן קוויטשיג קול'כעל — דאָס איז איין אויסגעפאַטשטער אַרווּאָקאַט...

— ששש!... — מאַך איך צו איהם. — שטיל'ער אַביסעל!

— האָט קיין מורא ניט! — זאָגט צו מיר יאָנטעווזאָהן. — אָט דאָ מעגט איהר אויף זיי זאָגען וואָס אין דער קאָרט, זיי הערען במילא נישט קיין וועלט!... און אָט יענער בלאָנדין — דאָס איז א איד איין אַפּטייקער, וואָס שפּיעלט ניט אין קיין קאָרטען נאָר דעמאָלט, וועז ער שלאָפט... און אָט־א יענער יונגערמאַן, וואָס מיט די נרויהע האָר, — דאָס איז א כעמיקער, וואָס מאַכט פון סחורה נעלד און פון נעלד בלאָטע... און ווייטער, די איבעריגע — אייניער א באַנקיר, דער אַנדערער א בוכהאַלטער און דער דריטער איין אַנענט, דער פערטער א צוקערמעקלער...

— און ווער איז אָט־א־יענער עוג מלך הבשן? — פרעג איך ביי יאָנטעווזאָהנען און ווייז איהם אַן אויף איינעם א הויכען, א נעזונדען, וואָס האָט ניט אויף זיך דעם צלם אלהים.

— ווער? — זאָגט יאָנטעווזאָהן. — אָט א יענס זיעבעלע?
דאָס איז מיינער א גומער ברודער, נישט קיין היעגער, פון די „הונ־
נערינג גובערניעס". איהר זעהט, ווי ער שארט דאָס נאָלד? איך
האָב מורא, ער וועט זיי דאָ אלעמען דורס זיין, ווי א טחויר! מע
באדארף צונעהן צו איהם, א פרעג טהון, וואָס איז חנוכה, ער וועט
אונז זאָגען אקוראט — ער איז א יודע נגן...

און יאָנטעווזאָהן געהט־צו צו איהם און רופט איהם אָפּ אויף
א זייט און שטעלט מיך פאָר, און דערצעהלט איהם די נאנצע נע־
שיכטע, ווי אזוי טיר זענען נענאנגען אין געווענ וועגען חנוכה:
איך האָב נעזאָגט א ז ו י, ער האָט נעזאָגט א ז ו י; בכן, איז
געבליבען, מיר זאָלען א פרעג טהון ביי איהם, ער זאָל אונז פותה
חלום זיין, אויב ס'איז מעגליך, אין דריי וועלטער, וואָס איז חנוכה?

דאָס זיעבעלע האָט אנידערגעשטעלט אויף אונז א פאָר אויגען
און בעטראכט אונז ביידען, ווי די משוגעים.

— אויב ס'איז אייך — זאָגט ער — שטארק נויטיג צו וויסען,
זאָלט איהר זיך מטריח זיין צו מיר אויף דער אכסניה. איהר
טרעפט מיך אין דערהיים תמיד פון האלב פיער פארטאָג ביז האלב
נייען אין דערפריה... איצט בין איך פארנומען; מע באדארף
צונעמען ביי זיי דאָס נאָלד...

— אָט האָט איהר א קלאָרע ידיעה! — מאכט צו מיר יאָנטעוו־
זאָהן, און מיר לאָזען זיך נעהן ווייטער. אויפ'ן וועג בעגעגענען מיר
איינעם, יאָנטעווזאָהנ'ס א גוטען בעקאנטען, א יונגענמאן מיט א
פלאָמענדיג פנים און מיט שטארק צעבורשעטע האָר. דער יונ־
נערמאן לויפט, ווי א פער'סמ'טע מויז. יאָנטעווזאָהן שטעלט איהם
אָפּ מיט א ברייטען שלום־עליכם.

— א, פאני פיפערנאָטער! וואוהין לויפט מען דאָס אזוי?

— לאָז מיך אָפּ! — מאכט צו איהם דער יונגערמאן מיט'ן
פלאָמענדיגען פנים און מיט די צעבורשעטע האָר. — לאָז מיך אָפּ,
איך ברען ווי א שטרויענער דאָך! אפשר נעפינט זיך ביי דיר,

ברודער, א פּאָר הונדערטער, וועסט דו מיך דערמאָלטען ביי מיין כבוד!

— מיט'ן גרעסטען פאַרגעניגען! — מאַכט צו איהם יאָנטעוו־זאָהן. — נאָר מיט איין תנאי, זאָלסט מיך אויסהערען, וואָס איך וועל ביי דיר פרעגען.

דער יונגערמאַן מיט'ן פלאַמענדיגען פּנים און מיט די צע־בורשעטע האָר שטעלט אָן די אויהערען.

— ס'איז אזא געשיכטע, — מאַכט צו איהם יאָנטעווזאָהן גאַנץ ערנסט: — איך און אָט־אָ־דער יונגערמאַן, הער שלום־עליכם, א אידישער שריפטשטעלער, האָבען געהאַלטען א וועטע איבער א מאַרנעם ענין: וואָס איז חנוכה? איך זאָג אזוי, זיי זאָגען אזוי; בכן, איז ביי אונז נעבליבען, מיר זאָלען זיך וועגדען צו דיר מיט א בקשה, דו זאָלסט אונז קלאָר מאַכען, אויב ס'איז מעגליך, אין דריי ווערטער, וואָס איז אויפלכם חנוכה?

— טפו זאָלסט דו ווערען, מיט וואָס מענטשען פאַרנעמען זיך!

אזוי מאַכט דער יונגערמאַן מיט'ן פלאַמענדיגען פּנים און מיט די צעבורשעטע האָר און סטייעט ניט. מיר בלייבען שטעהן ביידע אין מיטען זאָל, ווי די נאַראַנים.

— וואוהין געהט מען ווייטער?

— וואוהין געהט מען ווייטער?

— טאָמער וואָלטען מיר נענאַנגען צו די דאָמען?

— לאָמיר נעהן צו די דאָמען.

ארום א בעזונדערען נרויסען טיש זיצען זעכס שארף־אויס־געפוצטע דאָמען, און צווישען זיי סך־הכל איין זכר, א קאוואַליער מיט א פערדיש פּנים און מיט א ווייסען שרונט איבער'ן גאַנצען קאָפּ, אין מע שפיעלט אין יענער קלוגער שבל'דינער שפיעל, וואָס מע רופט זי „סטוקעלקע". פונקט אויף דער מיט שטעהט א טע־לערעל, און אלע דאָמען וואַרפען אהין צו די זילבערנע גילענס.

דער קאוואליער מיט'ן פערדישען פנים און מיט'ן ווייסען שרונט טייל־אויס קאַרטען, און בכדי ער זאל חלילה קיין טעות ניט האָבן און עס זאל אויסקומען פונקט זיבען, צעהלט ער: זונטאג, מאַנטאג, דיענסטאג, מיטוואך, דאנערשטאג, פרייטאג, שבת. און וויעדער א מאל — זונטאג, מאַנטאג, דיענסטאג, מיטוואך און אזוי כסדר. דאָס ערשטע מאל, וו ס'איז געווען איינס, האָבען די דאמען שטארק נעלאכט פון דער חכמה; אזוי לאנג, ביז עס האָט זיך זיי צוגענעסען (קרעפלעך עסען וועדר אויך נמאס!) אין געשלאָגען צו דער גאל, זענען זיי געזעסען, ווי די טאקען, און געגעהניצט, כלומרשט קיין קאָפ נישט פעראינטערעסירט אין דער שפיעל, ווי איינער רעדט: „מע גיט קאַרטען, באדארף מען נעמען, וואָס זאל מען טהון?"... נאָר איטליכם מאל, וועו מע דעקט אויף טרומף, וועדר מען עמוואָס לעבעדיגער. אלע דאמען נעמען זיך פאוואלינקע צו זייערע קאַרטען, געבען אכטונג, די אנדערע זאל ניט זעהען, און אלייו חאפט מען א קוק צו יענער און א פרעג: „הא? וואָס איז טרומף? וויפיעל איז דער רעמיז? וועד איז ערשט?" די דאזיגע דריי שאלות מוז איבערפרעגען איטליכע דאמע בעזונדער, און זייערע אויגען הויבען אן ביסלעכווייז לייכטען, זייערע פנימ'ער שיינען, און דער איינציגער קאוואליער מיט'ן פערדישען פנים און מיט'ן שרונט מוז זיי אונטערטרייבען אלעמען: „נו, מאדאם, וואָס שווייגט איהר? איהר נעהט, צי איהר שטעהט?" — אלע מאל די איינענע חכמה. איינע, א גראבליכע, איין אויסגעפוצטע דאמע מיט א קליין נעזעל, מיט באבקעוואטע הענד מיט שווארצע נעגעל, נאָר מיט בריליאנטענע רינגען אויף אלע פינגער, האלט די קאַרטען פעסט צום קאַרסעט און טראכט: „זי האָט נעבאך איין־און־אייניציגען קעניג טרומף. וואָס טהוט מען? אפווארפען — איז איין עבירה; שפיעלען — האָט זי מורא: טאמער שלאָגט מען איהר קעניג מיט'ן אס, איז זי דאך אין רעמיז!"... הקיצור, זי ישוב'ט זיך אזוי לאנג, ביז זי זאָגט „פאס" און לעגט אוועק די קאַרטען,

האָלט זיי צו מיט דער האַנד, די איבעריגע דאָמען זאָלען ניט דערזעהן וועמען זי האָט אָפּגעוואָרפען. און מחמת עס טרעפט זיך אַ מאָל מיט זיי אויך אַזא איין אומגליק, קוקען זיי זיך איבער איינע מיט דער אַנדערער מיט אַ האָלב שמייכעלע. יענע דאָמע, וואָס פּונ'ם קעניג, פערשטעהט גאָנץ גוט, וואָס דאָס שמייכעלע בעטייט, נאָר זי מאַכט זיך תמ'וואַטע, האָלט די האַנד אויפ'ן אָפּגעוואָרפענעם קעניג און שפּיעלט מיט די בריליאַנטענע פינגערלעך, ווי אויפ'ן פּאָרטעפּיאַן, און זינגט־צו צום טאַקט, מע זאָל טאַקי אין איין וועג מיינען, אַז „מוזיק" איז ביי איהר דאָס חיות.

— וואָס געהט איהר אום לעדיג? פּאָר וואָס שפּיעלט איהר ניט? — רופט זיך אָן די דאָמע וואָס פונ'ם קעניג צו יאָנטעווזאָהנען, בכדי די איבעריגע דאָמען זאָלען אויפהערען איבערקוקען זיך.

— מיר זענען פּאַרנומען מיט זעהר א וואַשנעם ענין! — זאָגט צו איהר יאָנטעווזאָהן. — מיר האָבען גענומען אויף זיך א שווער שטיקעל אַרבייט, איך און אָט דער יונגערמאַן — מיר האָבען געהאָלטען א וועטע וועגען חנוכה; איך זאָג א ז ו י, זיי זאָגען א ז ו י; האָבען מיר זיך מיישב געווען, מיר זאָלען פּרעגען איטליכען באַזונדער. אפשר קאָנט איהר, מאַדאָם, אונז פּותר חלום זיין און זאָגען, אויב ס'איז מעגליך, אין דריי וועלטער, וואָס איז אַזעלכס חנוכה?

— חנוכה? — צעלאַכט זיך די דאָמע פונ'ם קעניג, צעמישט דערווייל די אָנגעוואָרפענע קאָרטען און מאַכי אין איין וועג בעוויזט זי די צייהן, מע זאָל זעהען, אַז ס'איז אייגענע, נישט קיין אַריינגעשטעלטע. — חא־חא־חא! ביי די דאָמען וויל'ען זיי געוואָהרע וועלען וואָס איז ח־ח־ח־חנוכה!

— שאַט, שאַט, וואָס לאַכט איהר אזוי! — רופט זיך אָפּ צו איהר א הויכע דאָמע מיט א מאַנסביליש פּנים. — זאָגט, אַז איהר וויסט נישט — און איין עק! וואָס דאַרף מען דא לאַכען?

— איהר זענט, אפנים, נישט צופריעדען מיט'ן רעמיז? — ענטפערט איהר אָפּ די דאמע פונ'ם קעניג מיט א שטאָך און הערט נישט אויף צו לאכען און בעווייזען די צייהן.

— וועז איך וואַרף אָפּ דעם קעניג טרומף, ווי אנדערש, — מאכט יענע וואָס מיט'ן מאנסביל'שען פּנים, — וואָלט איך אפשר אויך ניט געשטעלט קיין רעמיז.

— הכל'ל, — מישט זיך אריין יאָנטעווזאָהן — ווייסט קיינער ניט וואָס איז חנוכה?

— אודאי איז חנוכה א גוטע זאַך, אז נאָט העלפט, מע הָאט רָך־הכל איין צעהנטע'ל טרומף און מע שפּרינגט ארוים גליקליך, אָהן א רעמיז, און מע חאפּט נאָך א רובע'ל מיט צוואַנציג!

אזוי רופט זיך אָן נאָך א דאמע מיט גאָלד־פּאַרביגע הָאר און מיט א סך בריליאַנטענע פינגערל'ער, און שארט צענויף דאָס געווינם אוז דעקט דאָס איבער מיט א וויים געשמיקט טיכע'לע, ווי מע דעקט איבער די חלה אויף א מוציא, מע זאָל איהר, אפנים, נישט געבען קיין גוט אויג...

— עס ווייזט אוים, אז מע באַדאַרף געהן ווייטער. — מאכט צו מיר יאָנטעווזאָהן און זוכט מיט די אויגען. — שא, אָן געהט א אידע'ל! איך קען איהם, ער איז דער מאדאם לאקשענטאפּאוו א קרוב. אויב ד ע ר איד וועט אונז ניט זאָגען וואָס איז חנוכה, מענט איהר זיך שוין געוועגענען מיט'ן פינפאונצוואַנציגער.

דער איד, וואָס יאָנטעווזאָהן הָאט אויף איהם אָנגעוויזען, קאָן מען זאָגען, איז א צווייענדיגער איד, דאָס הייסט, א איד פון צ ו י י וועלטען, אביסע'ל פון דער אלטער וועלט און אביסע'ל פון דער היינטיגער וועלט. דאכט זיך, א לאנגע קאפּאָטע — נאָר א ווייסע מאנישקע; דאכט זיך, פּאות — נאָר אָהן א היטע'ל; דאכט זיך, א גרויסע באָרד — נאָר א קיילעכיגע. מיר נעהען־צו צו איהם אוז דערצעה'לען איהם די גאנצע מעשה, ווי אזוי מיר האָבען נעהאַלטען א וועטע מכח חנוכה, איך האָב געזאָגט א ז ו י און זיי

האָבען געוואָנט א ז ו י; בכן, איז ביי אונז געבליבען דער הסכם, מיר זאָלען איהם בעטען, ער זאָל אונז פּותר חלום זיין און קלאָר מאכען, אויב ס'איז מעגליך, אין דריי וועטער, וואָס איז אזעלכס חנוכה?

— חנוכה? — רופט זיך אָן צו אונז דער צווייענדיגער איד מיט אַ פּרייליך געלעכטערעל. — איך האָב מורא צו זאָגען, נאר מיר שיינט, אז איהר האָט שוין ביידע לאַנג נישט געדאַווענט.

— פון וואַנען איז געדרונגען? — פּרענען מיר איהם?

— ס'איז געדרונגען — זאָגט ער — דערפון, אז וען איהר זאָלט, אַשטייגער, האָבען א טבע דאַוונען אַלע טאָג אין דער פּריה און אויף דער נאכט, וואָלט איהר דאָך געזאָגט „על הנסים ועל הפורקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל המלחמות"; און אז איהר זאָלט זאָגען אַלע טאָג, אין דער פּריה און אויף דער נאכט, „על הנסים ועל הפורקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל המלחמות", וואָלט איהר נעוואוסט וואָס איז חנוכה... אין „זעכס און זעכציג" שפּיעלט איהר? וועלען מיר מאכען אין דרייען א „פּינפהונדערט איינס".

— אז סא'יז יא אזוי, — מאכט צו איהם יאָנטעוווזאָהן און קוועטשט איהם צו צו דער וואנד — דערצעהלט זשע אונז וואָס שטעהט דאָרטען ביי אייך אינ'ם „על הנסים" געשריבען? מחמת איך מוז אייך זאָגען דעם אמת, איך האָב שוין פאַרגעסען אפילו ו ו י א ז ו י מע דאַוונט.

— אזוי? — זאָגט דער צווייענדיגער איד אַלץ מיט א געלעכטער און בעווייזט אויפ'ן קאָפּ. — נישט דאָ דער אָרט דערויף. דאָ איז פאַרהאַן אַנדערע ארבייט. ס'איז דאָך היינט חנוכה, און חנוכה, זאָלט איהר וויסען, איז א מצוה צו שפּיעלען אין קאָרטען... הקיצור, לאָם איך וויסען, מיר מאכען א „זעכס און זעכציג" אין דרייען, צי נייז? גיכער, די נאכט שטעהט ניט.

מיר דערזעהען פון ווייטען שטעהט א רעדעל פון יונגעלייט, אינטעליגענטען, פערטיעפט אין א שמועס וועגען „ליטעראטור". לאזען מיר איבער דעם צווייענדיגען אידען, געהען־צו צום רעדעל און פרובען זיך מאכען א רעד מכח „חנוכה".

— חנוכה? מיר זענען נישט קיין ציוניסטען... — רופט זיך אן איינער פון זיי, א יונגערמאן מיט קונציג פערדרעהטע וואנסים און מיט א לאנגען נאגעל אויפ'ן מינדסטען פינגער, און דער אי־בעריגער עולם צעלאכט זיך פון דעם וויץ. מיר טרעטען־אפ פון דער דא־זיגער פרייליכער קאמפאניע און דערזעהען א סטודענט מיט א בלויען קאלנער און מיט גילדענע קנעפ שטעהט און רעדט מיט א מאמ־זעלכען מיט רויטע הענד. דער סטודענט מיט'ן בלויען קאלנער און מיט די גילדענע קנעפ דרעהט די וואנסים, וואס וועלען אמאל זיין, און דאס מאמזעלכען מיט די רויטע הענד קוקט אויף דער סטעלי און דרעהט זיך אויפ'ן קארעק.

— איך וויים שוין. — מאכט צו מיר יאנטעווזאהן שטיל־ער־הייד. — דאס מאמזעלכע איז טאקי אונזער פלאטאן פאנטאלאנא־ווישעס טעכטערעל, און דער יונגערמאן איז א סטודענטעל, נישט קיין באקאנטער. ווייזט אויס, אז ער שכנ'ט זיך צו איהר, דאס הייסט, צו די פופציג טויזענד, וואס מע גיט איהר נדן... כדאי פון דעסטוועגען צו הערען, פון וואס רעדט דאס דאזיגע פארעל.

מיר גהען צו אביסעל נעהענטער און חאפען אייניגע וער־טער: „גיישע... באלעט... אפערעטקע... סלאווסקאיא שפיעלט גוט... טאמארינע שפיעלט בעסער"...

— פארדאן! — רופט זיך אן יאנטעווזאהן צום סטודענט. — איך מוז אייך איבערשלאגען אין מיטען די רעד, חאטש איך האב ניט די עהרע צו זיין מיט אייך באקאנט. דא איז אזא געשיכטע: איך און אט דער יונגערמאן האבען גענאלטען א וועטע מכח חנוכה; איך זאג א ז ו י, זיי זאגען א ז ו י. בכן איז געבליבען, מיר

זאָלען פרעגען איטלעכען באזונדער. אפשר וואָלט געווען א סברה, איהר זאָלט זיין אזוי גוט און פותר חלום זיין אונז, אויב ס'איז מעגליך, אין דריי וועלטער, וואָס איז דאָס אזעלכס חנוכה?...

דער סטודענט קוקט אויפ'ן מאמזעלכען, דאָס מאמזעלכען — אויפ'ן סטודענט, און ביידע שמייכלען. נאָכדעם מאכט דער סטודענט צו יאָנטעווזאָהנען אויף רוסיש:

— פּראָווא ניע זנאיו, יא ניע זדיעשני, יא אָדעסיט *.

— איוויניטיע. מי ניע זנאלי, טשטא ווי אָדעסיט... ** — זאָגט צו איהם יאָנטעווזאָהן, טהוט זיך א בויג צו איהם און רופט זיך אָן צו מיר: — אָן זיצט מיינער א באקאַנטער, א אידישער לעהרער, וואָס גיט שטונדען. ער איז א הינער, ניט קיין „אָדעסיט", ער וועט אונז שוין געווים זאָגען וואָס איז חנוכה...

מיר געהען צום אידישען לעהרער. א יונגערמאן מיט בריליען, האַלט פערלעגט א פוס איבער א פוס און רויכערט א פאפיראָס. יאָנטעווזאָהן שטעלט מיך פאָר און דערצעהלט איהם די מעשה, ווי אזוי מיר זענען געגאַנגען אין געווען איבער „חנוכה": איך האָב געזאָגט א ז ו י, ער האָט געזאָגט א ז ו י; בכן איז געבליבען, מיר זאָלען פרעגען דאָ ביי איטלעכען באזונדער. האָבען מיר שוין איבערגעפרעגט כמעט אלע געסט, ווייסט קיינער נישט וואָס צו זאָגען. בכן, בעטען מיר איהם, הייסט דאָס, ער זאָל זיין אזוי פריינדליך אונז פותר חלום זיין און זאָגען, אויב ס'איז מעגליך, אין דריי וועלטער, וואָס איז אזעלכס חנוכה?

— חנוכה? — מאכט דער לעהרער מיט א ניגון, האפט זיך

---

* כלעבען, איך ווייס נישט, איך בין נישט קיין היגער, איך בין אַיין אָדעסער. — ** האָט קיין פאַראיבעל ניט, מיר האָבען ניט געווואוסט, אַז איהר זענט אַיין אָדעסער.

אויף און צעלאַכט זיך. — אָט דאָ ווילט איהר געוואָהרע ווערען, וואָס איז חנוכה? געטראָפען דעם אָרט, ווי איהר זעהט מיך לעבען! איהר פרעגט זיי בעסער, וואָס הייסט „ווינט", „בעזיק", „פרעפע־ראָנס", „אָקאָ", „באַנטשאָק", „סטוקעלקע", „טערטעל־מערטעל", „זעכס און זעכציג", „עקאָרטע", „שמען־דע־פער", „טאַקאַ", „טראַנ־טעקאַראַנט"...

— האָט קיין פאַראיבעל ניט, — שלאָגט איהם איבער יאָנ־טעווזאָהן אין מיטען — דאָס ווייסען מיר אַליין. איהר זאָגט אונז בעסער, וואָס איז חנוכה?

— „חנוכה" ווילט איהר ביי זיי ווייסען? — זאָגט ווייטער דער לעהרער. — איהר פרעגט זיי בעסער וואָס הייסט א חזיר'ל? פרעגעלט אין פוטער, א „יאָלקע" אויף יום־טוב, א „פאַסקע" אויף פסח? איהר פרעגט זיי בעסער, וואָס הייסט „וואַלטלואיקענז", „מיניאָן", „שאַקאָן", „פאַרעקאָטר", „פאַרעסאָפאָן", „פאַרעפאַטי־נע"? איהר פרעגט זיי בעסער, וואָס הייסט „פלירט", אַדער א פארבייטענעש, א פארדרעהענעש, א פארפלאָנטענעש מיט די ווייב־בער, מיין ווייב דיין ווייב...

— האָט קיין פאַראיבעל ניט — האָקט איהם איבער יאָנטעוו־זאָהן נאָך א מאָל. נאָר אונזער פארשוין האָט זיך צעלאָזט, ווי א וואָסער, צעגאָסען, ווי א פאָנטאָן; ס'איז אונטענליך געווען אָפצו־שטעלען דאָס וואָסער; ס'איז ניט געווען מיט וואָס צו פערשטע־קען דעם דאָזיגען פאָנטאָן...

— גרישקא! גרישקא! — צעשרייט זיך יאָנטעווזאָהן און שטעלט אָפ א ספריטנע יונגעלע פון א יאָהר נייען אָדער צעהן, מיט ברענענדיגע שוואַרצע אויגלעך, וואָס לויפט פערביי אונז. — גרישקא! גרישקא! קום נאָר אהער, נשמה מיינע, איך ווייל דיך עפּים פרעגען.

גרישקא געהט־צו צו יאָנטעווזאָהנען, ווי צו א גוטען בעקאַנ־טען, און הויבט אויף צו איהם די שווארצע ברענענדיגע אויגלעך.

— זאָג נאָר, גרישקא, נשמה מיינע, אידיש לערענסט דו?

— א קאַק זשע? — מאכט גרישקא. — אלף, בית, גימל, ריש...

— בראווא! מאָדעריע! — מאכט צו איהם יאָנטעווזאָהן מיט א קניפ אין בעקעל. — זאָג נאָר, גרישקא, דו ווייסט, אז ס'איז פאַרהאַן אזא יום־טוב, וואָס מע רופט דאָס „חנוכה"?

— א קאַק זשע? — מאכט גרישקא.

— זאָגט זשע מיר, מיין טהייערער, וואָס איז דאָס חנוכה?

— חנוכה? — מאכט גרישקא און זיינע שווארצע ברענענדיגע אויגלעך לויפען ארום הין און צוריק, ארויף און אראָפ, ווי די מייז־לעך. — חנוכה? חנוכה? סייטשאס!... דער פאפאשא... די מאמאשא... דער פאפאשא עסט... ווי אזוי הייסט דאָס?... מצה מיט שלחמנות... און די מאמאשא דרעהט א ווייסע הוהן אָט אזוי... אי קושאיוט יעווריייסקי קרעפלעקי... *

גרישקא בעווייזט מיט די הענטלעך אויפ'ן קאָפ, ווי אזוי די מאמע זיינע שלאָגט כפרות, און בעלעקט זיך פון די אידישע קרעפ־לעך.

און אויף מיין יאָנטעווזאָהנען פאלט אן פלוצים אזא געלעכטער, אז איך מיין — אָט בעקומט ער דעם שלאג. — — —

נאר, אין מיטען זאל, און מיין נייער בעקאנטער, פאנפארֿאן פארא־
אנאוויטש יאנטעווזאהן, קאטשעט זיך פאר נעלעכטער. דאס לאכט
ער פון מיר, וואס איך האב אנגעווארען די וועטע.

* * *

אט אזוי פערשפיעלט מען א פינפאונצוואנציגער!

חנוכה, תרס"ב. קיעוו.

פורים

נעשרובען אין יאהר 1900

פורים

...ויסי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים.
און די דאזיגע טעג פון פורים זאלען קיינמאל ניט בטל ווערען פון אידען.
(מגלת אסתר, ט', כ"ח).

„פורים זענען אלע שכורים ניכטער". דאס דאזיגע ווערטעל איז געזאגט געוואָרען אויך אויף מיר, אידישער פעליעטאָניסט. א נאַנץ יאָהר בין איך פרעהליך, איך קיצעל דעם עולם מיט מיינע פעליעטאָנען, דער עולם לאכט און איך אויך בתוכם; נאָר היינט, אים פורים, בין איך דוקא אומעמיג, דוקא נישט אויפגעלעגט אויף צו לאכען.

וואָס איז די טעשה?

איך האָב מיך דערמאנט אָן דעם פורים פון אמאלינע יאָהרען. איך האָב מיך דערמאנט אָן אונזערע אלטע אידישע מנהגים, וואָס געהען־אונטער ביסלעכווייז ביי אידען און ווערען בטל. דאס הייסט, נישט דער יום־טוב געהט־אונטער; „פורים זאל קיין מאל נישט בטל ווערען" — אזוי שטעהט ביי אונז געשריבען אין דער מגילה; נאָר יענע אלטע אידישע מנהגים, איבערהויפט ביי אונז אין יעהופעץ אוז אין אלע נרויסע שטעדט, געהען־אונטער ביסלעכווייז און ווערען בטל. איך האָב מיך דער־

מאנט אין דעם ג ר י י נ ע ר , מיט וועלכען מיר, חדר־יונגלעך, פלענען זיך נוקם זיין אין המן'ען. אלע יאהר, אלע יאהר פלענט אונז דער דאזיגער אנטיסעמיט, המן בן המדתא, דעקוטשען מיט זיינע המן'ס־מסירות־פאר'ן קענינ אחשורוש, און מיר, חדר־יונגלעך, פלענען זיך דערפאר גוט רעכענען מיט איהם אין שוהל, ביי דער מגילה, מיט'ן גרייגער... מיר וועלען איהם אייביג נישט פערגעסען, ער וועט אונז אבער אויך האבען צו געדענקען! איך האב מיך דערמאנט אן דעם המן־טאש מיט מאהן, וואם האט געהאט דעם טעם גן־ערן. איהר ווילט וויסען, וואם היישט טעם־גן־ערן? פארזוכט א פרישען אידישען המן־טאש מיט מאהן; נאר זייט מוהל פריהער אפפאסטען א נאנצען טאג „אסתר תענית", און נאכדעם זייט זיך מטריח אין שוהל ארייז אויסהערען א גאנצע מגילה, לאז מען אייך אנגרייגערען א פולען קאפ, און אלזין זאלט איהר זיך אויך ניט פוילען צו טופען מיט די פיס, העלפען שלאגען המן'ען. און נאכדעם, אז איהר וועט קומען אהיים אין אויסגעהונגערטער, איין אנגעלייענטער און א פערגרייגערטער, און מע וועט אייך מכבד זיין מיט א פרישען דרייעקעכיגען המן־טאש מיט מאהן, וועט איהר פערשטעהן, וואם היישט טעם־גן־ערן... איך האב מיך דערמאנט אן דעם שענעם, גרויסען, הויכען, געפלאכטענעם, מיט זאפראן פערגעלטען און מיט ראזינקעס ארומגעשטעקטען „פורים־קוילעטש". איך האב מיך דערמאנט אן דער פורים'דיגער סעודה מיט'ן „שושנת־יעקב", וואם מיין פעטער פ י נ י פלענט זינגען און וואהרפען בשעת מעשה מיט דער שענער באהרה, און א י צ ע ל דעם פעטער פיני'ס האט איהם אונטערגעהאלפען אויף א דין קול'כעל, און אז ס'איז געקומען צו „ארור המן" און „ברוך מרדכי", האבען מיר אלע אונטערגעהאפט און איבערגע'חוד'ט א מאל עטליכע און צוואנציג, זיך גארנישט געקאנט צעשיידען דערמיט, אזוי לאנג געדערהט „ארור המן" און „ברוך מרדכי", ביז ס'איז אויסגעקומען: „ארור ברוך, מרדכי המן", „מרדכי ארור, המן ברוך", „המן מרדכי, ארור

ברוך", פּונקט אַזוי ווי אין שלחן־ערוך שטעהט געשריבען: „ס'איז א מצוה, מע זאל פּורים אַזוי לאַנג טרינקען, ביז מע זאל זיך פּער־בייטען מיט די יוצרות"... איך האָב טיך דערמאָנט אָן דער שענער שפּיעל פון די „פּורים־שפּיעלער" און אָן יענעם שענעם מנהג, וואָס ווערד אָנגערופען „משלוח־מנות" און „מתנות לאביונים". איך האָב טיך דערמאָנט אָן די דאָזיגע אַלע שענע מנהגים — און פּרעג זיך אַליין: וואו זענען זיי אַהינגעקומען? פּאַר וואָס זעהט מען ניט, פּאַר וואָס הערט מען ניט פון זיי ביי אונז אין יעהופּיץ און אין אַלע אַנדערע נרויסע שטעדט? נישטאָ, מיר האָבען זיי פּ ע ר ז י נ ־ ד י נ ט! פּערזינדיגט דעם גרייגער, פּערזינדיגט דעם המן־טאַש מיט מאָהן, פּערזינדיגט די סעודה מיט'ן פּורים־קוילעטש מיט'ן שלח־מנות! פּונ'ם פּורים איז ביי אונז פּערבליבען א זכר נאָר אין די וועלטער: „עס וועט נעדויערען פון אסתר־תענית ביז פּורים", אַדער: „פּורים נאָכ'ן קאַלטען קוגעל"; פּונ'ם גרייגער איז פּער־בליבען ביי אונז א זכר: „איך הער דיך, ווי המן דעם גרייגער"; פּונ'ם פּורים־קוילעטש: „ער וואַכסט אין דער בריים, ווי א פּורים־קוילעטש", וכדומה אַזעלכע פאַלקס־וועלטער. דער המן־טאַש מיט מאָהן האָט שוין נישט מעהר ביי אונז יענעם אידישען טעם. פּאַר־האַן ביי אונז אין יעהופּיץ אַנדערע מאכלים: כל מיני פּאשטעטען מיט קנאָבעל, בעפּשטעקט א־לא־אנגלעז, געפּרענלט אין נענזע־שמאלץ, ראָקעס געפּילט מיט מצה־מעהל, פּודדינג א־לא־לאקשען־קוגעל מיט מאראָשענע, און נאָך א סך אַזעלכע „אידישע" מאכלים... „סעודות" זענען מיר, ברוך השם, אויך ניט זשערנע א נאַנץ יאָהר אין יעהופּיץ; אַלע מאָנטאָג און דאָנערשטאָג האָבען מיר „זשור־פיקסען", און אָנשטאָט „אָרור המן" און „ברוך מרדכי" זאָגען מיר: „סיעם פּיק, פּאָם, וואָסיעם טרעה, שלעם בעז קאָזערי, פּאָם, פּאָם"... און אז עס פּערגלוסט זיך אונז זעהען „פּורים־שפּיעל", נעהען מיר זיך דורך אין „ארקאדיע", אין „סטרעלנע", אין „טיוואָלי", אין „אלקאזאר", אַדער אין אַנדערע כדומה אַזעלכע מקומות... אַדער

מיר געהען נאָר אין א י ד י ש ע ן טהעאַטער, פון יענע אידישע „אקטיאיויערען", וואָס פאָהרען ארום פון שטאָדט צו שטאָדט און שטעלען די אידישע אָפּערעס: „קאָלרוני", „שולמית", „בר כוכבא"... אלע מאָל, וועו איך קום אויף די דאָזיגע אידישע „אקטיאיויערען", שטעלט זיך מיר פאָר יענע שענע שפיעל פון אונזערע „פורים־שפיעלער", וואָס איך האָב געזעהען אין מיין געבורטשטאָדט, אין כ ת ר י ל ע ו ו ק ע, בשעת איך בין נאָך געווען א חדר־יונגעל.

די בלאָטע איז גרויס, און פון אויבען שיט א שנייעל; דאָס שנייעל לאָזט, און די בלאָטע ווערד נאָך גרעסער. „זיי" געהען אָנגעוואָפענט מיט כלי זיין פון שטוב צו שטוב און קנעטען מיט די שטיוועל די גרויסע, טיעפע, זומפיגע בלאָטע, און א גאַנצע טיטשקע יונגלעך לויפען נאָך נאָך „זיי"; די יונגלעך פאלען אין דער בלאָטע, שטעהען אויף און לויפען ווייטער, מיט א געלעכטער און מיט א געשרייי: „אחשורוש! ושתי! מאָנדריש!" אט־אָט זענען „זיי" שוין ביי אונזער שטוב, אט־אָט עפענט זיך די טהיר — „זיי" זענען דאָ.

— גוט יום־טוב אייך! — שיסען „זיי" אויס אלע מיט א מאל ווי פון צעהן ביקסען, שטעלען זיך אויס, ווי די סאָלדאַטען, און די „שפיעל" הויבט זיך אָן.

פריהער פון אלע טרעט־ארויס דער קעניג אחשורוש (קאָפּעל דער שניידער) מיט א געלען פאָפּיערענעם ספאָדיק אויפ'ן קאָפּ, האָפּט ארויס א הילצערנע שוואַרד פון אונטער דער פאָלע, עפענט א מויל און הויבט אָן מיט א משונה־מאָדנע ניגון, אויף א משונה־מאָדנע שפּראָך, וואָס מע רופט דאָס דייטש:

דו, המן בן המדתא צורר היהודים,
און דו, מאָנדריש, און איהר אלע מיניסטאָרען מיינע,
איהר זאלט אלע טהון טהין הערון,
וואָס איך קעניג אחשורוש וועל אייך טהון טהין שפּרעכען,

דערפאר וואָס די קעניגין ושתי האָט מיין באַפויל ניט
געוואָלט אָננעמען,
פּאר אַלע מיינע לייט נאַקעט ארוים טרעטן,
זאָל מען איהר מיט דיזען שווערט דעם קאָפּ אַראָפּנעמען
און מיין געליעבטע אסתר פּאר קעניגון טהון קריינען...

בשעת מעשה טהוט דער קעניג א מאָך מיט דער שווערט און א וואונק אויף מרדכי'ן, און עס גיעהט צו מרדכי (לוי דער קאַרנאַסער שוסטער), אָננעטהאָן אין איין איבערגעקעהרטער קאַפּאָטע אויף דער לינקער זייט און מיט א בּאָרד פון קלאָטשע; ער טהוט דריי שפּאָן, שטעלט זיך אַוועק און גיט אָפּ כבוד דעם קעניג אחשורוש, ווי עס גיעהער צו זיין, און זינגט אוים אויף זיין קאַרנאַסע ציקעלדיג-וויינענדיגער שטימע:

אריין, אריין, אריין,
ברודער מלכה דו מיין!

און עס בעווייזט זיך ושתי המלכה (מאָטע דער סטאָליר), אָננעטהאָן אין א קליידעל פון אויבען אויף דער קאַפּאָטע, און די פּאָלעס זעהען זיך ארוים, נאָר בכדי מע זאָל חלילה נישט דערקענען, אז די מלכה ושתי איז א מאַנסביל, און אַלע זאָלען טאקי מיינען, אז ס'איז א נקבה, האָט ער אונטערגעבונדען דאָס בערדעל מיט א וויסער פעטשייעלע (וואָנציס מאכט נישט אוים). די מלכה ושתי טהוט א פּאָל אויף דער ערד, און עס שטעקען ארוים א פּאָר גרויסע צעריסענע שטיוועל. זי הויבט אויף ביידע הענד צום קעניג אחשורוש און זי טהוט פּאר איהם קניהען און בעטען: „ער זאָל אויף איהר שענקען טהון טהין קוקון, ער זאָל זיך דערבּארעמען אויף איהרע יונגע יאָהרון און זי פון דער וועלט נישט אומברענגען". און בייַ דער זייט שטעהט המן הרשע (יאָסקע דער בעהעלפער) מיט א שארבען אויפ'ן קאָפּ, און בשעת ושתי ליגט אויף דער ערד און וויינט פּאר'ן קעניג אחשורוש, נעמט המן און וויזט מאָנדרישען א קולאק, און מאָנדריש שטעלט איהם ארוים א צונג, און צווישען

חברה ווערד דערווייל א געלעכטער. ער וועסט נישט, דער רשע־מרושע, אז אט באלד האט ער די מפלה, אט באלד וועט דער קעניג אחשורוש ארויסגעבן א בעפעהל: „מע זאל דעם מערדער, דעם גזלן, דעם רוצח אויף א הויכען בוים אויפהענגען, און מאנדרישען דעם אידען זאל מען פאר שני למלך טהון מאכן". אך, ווי זיס איז די נקמה! ווי גרויס בין איך ביי זיך אין די אויגען מיט מיין אידישען שני למלך! ווי שטארק טהוט מיר באנג, וואס די שפיעל ענדיגט זיך, און די חברה פוריס־שפיעלער נעמען צעגויף די עטליכע גראשענס, און איך געזעגען זיך אפ מיט זיי אויף א גאנץ יאהר!

נאר מעהר פון אלץ טהוט מיר באנג דער מנהג פון „משלוח־מנות" און „מתנות לאביונים" — מתנות פאר די ארעמע לייט.

האלב וואכעדיג, האלב יום־טוב'דיג, מיט א זיידענער פעטשייל'ע און מיט א פארטוך, שטעהט די מאמע ביים טיש שטארק צעטראגען: עפיס א ווערטעל'ע אויסצורעדען — כמעט א מאה שלח־מנות'ען אפנעמען און כמעט א מאה שלח־מנות'ען אפשיקען, קיינעם נישט אנזעצען, חלילה קיין טעות נישט האבען, נעדענקען וועמען וואס פאר א שלח־מנות מע בעדארף אפשיקען. צום ביישפיעל: אז יענער שיקט אין פלעדעל, צוויי קישעלעך, אין מאהינדעל, צוויי שטיקלעך טארט, אין האניג־טייגל מיט צוויי צוקערלעקאכלעך, — בעדארף מען איהם אפשיקען, געווינטליך, צוויי פלעדלעך, אין קישעלע, צוויי מאהינדלעך, אין שטיקל טארט, צוויי האניג־טייגלעך מיט דריי צוקערלעקאכלעך. מע בעדארף האבען א קאפ פון א מינים־טער, חלילה נישט אנמאכען א חתונה, ווי סע האט זיך א מאל שוין געטראפען ביי אונז אזא־נ־אומגליק, דאס הייסט, מע האט געשיקט איינער א נגידית צוריק איהר אייגענעם שלח־מנות, — האט זיך דאס געטהאן, עס איז ארויס א מחלוקת צווישען די מאנען, מיט סקאנדאלען, מיט פעטש, מיט מסירות, מיט רדיפות, ווי געווינטליך... היינט די מענשען, וואס ברענגען דעם שלח־מנות, בעדארף מען אויך עפיס שענקען — וועמען א קאפיקע און וועמען

צוויי און וועמען נאָך מעהר פון צוויי... נאָר אָט עפּענט זיך די טהיר און עס קומט אַריין אַ מיידעל מיט שטאַרק רויטע האָר און מיט אַ סך קלייען אויפֿן פּנים — דאָס איז מיין רבינ׳ס אַ מיידעל; זי געהט אַרום פון איין בעל־הבית צום אַנדערען און נעמט צענויף די שלַח־מנות׳ען פּאַר׳ן רבי׳ן. זי טראָגט אין האַנד אַ שעלעכעל, אויבערגעדעקט מיט אַ טישטוכעל. אינ׳ם שעלעכעל שטעקט אַ רא־זינקע, און אויף דער ראָזינקע ליגט אַ זילבערנע מטבע. די מאַמע דעקט אויף דאָס טישטוכעל און לעגט־צו צו יענער מטבע נאָך אַ מטבע, און אויך דעם מיידעל רוקט זי אַריין עפּיס אין האַנד אַריין. דאָס רויטע מיידעל ווערד נאָך רויטער און ווינשעווט, ווי איין אַלטע: „דערלעבט איבער אַ יאָהר מיט אייער מאַן און מיט אייערע קינדער“... נאָך דעם רויטען מיידעל קומט אַריין אַ געשוואָלען בחור׳ע מיט איין אויפגעטראָגענער באַק, אונטערגעבונדען מיט אַ בלויער פּעטשייליע, איין אויג אַ קליינס, דאָס אַנדערע אַביסעל גרע־סער; אין האַנד האַלט ער אַ מעשען טעצעל, אויף דעם טעצעל ליגט אַ פּלעדעל, אויפֿן פּלעדעל איז אויסגעצוויקעלט אַ פּישעלע, דאָס פּישעלע איז אָנגעפּילט מיט האָניגפּאַרפּעל, און ביי דער זייט ליגען עטליכע זילבערנע מטבעות און אַ פּאָר קערבלעך פּאָפּיערענע. דאָס געשוואָלענע בחור׳ע גהעט־צו גלייך צו דער מאַמע און שיסט אויס אין איין אָטהעם, ווי אויסגעלערנט אויף אויסוועניג: „אַ גוט יום־טוב דער רב האָט אייך געשיקט שלַח־מנות און דערלעבט איבער אַ יאָהר מיט אייער מאַן און מיט אייערע קינדער“... דאָס געשוואָלענע בחור׳ע נעמט אָפֿ זיין רח״ש און גהעט אַוועק אָהן אַ זייט־געוונד, ווארום די ווינשעוואָניע האָט ער עלַי־פּי טעות אויס־געהאַפּט פריהער. און עס קומען אַן אַלע מאָל נייע פּארשוינען מיט נייע שלַח־מנות׳ען: פּונ׳ם דיין, פּונ׳ם חזן, פּון די שוהטים, פּונ׳ם סופר, פּונ׳ם תלמוד־תורה־טלמד, פּונ׳ם בעל־תוקע, פּונ׳ם בעל־מגיה, פּונ׳ם מנקר, פּונ׳ם וואסער־פּיהרער, פּונ׳ם בעדער (אויך כלי־קודש!). און נאָך די דאָזיגע אַלע קומט צו גהען וועלווע דער

שמש אליין, נעבאך א קראנקער, א מייזרינגער, א יאדעשליוואר; ער בלייבט שטעהן א ווייל ביי דער טהיר, חאפט זיך ביי׳ם האר־צען און פערהוסט זיך.

— וואס וועט איהר עפּיס זאגען גוטס? — פרעגט איהם די מאמע, שוין רעכט מיער פון דער ארבייט.

— מע האט אייך געשיקט שלח־מנות. — מאכט וועלוואל און בעווייזט א לעקאכאל אין האנד. — דערלעבט איבער א יאהר מיט אייער...

— פון וועמען איז? — פרעגט איהם וויעדער די מאמע.

— פון מיר מאקי אליין, דערלעבט איבער א יאהר מיט אייער... — מאכט וועלוואל און פערהוסט זיך. — האט קיין פּראיבאל־ניט, וואס אליין... נישטא מיט וועמען צו שיקען... געווען איין מיידעל, איז זי, ניט דא געדאכט... איהר נעדענקט מיין פראדלען, עליה השלום?...

וועלוואל דער שמש פערהוסט זיך אויף עטליכע מינוט, און די מאמע טהוט זיך א חאפ צו דער קעשענע, נעמט ארוים עטליכע מטבעות מיט א מאל און רוקט איהם אריין אין האנד אריין און איז איהם מכבד מיט א שטיק מארט און מיט א פּאר פּלעדלעך. וועלוואל שטופט דעם מארט מיט די פּלעדלעך אין בוזעם אריין, דאנקט און ווינשעוועט: „דערלעבט איבער א יאהר מיט אייער מאן און מיט אייערע קינדער", און פערהוסט זיך. איך טהו א קוק אויף דער מאמע און דערזעה אויף איהרע שענע אויגען הענגען טרערען... „וואס זאל דאס בעדייטען?" — טראכט איך מיר... איך האב קיין צייט ניט ארומקוקען זיך — עס קומען אן נייע פּאַרשוי־נען, אלערליי מינים „מקבלים", שענע אידען מיט גרויע שאלען און מיט מאדנע היטלען, קיילעביגע, אונטען ברייטלעך, אויבען שמאלבלעך, ווי לאקשענטעפלעך; פּאַרהאן צווישען זיי אזלכע, וואס דיננען זיך, זאגען, אז זיי זענען נישט קיין פּראסטע ארעמע לייט, וואס געהען איבער די הייזער; דער איז דעם זיידענס איין אייניקעל,

דער איז א טאטע׳ס א קינד... און פּארהאן צווישען זיי אזעלכע, וואָס נעמען צו וויפיעל מע גיט זיי. דאָס זענען טאקי פּשוט׳ע אַרעמע לײַט, וואָס נעהען נאָך א נדבה לכבוד דעם הײליגען יום־טוב:

הײנט איז פּורים,
מאָרגען איז אויס;
גיט מיר א גראָשען,
טרייבט מיך ארויס...

און די מאמע האלט אין איין טיילען: א גראָשען אויף צווייען, צווויי גראָשענס אויף דרייען, און איטליכען בעזונדער א שטיקעל טאָרט, א פּלעדעל, אדער א לעקאכעל — „לאָז אײַן אַרעמאן אויך ווײַסען פּונ׳ם הײליגען יום־טוב פּורים"...

יאָ, דער מנהג פון „משלוח־מנות" איז זעהר א פּיינער מנהג ביי אידען, און דער מנהג פון „מתנות לאביונים" איז נאָך פּיינער; נאָר אונזערע היינטיגע קינדער, אונזערע היינטיגע „אריסטאקראַטען" מיט אונזערע היינטיגע „מאדאמען" פון דער גרויסער שטאָדט יעהופּעץ און פון אלע אנדערע גרויסע שטעדט וווייסען נישט פונ׳ם דאָזיגען מנהג. זיי וווייסען פון אנדערע מנהגים: פון „אימעניטעס" און פון „יאלקעס", פון טענץ און פון „גולייאניעס", פון בויגען זיך און דרעהען זיך, נאָר נישט פון „שלח־מנות" און נישט פון „מתנות לאביונים". עס איז, פערשטעהט איהר מיך, אין אנדער וועלט געוואָרען, דאָס היסט, די וועלט איז אפילו די אייגענע וועלט, וואָס פריהער, נאָר די מענשען זענען נישט די, וואָס אמאָל. דאָס היסט, די מענשען זענען אפילו די אייגענע, וואָס פריהער, נאָר די נעמען זייערע האָבען זיי איבערגעאנדערשט, צום ביישפּיעל: אמאָל איז המן נעווען א רשע, דלפון איין אַרעמאן און ויזתא א שוטה; הײנט הייסט המן „אנטיסעמיט" און איז פול די גאנצע וועלט, „מהודו ועד כוש"; דלפון איז א גביר אין יעהופּעץ, דרעהט געשעפּטען און חתמ׳עט וועכסלען; און ויזתא איז א חכם, שרייבט

גאנצע „מאמרים" אין די בלעטער, ניט עצות... אמאל האט מרדכי געהויסען „מאנדריש" און האט נעשפּיעלט א ראלע פון שני למלך ביי׳ם קעניג אחשורוש; און היינט האט ער יתרו׳ס נעמען: ער רופט זיך מארק און מארקום און מאקס און מאקסים און מאטוויי און מיטראפּאן סעמיאנאוויטש און פּאנטעלעמאן אנדרעיעוויטש — און מע הערט איהם ווי הסן דעם גרייגער... אמאל, זו איינער האט זיך געשטעלט, דאס הייסט, ער האט נישט געוואלט צאהלען, האט מען דאס נערופען פּשוט מיט׳ן נאטען אנזעץ; היינט רופט מען דאס ליקווידאציאן; ננבה איז קאמיסיאן, הלואה — דיסקאנט, א לאך — דעפיציט, איין אסיפה איז א סאבראניע, נבאים זענען משלענעס, דרשות — רעפעראטען, אויף א שלאק זאגט מען קאפּריז, אויף משוגע — נערוועז, צדקה איז פילאנטראפּיע, א שדוך — פּארטי, א מיאוסקייט — סימפּאטיע, א משרת — קאמטי... און נאך און נאך א סך אזעלכע נייע נעמען האבען זיך בעזעצט אין אונזער נייעם ווערטערבוך — — — נאר אלסדינג אויף דער וועלט מוז דאך האבען א סוף, און א פעליעטאן אודאי.

דערלעבט איבער א יאהר מיט וועמען אייך איז ליעב!

ארבע כוסות

נעשריבען אין יאָהר 1900

ארבע כוסות

— ברוך הבא א איד, א נאסט, זיצט, זעצט זיך, פאר וואס זיצט איהר ניט?

מיט אזא מין ברייטען ברוך־הבא בעגעגענט אונז, דאס הייסט מיך מיט'ן טאטען, א טאג פאר ערב־פסח, רב יודעל ווייגשענקער, א בעסעראביער געפאקט אידעל, מיט רויטע בעקלעך, מיט א ביי־כעל און מיט א קארק, וואס נעמט זיך ניט פון אייגענע און ניט פון פרעמדע צרות, נאר פשוט פון א מאמעליגע מיט א ראסעל־פליישעל, פערזופט מיט א גלעזעל ווין... פון מיין טאטען האלט יודעל איין עולם ומלואו נאר פאר איין זאך — דערפאר וואס דער טאטע איז א מבין אויף א גלעזעל ווין. נאר צוריק שמועסענדיג, וועלכער איד איז ניט קיין מבין אויף א גלעזעל ווין? ווין — דאס איז דאך אייגע פון די דריי זאכען, וואס מיר זענען אין דעם די גרעסטע ספעציאליסטען אין דער וועלט: דאס ערשטע איז נגינה, דאס הייסט נעזאנג, דאס צווייטע איז א גלעזעל ווין און דאס דריטע איז בריליאנטען. אמאל, אז איך הויב מיך אן בע־רעכענען, פרעג איך זיך אליין א קשיא: מילא, אויף די ערשטע צוויי זאכען, נגינה און א גלעזעל ווין, איז קיין חידוש ניט, וואס־רום וועלכעה איד האט פיינט הערען זינגען? וועלכער איד האט ניט נעהערט קיין רעכטע בעריהמטע חזנים, וואס לאזען זיך הערען אויף דער וועלט, למשל: ירוחם, פיצי, בעני, בצלאל, ניסי בעל־

זער, ברוך קארלינער, בלומענטאל, באכמאן, פיני מינקאווסקי וכדומה נאך אזעלכע וועלט־חזנים? און טאמער האט ער ניט געהערט, האבען אנדערע געהערט. וואס מאכט דאס אוים? — מיר פערשטעהען נגינה מיט'ן שכל... נו, און פון וויין שמועסט מען ניט; וויין טרינקט דאך יעדער איד, אפילו דער ארעמסטער, אלע יאהר, פסח צום סדר; נימא קיין וויין, טרינקט ער ראזינקעס, טרינקט ער מער, טרינקט ער בארשט, עפים מוז ער דאך טרינקען צו די „ארבע כוסות", ס'איז דאך פסח!... וואס דארפט איהר מעהר, נעמט דעם בעסטען שאמפאניער וויין, אדער גאר „נסך", וואס מיר טארען איהם ניט טרינקען און וויסען ניט אפילו, וואס פאר א טעם ער האט, וועלען מיר אייך אויך זאגען אויף איהם, אויב איהר ווילט, אונזער מבינות על פי סברא... אדער נעמט דעם ארץ־ישראל־וויין און רעדט מיט א אידען, וועט ער זיך גאר ניט שעמען און וועט אייך זאגען גאנץ אפענטליך: „הא, וואס, ארץ־ישראל־וויין? „כרמל"? איך וועל אייך זאגען דעם אמת, איך אליין האב נאך דעם כרמל־וויין ניט געטרונקען, וויסט איהר פאר וואס? וויל איך האב מיר אלע יאהר אויף ארבע כוסות מיין וויין; איך נעם מיר איין אמת'ן בענדערער וויימארזיג און מיש איהם צענויף מיט א ביסעל „מתוק", בעקומט ער טעם גן־ערן, עס מעג איהם טרינקען דער מלכות... נאר וועדליג איך האב געהארכט פון מבינים, וואס האבען יא פארזוכט פונ'ם „כרמל", פארשטעה איך על־פי שכל, אז דער „כרמל" באדארף זיין ניט קיין שלעכט גלעזעל וויין!"... הכלל, מיר פערשטעהען זיך אויף וויין ניט ווינ־ציגער ווי אויף נגינה... נאר די דריטע זאך, בריליאנטען — דאס איז מיר תמיד געווען א חידוש, און איך פערשטעה ניט ער היום הזה: פון וואנען האט זיך נעמומען ביי אונז דאס מבינות אויף בריליאנטען? וואו האבען זיך דאס אידען אזוי אנגעקוקט מיט בריליאנטען? איך וועל אייביג ניט פערגעסען די אוהרינגלעך, וואס זענען אונז געבליבען בירושה פון דער עלטער־באבע, זאל האר־

בען א ליכטיגען גן־ערן. תחילת, אז די באבע עליה השלום איז געשטארבען, האט מען איהרע אויהערינגלעך געשאצט ביי אונז אין כתרי"עווקע מי יודע וויפיעל; מבינים האבען זיך זאט ניט געקאנט אנשפיעגלען אין זייער לויטערקייט, זייער וואסער מיט זייער שפיעל. עס האט זיך געפונען איינער א מבין, וואס האט גאר געזאגט, אז עין לא ראתה, אז נאך אזא פאר בריליאנטען נעפינען זיך ניט אין ערגיץ, סיידען אפשר ביי דער ענגלישער מלכה. דערויף האט זיך אפילו געפונען נאך איינער, וואס האט איהם אויסגעלאכט, געזאגט, אז ביי דער ענגלישער מלכה איז פארהאן, מאהלט אייך, א ביסעל גרעסערע בריליאנטען; האט איהם יענער אבער צוריק זעהר גלייך געענטפערט: „בריליאנטען איז ניט ניט קיין קוילעטשען, וואס שאצען זיך נאכ'ן גרוים; דער גאנצער אנטיק פון א בריליאנט איז דאס וואסער, די לויטערקייט און די שפיעל זיינע, וואס ער שפיעלט"... העט שפעטער, אין א צייט ארום, אז מיר האבען געטראגען די דאזיגע זעלטענע אויהערינגלעך פערזעצען אדער פערקויפען, האבען די בריליאנטען מיט א מאל פערלוירען איננאנצען זייער ווערטה. וואו איז אהינגעקומען זייער וואסער, זייער לויטערקייט מיט זייער שפיעל? די איגענע מבינים טאקי האבען געזאגט: „וויים איך וואס, א פאר צוויעקעס!"... נאר אזוי ווי מיט ארבע כוסות נעהער זיך דאס ווינציג־וואס אן, בכן קעהרען מיר זיך אום צוריק צו רב יודע ווייניגשענקער.

בעקומען פון איהם אזא ברייטען ברוך־הבא, זאגט איהם דער טאטע, אז מיר האבען קיין צייט ניט, עס איז ערב פסח, און מיר בעטען איהם, ער זאל זיך מטריח זיין מיט אונז אין קעלער אריין, אפקלויבען ווייך אויף ארבע כוסות.

— אך, מיט'ן גרעסטען כבוד! — מאכט יודע און נעמט מיט זיך א ליכט מיט א פסח'יג קדוש־נלעזעל, און מיר לאזען זיך ארא זאלבערריט אין קעלער אריין.

— אשטייגער, וואס פאר א מין סארט נלעזעל ווייז וואלט

איהר א בעלן געווען טרינקען היינטיגען פסח? — מהום יודעל א פרעג און קוקט אויף דער סטעלי.

— וואם פאר א מין סאָרט גלעזעל וויין זאל איך וועלען? — ענטפערט איהם צוריק דער מאטע איבערגעפרעגט. — איך וואלט א בעלן געווען, עס זאל זיין, פארשטעהט איהר מיך, דאם אמת'ע גלעזעל וויין, דאם הייסט, עס זאל זיין א גלעזעל וויין, וועדליג מיר ביידע פארשטעהען — איהר פארשטעהט?

— איך פארשטעה, פאר וואם זאל איך ניט פארשטעהן? איהר וויל א גלעזעל וויין, וואם זאל זיין „קפריסין"!

מיט די וועלטער געהט יודעל אוועק אין א ווינקעלע, בויגט זיך אן אין דער פינסטער און צאפט אן א גלעזעל „קפריסין" און טראגט דאם צו דעם טאטען.

— שלעכטם זאל איך האבען, אויב עמיצער האט נאך אפילו פארזוכט ביי מיר פונ'ם דאזיגען וויין; אנו, נעמט איהם אקאראשט אויף די ליפען!

דער מאטע טהוט א שאקעל דאם גלעזעל הין און צוריק עטליכע מאל, טראגט דאם צו פריהער צו דער ליכט, נאכדעם צום מויל, טהוט א מאן מיט דער נאז:

— ניין, רב יודעל, האט קיין פאראיבעל ניט, ניט דאם הייסט ביי מיר „קפריסין"!

— אהא, איך וויים שוין וואם איהר מיינט! — מאכט יודעל און צאפט אן א פריש גלעזעל קפריסין. — נו, וואם וועט איהר עפים זאגען אויף ד ע ם גלעזעל וויין? קוקט אייך נאר צו צו דער מראה זיינער: קרישטאל!

דער מאטע פערזוכט אביסעל „קרישטאל" און זאגט זיין מבינות:

— מהכתיתי, אוודאי איז דאם א גלעזעל וויין. דער חסרון זיינער איז נאר דאם, וואם ער איז, צוויישען אונז רעדענדיג, א בי־

סעל דאָסיג, דאָס הייסט, ער איז ביי אייך געמלאכה'ט, מחילה אונטערגעשמד'ט. זייט זיך מודה...

— חס ושלום! — זאָגט יודעל און שוועדט זיך, ער זאָל אזוי האָבען א כשר'ען פסח, ווי דאָס איז איין אמת'ער, א ריינער קאָווענער וויין. חלילה ניט געפראָווען, טאקי נעבאך א כשר קינד, אָט אזוי ווי די מאמע האָט איהם געהאט! ס'איז נעבאך איין אמת'ער, א ריינער „באָרדאָ".

— ע, רב יודעל! — מאכט צו איהם דער טאטע. — דאָס טויג דאָך ניט! מיר האָבען דאָך עפּיס נעשמועסט, אז מיר באדארפט איהר וויזען א גלעזעל וויין, וואָס זאָל זיין וויין, היינט וואָס דערצעהלט איהר מיר מעשיות באָרדאָ — שמאָרדאָ?

— איין אומגליק מיט די מביגים! — זאָגט יודעל און גיסט אוים דאָס גלעזעל „באָרדאָ" און צאפט איהם אָן איין אנדער גלעזעל וויין, שוין פון צוויי פעסלעך מיט א מאָל, און טראָגט דאָס אונטער דעם טאטען שוין מיט איין אנדער מינע.

— וווייסט איהר וואָס? זאָגט שוין איהר אליין, אויב איהר זענט א מבין און פארשטעהט אויף וויין. איך וועל שוין שווייגען. איך בין ניטאָ, איין עק!

דער טאטע בעטראכט פריהער דאָס גלעזעל אויף דער ליכט, פאָווואָלינקע טראָגט ער דאָס צו צו די ליפּען, זופט אָפּ א ביסעל, און דאָס פנים וועדט ביי איהם איבערנעבויטען, די אויגען פרעהליכער.

— יאָ, אָט דאָס איז וויין; דאָס קאָן מען אנרופען מיט'ן נאָמען וויין. וווייסט איהר פאר וואָס? וויל אין איהם נעפינט איהר אלסדינג, וואָס א גלעזעל וויין באדארף האָבען: אי א שטארקייט, אי א מתיקות, אי א זויערקייט. מיט איין וואָרט — ס'איז וויין.

— איך זאָל אזוי האָבען הצלחה בכל אשר אפנה, — זאָגט יודעל און שפרינגט־צו צום טאטען — אז זינט איך בין א וויינשענקער, האָב איך נאָך אזא גלעזעל וויין ניט געהאט. און טאָמער מיינט

איהר, איך האָב איהם אַ סך? לאָמיך אַזוי האָבען אַ פּרעהליכען יום־טוב, ווי...

— ששש, פֿאַוואָלי נור! — שלאָגט איהם דער טאַטע איבער אין מיטען. — די מעשה דערפֿון איז אַזוי: ווייַן איז דאָס טאַקי, נאָר ניט אַיי־אַיי־אַיי! נאָרנישט, ס'איז ניט מעהר ווי אַ גלעזעל ווייַן. איך האָב אייך, רב יודעל, געוואָלט בעטען אָט וואָס: איהר זאָלט זיך מטריח זיין מיר אַנצאַפּען אַ גלעזעל ווייַן פֿון יענעם... פֿון יענעם... איהר ווייסט שוין פֿון וואָסערען איך מיין... פֿונ'ם אמת'ען ווימאַראָזיג, איהר געדענקט? אַיי, איז דאָס געווען אַ ווימאַראָזיג!

יודעל טהוט זיך אַ פּאַטש מיט ביידע הענד איבער דער קאַפּאָטע און אַ שמייכעלע דערביי:

— אַ ריינער אומגליק מיט די מבינים! געגנוג זיי פֿארשטעהען אויף ווייַן, האָבען זיי נאָך אַ זכרון אויך און געדענקען דעם טעם פֿון פֿאַראַיאָהרען, פֿון פֿאַר צוויי יאָהרען און אפֿילו פֿון פֿאַר דריי יאָהרען!

און יודעל טהוט אַ שפּריץ מיט'ן גלעזעל אַרויף און צאַפּט אָן נאָר אַ פּריש גלעזעל ווייַן, שוין ניט פֿון צוויי, נאָר פֿון איין פּעסעל, מראָגט דאָס צו צום טאַטען שוין נאָר אָהן וועהרטער, נאָר אַ סמאָרע מיט דער נאָז, ווי אייַנער רעדט: „אָנו, וואָס וועט איהר עפּעס איצטער זאָגען?" דער טאַטע טהוט אַ זופ איין מאָל, נאָך אַ מאָל, און נאָך אַ מאָל, קוקט אַלע מאָל אויפֿ'ן גלעזעל פֿון אונטען אַרויף, פֿערבייסט די אונטערשטע ליפּ, שאָקעלט מיט'ן קאָפּ, רעדט צו זיך אַליין און צעהלט די וועהרטער:

— אוי! — איז דאָס! — אַ גלעזעל! — ווייַן!!! הערט איהר, רב יודעל, אָט דאָס איז דער אמת'ער ווייַן, וואָס מע רופט איהם ווייַן; אָט דעם ווייַן זאָ מע טרינקט, פיהלט מען, אַז מע טרינקט ווייַן; ס'איז, פֿארשטעהט איהר מיך, אַ פּול מויל מיט ווייַן! אויף איהם, זעהט איהר, מעג מען שוין מאַכען בורא־פּרי־הגפֿן, וואָ־

רום אט דאָס איז — ווײַן!... זאָגטזשע מיר, רב יודעל סערדצע, מה יקר — וואָס קאָסט ער? פון וואַנען שטאַמט ער? ומה שמו — ווי איז דער אמת'ער נאָמען זיינער?

— ע! — מאַכט יודעל מיט א געלעכטערעל. — איהר ווילט טאַקי וויסען אַלסדינג? מע מוז, מע מוז אייך זאָגען דעם אמת. ס'איז עפּיס א תירוץ? די מעשה דערפון איז אזוי: דער ווײַן אַלײַן איז מיינער אײַן אייגענער ווימאָראָזיג א נומער דרייצעהן, היסטן היסט ער שאטאַלאָפּיט און קאָסטען קאָסט ער אזוי גרויס זוי זעכס קאַרבעז אײַן עמער, האָט איהר א קיימא־לן פון פיער גילדען אײַן אָקע. איך זאָל אזוי האָבען הצלחה בכל אשר אפנה, אז איך דערלעג צו איהם, אויב איך לייז איהם אפילו פינף גילדען די אָקע. פּאַרגעסט נישט, וויפיעל דאָ איז פּאַרהאַן פּחת! א קלײַניגקייט, ווימאָראָזיג! פּאַלגט מיך און כאַטש ניט קיין שהיות. היסט אייך אָנצאַפּען א צוויי פּלאַש פונ'ם דאָזיגען ווימאָראָזיג. און צוויי פּלאַש פון בענדערער „מאַרגאָ", וואָס איך האָב אייך פּריהער באַוויזען, און נאָך אײַן פּלאַש היסט אייך געבען פּאַר די ווייבער פונ'ם אמת'ען „זמירער", וואָס איהר נעמט ביי מיר אַלע יאָהר, וועט איהר וויסען, אז איהר האָט מיט גאָטט הילף וויין אויף ארבע כוסות, און דערלעבט איבער א יאָהר מיט אייער וויב און מיט אייערע קינדער, איהר זאָלט זיין א גרויסער גביר און טרינקען אַלע פּסח נישט קיין ערגערען וויין... יענקעל! הער נאָר, דו, וואו ביזט דו ערגיץ, אין אלדי שוואַרצע יאָהר?!

אויף דעם דאָזיגען אויסרוף בעווייזט זיך, איך וויים נישט פּון וואַנען, עפּיס א מאַרנער נפש, א געזונטער, א שוואַרצער בחור אין א וואַטאַווער, שטאַרק פערסמאַלצעוועטער קאַפּאָטע, אונטער־געבונדען מיט א שטריקעל, מיט א פּאָר גרויסע, מורא'דיג־גרויסע שטיוועל; דאָס פּנים איז ביי איהם ווי פּעראָמערט, פערשלאָפּען, קוקט ניט אין די אויגען, רעדט הייזעריג, ווי פונ'ם שלאָף:

— הא? וואָס? מיך רופט איהר?

— וואו ביזט דו געווען און וואָס האָסט דו געטהאָן?

— וועד? איך? נאָרנישט. בין געווען ביי די ראָזינקעס, געמאַכט „מאַלאַגא".

— הער נאָר דו, יענקוי, וואָס איך זאָג דיר: נעם שוועגק דורך עטלעכע פלעשער און צאָפ זיי אַן צווויי ווימאַראָזיג שאַטאַלאַפּיט פּונ׳ם פּעסעל נומער 13 און צווויי מאַרגאָ פּונ׳ם זיסלעכען נומער 8, און איין פלאַש וועסט דו זיי אָנצאָפען פּונ׳ם זמירעד נומער 11 שטעה, האָב צייט. וואָס האָפט דיך אַוועק דער רוח?... געדענקזשע, יענקוי, ווימאַראָזיג שאַטאַלאַפּיט נומער 8, מאַרגאָ נומער 13, מיין איך מאַרגאָ נומער 13, טפו, שאַטאַלאָפּיט נומער 13, מאַרגאָ נומער 8 און זמירעד נומער 1 פונ׳ם בעסערען. גיך, ריהר זיך, ווי א בלייען פייגעלע!

יענקעל געהט אַוועק א שלעפּעריגער צאָפען ווייז ערגיץ ווייט, באָברעט זיך דאָרטען אין דער פינסטער און קומט צו נעהן אין עטלעכע מינוט אַרום מיט די אָנגענאָסענע פלעשער, שלעפּט אייגציגווייז פון קעשענע פּראָבקעס, קייט זיי געשמאַק מיט זיינע גרויסע געזונטע צייהן אַווי לאַנג, ביז זיי מוזען אַרייז, און יודעל ווייגשענקער האָלט דערווייל מיט׳ן טאַטען א שמועס אלץ וועגען ווייז.

— זאָגט נאָר, רב יודעל סערדצע, ווי אַזוי איז ביי אייך אַרוים היינטיגם יאָהר דער ראָזינקעס־ווייז?

— די צמוקים? איין חריפות אין דער וועלט! — זאָגט יודעל. — בעסער פונ׳ם בעסטען אונגערשען ווייז! א כפרה טאָקיי, א כפרה שאמפאניער, א כפרה זייער פּאָרטוויין, זייער פראַנצווויין מיט אלע זייערע ווייגען!

— פּאַראָהרען — זאָגט דער טאַטע — איז אייער ראָזינקעסווייז נעווען, איהר זאָלט מיר מוחל זיין, נישט אין בעסטען.

— דהיינו מיט וואָס? — מאַכט יודעל ווי דערשראָקען.

— דהיינו, — זאגט דער טאטע געלאסען — מע האָט איהם ניט געקאָנט נעמען אין מויל ארײן. ס'איז געווען, מחילה, בארשט, ניט קיין ווײן.

— וואָס רעדט איהר? איך זאָל אזוי האָבען אלדאָס גוטס, ווי דער עולם האָט געלעקט פון איהם די פינגער. מע האָט זיך גאָר ניט געקאָנט אָפּלויבען פון איהם. סע איז ניט געבליבען פון איהם אויף די אַנדערע טעג פּסח, איהר זאָלט זאָגען, א לעג.

— און איך זאָג אייך, — מאַכט דער טאטע גאַנץ געלאסען — אַז ער איז געווען, איהר זאָלט מיר מוחל זיין, א בייזער חלשות! פון אויבען האָט ער געהאָט א שימעל, א טעם האָט ער נעהאָט פון געקאָכטע בארלעך און האָט זיך נאָכגעגעבען מיט עפּים א מין גערוך, פון... פון... אוגערקעס.

— ניט אַנדערש, — זאָגט יודעל און צענעמט די הענד — אז איהר האָט איהם געהאלטען ערגיץ אין דער וואַרעם, אָדער די פלעש־לעך זענען ניט געווען גוט פארפּראָבקעוועט.

— ניין! איהר האָט א טעות, רב יודעל; די פלעשלעך זענען דוקא געווען פארפּראָבקעוועט, ווי אלע מאָל, און געהאלטען האָב איך איהם דוקא אין א קיהל ארט, ווי אלע מאָל, נאָר מיט איהם האָט זיך, אפּנים, איין אַנדער מעשה געטראָפען: די ראָוינקעס האָבען ביי אייך אין קעלער, אפּנים, ניט רעכט אויסגעשפּיעלט, האָבען זיי זיך צעשפּיעלט ביי מיר אין די פלעשלעך, האָט דער ווײן געהאפט א פאסקודנע זויערקייט אן איז געוואָרען הויוועגדיג. דאָס קינד נעבאָך (דער טאטע בעווייזט אויף מיר) האָט געהאָט צו טהון מיט'ן מאָגען, ניט היינט געדאכט, פון נאָכ'ן ערשטען סדר כמעט ביז שבועות — דערפאר האָב איך היינטיגם יאָהר מורא זיך צו־דיהרען צו אייערע „צמוקים".

מערקווירדיג! איך אלײן האָב נאָר פארגעסען די גאנצע מעשה. נאָר אז דער טאטע האָט זי פלוצים אויפגעמישט, האָב איך מיך דערמאנט, ווי אזוי איך האָב מיך פארזיהרען צוגעהאפט צו די

ארבע כוסות, אויסגעזויגען זיי ביז'ן דנא, און אז איך בין אויפגע־
שטאנען פון'ם סדר, האט זיך מיר געדרעהט די סטעלי, און דער
טיש מיט די כוסות מיט אלעם מיט אנאנדער האבען געהאפט א
טענצעל, קוים וואס איך האב מיך געהאלטען אויף די פיס. און
נאכדעם — נאכדעם געדענק איך ווי דורכ'ן שלאף: א בעטעל...
איך ליג... די מאמע האלט מיך ביים שטערן און שעלט עמיצען,
איך ווייס ניט וועמען: „ניט געדאכט זאל ער ווערען מיט זיינע
ראזינקעם און מיט זיין ווין! סם המות! אוועקגע'סמ'ט דאס
קינד!"...

— האט א גוטען יום־טוב! — געזעגענען מיר זיך אף מיט
יודעל וויינשענקער, ווינשעווען זיך איינם דאס אנדערע עטליכע
מאל „א כשר'ען פסח", און מיר געהען אהיים מיט'ן ווין אויף
ארבע כוסות לעבעדיג, פרעהליך. דער טאטע איז פרעהליך, וואס
ער האט בעצייטענס איינגעהאנדעלט ווין אויף ארבע כוסות — פער־
שפארען מארגען שטופען זיך צוויישען גאנצען עולם אין דער
הושטשע; און איך בין גלאט פרעהליך, ווארום ווער איז צו מיר
נלייך? אט־אט, נאך איין טאג, קומט דער „ליעבער פעטער פסח",
אין חדר דארף מען שוין ניט געהן, אין דער היים ווארטען שוין
אויף מיר די נייע מלבושים'לעך, מיט די נייע סקריפענדיגע שטי־
וועלעך, מיט דעם נייעם גלאנצעדיגען קאשקעטעל. געקומען אהיים
מיט די ארבע כוסות, זוכט אף דער טאטע א קיהל ארט, א פסח'יגם,
א כשר'ס, אויף אוועקצושטעלען דעם ווין. ער פארעט זיך און צי־
טערט איבער איהם, ווי עפים איבער א מייער, היטעריג קינד. ער זאגט
אונז אן אלעמען, מיר זאלען, חס ושלום, ני־ט צוריהרען זיך צום
ווין מיט אונזערע חמצ'דיגע הענד; מיר זאלען אפילו נאר ניט
קוקען אין יענעם ווינקעל אריין! שפעטער, נאך'ן „בודק חמץ" זיין,
לענגן מיר זיך שלאפען (די לעצטע חמצ'דיגע נאכט!), און עם
פלאנטעט זיך מיר א גאנצע נאכט משונה־מאדנע נארישע חלומות.
עם חלומ'ט זיך מיר, אז יודעל ווייניענקער טראגט אויף זיך מיינע

נייע מלבושים׳לעך מיט מיין קאשקעטעל. „ס׳איז מיין קאשקע־טעל!" — שריי איך צו איהם. — „מע האָט דאָס מיר ערשט נעכ־טען געקויפט אויף פּסח!"... און דער געזונטער בחור זיינער האָט זיך צוגעהאפּט צו אונזערע ארבע כוסות, שטעהט אויסגעבויגען צוריק מיט איין איבערגעקערטע פּלאָש ווײן איבער׳ן מויל אריין; דער ווײן — בול־בול־בול, און ער זשליאָקעט... „פּארפּאלען די ארבע כוסות! חמצ׳דיג געמאכט, חמצ׳דיג!"... שריי איך און האָפּ מיך אויף א פערצאפּפּלטער פּונ׳ם שלאָף, און איך דאַנק גאָט וואָס ס׳איז נאָר א חלום...

* * *

קוים דערלעבט די מינוט, די רגע — אָט־אָט, נאָך צוויי שעה, נאָך דריי שעה איז שוין פּסח; אומעטום איז ריין, אומעטום פּסח׳יג.

דער אוויוון איז אויסגעגליהט. דער טיש איז איבערגעדעקט. די מצות טרישטשען. עס לאָזט זיך הערען א געשמאקער ריח פון געבענשמאלץ, עס שמעקט מיט לאָטקעס, מיט פּסח׳יגע לאָטקעס. די „ארבע כוסות" שטעהען שוין אָפּגעדעקט פּראַנק און פּריי, מע מעג שוין קוקען אויף זיי... דער טאַטע איז נאָך א ביסעל פּערנו־מען, ער מאַכט חרוסת. נאָר איך... איך בין שוין פּארטיג! ווי אַיין אמת׳ער פּרינץ, ווי א „בן־מלך", האָב איך מיך אָנגעטהאָן פון קאָפּ ביז פּיס אין גאָלע נייעס, גאָלע טשאקענדיגס, קנאקענדיגס, סקריפּענדיגס. איך וויים ניט, וואָס איך זאָל טהון: זיצען — איין עבירה, דאָס קאָפּאָטקעלע ווערד צעקנייטשט; גיין — דער גלאַנץ פון די פּאָדשוועס ווערד אָפּגעריבען; שטעהן — וועט מען ניט הערען, ווי די שטיוועל סקריפּען... איך שוועב, איך האַלט מיך פון אויבען, אין דער לופּטען. איין חסרון נאָר, וואָס איבער דער בלאָטע, איבער דער געוויסער כתריעלעווקער זומפיגער בלאָטע, קאָן מען מיט די נייע שטיוועלעך אין שוהל אריין ניט אריבערגעהן בשום אופן. מע מוז אָנטהון די אַלטע, די חמצ׳דיגע שטיוועלעך.

פערשטעהרט!... אין שוהל איז ריין, אין שוהל איז ליכטיג, אין שוהל איז יום־טוב'דיג, אין שוהל איז פרעהליך; אלע הענגלייכטער מיט אלע העסעם זענען אויסגעריבען, גלאנצען, און די ליכט ברענען. אידען אלע אויסגעצוואגען, אנגעטהאן יום־טוב־דיג, דאוונען געשמאק, און מיר, חדר־יונגלעך, קונדסים, בעטראכטען איינם דאם אנדערע, וועמעס קאפאטקעלע איז לענגער און וועמעס — קירצער, וועמעס קאשקעטעל איז שענער און גלאנצט מעהרער. איין חסרון נאר, די נייע שטיוועלעך זענען נעבליבען אין דער היים — פערשטעהרט! און וואר איז שולדיג? די בלאטע, אונזער כתרי־לעווקער בלאטע... נאר גארנישט, אלסדינג איז אין איבערגעקומענע זאך. איבערגעקומען די בלאטע און געקומען אהיים, טהו איך אן צוריק די נייע גלאנצענדיגע סקריפענדיגע שטיוועלעך, וואהרום די בלאטע איז ביי אונז נאר אין דרויסען. אינוועניג, אין דער היים, אין שטוב, איז ביי אונז ריין און שען און ציכטיג, מחיה־נפשות! עם שעמעירט, עם זינגט פון ריינקויט. דער וויין מיט די ארבע כוסות שטעהען שוין אויפ'ן טיש. עם גלאנצט, עם שעמעירט, עם פינקעלט אין די אויגען. די מצות מיט דער קערה מיט'ן גאנצען „כדר" זענען גרייט. דער טאטע, דער „מלך", אין א ווייסען קי־טל — אויבענאן אויף דער היסב־בעט; ביי דער רעכטער האנד — די מאמע, די „מלכה", אנגעטהאן אין זיידענעם, און איך, זייער „פרינץ", ביי דער זייט, שטעה אויף און פרעג דעם טאטען אויף אויסוועניג די „פיער קשיות" און לאז אוים נייציג, מיט'ן קנאק און מיט א ניגון פון דער גמרא: „האב איך דיך, טאטע, געפרעגט אלע פיער קשיות; היינט ענטפער מיר א תירוץ, און טאמער וועסט דו מיר ניט ענטפערען קיין תירוץ, וועל איך זיך אלייין ענטפערען א תירוץ: עבדים היינו לפרעה במצרים!"... הויבען מיר אן צו זינגען אויף א קול, שרייען איבער איינם דאם אנדערע, און איך פערליר אלע מאל אויף צופריהער, ווי א לאשעקעל, צו בעווייזען דעם טאטען, אז איך האב גוט אויסגעלערנט די הגדה, ווי א וואספער:

„עבדים היינו לפרעה במצרים — קנעכט זענען מיר נעוועזען צו פּרעה'ן אין מצרים, האָט אונז נאָט ארויסגעצויגען פון דאָרטען מיט גרוים וואונדער..." און מיר דערצעהלען אייגער דעם אַנדערען שענע מעשיות: די מעשה פון רבי אלעזר מיט רבי יהושע מיט רבי אלעזר בן עזריה מיט רבי עקיבא מיט רבי טרפון, וואָס זענען געזעסען א גאַנצע נאַכט און האָבען דערצעהלט פון יציאת מצרים... און מיר רעכענען אויס די פּיער זיהן פון דער הגדה: אחד חכם — איינער א קלוגער, ואחד רשע — איינער א שלעכטער, ואחד תם — איינער א נאַר, ואחד שאינו יודע לשאול, דאָס היסט — מחילה נאַר א בהמה, וואָרום יענע דריי פּרענען חאָטש איטלעכער איין אַנדער קשיה, און דער זיצט, ווי א לעהמענער גולם, משטייגם נעוואָגט, נאַר ניט זיין עסק, וואָס מע האָט אונז אמאל געמוטשעט אין מצרים, פּערביטערט אונזער לעבען; מיר האָבען נעקנעטען לעהם, געמאַכט ציגעל, געבויט פּיתום מיט רעמסס, און פּרעה האָט ארויסגענעבען אויף אונז אלע מאל נייע גזירות... ואילו לא הוציא הקדוש ברוך הוא — וועז נאָט ברוך הוא זאל אונז ניט נעווען בעציטענם ארויסציהען פון מצרים, וואָלטען מיר פערבליבען אייביגע קנעכט, אייביגע שקלאַוען — מיר און אונזערע קינדער און אונזערע קינדס־קינדער; דערפאַר איז א מצוה, מע זאל אלע יאָהר אפּרעכטען דעם סדר און דערצעהלען אונזערע קינדער די גרויסע וואונדער פון יציאת מצרים.

פּארהאן א סך ביי אונז היינט אזעלכע „שאינו יודע לשאול" צווישען אונזערע היינטיגע קינדער, וואָס זיצען ביי'ם סדר ווי די לעהמענע גולם'ס, זעהען ווי דער טאַטע „מאכט זיך נאריש", עסט חריין מרוקענעם מיט חרוסת, וואָס האָט נישט קיין שום טעם, און זאָגט עפּיס פון א סדור אונמער דער נאָז, שעמט זיך פאַר דער „באַנע"... נאָר וואָס זענען שולדיג נעבאַך אזעלכע קינדער, „שאינו יודע לשאול", אז מע האָט מיט זיי פאַרט ניט נעלערענט אין גימנאַזיע די אידישע היסטאָריע? די „באַנע" האָט זיי ניט דערצעהלט די שענע מעשה פון יציאת מצרים, קיינער האָט זיי ניט אויפגעקלערט,

וואָס בעדייטען די דאָזיגע „טרוקענע" מצות, דער דאָזיגער „ביטע־רער" חריין מיט'ן חרוסת און די אַלע איבעריגע אידישע מנהגים און פּסח'יגע מאכלים... די פּסח'יגע מאכלים? — מהכתיתי, ווער זאָגט זיך אָפּ פון קניידלעך, לאָטקעס, טייגעכצען און פּאַלירטשי־קעס? א פּסח'יגער בּאָרשט א גוטער מיט מצה, אָדער מצה, צו־געפּרישט מיט אייער, איז אויך ניט שלעכט. „פּסח — זאָגען היינ־טיגע קינדער — סלאָווני פּראָדניק, בודיעם קושאָט חרעמזלעך אי פּיט סלאָדקאָיע ווינאָ"... * נאָר קיינער פון זיי ווייסט ניט די טייטש פון די ווערטער „עבדים היינו — קנעכט זענען מיר געווע־זען און קנעכט זענען מיר נעבליבען"... קיינער פון זיי ווייסט ניט דעם טעם פון די ווערטער „זמן חרותנו — די צייט פון אונזער בע־פרייט ווערען!"... נאָר איך קאָהר מיך אום צוריק צו דער הגדה, ווי אַזוי איך מיט'ן טאַטען דערצאָהלען א מעשה פון אונזער עלטער־עלטער־זיידען תרח, און פון אברהם אָבינו, און פון יצחק מיט זיי־נע צוויי זיהן יעקב און עשו, און פּערבייגאָהענדיג דערמאָנען מיר אונזער פּעטער לבן־הארמי, וואָס איז געווען טויזענדער מאָל ערגער פון פּרעה'ן, וואָרום פּרעה האָט ארויסגענעבען א גזירה נאָר אויף די זכרים אַליין, און לבן האָט געוואָלט אומברענגען דאָס אידישקייט אינגאַנצען, עוקר מן השורש זיין... און נאָכדעם קומען מיר צו דער געשיכטע, ווי אַזוי פּרעה האָט זיך מיט אונז נערעכענט, זיך געבאָ־דען אין בלוט פון אידישע קינדער... „ונצעק" — האָבען מיר גע־מאכט א ויצעקה, געשריגען צום רבונו של עולם (דאָ הויבען מיר אָן צו שרייען אויף א קול), ער זאָל זיך אָננעמען אונזער קריוודע. און גאָט האָט צוגעהערט אונזער געבעט; ער האָט געשיקט משה מיט אהרן'ען צו פּרעה'ן, ער זאָל ארויסלאָזען די אידען פון מצרים. האָט דאָך מסתמא פּרעה ניט געוואָלט הערען, האָט איהם גאָט גע־

---

* פּסח איז א גוטער יום־טוב, מיר וועלען עסען חרעמזלעך און טרינקען זיסען ווין.

שטראָפט מיט צעהן מכות: „דם... צפרדע..." ביי יערער מכה שטעלען מיר זיך אָפ און גיסען אָפ צו ביסלעך וויין פון אונזערע כוסות. נאָכדעם גיסען מיר אָן צוריק די כוסות פול און זאָגען ווייטער. מיר ציהען אונטער א רעכענונג אינאיינעם מיט רב יוסי הגלילי פון די אלע מכות, וואָס פרעה איז מיט זיי געשלאָגען געווא־רען; עס קומט אויס א סך מעהר פון צעהן מכות: „אין מצרים, קומט אויס נאָך רבי עקיבא'ס חשבון, האָט פרעה געהאַפט פופציג מכות, און אויפ'ן ים צוויי־הונדערט־און־פופציג מכות, האָבען מיר, הייסט דאָס, א קיימא־לן פון דריי הונדערט מכות"... א מצוה אויף איהם, טראָכט איך מיר, לאָז ער וויסען, אז מיט א אידען טאָר מען זיך ניט אָנהויבען, וואָרום ביי אידען קאָן וועלען פון איין מכה א סך מכות!... שפעטער, אז מיר זאָגען אָפ דעם „לפיכך" און עס קומט צו „הלל", פערשטעלט זיך דער טאטע פאר א חזן און איך פאר א זינגערל; ער פערקאַטשעט זיך אויפ'ן חזנ'ישען שטיי־גער, און איך העלף איהם אונטער וויי א משורר'ל, און די מאַמע קוועלט פון אונז ביידען, ביז עס קומט צום „הריני מוכן ומזומן — איך בין אָנגעבריים צו מקיים זיין די מצוה פונ'ם צווייטען כוס פון די ארבע כוסות", צעשאָקל איך מיך, ווי איין אלטער, מאַך די ברכה און קעהר איבער דאָס גלעזל מיט'ן דנא ארויף און זופ אויס ביז'ן לעצטען טראָפען. די מאַמע קוקט און מאַכט צו מיר מיט'ן פינגער, ווי אייגער רעדט: „נעדענק, דו קונדס, זאָלסט ניט האָבען חלילה דעם אייגענעם פסק, וואָס פאראיאָהרען"... איך הער דאָס אָבער, ווי דעם פאראיאָהרינגען שניי. פאראיאָהרען איז גע־וועז עפיש אנדערש, און היינט איז עפים אנדערש! — שפעטער, נאָך דער בריטער וועטשערע, נאָכ'ן „אפיקומן", נאָכ'ן בענטשען, צעשאָקל איך מיך וויעדער א מאל און זאָג: „הריני מוכן ומזומן — איך בין אָנגעבריים מקיים זיין די מצוה פונ'ם דריטען כוס פון די ארבע כוסות", און קעהר איבער דאָס גלעזל וויעדער מיט'ן דנא ארויף, און איך פיהל, ווי עס

דרעהט זיך מיר דאָס קעפּעל. פון דעסטוועגען בין איך נאָך בייַ אַלע געדאַנקען. איך גיס אָן דעם פּיערטען כּוס פון די ארבע כּוסות, און זאָג מיט'ן טאָטען דעם „שפוך חמתך" שטעהענדיג און האַפּ א קוק אויף דער טהיר, טאָמער וועל איך דערזעהן, ווי עס קומט אַריין אליהו הנביא און טרינקט אָפּ פון „אליהו הנביא'ס כּוס"... נאָכדעם זעצען מיר זיך וויעדער אַנידער און מיר זאָגען די אַלע איבעריגע שטיק פון דער הגדה, א נאָנצען סטעפּ: „הודו", און „נשמת", און „ויהי בחצי חליכה"; איך העלף דעם טאָטען זינגען דעם „לך ולך, לך כי לך, לך אף לך, כי לו נאה, כי לו יאה" — און לאָז אויס אויף אקול:

— לשנה הבאה בירושלים!

דאָ דערפיהל איך, אז אין קאָפּ איז מיר עפּעס ווערעמלעך, די בעקלעך פלאַמען מיר, פאַר די אויגען שטעהט מיר עפּעס ווי א רויך, אויפ'ן הארצען איז מיר שטאַרק אויפגעלעגט, לוסטיג־פרעהלעך, עס טראָגט מיך אין דער לופטען: ס'איז מיר גוט — און נענוג. איך זאָל זיך ניט שעמען, וואָלט איך נאָר נעגאָנגען טאַנצען... די מאַמע קוקט אויף מיר און לאַכט, זי וועדר צעגאַנגען פאַר געלעכטער. טאַטער ווייסט איהר, וואָס איז דער געלעכטער? איך פערשטעה ניט, וואָס זי לאַכט... איך ווייס ניט, איך נעדענק ניט בשום אופן, צי איך האָב געטרונקען דעם „כוס רביעי", — דאָס פיערטע גלעזל פון די „ארבע כוסות" — צי ניין?... איך קאָן מיך בשום אופן ניט דערמאַנען, צי איך האָב נעהאַלפען דעם מאַטען זינגען „חד גדיא", צי איך בין שוין דעמאָלט נעשלאָפען מיט דעם זיסען גליק־ליכען קינדערשען שלאָף? איין זאַך נעדענק איך נאָר, אז מיר איז דעמאָלט נעווען גוט, איך בין דעמאָלט נעווען איינער א גליקליכער, און נאָט ווייסט, נאָט ווייסט, אויב אונזערע היינטיגע קינדער קאָנען זיך נאָר פיהלען אזוי באמת יום־טוב'דיג אום יום־טוב, פסח'יג אום פסח. אונזערע היינטיגע קינדער האָבען ניט קיין „קאָפּאָטקעלעך" מיט קיין „קאָשקעטלעך"; זיי טראָגען שוין מונדירלעך" און האָבען

שוין „קנעפּלעך", נאָר זיי ווייסען ניט דעם אמת'ען טעם מיט'ן אמת'ען פערגענינגען פון „ארבע כוסות". דערפאר ווייסען זיי אָבער דעם אמת'ען טעם מיט'ן אמת'ען פערגענינגען פון „פּראָצענטען" אין די נימנאזיעס... זיי ווייסען ניט די טייטש פון די ווערטער „חד גדיא" — א קליין ציעגעלע... דערפאר ווייסען זיי דעם פּשט פון די ווערטער: „מאַליענקי זשידיאַנאָק, אָדער „מאַליוטקי זשידעק", דאָס הייסט: א קליין אידעלע... און נאָך און נאָך א סך זאכען ווייסען אונזערע היינטיגע קינדער, וואָס הלואי וואָלטען זיי דאָס בעסער ניט ווייסען! נאָר מחמת ס'איז ערב פּסח, וויל איך ניט אָנווארפען אויף אייך קיין מרה־שחורה. איך וויל אייך ניט פערשטעהרען דעם יום־טוב מיט זייטיגע מחשבות, מיט טרויעריגע געדאַנקען, און לאָז אויס מיין פּעליעטאָן מיט די ווערטער פון דער הגדה:

— לשנה הבאה בירושלים!

— — — — — — — — — — — — — — —

איבער א היטעל

א מעשה לכבוד פסח, דערצעהלט פון א כתרי־
לעווקער אידען, וואס האבען מיט אברי־
קעס און רויבערט דינע פאפירעסלעך, און
איבערדערצעהלט פאקי מיט זיין לשון.

נעשריבען אין יאהר 1913

איבער אַ היטעל

— אַלץ הייסט ביי אייך צעטראָגען? אָט איז ביי אונז אין כתריל'עווקע, הייסט עס, פּאַרהאַן, איהר האָרכט צי ניין, אַ איד אַ צעטראָגענער, שלום־שכנא הייסט ער, נאָר רופּען רופט מען איהם „שלום־שכנא דרעה זיך", טאַקי איבער זיין צעטראָגענקייט, — איז דאָס אַ צעטראָגענע בריאה, איז דאָס אַ צעטראָגענער מלאך, זאָל זיך דער "אויבערשטער שומר ומרחם זיין! וועה־וועה, וואָס מע דער־צעהלט זיך אַן ביי אונז וועגען דעם שלום־שכנא'ן מעשיות מיט אַנעקדאָטען — פּעק, זאָג איך אייך, גאַנצע פּעק! איין עבירה, וואָס איהר חאַפּט זיך, ס'איז ערב פּסח. ווייטער וואָלט איך אייך, פּאַני שלום־עליכם, נעגעבען שטאָף, איהר האָרכט צי ניין, וואָלט איהר געהאַט דערנאָך צו שרייבען און צו שרייבען. איין מעשה, אויב איהר ווילט, קאָן איך אייך דערצעהלען, וואָס מיט דעם שלום־שכנא האָט זיך פּאַרלאָפען ערב פּסח; ס'איז אַ מעשה מיט אַ היטעל, און נישט קיין אויסגעטראַכטע מעשה, נאָר איין אמת'ע, אַ רעיעלע מעשה, חאָטש זעהן זעהט זי אויס ווי איין אַנעקדאָט.

אזוי האָט אַנגעהויבען אַ כתריל'עווקער איד אַ סוחר, וואָס האַנ־דעלט מיט „אָבריעזקעם" (שטיקלעך פּאַפּיער), גלעט זיך דאָס בער־דעל אַרונטער, אין האלז אַריין, און רויבערט דינע פּאַפּירעסלעך, אַ פּאַפּירעסעל נאָך אַ פּאַפּירעסעל.

איך מוז מודה זיין אָבער, אז די ראיעלע מעשה. וואָס דער דאָזיגער כתריאלעווקער איד האָט מיר דערצעהלט, האָפּט טאקי דעם אָפּבליק פון איין אַנעקדאָט, און איך האָב מיך דעריבער לאַנג גע־שלאָגען מיט דער דעה, צי איך זאָל זי אייך איבערגעבען, צי ניין? נאָר צוריק האָב איך מיך בעטראכט: א כתריאלעווקער איד א סוחר, וואָס האַנדעלט מיט אָבריזקעס, איז ניט שייך צו ליטעראטור און געהער זיך כלל נישט אָן מיט קיין ספרים, לכן, אז ער זאָגט ס'איז ראיעל, איז ער בעגלויבט; און איך גיב אייך איבער די דאָזיגע מעשה מיט זיין לשון גופא, נישט צוגעלעגט מיינס א וואָרט אפילו.

* * *

— אַליין איז ער, אָט דער שלום־שכנא הייסט עס, וואָס איך דערצעהל אייך, אז מע רופט איהם ביי אונז אין כתריאלעווקע „שלום־שכנא דרעה זיך", א איד א מעקלער, איהר האַרכט צי ניין, וואָס דרעהט זיך אַרום פּריצים, מעקלערט זיי אימעניעס! אימע־ניעס! מאַהלט אייך, עס רעדט זיך נאָר אַזוי אימעניעס. קיין סך אימעניעס האָט מען עפּעס נישט געהאַרכט, אז שלום־שכנא זאָל אויסמעקלערען. וואָס איז שייך? נאָרנישט. א איד רייבט זיך אַרום פּריצים, וואָס האָבען אימעניעס, רעדט ער אַלע מאָל פון „פּאַלוואַרקעס", פון „לעוואַדעס", „בודינקעס", „טשאַרנאָזיאָמ", „דרעשמאַשינען", „רעמאַנענטען", „וועלדער", „נעהילץ", און נאָך אזעלכע זאכען, וואָס האָבען א שייכות צו אימעניעס.

האָט זיך גאָט אַרומגעקוקט אויף אונזער שלום־שכנא'ן, איהר האַרכט צי ניין, — דאָס ערשטע מאָל זינט ער איז א מעקלער פון אימעניעס, ס'איז איהם אָפּגעראַטען, ער האָט אויסגעמעקלערט א אימעניע! דאָס הייסט, אויסמעקלערען, מאַהלט אייך, האָבען אויס־געמעקלערט אַנדערע; וואָרום אז ס'איז געקומען צום טיילען זיך מיט'ן רח"ש, לאָזט זיך אויס מסתמא, אז דער נאָענצער דערהער איז דאָ געווען ניט שלום־שכנא דרעה זיך, נאָר דראַבקין, א איד א מעקלער פון אימעניעס פון מינסקער גובערניע, א גרויסער, א

טורא'דינער דרעהער, ער טיט זיינע צוויי ברידער, אויך מעקלערס פון אימעניעס און אויך דרעהערס. איז דאָך נעווארען, איהר האַרכט צי ניין, א ויצעקו: „סטויטש, א איד דרעהט און דרעהט, קוים אויסגעדרעמט, קומט מען צו נעהן און מע מאכט איהם פאר אויס דרעהער!" בקיצור, שלום־שכנא, איהר האַרכט צי ניין, שווייגט נים. און עס האָט זיך אָנגעהויבען א טומעל, א לאָדענויש, א דין־תורה, זיך פארלאָזט אויף מענטשען, — קוים אויסגענלייכט און איינגעטיילט זיך — ברוך שפּטרני!

בעקומען די עטליכע נראָשענס, האָט אונזער שלום־שכנא, איהר האַרכט צי ניין, אוועקגעשיקט אהיים דעם ווייב די גרעסטע העלפט מסתמא — זי זאל זיך אביסעל ארומצאהלען די פארכעס, אביסעל ארויסטרייבען דעם קבצן, ארומנייהען אויף יום־טוב די קינדער, אריינפיהרען דעם פסח, און אליין איז מען דאָך עפּים אויך א שטיקעל מענטש, ווילט זיך עפּים קויפען פאר זיך און ברענגען אויף יום־טוב א מתנה דעם ווייב, די קינדער, ווי דער שטייגער פון דער וועלט. דערווייל די צייט שטעהט ניט, א טאָג און א טאָג, אט־אָט, אקאָרשט ווי מע זעהט ניט, איז פּסח, פליהט שלום־שכנא אוועק, איהר האַרכט צי ניין, אויפ'ן טעלעגראף און קלאפט אוועק אהיים א דעפּעש: „יעדאו בעזפּרעמענגא פאסקו דאמאי." — ער פאָהרט, הייסט עס, און וועט נאָר אָהן א שום תירוץ זיין אויף יום־טוב אהיים. נאָר ס'איז גרינג צו זאָגען „יעדאו", און נאָך „בעזפּרעמענגא" דערצו, אז סע „יערעט" זיך. פרובט אקאָרשט, זייט מוחל, געבען א פאָהר־אַרויס אויף א ציקאוועסט צו אונז, קיין כתריעוקע הייסט עס, מיט דער נייער באָהן, וואָס מע האָט אונז א טובה נעטהאָן און צוגעפיהרט, וועט איהר פיהלען א טעם גן־ערן! איהר וועט שוין פארזאָגען קינדס־קינדער! וואָרום ביז איהר קומט קיין זלאדיעווקע, וויסט איהר נאָך, אז איהר פאָהרט, און אז איהר קומט קיין זלאדיעווקע, האָט איהר א „פערעסאדקע", דאָס הייסט, איהר דאַרפט זיך איבערזעצען אויף דער נייער באָהן, וואָס

מע האָט אונז א טובה געטהאָן און צוגעפיהרט קיין כתריעלעווקע, באַדאַרפט איהר קודם בלייבען שטעהן אויף עטליכע שעה לויט דער־ „ראַסְפּיסאַניע", אויב מע פּארשפּעטיגט ניט, און וועז? אַקוראַט נאָך האַלבע נאַכט, וועז ס'איז גוט מלאָסנע אויפ'ן הארצען און עס ווילט זיך גוט שלאָפען, און ס'איז נישטאָ אפילו וואו דעם קאָפּ צוצושפּאַרען — נישט אומזיסט זאָגען אונזערע כתריעלעווקער חכמים און פּארטייטשען, ווי אייער טביה טייטשט: „טוב שם משמן טוב — סוואמי דאָברע, א בעז וואָס לוטשע". דער פּשט איז: אז א ה ן דער באהן איז געווען א סך בעסער, ווי מ י ט דער באהן.

בקיצור, נעקומען מיט'ן משעמאַדאַנדעל קיין זלאָדיעווקע, האָט אונזער שלום־שכנא, איהר האַרכט צי ניין, וואָס איז שוין פריהער צוויי נעכט נישט געשלאָפען, זיך צוגעגרייט ליידען חבוט־הקבר, דאָס הייסט, אָפּוואַרטען א נאַכט — וואָס זאל מע טהון? — און געמוען זוכען אין אָרט אויף צוצוזעצען זיך. וועז? וואָס? — נישטאָ! אָנגערויכערט, אָנגעשפּינען, פינסטער, חושך. איין שטי־קעל אָרט האָט ער קוים געפונען אויף א באנק דעם קאָפּ אָנצושפּא־רען, אָבער טאקי מעהר נישט ווי דעם קאָפּ אָנצושפּארען, וואָרום כמעט די גאַנצע באנק האָט פּארנומען עפּים א פּריץ א „קנעפּעל", וואָס האָט זיך צעלעגט גאַנץ בריידליך און פּאָפּט. וועז דאָס קנע־פּעל איז, פון וואַנען און וואוהין ער פּאָהרט — דאָס ווייסט ער ניט, שלום־שכנא הייסט עס. נאָר זעהען זעהט ער, אז דאָס באַדאַרף זיין א גרויס קנעפּעל. אָבער גאָר א גרויס קנעפּעל! נאָכ'ן היטעל האָט ער ארויסגעזעהען. א „וואיענע" היטעל מיט א רויטען אקא־לעשאק און מיט א קאקארדע. „אפשר איז דאָס א „וואיענער", און אפשר א „פּאָליציייסקער" — וועז קאָן עס ווייסען? געווים איז ער געקומען צו פּאָהרען מיט א גלאָק, אָפּגענעמען און אָנגעשלי־קעט, זיך צעלעגט ווי ביי'ם טאַטען אין ווייננאַרטען און פּאָפּט! „צו זיין א גוי און נאָך א קנעפּעל דערצו איז, אָפּנים, טאקי גאָר

נישט שלעכט?" — אזוי טראכט ער זיך, שלום־שכנא היסט עס, און שלאגט זיך מיט דער דעה: צי זאל ער זיך זעצען אט דא, נעבען דאזיגען קנעפּל, צי זאל ער זיך בעסער האלטען פון דערוויי־טען? א קישיא אויף א מעשה, היינטיגע צייטען — כי יודע, וואס פאר א קנעפּל, וואס פאר איין אדזן בפקדך דאס איז? גוט, וועז ס'איז נאר א פּריסטאוו. וואס וועט אבער זיין, אז דאס איז א איספּראווניק? אדער א זעמסקי נאטשאלניק? אדער נאר א הע־כערער פּריז? אדער אפשר איז דאס נאר פּורישקעוויטש, ימח שמו וזכרו מלהזכירו?... לאז ער שוין איבערגעהן אויף אנדערע הענט! — און עס וועלן איהם אזש קאלט, שלום־שכנא'ן היסט עס, פון אזא נעדאנק... נאר צוריק אבער טהוט ער זיך א קלעה, איהר האלטט צי ניין: ווער מיר קנעפּל? וואס מיר פּורישקעוויטש? צאהלט ער דען ניט פאר זיין בילעט גלייך מיט פּורישקעוויטש'ען? צי איז דאס טאקי א יושר, אז דאס נאנצע ביסל עולם־הזה זאל אריינפאלען צו אייגעם, און דעם אנדערען גארנישט?... יענער פּאפּט אזוי נעשמאק, פאר וואס זאל ער זיך נישט צושפּאלטן האטש אויף א ווילע? מען איז דאך נישט מעהר ווי א מענטש, צוויי נאכט ניט נעשלאפען! נעמט ער, שלום־שכנא היסט עס, און זעצט זיך אוועק אויף איין עק באנק און שפּארט אן דעם קאפּ, נישט אויף צו שלאפען, חלילה, נאר נלאט אזוי, האפּען א דריטעל. דער־מאנט ער זיך אבער, אז ער פאהרט אויף פּסח אהיים, און מארגען איז שוין ערב פּסח, טאמער, חלילה, וועלט ער טאקי אנשלאפען אן פּארשפּעטיגט דעם פּאיעזד?!... איז מען דאך אבער א איד, איהר האלטט צי ניין, פאלט ער אויף איין עצה, שלום־שכנא היסט עס, און זוכט אויס דעם סטאראוש פון סטאנציע, א באקאנטער גוי, יארעמע היסט ער, און מאכט אפּ מיט איהם אזא נעשעפט: היות אזוי ווי ער, שלום־שכנא היסט עס, וועט זיך צושפּארען א ביסעל אט דא אויף איין עק באנק, וואו דער אדזן ליגט, און היות אזוי ווי ער, שלום־שכנא היסט עס, שוין די דריטע נאכט, אז ער

האָט קיין אויג נישט צוגעמאכט, האָט ער מורא, ער זאָל, חלילה וחס, נישט פֿאַרשפּעטיגען דעם פּאָיעזד, על כן זאָל ער, ירעמע הייסט עס, למען השם, טאָמער שלאָפט ער, איהם אויפֿוועקען, שלום־שכנא'ן הייסט עס, וואָרום מאָרגען אויף דער נאָכט האָבען מיר יום־טוב, פּסח — „פּאָסקא", גיט ער איהם צו פֿאַרשטיין אויף גויעש און רוקט איהם ערריין אין יד אַריין, און זאָגט צו איהם נאָך אמאָל: „פּאָסקא, ירעמע, טשי טי פּאָנימאָיעש, גויעשער קאָפּ, נאָשא פּאָסקא!" — נעמט דער גוי צו מסתמא, איהר האָרכט צי ניין, די מטבע, לענט אַריין אין קעשעני און זאָגט איהם צו, אז ער מעג זיין רוהיג, וויבאַלד נאָר ס'וועט זיין א פּאָוויעסטקע אויפ'ן פּאָיעזד, אזוי וועקט ער איהם אויף. און ער נעמט, שלום־שכנא הייסט עס, און זעצט זיך צו, פֿריהער מיט א זייט, דערנאָך איינגאַנצען; דאָס טשעמאָדאַנדעל, מע זאָל עס ניט אַוועק'לקח'נען, מאָסטעט ער איין נעבען זיך, און אַליין מאָסטעט ער זיך אויך איין, וואָס ווייטער אַלץ בעסער און העכער, מאָכט־צו א האַלב אויג, מיט דער דעה, געווייניטליך, ער זאָל נאָר חאָפּען א דרימעל, נישט מעהר. דערנאָך בויגט ער אונטער איין פוס, נאָך א פוס, — און איז אָט אזוי פֿאַוואַלינקע אַנשלאָפּען געוואָרען, אָבער ווי אזוי, מיינט איהר, אַנשלאָפּען געוואָרען? ראַיע!! ווי גאָט האָט געבאָטען: דעם קאָפּ פֿאַרוואָרפען, דאָס היטעל האָט זיך אַראָפּגערוקט פון קאָפּ אויף דער ערד, און מיין שלום־שכנא, איהר האָרכט צי ניין, חראָפּעט אויף וואָס די וועלט שטעהט — א לעבעדיגער מענטש, צוויי נעכט ניט געשלאָפּען, וואָס פאר א וואונדער?

אַנשלאָפּען געוואָרען, — אזוי דערצעהלט ער אַליין, שלום־שכנא הייסט עס, — חלומ'ט זיך איהם א מאָדנער חלום, א גאַנץ פֿאַרפֿאַנטעניש: אז ער פאָהרט, איהר האָרכט צי ניין, אַהיים מאַקי אויף פּסח, נאָר וואָס דענן? נישט מיט דער באָהן, מיט א גויעשער פוהר פאָהרט ער, מיט א באָקאַנטען ערל, איוואַן זלאַדי רופט מען דעם ערל; די פערד'לעך שלעפּען זיך, קוים־קוים וואָס

זיי פלאַנטען די פּים. שלום־שכנא איז אין איינע צרות, טאַרעט דעם ערל פון הינטען אין פּלייצע: „שאַב טובי חוואראַבע, איוואַנו סערדצע, ווי דו שלעפּסט זיך! האַסט פּארגעסען, איוואַן זלאַדי, אז אַט־אַט האַבען מיר פּסח, פּאַסקא נאשא יעווריייסקא?" איין מאל און צוויי מאל און דריי מאל. דער ערל, פּארשטעהט זיך, האַט געשווינגען־געשווינגען, דערנאַך אז ער טהוט ניט א שמייס די פערדלעך, אַבער געשמאַק, איהר האַרכט צי ניין, און די פערדלעך טהוען א טראָג דעם וואַגען, ווי די רוחות, באַרג־ארויף, פי־פּא־פּאו! שלום־שכנא האַט אוש דאָס היטעל פּארלוירען; נאָך א מינוט — און ער וועדר צעשאַטען. „איוואַנו סערדצע, דער־זשי קאַני!" — האַלט די פערד, הייסט עס, — שרייט שלום־שכנא צום ערל און חאַפּט זיך מיט ביידע הענד ביי'ם קאָפּ און קלאַגט זיך, אז ער האַט פּארלוירען דאָס היטעל. ווי קאָן ער אריינפּאַהרען אין שטאַדט אָהן א היטעל? נאָר שריי הייגט, שריי מאַרגען, — דער ערל טרייבט די פערדלעך, און די פערדלעך טראָגען. נאָר פּלוצים — טפּררו! — מען איז שטעהן געבליבען, און דוקא אין מיטען פעלד, איהר האַרכט צי ניין, איז מען שטעהן געבליבען. וואָס איז געשעהן? גארניט. „שטעה אויף — זאָגט צו איהם דער ערל — שטעה אויף, שוין צייט". וואָס צייט? וועד צייט? פּארשטעהט נישט שלום־שכנא. חאַפּט ער זיך אויף, רייבט זיך די אויגען און ווי זיך לאָזען געהן, פיהלט ער אָבער, אז ער איז אָהן א היטעל. די משמעות, אז דער חלום איז ניט קיין חלום; ווי־זשע קומט ער אַהער? עס האַט אָבער לאַנג נישט געדויערט, שלום־שכנא, איהר האַרכט צי ניין, איז געקומען צו זיך, דערקענט דעם ערל, אז ס'איז גארניט איוואַן זלאַדי, ס'איז גאָר יאַרעמע דער סטאַראָוש! דערמאַנט ער זיך, אז ער איז אין זלאַדיעווקע אויף דער סטאַנציע, און אז ער פּאַהרט אויף פּסח אהיים, און אז ער דארף נאָך לויפען צו דער קאַסטע נאָך א בילעט, נאָר וואָס דענן? נישטא קיין היטעל. דאָס משעמאַדאַנדעל איז דא, און דאָס היטעל ניט!

וואו קאן זיין דאס היטעל? ער שארט ארום זיך מיט די הענט, שארט און שארט און טאפט אן א היטעל, ניט זיין היטעל — ווער? וואס? — דעם אדון בפקדך'ס היטעל מיט'ן רויטען אקאלעשאק און מיט דער קאקארדע, איהר הארכט צי ניין, און פאשאל גלייך צו דער קאסטע, נאך א בילעט היימט עס. און ביי דער קאסטע איז איין ענגשאפט, קאפ אויף קאפ! האט ער מורא, שלום־שכנא היימט עס, טאמער, חלילה, קויפט מען אוים אלע בילעטען, שטופט ער זיך מיט'ן משעמאדאנדעל צווישען עולם. דערזעהען א רויטען אקאלעשאק מיט א קאקארדע, טרעט מען איהם אפ דעם ווענ. „וואס קאודא, וואשע בלאגארדיע?" — פרעגט ביי איהם דער קאססיר. חדוש'ט זיך שלום־שכנא: וואס פאר א בלאגארדיע אין מיטען דרינען? און א ביסעל פארדריסט עס איהם: למאי זאל א גוי לאבען פון א אידען? זאגט ער איהם, שלום־שכנא צום קאססיר, היימט עס, אז קיין כתריעלעווקע. פרעגט איהם איבער דער קאססיר נאך א מאל און קוקט איהם גלייך אויפ'ן אקאלעשאק און אויף דער קאקארדע: „וואסער קלאס, וואשע בלאגארדיע?" פארדריסט עס איהם נאך מעהר, געווינטליך, און עס ווילט זיך איהם אפבאדען דעם קאססיר, אבער טאקי ראיעל, ווי עס געהער צו זיין, א גוי זאל ניט האבען קיין טבע אפצולאבען פון א אידען. נאר צוריק איז ער זיך מיישב: „א איד איז אין גלות, איהר הארכט צי ניין, עט, לאז מיינם איבערגעהן!" און ער היימט זיך געבען א בילעט דריטע קלאס. חדוש'ט זיך דער קאססיר און פרעגט איהם איבער נאך א מאל, וועלכע קלאס? ווערד שוין מסתמא שלום־שכנא רעכט אין כעס און זאגט איהם ברחל בתך הקטנה: דריטע! איז זיך מיישב דער קאסיר: דריטע, איז דריטע...

הקיצור, באקומען דעם בילעט, חאפט ער, שלום־שכנא היימט עס, דאס טשעמאדאנדעל און לאזט זיך הענדום־פענדום אין דער סאמע הושטשע, אידען און, להבדיל, גויים, זוכט דעם וואגאן דריטע קלאס. דער עולם, דערזעהען איין אקאלעשאק מיט א קא־

קאַרדע, צעגעהט זיך מסתמא מיט דרך־ארץ, מאַכט דעם אָדון א וועג. שלום־שכנא וואונדערט זיך אפילו, נאָר ער געהט ווייטער און באַגעגענט פון זוּאנאָן ארויס א קאַנדוקטאָר מיט א לאַנטערן: „זדיעם טרעטי קלאַם?" — פרעגט איהם שלום־שכנא און שטעלט שוין צוועק א פוס, שטופט דעם טשעמאָדאַן אויף צופריהער. „זדיעם, וואשע בלאַהאָראַדיע!" — ענטפערט איהם דער קאַנדוקטאָר און לאָזט איהם ניט געהן ווייטער. — „ס'איז אָנגעפאַקט, זאָגט ער איהם, וואשע בלאַהאָראַדיע, פול ווי איין אויג, א נאָדעל נישט דורכצוואַרפען!" און ער נעמט צוועק ביי שלום־שכנא'ן דאָם טשעמאָדאַנדעל, איהר האַרכט צי ניין, און זאָגט צו איהם: „קומט מיט מיר, וואשע בלאַהאָראַדיע, וועל איך אייך געבען איין אָרט". „וואָם פאַר א שלאַק? — טראַכט ער זיך, שלום־שכנא, הייסט עס. — וואשע בלאַהאָראַדיע און וואשע בלאַהאָראַדיע!" און זיין קאָפּ ליגט איהם נאָר אין טשעמאָדאַנדעל, ער האָט מורא, אז פון דעם „וואשע בלאַהאָראַדיע" זאָל ער דערווייל נישט בלייבען, איהר האַרכט צי ניין, אָהן א טשעמאָדאַנדעל; און ער לויפט נאָך נאָכ'ן קאַנדוקטאָר מיט'ן לאַנטערן, און דער קאַנדוקטאָר מיט'ן לאַנטערן פיהרט איהם אַריין אין זוּאנאָן צווייטע קלאַס, נאָר דער זוּאנאָן צווייטע קלאַס איז אויך פול געפאַקט, קאָפּ אויף קאָפּ, א נאָדעל נישט דוכצוואַרפען. „געהען מיר ווייטער, וואשע בלאַהאָראַדיע!" — מאַכט צו איהם דער קאַנדוקטאָר, חאַפּט דעם טשעמאָדאַנדעל ווייעדער א מאָל און לאָזט זיך געהן ווייטער, און שלום־שכנא נאָך איהם. „וואוהין פיהרט ער מיך?" — טראַכט זיך שלום־שכנא און ברעכט זיך דעם קאָפּ אויפ'ן וואשע בלאַהאָראַדיע און לאָזט ניט אַראָפּ קיין אויג בעת מעשה פונ'ם טשעמאָדאַנדעל, — דאָם איז ביי איהם בילכער. און אָט זענען זיי שוין אין וואָנאָן ערשטע קלאַס! דא שטעלט אַוועק דער קאַנדוקטאָר דאָם טשעמאָדאַנדעל, נעמט זיך פּאַרקאָזוראָק, טהוט זיך א נייג צו שלום־שכנא'ן, שלום־שכנא צו איהם, און ער, שלום־שכנא, הייסט עס, בלייבט אליין.

געבליבען איינער אליין איבער א נאנצען וואגאן, הויבט אן שלום־שכנא ארומצוקוקען זיך, איהר האַרכט צי ניין, וואו ער איז אין דער וועלט; ער פארשטעהט ניט, פאר וואס עפּים פלוצים אזא כבוד: וואגאן ערשטע קלאס... פאדקאזערא... וואשע בלא־האַראיע!... ניט שוין־זשע איז דאס דערפאר, וואס ער האט דורכ־געשלאגען אזא געשעפט, געמאכט א אימעניע?... וואלט ער דעם כבוד געהאט פון אייגענע, פון אידען היימס עס, וואלט נאך געווען צו פארשטעהן. אבער גויים! דער קאסטיר! דער קאנדוקטאר! צי איז דאס נישט אינגאנצען א חלום?... און שלום־שכנא, איהר האַרכט צי ניין, מהוט זיך א רייב דעם שטערן, חאפט א קוק פאר־בייגעהענדיג אויף זיך אין שפיגעל — ס'איז איהם פרחה נשמתו גע־ווארן! ער האט דערזעהן, איהר האַרכט צי ניין, דעם אדון בפקדך! ער האט איהם דערקענט! „וואס ס'האט זיך מיר גע'חלום'ט די נאכט און יענע נאכט און א גאנץ יאהר, זאל אויסגעהן צו יארעמע'ס קאפ און צו זיינע הענט און פיס! איין ערל קאן! מע זאגט איהם אן צוואנציג מאל, און מע באצאהלט איהם, ער זאל אויפוועקען צום פאיעזד מיך, שלום־שכנא'ן, נעהט ער, א חלירע איהם אין פנים, און וועקט אויף דעם אדון בפקדך, און שלום־שכנא'ן לאזט ער ליגען אויף דער באנק! א קלאג איז צו דיין קאפ, שלום־שכנא, וועסט שוין, דאכט זיך, פסח האלטען אין זלאדיעווקע היינמיגם יאהר, ניט אין דער היים!"... און נישט לאנג געטראכט, חאפט ער, שלום־שכנא הייסט עס, דאס טשעמאדאנדעל, איהר האַרכט צי ניין, און — פאוץ פון וואגאן ארויס צוריק אויפ'ן וואקזאל, גלייך צו דער באנק, וואו שלום־שכנא ליגט, אויפוועקען שלום־שכנא'ן, וואהרום אקערשט ווי מע זעהט ניט, קאן דער לאקאמאטיוו, חלילה, נעבען א פייף און אנפייפען שלום־שכנא'ן אין פסח ארויין! און כך הוה: ווי נאר שלום־שכנא איז ארויסגעשפרונגען מיט'ן טשעמאדאנדעל פון וואגאן ארויס, אזוי האט זיך גלאזט הערן, איהר האַרכט צי ניין,

א פייף און נאך א פייף און הלך משה מרדכי — א גוטען טאג מיט דער קאפאטע!

— — — — — — — — — — — — — — —

— וואס ווייטער איז געווען, ווילט איהר וויסען? — אזוי האט דער כתריל עווקער איד, וואס האנדלט מיט אברי עזקעס, אויסנע־לאזט זיין ספור המעשה מיט א שמייכעל אן פערריכערט א פריש פאפירסעל, דין ווי א שטרוי. — וואס ווייטער איז געווען, דאס איז שוין ניט וואשנע. דער עיקר איז, וואס אונזער „שלום־שכנא דרעה זיך" האט איבער זיין צעטראגענקייט געהאט א ווייסטען פסח, אויסגעריסען נעווארען ביידע סדרים ערגיץ ביי א אידען אין זל־דיעווקע. נאר דער פסח, ווי דער פסח — דער נאך־פסח איז געווען א סך ערגער: ערשטענס, האט ער, שלום־שכנא הייסט עס, א ווייב, איהר האבט צי ניין, — ווי זאל איך אייך זי מעלדען? א י ה ר האט א ווייב, א י ך האב א ווייב, מיר אלע האבען ווייב בער און ווייסען דעם טעם, וואס הייסט א ווייב... איך קאן אייך נאר זאגען: א ראיעל אידינע שלום־שכנא'ס ווייב! זי האט זיך א נעם געגעבען צו איהם נאנץ ראיעל. זי האט צו איהם נישט געהאט קיין טענות ניט דערפאר, וואס ער איז ניט געקומען אויף יום־טוב אהיים, און נישט פאר'ן רויטען אקאלעשאק מיט דער קא־קארדע — ניין! דאס אלץ איז זי איהם דערווייל מוחל; דערפאר וועט זי זיך שוין מיט איהם שפעטער רעכענען; — א טענה צו איהם האט זי געהאט נאר פאר דער דעפעש. און ניט אזוי פאר דער דעפעש, איהר האבט צי ניין, ווי פאר'ן ווארט „בעזפרע־מעננא". וועלכע גוטע יאהר האט איהם געטראגען, ער זאל רייך מאכען קאזנא: „בעזפרעמעננא יעדאו פאסקו דאמאי"? און בכלל ווי קאן א לעבעדיגער מענטש זאגען „בעזפרעמעננא"?... עס האט איהם נישט געהאלפען קיין שום פארענטפערען זיך מיט קיין שום געבען צו פארשטעהן. זי האט איהם באגראבען וויפיעל ס'איז אין איהם אריין, און איז נעווען ניט אינגאנצען אומגערעכט: יענע

האָט אזוי אַרויסגעקוקט! נאָר... נאָרנישט. דערוויִל איז זי אַ ווייב, זי זאָל באַגראָבען אַ מאַן. ס'איז אָבער אַלסדינג בלאָטע קעגען דעם, וואָס ער, שלום־שכנא הייסט עם, האָט געהאַט פון דער שטאָדט, פון כתריל'עווקע הייסט עם, וואָרום אויידער שלום־שכנא איז נאָך געקומען דעם צווייטען מאָג חול־המועד אַהיים, האָט שוין די גאַנצע שטאָדט, איהר האָרכט צי ניין, געוואוסט פון דער מעשה מיט יאַרעמע'ן און מיט'ן אַדון בפקדך און מיט'ן רויטען אָקאָלעשאָק און מיט דער קאָקאַרדע און מיט'ן קאָנדוקטאָר'ס וואָשע בלאָהאָראַדיע — אַלסדינג! האָטש ער אַליין, שלום־שכנא הייסט עם, האָט געלייקענט שטיין און ביין, געטענה'ט, אַז דאָס האָבען לצים אויסגעטראַכט, כתריל'עווקער לצים; זיי האָבען ניט וואָס צו טהון, עס געהט זיי אָפּ קאָפּוועהטיג, אפנים? פּאַרשפּעטינג האָט ער איבער דעם, זאָגט ער, וואָס ער איז אָפּגעפּאָהרען אין אַ זייט אַנקוקען אַ אימענע מיט אַ וואַלד. נאָר וואָר מיר אימענע? וואָס מיר וואַלד? אַ נעכטיגער טאָג! ביי די זייטען האָט מען זיך געהאַלטען! מיט די פינגער האָט מען אויף איהם געטייט! אַנדערע האָבען איהם געפרעגט: „ווי האָט איהר זיך געפיהלט, רב שלום־שכנא, אינ'ם היטל מיט'ן רויטען אָקאָלעשאָק און מיט דער קאָקאַרדע?" אַנדערע האָבען געוואָלט וויסען, צי ס'איז מאַקי אַזוי גוט צו פאָהרען ערשטע קלאַס, ווי די וועלט זאָגט?... קינדער־קונדסים — די זענען איהם נאָכגעלאָפען אַ גאַנצע חאַליאַסטרע פון הינטען, איהר האָרכט צי ניין, און געשריגען: „וואָשע בלאָהאָראַדיע! וואָשע וויסאָקע בלאָהאָראַדיע!! וואָשע וויסאָקע־וויסאָקע בלאָהאָראַדיע!!!"

— איהר שפּיעלט זיך מיט כתריל'עווקע?